హిందూశాస్త్ర గ్రంథమాల 18

శ్రీ

ఆంధ్రకవితరంగిణి

పదియవ సంపుటము

రచయిత:

శ్రీ చాగంటి శేషయ్య

హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయము
పిఠాపురం (తూ. గోదావరి)

ప్రథమముద్రణము : [illegible]
[illegible]

శ్రీ ఆనంద తీర్థ ప్రెస్ :
[illegible]

ఆంధ్రకవి తరంగిణి ముద్రణమునకు విరాళము లొసంగిన

భాషాభిమానులు.

రాజపోషకులు :

1 శ్రీ బలుసు బుచ్చిసర్వారాయుడు జమీందారువారు. కపిలేశ్వరపురం
కేశనకుర్రు ఎస్టేట్లు, కపిలేశ్వరపురం.

ప్రధానపోషకులు :

1 శ్రీ బిక్కిని వెంకటరత్నంగారు, భూస్వామి ఎక్స్. ఎల్. ఎ. మాజీమంత్రి,
రామచంద్రపురం కోఆపరేటివ్ సెంట్రల్ బ్యాంకు అధ్యక్షులు హోదావరము.

పోషకులు :

1 శ్రీ బలుసు బుచ్చిపట్టాభిరామయ్యగారి కుమారులు అచ్యుతరామయ్యగారు,
భూస్వామి, కపిలేశ్వరపురం.
2 శ్రీ మద్దూరి సూరన్నగారు, వర్తకులు, గోటాలపురం.
3 శ్రీ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు భూస్వామి బుచ్చిరెడ్డిపాలెం.
4 శ్రీ వాడ్రేవు విశ్వసుందరరావు బహద్దర్ వారు, జమీందారు వేగాయమ్మపేట.

సహాయులు :

1 శ్రీ [illegible] వేంకటసుబ్బారావుగారు. భూస్వామి. కపిలేశ్వరపురం.
2 శ్రీ పోతాప్రగడ సూర్యనారాయణగారు, ప్రొప్రయిటరు:
సుజనరంజనీ ప్రింటింగువర్క్సు, రాజమహేంద్రవరం.
3 శ్రీ వట్టికూటి పట్టాభిరామయ్యగారు. నూనెకరమిల్లి యజమానులు గమింగారు వెల్ల.
4 శ్రీ బండారు చినవెంకయ్యగారి రామకృష్ణయ్యగారు భూస్వామి, వాడపాలెం.
5 శ్రీ బలుసు వెంకటరామారావుగారి భార్య మాణిక్యంగారు భూస్వామిని,
కపిలేశ్వరపురము.
6 శ్రీ కొరపాటి వెంకట్రాయుడుగారి భార్య శ్రీమతి సత్యవతమ్మగారు భూస్వా
మిని, కపిలేశ్వరపురము.
7 శ్రీ కేసాప్రగడ వెంకటరమణ రాజేశ్వరరావుగారు, భూస్వామి ఉన్నంపల్లి.
8 శ్రీ పోతాప్రగడ కృష్ణమూర్తిగారు, ప్రొ॥ మాడరన్ ప్రింటర్సు, కాకినాడ.
9 శ్రీ వాడ్రేవు రత్నేశ్వరరావుగారు, భూస్వామి, పసలపూడి.

10 శ్రీ నెక్కంటి సూరయ్యగారు, భూస్వామి, కపిలేశ్వరపురము

11 శ్రీ నెక్కంటి రామయ్యగారు, భూస్వామి, అసిస్టెంటు యింజనీరు కపిలేశ్వరపురం

12 శ్రీ బుర్రవరపు మహాదేవుడుగారు, బి. ఏ. బి. ఎల్. వకీలు, రామచంద్రపురం.

13 శ్రీ లక్ష్మీరాజు సుబ్బారావు పంతులుగారు, అడ్వకేటు, భూస్వామి, కాకినాడ.

14 శ్రీ ఊపల్లపాటి వెంకటరమణమూర్తిగారు, భూస్వామి అడ్వకేటు, కాకినాడ.

15 శ్రీ నెక్కంటి జగపతిరామయ్యగారు, భూస్వామి, ప్రొప్రయిటరు శ్రీ సుబ్బలక్ష్మి, వెదురుపాక.

16 శ్రీ పెరా అంజనేయులుపంతులుగారు, భూస్వామి గుంటూరు.

17 శ్రీ కె. వెంకయ్యచౌదరిగారు, భూస్వామి కెనాలు యింజనీరు కాకినాడ.

18 శ్రీ పిఠాపురం నరసింహసర్వతోముఖయాజులుగారు, భూస్వామి, పెద్దాపురం.

19 శ్రీ తురగా పురుషోత్తం పంతులుగారు, ఎమ్. ఎస్. సి. పటవల.

20 శ్రీ మల్లాడి సత్యలింగం నాయకరు చారిటీసువారు, సత్యలింగపురం కాకినాడ.

21 ,, అయ్యగారి మోహనరావు పంతులుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్. అడ్వకేట్. శ్రీకాకుళం, విశాఖపట్టణంజిల్లా.

22 ,, రావుసాహెబ్ పటమట్ల శేషగిరిరావు పంతులుగారు, ప్రొప్రయిటరు, జార్జిక్రెన్, కాకినాడ.

23 ,, వెంటూరు ద్రోణయ్యగారు, కోటిపల్లి.

24 ,, బొప్పన గౌరయ్యగారు, కంగులపాలెం.

25 ,, వైట్ల వీర్రాజుగారు, కంకులపాలెం.

26 ,, తురగా రామచంద్రరావు పంతులుగారు, ఇన్‌కమ్‌టాక్సు ఆఫీసరుగారు మదరాసు.

27 ,, ఏనుగు తమ్మిరాజుగారు, తాపేశ్వరం.

28 ,, వాడ్రేవు వెంకటస్వామిగారు, జమీందారు, రామనారాయణపేట, రాజమహేంద్రవరము.

29 ,, వాడ్రేవు గోపాలకృష్ణగారు సీతాపురము.

30 ,, నేమాని వెంకటనారాయణగారు, బి. కాం. ఇన్‌కమ్‌టాక్సు ప్రాక్టిషనరు, కాకినాడ.

31 ,, వంగూరి వెంకటనారాయణమూర్తిగారు, వెనుమళ్ళ.

32 ,, పెంటు సూర్యారావుగారు మర్చంటు, కాకినాడ.

33 ,, కుందేపురపు జానకిరామయ్యగారు, M. A రామచంద్రపురం.

34 ,, మేడవరపు సత్యనారాయణమూర్తిగారు హైదరాబాదు.

35 ,, బండారు వెంకటరెడ్డియ్యగారు, భూస్వామి వాడపాలెం

36 ,, మాకేటి హనుమంతరావుగారు, మర్చంటు, గుంటూరు.

37 శ్రీ దేశిరాజు రామారావుగారు, మర్చంటు గుంటూరు.
38 ,, టి. కె. నాగయ్యగారు, మర్చంటు, గుంటూరు.
39 ,, గోపాలుని సీతారామయ్యగారు B. A. B. L. అడ్వకేటు President Bar Association గుంటూరు.
40 ,, ఉన్నం వెంకటరామారావుగారు. B. A. B. L. విశాఖపట్టణము
41 ,, జెండేపూడి వేంకటరాజు పంతులుగారు, M. B. B. S. విశాఖపట్టణము.
42 ,, సీమలపాటి గణేశ్వరరావుగారు, శెక్రటరీ, ది విశాఖపట్టణం ఎలక్ట్రిక్ సప్లయి కార్పొరేషను లిమిటెడ్ విశాఖపట్టణము.
43 ,, నూకాస్వాసుల సీతారామమూర్తిగారు B. A. B. L. విశాఖపట్టణము.
44 ,, మాదిరాజు సుబ్బారావుగారు మేనేజింగు ప్రొప్రయిటరు సిటీహైస్కూలు విశాఖపట్టణము.
45 ,, అయ్యంకి వెంకటరమణయ్య పంతులుగారు, విజయవాడ.
46 ,, శాస్త్రుల సత్యనారాయణరాజుగారు, B. A. B. S., L. R. C. A., M. R. C. S. (Eng) M.R.C.P. (Lond) రాజమహేంద్రవరము.
47 ,, ఈదర వేంకట్రావు పంతులుగారు, ఏలూరు.
48 ,, పేర్ల సత్తెయ్య శెట్టిగారు, చినవాల్తేరు యస్టేటు, విజయనగరం.
49 ,, రామదాసు ట్రాన్సుపోర్టు, లిమిటెడ్., కాకినాడ.
50 ,, గన్నమని వెంకటసుబ్బారాయుడుగారు, కపిలేశ్వరపురము.

అభిమానులు

1 శ్రీ పైండా వెంకటరమణ బ్రదర్సు, కాకినాడ.
2 శ్రీ డాక్టరు పండివాడ సత్యనారాయణరావుగారు, రామచంద్రపురం.
3 శ్రీమతి చిగురుపాటి అన్నపూర్ణమ్మగారు రామచంద్రపురం.
4 శ్రీ మరివాడ సూర్యనారాయణమూర్తిగారు, కపిలేశ్వరపురం.

గ్రంథకర్త

విజ్ఞాపనము

ఆంధ్రలోక మొసంగిన ప్రోత్సాహముచే బదియవ సంపుటమును బ్రకటింపఁగలిగితిని. ఇందుఁ బదునాఱవశతాబ్దియందలి యుత్తరార్ధమున నున్న కవుల చారిత్రములున్నవి. ఈ కాలమునందలి కవులింకను గొందఱు కలరు. వారు పదునొకండవ సంపుటమున వచ్చెదరు.

ఈపది సంపుటములలోను గల కవుల నామముల నకారాది యక్షర క్రమమునఁ జూపుపట్టిక నీసంపుటాంతమునఁ జేర్చితిని.

నేననుకొనినంత శీఘ్రముగఁ బని జరుగకపోవుటకుఁ గారణము ద్రవ్యాభావమే.

ఇతోధికముగ సాహాయ్య మొసంగి నాయుద్యమమును గొనసాగింపుఁడని యాంధ్రుల మఱిమఱి వేఁడుకొనుచున్నాఁడను.

విజయసంవత్సర
శ్రావణపూర్ణిమ

ఇట్లు
గ్రంథకర్త

విషయసూచిక

శ్రీరామచంద్ర

ఆంధ్రకవితరంగిణి

(పదియవ సంపుటము)

191 అయ్యలరాజు రామభద్రకవి

ఇతఁ డాఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; ఒంటిమిట్ట రఘువీరశతకమును రచియించిన తిప్పయ మనీషికిఁ బ్రపౌత్రుఁడు. పర్వతమంత్రికిఁ బౌత్రుఁడు; అక్కయామాత్యునకుఁ బుత్త్రుఁడు. పరవస్తు ముమ్మడి వరదాచార్యుని శిష్యుఁడు.

ఈతఁడు రచించిన రామాభ్యుదయ గ్రంథాంతగద్యవలనఁ బైవిషయములు తెలియుచున్నవి. ఆగద్యయిది.

"ఇది శ్రీమదొంటిమిట్ట రఘువీరశతక నిర్మాణకర్తృ జగదేకఖ్యాతిధుర్యాయ్యలరాజు తిప్పయ మనీషి, పర్వతాభిధానపౌత్ర్యక్క-యామాత్యపుత్త్ర పరిశీలిత సమిద్ధరామానుజమతసిద్ధాంతపరస్తు ముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్షవీక్షాపాత్ర హృదయపద్మాధిష్ఠిత శ్రీరామభద్ర రామభద్రకవి ప్రణీతంబైన రామాభ్యుదయంబను మహాప్రబంధంబు"

ఈగద్యతప్ప కవివృత్తాంతమును దెలుపు పద్యమొక్కటియైనను రామాభ్యుదయమున లేదు. గద్యలో వ్రాసిన "తిప్పయమనీషి పర్వతాభిధానపౌత్ర" అను వాక్యమునకుఁ దిప్పయ మనీషికిఁ బర్వతయ్య సోదరుఁడనియు నతనికీకవి పౌత్త్రుఁడనియుఁ గొందఱర్థము చెప్పుచున్నారు." ౧. అది కవిసంప్రదాయ విరుద్ధము. సామాన్యముగా నిట్టి స్థలములలో రెండు పేరులను వరుసగా నుపయోగించినప్పుడు మొదటి

---

౧ శతకకవుల చరిత్రము

వానికి రెండవయాతఁడు కుమారుఁడని భావించుట సంప్రదాయసిద్ధము. తిప్పయయుఁ బస్వతయ్యు సోదరుఁడైనచో వారిరువురి నడుమ నాయర్థ మును సూచించు పదము నుపయోగించియుండును. తిప్పయమనీషి చారిత్రమున నీయయ్యలరాజు వారినిగూర్చి కొంతవ్రాసియున్నాఁడను. ౨. అది యీసంపుటమునఁ జదువఁదగినది. గద్యలోనున్న వాక్యములకు తిప్పయమనీషి కుమారుఁడు పస్వతయ్య యనియే యర్థము చెప్పవలసి యున్నది.

రామభద్రకవి తనగోత్రమును జెప్పుకొనలేదు. కాని హంస వింశతి కావ్యకర్తయగు నారాయణామాత్యుఁడును, శైవామృత శాస్త్ర మును రచించిన అయ్యల భాస్కరకవులును దమతమ గ్రంథములలోఁ దిప్పనమనీషియు నీరామభద్రకవియుఁ దమ పూర్వులని చెప్పియు న్నారు. వారిది కౌండిన్యసగోత్రము. కావున రామభద్రకవికూడ నాగోత్రజుఁడే యని నిశ్చయింపవచ్చును.

ఈకవి నివాసము కడప మండలములోని యొంటిమిట్టయనుట నిశ్చయము.

కవినిబట్టి కవికాలము తెలియదు. తిప్పయమనీషినిబట్టి యివ్వ లకును నారాయణకవి ననుసరించి వెనుకకును తరములను లెక్కించి కాలమును నిర్ణయించుటకంటె కృతిపతి నాధారముగాఁ దీసికొని యాతని కాలమును గనుగొనుట సులభము.

ఈమహాకవి తనకావ్యమును గొబ్బూరి నరసరాజను సూర్య వంశ క్షత్రియున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు గొబ్బూరి వంశజుఁడు. ఆఱువీటివారి దౌహిత్రుఁడు. కవి యీరెండు వంశములనుగూడ రామా భ్యుదయకృత్యాదియందు వర్ణించెను.

శ్రీ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారీ రామభద్రకవిని గూర్చి తమ మహమ్మదీయ మహాయుగములో "ఇతఁడు కృష్ణరాయ లవారి యనుజ్ఞననుసరించి సకలకథా సారసంగ్రహ మను తెలుఁగు

---

౨ ఆంధ్రకవితరంగిణి సం. ౬ పుట. ౧౧

కావ్యమును రచించెను. రాయల మరణానంతర మితఁడు నలుబది యేఁబది సంవత్సరములవఱకు బ్రతికియుండెను. రామాభ్యుదయమను కావ్యమును రచించి రామరాజునకల్లుఁడగు గొబ్బూరి నరసరాజున కంకితమిచ్చెను.

మొదటి కావ్య మంతరసవంతముగా లేదు. కాని యీ రెండవ కావ్య మగు రామాభ్యుదయము మిక్కిలి ప్రౌఢకావ్యము" అని వ్రాసియున్నారు. కృతిపతియైన గొబ్బూరు నరసరాజు అళియరామరాజునకు మేనల్లుఁడే కాని యల్లుఁడు కాఁడు. ఈనరసరాజుభార్య కోనేటి తిమ్మరాజు కూఁతురు రంగమాంబయని రామాభ్యుదయ కృత్యాదియందలి యీక్రిఁది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. కోనేటితిమ్మభూవిభునికూఁతురు రంగమఁ బుణ్యగొబ్బూరి
శ్రీనరసింహుఁ డాహరి సిరిం బలెఁ బ్రేమవహించి కాంచె స
త్సూనులఁ జెన్నతిమ్మవిభు శూరమణిం బినతిమ్మరాజు సం
ధానిధిఁ గృష్ణధీరు రఘునాథునిఁ బాపనృపాలు రంగపన్. ౨౩

అళియరామరాజు తన తనయను నరసరాజుయొక్క పినతండ్రి కుమారుఁడైన యోబళరాజునకుఁ బరిణయముచేసిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. అల్లుఁడు రామరా జనుఁగుటల్లుడు గొబ్బురి యోబళేశుఁ డా
హల్లకహారిఁ గన్న ఘనునల్లుఁడు పోషణబుద్ధిఁగట్టురా
జల్లుఁడు వింటినేర్పున సమంచిత రూపమునందుఁ జందమా
మల్లుఁడు దేవకీరమణి యల్లుఁడు శత్రుసమిజ్జయంబునన్. ౪౩

ఈయోబళేశుని భార్యపేరేదియో కవి చెప్పలేదు. అళియ రామరాజు పెండ్లికానున్న తనకుమార్తె తిరుమలమ్మకుఁ బుణ్యము కొఱకు (శా. శ. ౧౪౬౬ క్రీశ. ౧౫౪౪) క్రోధిసంవత్సరమున ధర్మ మొసంగి వ్రాయించిన శాసన మొకటి బళ్ళారి మండలమున మగిమా వినహళ్ళి గ్రామమునందున్నది. ౧. అళియరామరాజునకుఁ దనయ లెందఱో యీతిరుమలమ్మ యెవరిభార్యయో తెలియదు.

రామాభ్యుదయ కృత్యాది పద్యములలోఁ గవి ఆళియరామరాజు కుమార్తెను గొబ్బూరి నరసరాజు పరిణయమాడినట్లు చెప్పలేదు. కాని సప్తమాశ్వాసాంతమున—

క. సతతసహాబరీదా
దితురుష్కాధిప శరణ్య దివ్యాంఘ్రి సము
న్నత కర్ణాటస్థాపన
చతురాళియ రామరాజజామాతృమణీ!

యను పద్యములోఁ గృతిపతియైన నరసరాజు ఆళియరామరాజునకల్లుఁడని సంబోధించి యున్నాఁడు. జామాతృశబ్దమును మేనయల్లునకుఁగూడ ననువర్తింప జేసియుండునని తోఁచుచున్నది.

ఈశబ్దమును బట్టియే శ్రీలక్ష్మణరావుపంతులుగారు గొబ్బూరి నరసరాజు; ఆళియరామరాయల కల్లుఁడని వ్రాసియుందురు.

కృతిపతికిఁ గూఁతునిచ్చిన కోనేటి తిమ్మరాజు ఆళియరామరాయలకు సవతి పెదతండ్రి మనుమఁడు. ఈతిమ్మరాజు సోదరుఁడైన రంగపరాజు సాంబోపాఖ్యాన కృతికర్త. ఈతిమ్మరాజు కుమారుఁడగు రామరాజు తెనాలి యన్నయ కృతసుదక్షిణాపరిణయ కృతిభర్త శాసనదాత. వీరినిగూర్చి తెనాలియన్నయకవి చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. ౨. ఈతిమ్మరాజు రంగపరాజు రామరాజుల కాలములనచ్చట నిచ్చియుంటిని. తిమ్మరాజున కల్లుఁడును రామరాజు సోదరీభర్తయు నగు నీకృతిపతి నరసరాజు కాలము పైకాలమునుబట్టి సులభముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును.

ఆళియరామరాయలకుఁ గోనమ, ఓబమ, లక్కమ, ఇకనొకామె నలువురు తోబుట్టులు ఇందులోఁ గోనమ తనయుఁడైన సిద్ధిరాజు తిమ్మరాజు పరమయోగి విలాసమను కావ్యమును రచించెను. ఓబమ యీకృతిపతియైన గొబ్బూరి నరసరాజునకుఁ దల్లి;

౧ A. R. 514 of 1914

౨ ఆంధ్రకవితరంగిణి సం. ౭ పుట. 48

లక్కమాంబ పుత్త్రుడైన పోచిరాజు నరసింహరాజు భట్టుమూర్తిచే
నరసభూపాలీయమును గృతిఁగాందెను. నాల్గవయామె పే రెవ్వరో
తెలియలేదు. పైనిఁ జెప్పిన ముప్వురును నక్కచెల్లెండ్రబిడ్డలు. కావున
తిమ్మరాజు, నరసరాజు, నరసింహరాజు లించుమించుగ సమ
వయస్కులై యుందురని నిశ్చయింపవచ్చును ఇందులో సిద్ధిరాజు
తిమ్మరాజుకవి పరమయోగి విలాసకృతికర్త. ఆతని చారిత్రమును
వేఱుగా నీగ్రంథమున వ్రాసియున్నాఁడను. పోచిరాజు నరస
రాజునుగూర్చి రామరాజ భూషణకవి చారిత్రమున వ్రాయను
న్నాఁడను.

గొబ్బూరి వారినిగూర్చి యిటఁ గొంచెము వ్రాసెదను.
గొబ్బూరి వంశమునకు మూలపురుషుఁడు తిమ్మరాజు ఆతనికుమారుఁడు
కొండరాజు. ఇతనికిఁ దిమ్మరాజు, వెంగళరాజు, గొబ్బూరిరాజు,
తిరుమలరాజు, ఓబళరాజు, అను నైదుగురు తనయులు. ఆరవీటి
వారి యింటియాఁడుపడుచులు పెక్కండ్రు గొబ్బూరివారి యింటికో
డండ్రై కీర్తిఁ గాంచియున్నారు.

పైని జెప్పిన యైదుగురిలో, మొదటివాఁడగు తిమ్మరాజు ఆరవీటి
శ్రీరంగరాజునకుఁ దనయయు అళియరామరాజాదులకైదుగురకు సోద
రియునగు నోబమాంబను బరిణయమాడెను. ఆదంపతుల తనయుఁడే
రామాభ్యుదయ కృతిభర్తయగు నరసరాజు. ఇతనికి జగ్గరాజను సోద
రుఁడు కలఁడు. ఈనరసరాజునకు రామాభ్యుదయ రచనమునాఁటికి
కార్గురు తనయులు. ౧ పెదతిమ్మరాజు ౨ చినతిమ్మరాజు. 3 కృష్ణ
మరాజు ౪ రఘునాథరాజు, ౫ పాపరాజు ౬ రంగపరాజు, ఇందులోఁ
బెదతిమ్మరాజు కర్నూలునందును, చినతిమ్మరాజు కొండవీటి దుర్గము
నందును, నుండెడివారని రామాభ్యుదయ కృత్యాదియందున్నది.
తక్కిన కుమారులుకూడ పరాక్రమవంతులై తండ్రికిని సోదరులకును
రాజ్యపరిపాలనమునఁ దోడ్పడుచుండెడివారని కవి చెప్పియున్నాఁడు.

---

౧ ఆం. కవితరంగిణి సం 9 పుట 107

రామాభ్యుదయ రచనమునాటికి కనిష్ఠపుత్త్రునకుఁ బదునైదేండ్లున్నవని
తలంచినచోఁ గృతిపతికప్పటికి ౫౫—౬౦ సంవత్సరముల వయసుండు
నని నిశ్చయింపవచ్చును. ఆపక్షములో నీతఁ డళియరామరాజుతో
సమవయస్కుఁడగును. ఈతనితల్లి అళియరామరాజాదులకప్పయగునో
చెల్లెలగునో తెలియరాలేదు. అగ్రజయైనచో ఆమె తనయుఁడును
రామరాజును సమానవయసుగలవాఁడనుటలో విరోధమేమియు లేదు.
తక్కిన గొబ్బూరివారి వంశీయులతో మనకిటఁ బ్రసక్తి లేదు.

రామభద్రకవియొకచో "గొబ్బురిపురప్రభు రంగనకీర్తి" యని
వ్రాసియుండుటచే 'గొబ్బూరు' అనుగ్రామమునుబట్టి వీరియింటిపేరు
వచ్చినట్లు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది.

ప్రథమాశ్వాసాంత పద్యములలో—

మ. మనువంశోత్తమ! మత్తవారణఘటామాద్యద్భటానీకని
స్స్వన హేరాబధిరీకృతాఖిలదిశాస్తంబేరమా దీర్ణక
ర్ణ! నయజ్ఞా! చినకొట్లధర్మవర నానారాజ్యధౌరేయ! కం
దనవోలీముఖ దుర్గరక్షణచణోదగ్ర ప్రభావోదయా!

అను పద్యములో కృతిపతియైన నరసరాజు చినకొట్ల ధర్మవర
రాజ్య పరిపాలకుఁడై కర్నూలు దుర్గమును సంరక్షించుచున్నవాఁడని
తెల్పియున్నందున నాతనినివాసము చినకోట్లధర్మవరమని చెప్పవచ్చును.
కవి కడపమండలనివాసి. కృతిపతి కర్నూలుమండలవాస్తవ్యుఁడు.

గొబ్బూరివారి వంశమునకుఁ గరికాలచోళుఁడు మూలపురుషుఁ
డయిన ట్లీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఆరఘుపతివంశసుధా
నీరధికిఁ గరికాలచోళనృపచంద్రుఁడు దు
ర్వారశరభిన్నవిమతా
కారుఁ డుదారుఁడు జనించెఁ గలియుగవేళన్.

ఉ. ఆకరికాలచోళవిభు నన్వయ సంభవులైరి యాత్మర
క్షాకుశలుండు భూపతిశిఖామణి భూపతిరాజు గంగరా
జాకృతపుణ్యశేఖరుల కాశ్రితలోకశరణ్య తేజముల్
గైకొన దక్కమూర్తులకుఁ గల్గిగనెర్తురె సాటివారిలోన్.

ఇందలి తుది రెండుపాదములకుఁ బాఠాంతరమున్నది.

"జాకరుణాధురంధరున కాత్మజుఁడై పొగడొందెఁ దిమ్మరా
జాకులభర్తకుం దనయుఁడయ్యెను గొండనృపాలుఁడున్నతిన్."

ఈపాఠాంతరమే యంగీకరింపఁ దగినది. ఈపద్యములనుబట్టి గొబ్బూరివారు తెలుఁగుచోడుల సంతతిలోనివారయినట్లు తెలియుచున్నది. కాని చాలకాలము గడచుటచేఁ గాఁబోలు వీరు తమ నామములతుదను చోడశబ్దమును జేర్చుకొనలేదు.

గొబ్బూరివారు పరాక్రమవంతులును శూరులు నగుక్షత్రియులు. ఆరవీటివారితో బాంధవ్యమును నెరపి కీర్తింగాంచియుండిరి. వీరి శాసనములు పెక్కులున్నవి[1]. కాని వానినిబట్టి కాలనిర్ణయము చేయనక్కఱలేకుండ కృతిపతియైన నరసరాజు శాసనమొకటి లభించినది. కడపమండలమందలి పుల్లంపేట తాలూకా తొందూరు గ్రామములోనున్న యాంజనేయస్వామికిఁ గొంతభూమి సమర్పించి శా. శ. ౧౪౭౮ నల సంవత్సరమున నరసరాజాశాసనమును వ్రాయించెను[2]. ఈ శాసనకాలమే రామాభ్యుదయ కృతి ప్రదాన కాలమని యనుకొనవచ్చును. అట్లయినచోఁ గ్రీ. శ. ౧౫౫౦ వ సంవత్సర ప్రాంతమున రామాభ్యుదయమును గవి రచించెనని నిర్ణయింపఁదగును.

---

౧. A R 63,543 of 1915 A. R 255, 257 of 1938 A. R 744 of 1919 ద.హిం.శా.సం IV సంఖ్య 688 రంగాచార్యులుగారి శాసన సంపుటములలో కర్నూలు 577; 401; 110; చెంగల్పట్టు 1157; 767; 710.

౨. రంగాచార్యులుగారి శాసన సంపుటములు కడప. సంఖ్య 635.

ఈకృతిపతియైన గొబ్బూరి నరసరాజు, అళియరామరాయా దులకు మేనల్లుఁడైనట్లును, అళియరామరాజునకుఁ దమ్ముఁడైన వెంక టాద్రిప్రభువునకుఁ గుడిభుజమైయుండినట్లును, నీక్రిందిపద్యములలోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

క. ఆరామరాజు తిరుమల
శౌరియు, శ్రీవేంకటాద్రి జనపతి, మగురుఁ
గారాపుం దోబుట్టువు
లై రాజిల సాధ్వి యోబమాంబ దనర్చున్.

మ. ప్రభురత్నంబగు తిమ్మభూవిభు తపఃప్రారబ్ధ పుణ్యోదయం
బభిరామాకృతి నొంజెనాకొ యనఁగా నాయోబమాబ్జాననా
శుభగర్భాబ్ధి జనించి రానరసరాజున్ జగ్గభూభర్తకౌ
స్తుభచింతామణులు న్వెలెన్ సహజతేజోదాన ధౌరేయులై.

చ. ఇరవుగ వేంకటాద్రి మనుజేంద్రు భుజంబుల ప్రాపుదాఁపునన్
నరసవసుంధరావలయనాథుఁడు జగ్గనృపాలచంద్రుఁడున్
హరి కిరుగేలుదామరలయందును జక్రముఁ బాంచజన్యముం
దొరయుగతిం బ్రతాపవరదుగ్ధయు కీర్తులు గాంచి రున్నతిన్.

రామభద్రకవి రామాభ్యుదయమును రచించునాఁటికి అళియ రామరాయలును తిరుమలరాయలును వెంకటాద్రిభూపతియుఁగూడ జీవించియున్నట్లు వారివర్ణనమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

మఱియు నళియరామరాయలను గవి:—

ఉ. ఆపటుకీర్తి రామవసుధాధిపచంద్రుఁడు కృష్ణరాయ ధా
త్రీపతి సాత్వభామ దుహితృప్రియుఁడై వితతప్రతాప సం
తాపిత శత్రుఁడై యలసదాశివరాయ నిరంతరాయ వి
ద్యాపుర రాజ్యలక్ష్మికి నిదానము దానయి మించె నెంతయున్.

అని వర్ణించియుండుటచే నచ్యుతరాయల యనంతరమున సదాశివరాయల రాజ్యకాలములో నీకావ్యము రచియింపఁబడిన దనుట స్పష్టము.

అళియరామరాయలు, సదాశివరాయని కర్ణాటరాజ్య సింహాసనమునఁ బ్రతిష్ఠించినది క్రీ.శ.౧౫౪౩ వ సంవత్సరప్రాంతమని చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కావున రామభద్రుఁడు శ్రీరామభద్రాభ్యుదయమును క్రీ.శ. ౧౫౫౦ ప్రాంతమున రచించినాఁడని చెప్పవచ్చును. అప్పటి కీతనికి నలువదియేండ్ల వయసున్నదని తలంచితిమేని, యీతని జననము౧౫౧౦ ప్రాంతమయి యుండును. కృష్ణదేవరాయల యనంతరమీతఁడు నలువది యేఁబది సంవత్సరములు బ్రతికియుండునని లక్ష్మణరావు పంతులుగారు చెప్పినయూహ సత్యమయ్యెనేని రాయలు ౧౫౩౦ వ సంవత్సరమునఁ గాలధర్మము నొందియుండుటచే నీకవి ౧౫౭౦-౧౫౮౦ ప్రాంతమువఱకు జీవించియుండునని తలంపవలసి యున్నది. పై లెక్కప్రకారమప్పటి కాతనికి ౬౦-౭౦ సంవత్సరముల వయసుండునని తేలినది. ఇందు విపరీతమేమియు లేదు.

రామాభ్యుదయకాలము నిఁకనొకవిధముగాఁ గూడఁ గనుఁగొనవచ్చును. అళియరామరాయల జీవితకాలములోనే క్రీ.శ ౧౫౫౧ లో రాయచూరునొద్ద మహమ్మదీయులకును కర్ణాట ప్రభువులకును గొప్పయుద్ధము జరిగినది. అందులో హిందువులే జయమునుగాంచిరి. ఆమహారణములో నళియరామరాయల మూఁడవకుమారుఁడైన చిన తిమ్మరాజు విశేష పరాక్రమము చూపి శత్రువులను జయించెననియు, నందుచే నారాచూరి దుర్గపరిపాలన మాతిమ్మరాజున కీయఁబడియెననియు నాకారణమున నతఁడు రాచూరి తిమ్మరాజని పిలువఁబడియె ననియుఁ జరిత్రకారులనుచున్నారు. రామభద్రకవి యీతిమ్మరాజును రామాభ్యుదయకృత్యాది యందలి యీక్రింది రెండు పద్యములలో రాచూరి తిమ్మరాజనియే నుడివియున్నాఁడు.

శా. రామక్షోణిపనందనుండు కృష్ణమనుజేంద్రాగ్రిమణిన్ భీమసం
గ్రామేంద్రాత్మజుఁ బెద్దతిమ్మవిభునిన్ రాచూరి తిమ్మాధిపున్
శ్రీమంతుం బినకొండభూవరవరున్ శ్రీరంగ రాజన్య సు
త్రాముం గాంచెఁ గుమారరత్నముల మందారోపమోదారులన్.

క. రాచూరి తిమ్మవిభుని క
రాచూరిఁ బెగి నిరంతరము సమరస్పృగ్
లోచనల మదనశాస్త్రా
లోచనలం దవిలి వర్తిలుదు రభియాతుర్.

ఈపద్యములనుబట్టి రాచూరి యుద్ధానంతర మీగ్రంథము రచిత మయ్యెననుట స్పష్టము. కావున క్రీ. శ. ౧౫౫౫ ప్రాంతమున నటఁగా తొండూరు శాసన ప్రాంతమున నీగ్రంథము రచితమయ్యెనని నిశ్చ యింతము.

రామభద్రకవి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవిదిగ్గజులలో నొకఁ డని ప్రతీతికలదు. కాని యది యనుమానాస్పదమైనది. ఇతఁడు రామాభ్యుదయమును రచించునాఁటికి నలువది లేక నలువదియైదేండ్ల వాఁడని తలంచుట స్వాభావికము. ఏఁబదియేండ్లవాఁడని యనుకొని నను, నీతని జననము ౧౫౦౫–౧౫౧౦ ప్రాంతమగును. రాయలు స్వర్గము నలంకరించునప్పటికి, ౨౦–౨౫ ఏండ్లవయసులో విద్యార్థి దశయందేయుండును గాని కవియై కవిదిగ్గజుఁడను ప్రఖ్యాతినార్జించిన వాఁడుగా నుండుట యసంభవము. ఆస్థానకవులలో నొకఁడుగా నుండె ననుట కాధారములు గనుపడలేదు. ఇతఁడు రామరాజ భూషణుని కంటెఁ బది - పదునైదేండ్లు పెద్దవాఁడైయుండును. వసుచరిత్రకృతి ప్రదానముకంటె నిరువదియేండ్లు పూర్వము నరసరాజు రామాభ్యుదయ మును గైకొనియుండవచ్చును. రామభద్రుఁడు రామరాజభూషణున కంటెఁ బెద్దవాఁడైనను, వీరిరువురు నున్నకాలము కొంతయుండక పోదు. రామభద్రకవి రామరాజభూషణుని కిరీటమును దనపాద ముచేఁ దన్నెనను కథయొకటికలదు. కాని యది విశ్వాశనీయము కాదు.

కవిత్వవిషయమున నేర్పరైన రామరాజభూషణుని తలదన్నినవాఁడు రామభద్రుఁడని యనియున్నచో నదియే లోకమున వాస్తవికకథగాఁ బ్రచారములోనికి వచ్చి యప్పకవినాఁడు గ్రంథస్థమయ్యెనేమో !

శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలములోనుండి యీప్రభువు నానతిపైని యీరామభద్రకవి సకల కథాసారసంగ్రహ మను నొకపద్యకావ్యమును రచించెనని చెప్పుదురు. కీ. శే. లక్ష్మణరావు పంతులుగారట్లే యభిప్రాయపడి వ్రాసినవాక్యములను పైని నుదాహరించియున్నాఁడను. కాని యాసకలకథాసారసంగ్రహకర్త యీ రామభద్రకవి కాఁడనియు నాతఁ డింకొకరామభద్రుఁడనియు నాయభిప్రాయము. బ్ర. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారుకూడ సకలకథాసారసంగ్రహమును అయ్యలరాజు రామభద్రకవియే రచించినట్లు వ్రాసియున్నారు. కాని యది సత్యమని తోఁపదు.

సకలకథాసారసంగ్రహము షట్చక్రవర్తులు మొదలుగాఁ గొంద ఱురాజులతో సంబంధించిన కథలను దెలుపునట్టి గ్రంథము ఆంధ్రకవుల చరిత్రమున నిది తొమ్మిది యాశ్వాసములు కలదనివ్రాసిరి. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారమున రెండుప్రతులున్నవి. అందెనిమిది యాశ్వాసములును, తొమ్మిదవ యాశ్వాసమునఁ గొన్నిపద్యములును గలవు. మొత్త మెన్నియాశ్వాసములో తెలియరాదు. ఈపుస్తకము నందుఁ గవి వ్రాసికొనిన గద్య యిట్లున్నది.

"ఇది శ్రీరామభద్ర ప్రసాదలబ్ధకవిత్వమహత్త్వ విశారదశారద సత్కవిమిత్ర యాపస్తంబసూత్రపాత్ర కాస్యపసగోత్రపవిత్ర రామభద్ర ధీముద్రాభద్ర రామభద్రప్రణీతంబైన సకలకథాసారసంగ్రహము"

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రామాభ్యుదయమున వేసికొనిన గద్య పైనివ్రాసియుంటిని. ఈ రెండుగద్యలకును బోలికలేదు. అయ్యలరాజురామభద్రుఁడు కౌండిన్యసగోత్రుఁడు. సకలకథారామభద్రుఁడు కాస్యపసగోత్రుఁడు. ఈ కాస్యపశబ్దము పొరబాటయి యుండునని శతకకవుల చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు కాని పొరబాటు అని

చెప్పుట కాధారములు లేవు. ఈయిరువురు రామభద్రులును భిన్న వ్యక్తులని చెప్పుట కీగద్యలే చాలియున్నవి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయ లీకవిని సకలకథాసారసంగ్రహమును రచియింపుమని చెప్పిన వచనభాగముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

“ఇట్లు కీర్తివిస్తార ధురంధరుండగు కృష్ణరాయనరపాలాఖండలుండు నన్నుఁ బిలిచి శ్రీమత్సీతారమణ చరణకమలపరిచరణాయమానమానసుండవు బహువిధ కవితాచమత్కార ధుర్యుండవు, మన్మనోరథకార్యనిర్వాహకుఁడవగుటంజేసి పురాతనమహాకవి విరచిత ప్రబంధంబు లన్వేషించి భగవద్భక్తి నిష్ఠాగరిష్ఠులగు రాజశ్రేష్ఠుల వృత్తాంతంబులు ప్రసిద్ధంబులగునట్లుగాఁ బ్రశస్తకథలు విన్యస్తంబుగా నెలకూర్చి సాహిత్యలక్షణ చిత్రకవిత్వ ప్రభావంబు లోకాలోకచోటం గనుపడ రచియింపవలయునని ప్రార్థించి మఱియు నిట్లనియె.

“అతి మధురరసాయన ద్రాక్షాపాకంబుగా శృంగారరసయుక్తం బగునట్లు సకలకథా సారసంగ్రహంబు గ్రంథవిస్తారంబుగాకుండునట్లుగా రచియింపుమని యుపన్యసించిన సంతోషిత స్వాంతతరంగితాంతరంగుండనగుచున్న సమయంబున

మదీయ భాగ్యవశంబున స్వప్నకాలంబునఁ బ్రసన్నుండై పరమమంత్రోపదేశపూర్వకంబుగా సకలకథాసారసంగ్రహంబునకుఁ గృతినాయకునిఁ దన్నుంగావింపుమని హితోపదేశంబు చేసి యంతర్హితుండైన నేనంతట మేలుకాంచి......కన్నడమహామండలాఖండలుండును బ్రచండ పరాక్రమపరరాజశుండాలకంఠీరవుండును నగు నరకంఠీరవరాయసూతి ప్రేరితసకలకథాసారసంగ్రహనామక ప్రబంధంబు రచియింపంజాలుటకు నిష్టుఁడ గదా సమర్థుండనైతిని.........స్వప్నవృత్తాం

తంబంతయు నమ్మహీకాంతునకు నెఱింగించినఁ గుతూహలియగుచు నా
రాజముఖ్యుం డిట్లనియె.

ఉ. నీవును బాలకృష్ణపద నీరజభక్తుఁడ వాక్యచిత్తమో
దావహ సద్గుణుండవు రమాధిపునిం గలలోనఁ గాంచి య
ద్దేవు హితోపదేశమునఁ దేజమునొందిన వాఁడ విన్నిటన్
గావున నీప్రబంధము ప్రకాశముగా హరికిమ్ము నావుఁడున్

పై వచనములో "ఎలకూచిసాహిత్యలక్షణ చిత్రకవిత్వ ప్రభావంబు లోకులచేతం గనుపడ రచియింపవలయునని" యున్నది. ఈ 'యెలకూచి' ఎలకూచి బాలసరస్వతియే కాయుండును. బాలసరస్వతి శిష్యుఁడో, ఆతనికిఁ తరువాతివాఁడో, రామభద్రుఁ డనుపేరుగల యొకానొకకవి యీగ్రంథమును రచించి, గ్రంథమునకు గౌరవము గలుగుటకై కృష్ణదేవరాయలు తననీగ్రంథమును రచింపుమని కోరినట్లు కృత్యాదిని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. అంతియేగాని యీకావ్య మయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రచించినది కాదు. ఎలకూచి బాలసరస్వతికంటెను బూర్వుఁ డయిన యయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు 'ఎలకూచి' నెట్లు పేర్కొనఁగలఁడు?

సకలకథాసారసంగ్రహ మొకస్వతంత్ర గ్రంథము కాదు. పూర్వకవుల గ్రంథములలోనుండి పద్యములను గ్రహించి రూపమునించుక మార్చి యీగ్రంథమును జేసియున్నట్లీ గ్రంథమును జదివినచోఁ దెలియఁగలదు. బహుగ్రంథ పరిశోధకుఁడైన బ్రౌనుపండితుఁ డీగ్రంథమును గూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. "This is an illiterate Poem of no merit, whatever parts are superior are stolen from better authors" July 1843 (Sd) C. P. Broun.

ఉదాహరణకొఱకు కొన్నిపద్యముల నుదాహరించెదను.

చ. అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబి శిరస్సరోజ్ఝరీ
పటల ముహుర్ముహుర్లుఠదభంగతరంగ మృదంగనిస్వన

స్ఫుటనటనానురూప పరిఫుల్లకలాప కలాపిజాలమున్
కటకచరత్కరేణు కరకంపిత సాలము శీతశైలమున్.

మనుచరిత్రము.

చ. అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబిత వింధ్య వి
స్ఫుటఘనమూర్ధనిర్గత సుశోభిత పుణ్యశిరస్సరిజ్ఝరీ
పటలముహుర్ముహుర్లుఠదభంగుర నూత్నతరంగ సంగతో
త్కటవరఫేన నిర్జిత సుధాంబు మహానది నర్మదానదిన్...

సకలకథాసారసంగ్రహము

మ. అనిమేషత్వము మాన్పి చిత్రగపు చూ పస్వేదతావృత్తి మా
న్పి నవస్వేదసమృద్ధి బోధకళ మాన్పి న్మోహవిభ్రాంతితో
డనె గీర్వాణ వధూటికిన్ భ్రమరకీటన్యాయ మొప్ప న్మను
ష్యుని భావించుట మానుషత్వము మెయిం జూపట్టె నా నర్తకిన్

మనుచరిత్రము

మ. అనిమేషత్వము మాన్పి చంచలపుచూ పస్వేదభావంబు గ్ర
ద్దన వారించె వినూత్న ఘర్మజల విస్తారప్రపూరంబు తో
డన దేవాంగన కయ్యెడన్ భ్రమరకీటన్యాయమై యొప్పియ
మ్మనుజేంద్రున్ భ్రమియించుచుంత నెరహీనామర్త్యత్వమున్ సంధిలెన్

సకలకథాసారసంగ్రహము

సమకాలికుఁడగు నల్లసాని పెద్దన మనుచరిత్రమునుండి గ్రంథచౌర్యమొనరించి యయ్యలరాజు రామభద్రుఁడీగ్రంథమును రచించెననుటకంటె హాస్యాస్పదమగువిషయ మింకొకటి యుండఁబోదు. ఈగ్రంథమునందట్టి యుదాహరణముల నింకను జూపవచ్చును. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానివేసితిని.

ఈక్రింది రెండు పద్యములలో మొదటిది రామాభ్యుదయములోనిది. రెండవది సకలకథాసారసంగ్రహములోనిది. రెండుగ్రంథములును అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు రచించినట్లే యభిప్రాయపడుటచే వీరేశలింగము పంతులుగారు సకలకథాసారమందలి పద్యమునుమార్చి రామ

భద్రుఁడు తన రామాభ్యుదయములో వేసికొనెనని వ్రాసియున్నారు. అది సత్యము కాదు. రెండవ రామభద్రుఁడు గ్రంథచౌర్య మొనర్చి తన గ్రంథమున వేసికొనెననుటయే సమంజసము.

సీ. కానక కన్నసంతానంబు గావునఁ
గానక కన్నసంతాన మయ్యె
నరయ గోత్రనిధాన మయ్యె నేఁడు
నరయ గోత్రనిధాన మయ్యె నేఁడు
ద్విజకులాదరణ వర్ధిష్ణుండు గావున
ద్విజకులాదరణ వర్ధిష్ణుఁడయ్యె
వివిధాగమాంతసంవేద్యుండు గావున
వివిధాగమాంత సంవేద్యుఁడయ్యె
గటకటా దాశరథి సముత్కటకరీంద్ర
కటకవితదాన ధారార్ద్ర కటకమార్గ
గామి యెట్లు చరించు నుత్కటకరీంద్ర
కటకవితదాన ధారార్ద్ర కటకతటుల.

రామాభ్యుదయము.

సీ. కానక కన్న సత్పుత్రుండు నేటికిఁ
గానక కన్న సత్పుత్రుఁ డయ్యెఁ
బుణ్యజనోత్కీర్ణ పురుషుండు నేటికిఁ
బుణ్యజనోత్కర్ణ పురుషుఁడయ్యె
ద్విజముఖ్యులనుగూడి తిరుగుబాలుఁడు నేఁడు
ద్విజముఖ్యులను గూడి తిరుగుటయ్యె
గోత్రపావనుఁ డైనకొమరుండు నేఁటికి
గోత్రపావనుఁడైన కొమరుఁ డయ్యె
మత్తగజదాన ధారార్ద్రమార్గములను
దపల నీడల నెప్పుడు దిరుగువాఁడు
దరులనీడల నెప్పుడు దిరుగుటయ్యె

పై నివ్రాసిన కృత్యాది వచనములో "పురాతన మహాకవి విరచితప్రబంధంబు లన్వేషించి "యనుటలోఁ గవియుద్దేశము పూర్వకవుల ప్రబంధములలోని పద్యములవంటి పద్యములతోఁ దానొక ప్రబంధము సేయుటయే యని సూచితమగుచున్నది. ఆరామభద్రకవికి శారదకవి యనునొక మిత్రుఁడున్నట్లు చెప్పియున్నాఁడు. అయ్యలరాజు రామభద్రున కట్టిమిత్రుఁడున్నాఁడని రామాభ్యుదయమునఁ జెప్పలేదు.

సకలకథాసారసంగ్రహకర్త యయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు కాఁడని చెప్పుట కింతకంటె నెక్కువ సాక్ష్యమక్కఱలేదు. "రామభద్రకవి" యనుశీర్షికతో నీకవి రచించిన పద్యములను గొన్నిటిని వేఱుగ నాతని చారిత్రమున వ్రాయనెంచి యాపద్యముల నిటనీయలేదు.

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు బీదవాఁడనియు. నీతనికిఁ బిల్ల లెక్కువగా నుండుటచే నీతనిని పిల్లలరామభద్రయ్య యని పిలుచుచుండెడివారనియు వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసియున్నారు. ఈతఁడు గుత్తియప్పలరాజుపై నొకచాటుధార రచియించెనని అప్పకవి యీక్రింది పద్యము నుదాహరించినాఁడు.

క. రాజమనోజా! విద్యా
భోజా! దీనార్థికల్పభూజా! రిపుసం
జ్ఞాజా! రవితేజ! గుత్తియప్పలరాజా!

ఈగుత్తియప్పలరా జెవ్వరో తెలియదు. ఈరామభద్రుని యింటిపేరు పుత్తేటివారని కొందఱనుచున్నారు. సకలకథాసారసంగ్రహమును రచించిన రామభద్రయ్య యింటిపేరు పుత్తేటివారై యుండు ననియు, రామాభ్యుదయ సకలకథాసారసంగ్రహ గ్రంథకర్తయొక్కఁడే యనునభిప్రాయముతో నా పుత్తేటి యనునామమును రామాభ్యుదయకర్తకుఁగూడ ననువర్తింపఁ జేసియుందురనియు మొదట నేనను కొనియుంటిని. ఇప్పటికిని నాయుద్దేశమదియే కాని దానికొక బాధ కన్పట్టుచున్నది సకలకథాసారసంగ్రహకర్త ఎలకూచి బాలసరస్వతితో సమకాలికుఁడో తరువాతివాఁడో, అయియుండునని పైని వ్రాసియుం

టించి. ఇంచుమించుగ బాలసరస్వతితో సమకాలికుఁడో ఒకించుక పూర్వుఁడో యగు లింగమకుంట తిమ్మకవిరాజు దన సులక్షణసారములో రామాభ్యుదయకర్తను ప్రత్తిపాటి రామభద్రయ్య యని వ్రాసి యుండెనఁట! అది సత్యమయినచో రెండవ రామభద్రుని యింటి పేరు ప్రత్తిపాటివారై యుండెను. సమకాలికులలో సంతపాటుబాటు సంభవించియుండదు. సులక్షణసారప్రతిప్రతిలేఖకులెవ్వరైన నీమార్పును జేసియుండవచ్చును. లేదా, అయ్యలరాజు, రామకవి అను నింటి పేరులు వాడుకలోనికి రాకపూర్వము పితృపితామహనామము ప్రత్తిపాటివారై యుండవలయును. అట్లు కాదేని "ప్రత్తెపు" అనుగ్రామమునం దీకవి నివాసముగ నుండుటచే నాతని నెఱిఁగియున్నవా రీతనిని ప్రత్తిపాటి రామభద్రయ్య యని పిలుచుచుండవచ్చును. దానినిబట్టి యాపేరు గ్రంథస్థమయియుండును. అయ్యలరాజు వంశీయులగు కవులెవ్వరును స్వగ్రంథములలో నీప్రత్తిపాటిశబ్దము నుపయోగించి యుండలేదు. కావున రామభద్రయ్య యింటిపేరు ప్రత్తిపాటి యని భావింపరాదు. సులక్షణసారసంకలిత వ్రాతప్రతి నిరాధారమైనదిగా భావింపవలయును.

రామభద్రకవి కవిత్వము ప్రౌఢమై నిర్దుష్టమై హృదయరంజకముగా నుండును. ఇందుత్తరకాండకథ లేదు. శ్రీరామపట్టాభిషేకము వఱకుమాత్రమే చెప్పఁబడినది. రామాయణకథను మనోహరములైన వర్ణనలతోఁ బ్రబంధముగాఁ జేయుటయే కవి యుద్దేశము. దాదాపు పదునెనిమిదివందల పద్యములలో రామాయణకథను సంక్షేపరూపమున రచించి కవి తన మనోరథము నీడేర్చుకొనినాఁడు. ఈతని కవితాశైలి తెలియుటకై కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. ధనులగు కోడెకాండ్రకును దాఁగెడిజాణలు కోరి నిండుజ
వ్వనమునఁ జేరుపేదతెరువర్లకు సందని మూసినట్లు డా
సినగతి దక్కి యేరికిని జిక్కని చక్కని గూఢలేప్సు మో
హన మధురాధరస్తనసుగంధుల భామిను లుల్లసిల్లినన్. ఆ. ౧

శా. బాలోన్మత్త పిశాచలీలలఁ బిబ్రత్నారసంధాన వి
ద్యాలబ్ధిన్ హరిభక్తులై మునులు సంధానంబు నిర్మగ్నులై

హేలానర్తనగీతులన్ మెలఁగుచుం దిక్పాలుగుంపున్ వారెకాఁ
బోలున్ వీరనియమ్మహోన్నతుఁడు సమ్మోహంబు నొందెడునదిన్. ఆ. ౨

ఉ. ఎవ్వఁడ వీవు నా యెదుట నిల్చి శరాసన బాణపాణివై
క్రొవ్వి భయంబులేక యెటుసేసి జనుండ వనేకభూపతుల్
గ్రొవ్విరి మత్కృతాహవమునన్ భృగురామునకున్ సహస్రబాహుఁగనవే ?
చివ్వకుఁ గాలుఁద్రొవ్వెద నజేయధనుర్ధర సాయకాగ్నిచేన్. ఆ. ౧

ఉ. ఆర్తుల నీవ నేర్తు వరయంగఁ దిరుగా... ...
గర్తవు భర్తవుం దలఁపఁగాఁ బరిహర్తవు నీవ నీవ ని
ర్మూర్తివి నీవ పోషణమొనర్తువు కర్తవు నీవ ...
కర్త ముదావశక్తియు జగంబుల నీవకదా గదాధరా! ఆ. ౩

మ. మనయూ రెయ్యది ? ఎంతదవ్వు ... మార్గంబునం బోవుటన్
వనమెచ్చోటికిఁ బోయి రాఁగలము? నేలాలేవు లేరిచ్చుటన్
మనలోఁ దప్పవలెఁ బుణ్యులోపరులు సమ్యక్ప్రాప్తి కార్యార్థులన్
గనరా విప్పుడ దేమి? నా విభుఁడు శోకంబార్తఁగన్నాఁగు... ఆ. ౪

చ. అనిలజుఁ డోరి రావణుఁడ! యల్లన నేటికి బెట్టుచెప్పెదన్
వినుము రఘురామదూత నవవింశతి తాత్త్వికజామనుష్యసంగ్రహం
జనతనుజాతుఁడన్ జనకజన్ వెదకం జనుదెంచి కాంచితిన్
సను హనుమంతుఁ ... భవనంబులు మాకిలనెల్లఁ గానలున్. ఆ. ౫

చ. నినుఁ దనచంకవైచుకొని నీరధివీచులనతుష్టయంబునన్
జనిచని సాంధ్యకృత్యములు సల్పుచు సంతసుఁ ద్రిప్పితెచ్చి పెం
పున నటవైచి కొంకరలుపోయిన నీమెయి చక్కనొక్కి పో
ననిచిన వాలినందనుఁడ నంగదుఁడన్ దశకంఠ! వింటివే. ఆ. ౬

శా. శ్రీమన్మంగళవైభవంబులఁ బ్రవేశించం బురంబున్ జనుల్
ప్రామిన్కుల్ పతియింపఁగాఁ గ్రమమునన్ భద్రాసనం బెక్కి మీ
కిట్టె మీ రాజ్యము లేలుఁడంచనిన సుగ్రీవాదులం బెంపునన్
సామాఖ్యంబునఁ బ్రోచుచుండె రఘువంశస్వామి లోకంబులన్. ఆ. ౭

192 పోలమరాజు

ఇతఁడు చరిత్ర తెలియని కవి. పర్వతపురాణమును రచించినట్లు జగ్గనకవి యుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఆపద్యములనిట వ్రాయుటకంటె నన్యమేమియుఁ జేయఁజాలకున్నాఁడను.

చ. అనయముఁ గ లోకబాంధవుఁడనై భువనత్రయ కర్మసాక్షినై
హరిహర పద్మసంభవమయాకృతినై మనునాకు వారుణీ
పరిచయదోషమబ్బె నని భానుఁడు తద్దురితోప శాంతికై
శరనిధిఁ గ్రుంకె నా నపరశైల తిరోహితుఁ డయ్యె నయ్యెడన్.

సీ. ఒనరంగఁ గమలంబు నుపహారసంధియు
సంతానసంధియు సంగడంబుఁ
జాలనుపన్యాస సంధియు......
......సంధియు యోగసంధికమును,
బహిష్ప్రాంతరాదృష్ట పురుషనామకములు
నాదిష్టకంబును నాత్మమిషయు,
బంధురోపగ్రహసంధి పరిక్రియ
సంధియు నుచ్ఛిన్నసంధికంబు,

గీ. ననుపమ ప్రదూషణాంచిత స్కందోప
మేయసంధులనఁగ నిశ్చితముగ
షోడశప్రకార సునిశితసంధి వి
ధాన మెఱుఁగవలయు ధరణిపునకు.

నాగలపాటి శేషనాథాఖ్యుఁడు పర్వతపురాణమును రచియించి యుండెను. అది శ్రీశైలమాహాత్మ్యమును దెలుపును. ఈపర్వతపురాణమునందే విషయము చెప్పఁబడియెనో తెలియదు. శ్రీశైల విషయముతో కొన్ని కథలను జేర్చి యీకవి రచియించియుండును. పై సీసపద్యమునందు రాజెఱుఁగియుండఁదగిన సంధిలక్షణములు తెలుపఁబడినవి. ఇవి చరిత్రమేమియుఁ దెలియరాలేదు.

---

193 కంచర్ల అయ్యనకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; ఆంగీరసగోత్రుఁడు; మల్లన గురువమ్మలకుఁ బుత్త్రుఁడు; శరభనపాపనామాత్యుఁ బౌత్త్రుఁడు; రామన యాకవికిఁ బ్రపితామహుఁడు.

ఈకవి కాశీఖండమును ద్విపదగా రచియించెనఁట! ఈగ్రంథ మిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఈతఁడనేక దానధర్మములు చేసి కీర్తిఁగాంచిన ట్లితనిపౌత్త్రుఁ డయిన శరభనకవి తాను రచియించిన యధ్యాత్మరామాయణమునం దీక్రింది రెండుపద్యములలోఁ గీర్తించి యున్నాఁడు.

సీ. కృష్ణాపురంబునఁ గీర్తినాపండింప
మేడూరిపురమునఁ బ్రియ దవలర
నాగేశ్వరుని సురనాథు మార్కండేశు
స్థిరబుద్ధితోడఁ బ్రతిష్ఠ చేసి
వనములు బావులు ఘనముగా వేయించె
మధురాపురములో ప్రీవ మనుజకోటి
కృష్ణవేణికిఁ జనఁగృపనూఁది
రావులు బ్రేమనిల్పెను భక్తివృద్ధిఁబొంది
కవిత రచనలు కులెక్కడు పల్కులమర
శబ్దనాటకాలంకార సరణులొప్ప
జెలువు మెఱయఁ గాశీఖండమేలమి ద్విపదఁ
జేసెఁ గంచర్లయయ్యన శ్రీలుపరిగ.

గీ. ఖ్యాతి నీరంకిలో రెండునూతు లొసర
గరిమ వేయించె నన్నసత్రరువులుపెంచె
సరలి వడుగులు పెండ్లిండ్లు చాలఁ జేసె
కంచరలయయ్యనామాత్య కవివరుండు.

ఈయయ్యనకవికిఁ బ్రపితామహుఁడైన రామనామాత్యుఁడు; మేడూరునకు స్థలకరణమైనట్లును, వీరప్రతాప దేవరాయల కాలములో నారాయలకు బుణ్యలోకావాప్తికొఱకు రంగారాయనింగారు శ్రీకాకుళమున వెలసియున్న ఆంధ్రవల్లభదేవునకు పండ్రెండుపుట్ల విత్తనములు చల్లుటకుఁ జాలినంతభూమిని, "ఈనాము"గానిచ్చి యాభూమిని ఈకంచర్ల రామామాత్యుని వశముచేసి యందుల కొకశిలాశాసనము వేయించినట్లును, కంచర్ల శరభనకవి తన యధ్యాత్మరామాయణమునం దీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు. గజపతుల కాలములోఁగూడ నీశాసనము గౌరవింపఁబడియె నఁట!

సీ. శోభితాపస్తంబసూత్రుఁ డాత్రేయస
గోత్రుఁడు కంచెర్లకులపవిత్రుఁ
డలరు మేడూరి సీమల మూలమున కెల్ల
స్థలకరణంబైన ధన్యచరితుఁ
డిల సప్తసంతానములు నిల్పి ప్రఖ్యాతిఁ
గైకొని రాజిల్లె ఘనులుమెచ్చ
నిత్యాన్నదాన నిర్నిద్రవైభవ సంప
దలు పెంపు వాటింపఁ దనరునట్టి
దానకర్ణుండు సత్యవ్రతానువర్తి
విబుధసంస్తూయమానార్థ వితతికీర్తి
సరస విశ్రుత రామన శంభుమూర్తి
సరవి ముఖ్యుండు ధార్మిక చక్రవర్తి.

సీ. శకవత్సరంబులు శశిబుధగుణచంద్రు
లగు క్రోధ నాబ్దంబునందు భాద్ర
పద శుద్ధ ద్వాదశిభానువారంబున
భూపతి వీరప్రతాపదేవ
రాయలకును బుణ్యమాయతలంబుగఁ గొండ
పలి............

.........రంగరాయనిగారు
యీనా మొసంగిరి భూనుతముగ.

గీ. నెలమి శ్రీకాకులంబున వెలయు తెలుఁగు
వల్లభస్వామి కతిభక్తి వర్ధిలంగ
సముతుపడి, పిన్నతిరువడిఘుచులకును
అంగరంగవైభవముల కమర ప ఱియు,

క. రామానుజకూటంబున
శాఖీఁదట నృత్తగీత యాచకతతికిఁ
దోమాలికకున్ భోగము
భామలకును నస్యవాస్య పారీణులకున్.

సీ. మేడూరి పొలములో......యష్టభో
గాతితేజస్వామ్య మలరుసట్టి
స్థలకరణంబైన సత్యసంపన్నుండు
కంచర్ల రామనగారి వశము
గా సర్వమాన్యముగను ......
పొలుపొందఁ బంద్రెండుపుట్లు విత్తు
లొగిఁ బాటుమేర బాగుగను నా
చంద్రతారార్కమైతనరుచుండు

ననుచు......జాతిపై నలరుశాస
నంబు ప్రఖ్యాతి జగతి విడంబమయ్యె
గజపతీశ్వరుఁ డేలెడు కాలమందు
నిట్టిమర్యాద వర్తిల్లె నెట్టణముగ.

దానమిచ్చిన రంగారాయనిం గారెవ్వరో గుర్తింపవలసియున్నది. నూజవీటి జమీందారుల పూర్వుఁడైయుండును. దానకాలము శా. శ. ౧౩౬౧ క్రీ.శ. ౧౪౩౯ కావున నాతని మునిమనుమఁడైన యయ్యనకవి పదునాలవశతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్థమునను, పదునైదవ

శతాబ్దియందంత్యభాగమున నున్నవాఁడని చెప్పవచ్చును. ఈకవి నివాసము కృష్ణామండలములోని మేడూరు ప్రాంతమయి యుండును.

పైని వ్రాసిన శాసనము నాకు లభింపలేదు. అయ్యనకవి శాసనములకై వెదకితిని కాని యవియు దొరకలేదు.

194 దోనూరి కోనేరుకవి

ఈతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; ఆశ్వలాయన సూత్రుఁడు; తండ్రి నాగయ్యమంత్రి.

ఈకవి బాలభాగవత మను పద్యకావ్యమును రచియించి యారవీటిబుక్కరాయల మనుమఁడైన తిమ్మరాజున కంకితముచేసెను. ఆంధ్రకవుల చారిత్రములో నీకోనేరుకవి చరిత్రమునందు, "బాలభాగవతమునందుఁ జెప్పఁబడిన వంశానుక్రమమునుబట్టి యారవీటి బుక్కరాజునకు తిమ్మరాజనియు, కొండరాజు, శ్రీరంగరాజనియు ముగ్గురుకుమాళ్లుగలరు" అనివ్రాయఁబడియున్నది. కానియదిపొరపాటు. ఈముప్వురును, ఆరవీటి బుక్కరాజు కుమారులలో నొకఁడయిన రామరాజునకుఁ గుమాళ్లు. బాలభాగవతమునందట్లే చెప్పఁబడియున్నది. ఈతిమ్మరాజును పొట్లపూఁడి తిమ్మరాజందురు. ఇతనికిఁ దిరుమలరాజు, విఠలరాజు, చినతిమ్మరాజు, పాపతిమ్మరాజు (ఇతనిని పట్లతిమ్మరాజందురు) అను నలుగురు కొడుకులు, ఇందులో జ్యేష్ఠుఁడయిన తిరుమలరాజు కవి నాదరించి, భాగవతమునందలి కథలను సంగ్రహముగా రచించి తనతండ్రికిఁ బుణ్యలోకావాప్తికై కృతియొసంగుమని కోరినమీఁదట జా నీగ్రంథము రచించినట్లు కవిరచించిన యాక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. గీ. చాలనుతికెక్కు చాళుక్య చక్రవర్తి
    బిరుదమన్నె విభాళాది బిరుదజాల

మానితుఁడు రామరాజు తిమ్మ......
..........తిరుమలక్షోణీ విభుఁడు

..........విఠలేశ్వరాదిక సహోదరసహితుండై కొలువుండి నిజజనకుండగు తిమ్మభూపాలునకుఁ బుణ్యంబు గాఁ గృతిప్రతిష్ఠ సేయుటఁ జిత్తగించి యప్పుడు—

సీ. శ్రీమదహోబల శ్రీనృశింహసమగ్ర
కరుణావిశేష ప్రకాశనహితు
భాసురసంస్కృత ప్రాకృతాదిక శాస్త్ర
భాషాకవిత్వ సౌభాగ్యనిపుణు
జమదగ్నితాశ్వలాయనసూత్రపావను
శ్రీవత్సగోత్రాబ్ధి శిశిరకరుని
సారస్యవినుతు దోనూరి నాగయమంత్రి
పుత్త్రుండనై నట్టి పుణ్యచరిను
గీ. చతురభూనాయకాస్థాన సకలసుజన
నందితుని నన్నుఁ గోనేరునాథసుకవి
నర్థిఁ బిలిపించి సత్కారమాచరించి
పలికె నిట్లని గంభీరభాషణముల.

మ. సకలక్ష్మాకవినాథయూథములు మెచ్చన్ సంస్కృత ప్రాకృతా
దిక భాషామయ కావ్యకర్తవయి, పృథ్వీనాయకాస్థాన స
త్సకలాపంబునఁ బేరుగాంచిన కృతార్థశ్రేష్ఠ! దోనూరి కో
నకవీంద్రోత్తమ! నీమహామహిమచందం బద్భుతంబిద్ధరన్.

♦ ♦ ♦

గీ. అట్టి భాగవతంబునం దలరుచున్న
ద్వాదశస్కంధకథలును వరుసఁగూర్చి
కావ్యమొక్కటి బాలభాగవతమనఁగఁ
జెప్పి లోకోపకారంబు సేయవలయు.

సీ. శ్రీ వీరనరసింహుచేఁ బతిదోః ప్రహార
కండ పెండేర మేఘనుఁడు గాంచె
వేంకటేశ్వరునాజ్ఞ విగతదుష్టికి దృష్టి
దయమీఱ నిచ్చె నేధర్మమూర్తి
కణకమీఁగాములగట్టువె వేసవిఁ
బుట్టించె జలము లేభూనుతుండు
మాసువకడ స (స) వాంబూని బోటను బర్వా
జయము నొందించె నేశౌర్యశాలి

గీ. అట్టి మజ్జనకునకు సత్యాభిరతున
కారువీటి రామక్షితిపాత్మజునకు
తిమ్మభూపాలమణికిఁ బుణ్యమ్ముగాఁగఁ
బలుకఁజెన్నొందు శ్రీబాలభాగవతము.

గీ. భాగవతముగల్గ బాలభాగవతంబు
ప్రియము సేయఁగలరు పెద్దలెల్ల
జగతు దల్లిసరస జవ్వనియగు పిల్లఁ
జూచువార లాత్మఁ జొక్కునట్లు

ఈపద్య బాలభాగవతమును దనతండ్రియైన యారువీటి తిమ్మరాజున కంకితముచేయించిన తిరుమలరాజే, యీ కోనేరుకవిచేతనే, యీ బాలభాగవతమును ద్విపదగా రచియింపఁజేసి, యాద్విపదకావ్యమును దన రెండవ తమ్ముఁడైన చినతిమ్మరాజున కంకితము చేయించెను. ఈ విషయ మీక్రింది ద్విపదలవలనఁ దెలియఁగలదు.

ఒక్క ప్రబంధంబు పల్కు నుద్యోగపరత
ప్రకటించి ముదముచొప్పడు నంత

♦ ♦ ♦

సురుచిరాపస్తంబసూత్రుఁడాత్రేయ
వరగోత్రుఁ డతిసాంద్ర వైభవేంద్రుండు
సోమవంశాంబుధిసోముండు కీర్తి
ధాముండు బుక్కభూధవు ప్రపౌత్రుండు

రామభూపతి తిమ్మరాజపుత్రుండు
ధీమాననీయుండు తిరుమల నృపతి
దక్షిణాశాజయస్తంభ యోజకులు
శిక్షిత దుర్మదక్షితి పాలగణులు
వినయలక్ష్మీయుతుల్ విఠ్ఠలోర్వీశ
చినతిమ్మనృపతు లంచితకీర్తిధనులు
పాపతిమ్మక్ష్మాపతియును నాది
నైపొల్పు ననుజన్ము లతిభక్తిఁగొలువ

◆ ◆ ◆

అమరంగ నాశ్వలాయనశాఖయందు
కొమరొందు శ్రీవత్సగోత్రంబురాశి
గలుగు దోనూరి నాగయమంత్రిసుతుని
విలసిత సాహిత్య విశ్రాంతిమంతు
వినుతాష్ట భాషాకవిత్వ ప్రచండు
ననఘుఁ గోనేరునాథాఖ్యుని నన్నుఁ
బిలిపించి సముచితప్రియ పూర్వకముగఁ
బలికె గంభీర విభ్రమ విశేషమున

◆ ◆ ◆

జనపతిమణికి మజ్జనకుఁ డౌరామ
జననాథుతిమ్మభూజానికి మున్ను
వచియించితౌ ననఁ బద్యకావ్యముగఁ
బ్రచురంబుగా బాలభాగవతంబు
వాసికి నెక్కి యివ్వసుధాతలమున
భాసిల్లు నాబాలభాగవతంబె
యరుదుగా నడచిన యన్నిమార్గములఁ
దిరముగా మాచినతిమ్మయ్య పేర
ద్విపదకావ్యంబుగా వెలయంగఁజేయు
మిపుడు మాకెంతయు హితమిదియనుచు

వివిధవిచిత్ర నవీనాంబరములు
నవరత్నమయభూషణము లెన్నఁదగిన
దగినయగ్రహారంబులు నగ్రహారములు
నగ్రియపల్యంకికాదివస్తువులు
తగనిచ్చి కర్పూరతాంబూల మొసఁగి
ప్రగుణిత బహుమాన పరితుష్టుఁజేసె
ననుమతించితి నప్పు డవ్వాక్య మేను
ననురూపశుభనిమిత్తాలోకనమున

ద్విపద బాలభాగవతమును రచించిన కాలమును గవి యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

చ. అరుదుగ శాలివాహనశకాబ్దము లెన్నవిధానతర్క సా
గరశశిసంఖ్యచే వెలయఁ గల్గు ప్లవంగమనంగ మించువ
త్సరమునఁ బల్కెఁ దిమ్మవసుధాపతికిన్ గవిసార్వభౌముఁడీ
హరిహితబాలభాగవతహారిపదద్విపద ప్రబంధమున్.

శాలివాహన శకము ౧౪౬౮ వ సంవత్సరమున ప్లవంగాబ్దమున (క్రీ.శ ౧౫౪౨) ద్విపద భాగవతమును రచియించినట్లు కవియే వ్రాసి కొనియుండుటచేఁ గవికాలమును నిర్ణయించుటకు శ్రమలేకుండపోయి నది. అంతకుఁ బూర్వమే పద్యబాలభాగవతము రచియించియుండెను. కావున పద్యబాలభాగవతము క్రీ. శ. ౧౫౪౦ ప్రాంతమున రచియించెనని తలంపవచ్చును. అప్పటికచ్యుతదేవరాయలు చనిపోవుటయు సదాశివరాయలపై రాజ్యమునుంచి అళియరామరాయలు రాజ్యాధికార మునువహించి సలకము తిమ్మయాదులను వధించుటయు జరిగిపోయిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. ఏపున ద్రోహిభావమువహించిన సల్కయ తిమ్మరాజుఁ ద
త్పాపసహాయు సల్కయ యుతంబుగ శౌర్యమువిూఱఁ ద్రుంచివి
ద్యాపురియందుఁ జాలఘనుఁ డయ్యె సదాశివరాజ్య సం
స్థాపకుఁడై సిరంగవసుధావరు రామనరేంద్రుఁ డున్నతిన్.

బాలభాగవతకృతిపతి వంశమువాఁడగు నార్వేటివారికి కర్ణాట రాజ్యములోను, సాళువ, తుళువవంశములతోడను. స్నేహ, బంధుత్వ సంబంధములు కలిగియుండుటచేతను, సాళువ, తుళువ, ఆరవీటివంశములతో నాంధ్రకవులకు విశేషసంబంధ ముండుటచేతను. ఈకోనేటికవి వారికి సమీపకాలముననో సమకాలముననో యుండి యప్పటి వృత్తాంతములను గ్రంథస్థము చేసినవాఁడగుటచేతను ఊహలతో నవసరము లేకుండఁ దనగ్రంథరచనాకాలమును గ్రంథమునఁ దెలిపించి యున్నవాఁడగుటను, నీతని రచనలలోని యంశములు చరిత్రకారుల కుపకరింపచునని తలంచి, గ్రంథవిస్తరభీతిని వదలి ముఖ్యములగు చరిత్రాంశములను గలిగియున్న పద్యములనిట నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఆరవీటివారి వంశవృక్షమునం దీకృతిపతితో సంబంధించినంతవఱకు క్రిందఁ గనుపఱచుచుంటిని. ఇది సంపూర్ణ వంశవృక్షము కాదు. సంపూర్ణవంశవృక్షమును తెనాలి యన్నయ చారిత్రమున నిచ్చితిని.

తాత పిన్నమరాజు

సోమదేవ భూపాలుఁడు (ఇతఁడే ఆరవీటిపురపాలకులలో మొదటివాఁడు)

రాఘవదేవుఁడు

పిన్నమరాజు

బుక్క భూపాలుఁడు (ఇద్దఱుభార్యలు)

నరసింగరాజు ౧   రామరాజు

తిమ్మరాజు ౨   కొండరాజు   సింగరాజు

మూఁడవ భార్యయైన గోపమాంబవలన

నలతిరుమల రాజు ౩   విఠలరాజు   చినతిమ్మ రాజు ౪   పాపతిమ్మ రాజు

సోమదేవభూపాలునిగూర్చి అందుగుల వెంకయ్యకవి చారిత్ర మున వ్రాయనున్నాఁడను. బుక్కభూపాలుని కోనేరుకవి యీక్రింది పద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. ధరఁ బ్రసిద్ధుండైన తాత పెన్నమరాజు
తగ నేప్రభుని తాతతాత
ఘనుఁడగు సోమదేవభూపాలుఁడే
ధర్మపవిత్రుఁడు తాతతండ్రి
గుణశౌర్యధైర్య భాసురుఁడు రాఘవదేవ
ధరణీశుఁ డెవ్వానితండ్రితండ్రి
పెన్నమరాజన్యుఁ డున్నత సౌజన్య
వినుతప్రతాపుఁ డేఘనునితండ్రి

గీ. యతఁడు దన్ను మన్నెపులియని యఖిలదిశలఁ
జెలఁగి పొగడ సాళువ నరసింగరాయ
రాజ్యసంస్థాపకుండయ్యెఁ బ్రౌఢి నారె
వీటిబుక్కనరేంద్రుఁ డుద్ఘాటితారి

ఈసాళువ నరసింగరాయలనుగూర్చి పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరన చరిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. కర్ణాటరాజ్యమును సంగమవంశమునుండి సాళువవంశములోనికిఁ దెచ్చిన దీసాళువ నరసింగరాయలే. అట్లు తెచ్చుటలో నానరసింగరాయల కీయారెవీటి బుక్కరాయలు సాహాయ్యమొనర్చి, సాళువనరసింగరాయ స్థాపనాచార్య బిరుదమును సంపాదించెను.

వంశవృక్షమునకు వివరణము

౧. ఈనరసింగరాజు నంద్యాల వంశమునకు మూలపురుషుఁడు ఇతని వంశవృక్షమును పింగళి సూరనార్యుని చారిత్రమున నిచ్చెదను.

౨. ఈతిమ్మరాజే పద్యబాలభాగవత కృతిపతి. ఇతనికి నలుగురు భార్యలు పదుమువ్వురు కుమాళ్లు ఇతని వంశవృక్షమును తెనాలియన్నయ చారిత్రమున నిచ్చియుంటిని.

3. ఈనలతిరుమలరాజే కోనేరుకవిచేత పద్యబాలభాగవత, ద్విపద బాలభాగవతములను తండ్రిపేరను, తమ్మునికిని కృతియిప్పించినది.

౪. ఈచినతిమ్మరాజు ద్విపదబాలభాగవత కృతిపతి.

ఈబుక్కభూపాలుని మనుమఁడును; పద్యబాలభాగవత కృతి భర్తయు నగుతిమ్మరాజు, కొన్ని యద్భుత కార్యములను జేసెఁట! జాత్యంధుఁడగు నొక గొల్లవానికి శ్రీవెంకటేశ్వరస్వామి యొకకన్ను నిచ్చి రెండవకన్ను నీతిమ్మరాజునిమ్మనఁగా నాగొల్లవాని కితఁడు రెండవకన్నునకు దృష్టికల్గునట్లుచేసెనఁట. ఈవిషయ మీక్రిందిద్విపదనుఁ జెప్పియున్నాఁడు.

అపసృష్టి యగునొక్క యాభీరకునకు
నిర్ఘృణుండు వేంకటనిలయుండు చక్రి
యొకకంటిచూపు తానొసఁగి స్వప్నమునఁ
బ్రకటుఁడై తిమ్మభూపాలు మన్నించి
యోకృతకృత్య! నీకుర్వీశులెనయె
నీకహోబల పుణ్యనిధి మోక్షమిత్తుఁ
గరుణ గోపాలుని కడమచూపిమ్ము
నరనాథ! యనుచు నానతియిచ్చుటదియుఁ
గొలువులో నగ్గోపకునకుఁ జూపొసఁగె

ఈతిమ్మభూపతి యొకనాఁడు ససైన్యుఁడై యరణ్యమునఁ బడి పోవుచు దప్పికకుఁ జలముఁ గానక భగవత్ప్రార్థన మొనర్చి యొకబుగ్గఁ గల్పించి సైనికుల దప్పిఁ దీర్చెనఁట. అదియీక్రింది ద్విపదలవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

బలబలభద్రుఁ డాపాండువంశజుఁడు
ధన్యుండు రామభూధవు తిమ్మనృపతి
సైన్యసమేతుఁడై చైత్రమాసమున
దండువోవుచునుండి తనభటుల్ త్రోవ
నెండిననోళ్ల దప్పిఁ దలంగించుటయును
నిండుచిత్తమున దోనిసిరంగరాజు
కొండ నెత్తమున వైకుంఠుఁ దలఁచి

గోవిందువేఁడి గ్రక్కున నొక్కబుగ్గ
భూవినుతంబుగా బోడమంగఁజేసె
అంజలుఁ జూడఁగ నన్నీర మచటఁ
గందుగా విలసిల్లె ఘటికాద్వయంబు

ఈతిమ్మభూపాలుఁడు ఏదులఖానుని బాఱఁద్రోలి వీరనరసింహరాయల కాదవాని దుర్గమును జయించియిచ్చి యాతనిచే స్వామిద్రోహ గండపెండేరమును బడసిన ట్లీక్రింది ద్విపదలలో వక్కాణించియున్నాఁడు.

గడుసరి నేదులఖానుజయించె
విక్రమంబున నాదవేని దుర్గంబు
విక్రాంతులెన్న వేవేగసాధించి
సిరులతో వీరనృసింహరాయలకుఁ
బరుపాత్మ దుర్గాధిపతి నొప్పగించి,
గరిమ స్వామిద్రోహగండపెండేర
మరిభీకరముగ రాయలొసంగ నందె
లాలితకీర్తి విలాసుండు పద్య
బాలభాగవతప్రబంధ నాయకుఁడు.

ఈతిమ్మరాజు విషయమే పద్యబాలభాగవతాశ్వాసాంత షష్ఠ్యంతపద్యములలో నీక్రింది విధమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. [illegible]దనధనంజయునకు మహా
మ్మదు మల్కప్రాణదానమతి కొడ్డియరాయరా
యదళాపట్టున కరిరా
య దళవిభాళునకుఁ బాండవాన్వయపతికిన్.

క. కలకయ తిమ్మాసుర దు
ర్విలసిత విలయాబ్ధిలగన విహ్వల సుధా
వలయస్థితికృతి విపృతో
జ్జ్వలతం ధరణీవరాహ వరబిరుదాంకా!

క. మన్నె దళ ధూమకేతువ!
మన్నియ మృగవేటకార! మాళవరాయా

త్యున్నత మస్తకశూలా!
మన్నెసురత్రాణబిరుద మన్నెవిభాడా!

మ. సహజాంభోజదినేశ! గౌడవరరాజ్య స్థాపనాచార్య! దు
ష్టహరిక్షాత్రియ మనోభయంకర! మహాసైన్యస్థ లీలావృ! శ
త్రుగ్రామాతానమృత్రిపాల! సాళువతిరుమల సామ్రాజ్య సంస్థాపనా! ని
త్యహితాశ్రీపద! పల్లెనాడగజసింహా! నానాకళాకోవిదా!

శా. శ్రీమద్వీరనృసింహరాయ నృపతి శ్రీపాదయోగా! సాక్షా
త్స్వామిద్రోహరగండమాపురగ వీరాదుర్గ్రిమహాభూ
సామిత్యాజ్ఞత పుణ్యసత్ఫల! సమస్తాశాంత కీర్తిశ్రీ నా
స్త్రీమార్గప్రతిపాదన ప్రతిభమూ! శీతాంశుచంద్రాననా!

ఈపద్యములనుబట్టి పద్యభాగవత కృతిపతియైన తిమ్మరాజు (ఆర్వీటిబుక్కరాజు మనుమఁడు) క్రీ. శ. ౧౫౦౪ మొదలు ౧౫౦౯ సంవత్సరమువరకును కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన వీరనరసింహరాయలకు సాహాయ్యకుఁడుగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. సలకము తిమ్మరాజును వధించుటలో అళియరాజునకితఁడు సాహాయ్యమొనర్చినట్లు శాసనములలోనున్నది. కావున ౧౫౪౭ ప్రాంతమువఱకును జీవించియుండినట్లు కనబడుచున్నది. ఇతఁడు గతించినపిమ్మట కొలఁది కాలమునకే యితనిపేర నీకృతిని (పద్యబాలభాగవతమును) కోనేరునాథకవి రచియించియుండును. ద్విపద బాలభాగవత కృతిపతి శాసనములు పెక్కులున్నవి. (రంగాచార్యులవారి శాసనసంపుటములు 2 సం. పుట 914-915 సంఖ్య 51, 55, 67, 70 పుట. 402 సంఖ్య. 717 శా.శ. 1466—1472 పుట 915 సంఖ్య 67) కవికాలము గ్రంథమునందేయున్నది. కావున నీశాసనములతో బనిలేదు.

ఈకోనేరుకవి రచించిన పద్యబాలభాగవతము ముద్రితము కాలేదు. ద్విపదబాలభాగవతమునఁ జతుర్థస్కంధములోఁ గొంతవఱకు మాత్రమే ముద్రితమైనది. తక్కినయముద్రిత ప్రతులు మదరాసు ప్రాచ్య లిఖితపుస్తక భాండాగారమున నున్నవి. ముద్రితద్విపద బాలభాగవతము నుండి మచ్చునకై కొన్ని ద్విపదల నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

వ్యాసులు దొల్లి యాయాత్మజు వెంట
నాసక్తిఁ జను వేళ నాత్రోవయందు

జలకేలిసలుపు నిర్జరసతుల్ శుకుని
కలఁగకూరక యుండి యటుతరువాత
నరుదెంచు తనుగాంచి యంతంతవల్వ
లరసికై కొనఁ జూచి యట్టివిధంబు
నడిగెడు నమ్మునికప్పుడు వేల్పుఁ
బడఁతు లంచబు నొక్కపద్ధతిగాఁగ
నబలయు మగవాఁడు ననుబుద్ధినీకు
పొబగొందుఁగాని శ్రీశుకులకు లేదు
కావున మాకు నిగ్గన సిగ్గు వొడమె
నావిధం బమర నాయనఘునిఁజూడ
ననిపల్కి రనుకథ యఖిలలోకముల
వినఁబడు నెప్పుడు వినుతంబు గాఁగ
నంతక యెచ్చోటు నావును బిదుకు
నంతయుఁ దడఁవుకఁ డతఁడెట్టివేళ
నతఁడు భాగవతంబు నానరేంద్రునకు
హితవృత్తిఁ దెలుపుట యెన్నంగవింత ప్రస్క. ౧.
హరికంటె దైవమన్యము లేదు హరియ
పరదైవతంబని భజియించువారు
హరిదాసదాసుల కనవరతంబు
హరియ మెచ్చఁగ దాసులై యుండువారు
హరికిఁ గైంకర్యంబు లవిరళభక్తి
నిరతులై కావించు నియతవర్తనులు
శాంతులై దాంతులై సకలభూతముల
నంతఃస్థితునిఁ గాఁగ హరిఁజూచువారు
ఫలముఁగోరక యెల్లపనులును హరికి
నలఘుయత్నంబున నర్పించువారు తృస్క. ౦

సాహిత్య రత్నాకరాది గ్రంథములను రచించిన వారణాసి ధర్మ
సూరి సంస్కృతమున బాలభాగవతమును రచియించియుండెను. ఆగ్రం

థమును తెలుఁగుపద్యభాగవతమును గూడ నాకు లభింపకపోవుటచే నీరెండిటికిని గల సంబంధమును జెప్పఁజాలను. [illegible] గ్రంథమున సంస్కృత బాలభాగవతము మాట నెత్తలేదు.

---

195 రాయసం గణపయ్య

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులోనున్న యుదాహరణ గ్రంథములో రాయసం గణపయ్య సౌగంధికాపహరణములోనిదని యొక పద్య ముదాహృతమయియున్నది. ఇంతకంటె నీకవినిగూర్చి యేమియుఁ దెలియదు. భారతారణ్య పర్వములో భీముఁడు ద్రౌపదికొఱకు సౌగంధికపుష్పములను దెచ్చుటను వర్ణించినకథయే యీగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడియుండును. ఈపద్యమాకథయందలి భీమహనుమంతుల సమావేశ సందర్భములోనిది గాఁ దోఁచుచున్నది.

శా. అంతంతం గబళింపఁగాఁ గడఁగె బాలార్కున్ ఫలభ్రాంతి, వే
   శంతోల్లంఘనకేళి దాఁటెను సరస్వంతున్ మహోదాసవా
   క్రాంతారామ మహీరుహంబుల నుదగ్రక్రీడఁ ద్రుంచెన్ హనూ
   మంతుండున్ గపి యున్నవింగపులె? సామాన్యాటవీచారముల్.

ఈగ్రంథమిప్పుడెచ్చటను గనుపట్టుటలేదు. రాయసము వారాంధ్రదేశమున నియోగి బ్రాహ్మణులలోనున్నారు. ఇతఁడు క్రీ.శ. ౧౫౬౦ కంటెఁ బూర్వుఁడు.

---

196 రామరాజు రంగపరాజు

ఈతఁడు చంద్రవంశపు క్షత్రియుఁడు; ఆత్రేయసగోత్రుఁడు; ఆరెవీటిబుక్కరాజునకు మనుమని మనుమఁడు; ఆర్వీటి బుక్కరాజు కుమారులలో నొకఁడైన రామరాజుయొక్క సంతతిలోనివాఁడీరంగప రాజుకవి. రామరాజనునది యింటిపేరు కాదు. రామరాజు సంతతి లోనివాఁడని తెలియుటకై యీకవి రామరాజ రంగపరాజని గద్యలో వ్రాసికొని యుండుటచే రామరాజు రంగపరాజని యితనికి పేరు వచ్చినది ఈ రామరాజునకు నలువురు భార్యలు. తొమ్మండ్రు కుమాళ్లు. రామరాజుయొక్క రెండవభార్యయైన లక్ష్మమ్మయందు తిమ్మ రాజు, పెదకొండ్రాజు, శ్రీరంగరాజు అని ముప్పురు తనయులు. ఇందులో నగ్రజుఁడైన తిమ్మరాజు ఈకవికి తాత. ఈతిమ్మరాజును పొట్లపాడి తిమ్మరాజందురు. ఈతిమ్మరాజునకే దోనేరుకోనేరుకవి పద్య బాలభాగవతమును గృతియిచ్చినాఁడు. ఈతిమ్మరాజునకు నలుగురు భార్యలు. పదుమువ్వురు కుమాళ్లు. అందులోఁ బెద్దభార్యకుమాళ్లు నలు గురిలో బెద్దవాఁడైన పినకొండ్రాజు, యీకవికి తండ్రి- ఈపినకొం డ్రాజు భార్య కోనమ్మ. వీరికి కోనేటి తిమ్మరాజు, చినతిమ్మరాజు, అప్పలరాజు, రంగపరాజు అని నలుగురు కుమాళ్లు అందుఁ గనిష్ఠుఁ డైన రంగపరాజే యీకవిచంద్రుఁడు. ఈతని వంశవృక్షమును తెనాలి యన్నయ చారిత్రమున నిచ్చియున్నాఁడను.

ఇతఁడు, సాంబోపాఖ్యానమను నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్య మును రచించి శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. తనయన్నలనుగూర్చి చెప్పుటలో-

"పినకొండ్రాజాఖండల పుండరీకాక్షుకుం డరిమండలేశ్వరఖండ పరశుచండకిరణ సిభప్రభావుండై శ్రీవహించె నాపంచ శరమూర్తికిఁ గీర్తిత చరిత్ర పవిత్రయగు కోనమాంబకుం గుమారరత్నంబలు

క. కోనేటి తిమ్మరాజును
శ్రీనిధి చినతిమ్మరాజసింహంబును ల
క్ష్మీనిత్యుఁ డప్పలేంద్రుఁడు
దీనావన కల్పతరులు ధృతిమని రవని౯

అని కవి తనను విడచి తనయగ్రజులనుమాత్రమే యిటఁ బేర్కొ-
నియుండుటచేతను, గద్యలో రామరాజు రంగపరాజు అనియుండుట
చేతను, రంగపరాజును రామరాజు తనయునిగా భావించి కాఁబోలు
వీరేశలింగము పంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమునందు "ఈకవి కృష్ణ
దేవరాయని యల్లుఁడైన రామరాజునకుఁ బెదతండ్రి కొడుకైన కోనేటి
తిమ్మరాజున కాశ్రితుఁడై యుండినవాఁడు... కోనేటితిమ్మరాజునకును
రామరాజునకును, దాతయగు నార్వీటి రామరాజును, కృష్ణదేవరాయల
యల్లుఁడగు రామరాజును గవి తనసాంబోపాఖ్యానమునం దభివర్ణించి
యున్నాఁడు" అనివ్రాసియున్నారు. కాని యది పొరపాటు. కవియగు
రంగపరాజు కోనేటి తిమ్మరాజునకుఁ గనిష్ఠసోదరుఁడు కాని యాశ్రితుఁడు
కాఁడు కోనేటి తిమ్మరాజునకు ఆర్వీటి రామరాజు ముత్తాతగాని తాత
కాఁడు. ఈవిషయమీక్రిందిపద్యములవలన స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది.

సీ. గురుభక్తి కాంతి సద్గుణదీప్తి బలముల
రామచంద్రామిత్రకచనవాఁడు
శరశౌర్యజవమహోజ్జ్వల్య పావనతల
నరసింహ విగ్రహనటన వాఁడు
జయగానమతిభూతి సఫలకోపంబుల
గురురాజ గురుభవస్ఫురణవాఁడు
దర్పభోగకాంతి దానోన్నతస్ఫూర్తి
నృపఖేంద్ర భూదారి విధము వాఁడు
రాజమాత్రుండె శ్రీరామరాజు తిమ్మ
రాజు పినకొండనృపసుధారాశి విధుఁడు

పరమవైష్ణవ సిద్ధాంతపారదృశ్వ
దీప్తి దినరాజు కోనేటి తిమ్మరాజు.

మ. కులపాథోనిధి పూర్ణచంద్రుఁడగు నాకోనేటితిమ్మక్షమా
తలనాథుం డొనరించు నీవుల యశోధన్యాత్ములై మాన్యులై
బలవిభ్రాజితులై కళాభరితులై భాసిల్లు శ్రీవైష్ణవేం
ద్రులు వర్తింతురు దివ్యభోగనిధులై దుర్వార నిర్వ్యాఖరిన్.

గీ అతని తమ్ములు చిన్నతిమ్మాధిపతియు
నప్పలక్ష్మాతలేంద్రుండు నవ్వరి రవని
హరిహరులలీల మాద్రియులట్ల విష్ణు
శంఖచక్రయుగం బనజగము వొగడ.

గీ. తదను సంభవుండ ధర్మార్థమన్మవి
చార చతురనుతిఁ బ్రసన్నకీర్తి
చంద్రికావిధూత చరమాద్రికందరాం
'తరఘనాంధకారతతిని గృతిని.

క. రంగప్పరాజ వైష్ణవ
పుంగవ పూజావిధాన పూతాత్ముఁడ శ్రీ
రంగపతికి నొసరించెద
మాంగలికతరపరిచారమణిహారంబున్.

ఈరంగపరాజ కవికిఁ గోనేటి తిమ్మరాజు అగ్రసోదరుఁడనిపైని జెప్పియుంటిని. అతనికుమారుఁడైన రామరాజునకు మంత్రియగు పులిజాల సోమయామాత్యునకుఁ దెనాలియన్నయకవి సుదక్షిణాపరిణయమును గృతియిచ్చెను. అందీరంగపరాజు, పినకొండ్రాజునకు నాల్గవకుమారుఁడని చెప్పియున్న పద్యమునీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

చ. కులనిధి యానృపాలకుఁడు కోనమదేవి వరించి కాంచె జే
కొట్టఁది నరాతులఁ దునుము కోనేటితిమ్మనరేంద్రు భూమిభృ
త్తిలకము చిన్నతిమ్మవసుధీశసుధానిధి నప్పరాజు ని
ర్గళితశరోధిభూవరకురంగుని రంగనృపావతంసమున్.

ఇందునుబట్టి రంగపరాజు కోనేటితిమ్మరాజునకు సోదరుఁడే కాని యాశ్రితుఁడు కాఁడని నిశ్చయమగుచున్నది. కోనేటితిమ్మరాజు తనయయగు రంగమాంబ, అయ్యలరాజు రామభద్రకవిప్రణీత రామాభ్యుదయ కృతిభర్తయగు గొబ్బూరి నరసరాజున కర్ధాంగి.

రంగపరాజుకవికిఁ దాతయైన పోట్లపాడి తిమ్మరాజునకుఁ బదుమువ్వురు కుమారులని పైని జెప్పియుంటిని అందులో మొదటివాఁడే యీరంగపరాజు తండ్రియైన పినకొండరాజు. అతని కేడవ కుమారుఁడైన నలతిమ్మరాజు దోనూరు కోనేరుకవిచేఁ బద్యబాలభాగవతమును రచియింపఁజేసి తనతండ్రియైన తిమ్మరాజున కంకితము సేయించెను. ఈవిషయమును రంగపరాజకవి తన సాంబోపాఖ్యానమునఁ జెప్పలేదు. నలతిమ్మరాజు మృతుఁడైన తండ్రిపేర సంకితముచేయించుటచే నెవరి పేరును జెప్పుటకిష్టములేక యూరకుండెనేమో! కోనేరుకవి రచించిన ద్విపదబాలభాగవతమును గూర్చి యీక్రిందిపద్యమును జెప్పియున్నాఁడు.

ఈపద్యము సాంబోపాఖ్యానకృత్యాదిలో ౨౨ వ పద్యమగు "నలతిమ్మరాజు" అను పద్యము తరువాత ముద్రితమైనది. ఇట "అవిగ్గలేశ్వరానుజుఁడై" యనుపద్యమునకుఁ దరువాత నుండవలయును.

చ. సరసము బాలభాగవతవంఫ్వు దోనురి కోనసత్కవీ
శ్వరరచితంబు నామనృపచంద్రుని తిమ్మయచిన్న తిమ్మభూ
వరుఁ డఖిలావనీజనశివంకరముం గయికొంట యొప్పు శం
కరుఁడు శశాంకరేఖయును గౌస్తుభమంబుజనాభుఁడున్ బలెన్.

ద్విపదబాలభాగవతము క్రీ.శ. ౧౫౪౭ సంవత్సరమున రచియించితినని గ్రంథకర్తయే వ్రాసికొనియున్నాఁడు. కావున నీసాంబోపాఖ్యానమాతరువాత రచియింపఁబడిన దనుట సత్యము.

ఆళియరామరాజును నీకవి యీక్రింది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

మ. దివిజేంద్రాభుఁడు కృష్ణరాయ ధరణీదేవేంద్రు జామాత శ్రీ
ధవపాదాంబుజషట్పదం బమరు మేధావేధ రామప్ప శా

త్రివికంఠాంతరరక్తసీకరసరిద్ధారోర్మినిర్ధౌత ఖ
డ్గవనీకీర్తిలతాంతగంధిలహరిత్కాంబాకభాభోగుఁడై

మ. మహిఁ నెవ్వారెన సల్కరాజు చినతిమ్మక్ష్మాపకంఠారుణాం
బుహావిశ్చర్వ్యంతర్పితాసిశిఖికిం బుష్పాయుధస్నిగ్ధవి
గ్రహసౌభాగ్య పరంపరా పరిధికిం గర్ణాటకైశ్వర్యని
ర్వహణావార్యభుజధ్వజాయుధ పరీవారుండు రామప్రభున్

క. శ్రీరంగరాజరామ
క్ష్మారమణునికీర్తి జలధిజాలము దాఁట
న్నేరిచియును నేరదు రిపు
నారీనయనాశ్రుపూరనదిఁ దరియింపన్.

ఈపద్యములనుబట్టి చూడఁగా నళియరామరాజు సాంబోపాఖ్యాన రచననాఁటికి జీవించియున్నట్లు స్పష్టముగాఁ గనుపడుచున్నది. అళియరామరాజు తమ్ముఁడును, వసుచరిత్ర కృతిపతియు నగు తిరుమలరాయలను రంగపరాజు యీక్రిందిపద్యములలో గుత్తెల తిమ్మరాజు అని చెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. గుత్తెలతిమ్మరాజు పసఁగున్ హరగాంగ సితాబ్జకాంతులన్
గుత్తలొనర్చు కీర్తులఁ జకోరదృగాళియ పుష్పధన్వుఁడై
యత్తొగవిందు వంగడమునం జలిభర్తకు సంభవించి రా
యెత్తున కెత్తువచ్చు సిరియింపుల శౌర్యధనంబు పెంపునన్

ఈతఁడు గుత్తిపాలకుఁడయినందునను, నెల్లని శరీరకాంతిగల వాఁడగుటను, ఈతనిని గుత్తి + ఎలు = గుత్తెల తిమ్మరాజని యందురు తిరుమల తిమ్మశబ్దములేకార్థ ద్యోతకములు. ద్విపదబాలభాగతమును దోనేరుకోనేరు కవిచే రచియింపఁజేసిన తిరుమలరాజు నల్లనివాఁడగుటచేఁ గాఁబోలు నాతనిని "నలతిమ్మరాజు" అని సాంబోపాఖ్యానమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఈగుత్తెల తిమ్మరాజే, అళియరామరాజు క్రి. శ ౧౫౬౫ వ సంవత్సరములోఁ జనిపోయినపిమ్మట దిరుమల దేవరాయఁడై కర్ణాట

రాజ్య భారమును వహించి వసుచరిత్రను గృతినందెను వసుచరిత్ర ములో నీతనిని తిరుమల దేవరాయలనియు, జీర్ణకర్ణాటరాజ్య పునరుద్ధారకుండనియు, రామరాజ భూషణకవి వర్ణించియున్నాఁడు. వసుచరిత్రకుఁ బూర్వము రచింపఁబడిన కావ్యాలంకార సంగ్రహమునం దీగుత్తి తిమ్మరాజును "ఏటిమ్మధరాజాని" యని యొక సామాన్యక్షత్రియునిగా నారామరాజభూషణకవియే వర్ణించియున్నాఁడు. దీనినిబట్టి సాంబోపాఖ్యాన రచనమునాఁటికిఁ దిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్యమునకు రాజు కాలేదనియు అళియరామరాజు జీవించియుండెననియు నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. కావున నీరంగపరాజకవివర్యుఁడు శకము ౧౫౮౭ సంవత్సరమునకుఁబిమ్మటను, ౧౫౬౮ కు పూర్వమునను సాంబోపాఖ్యానమును రచియించెననుట నిస్సంశయము. ఈతఁడీ కావ్యమును క్రీ.శ. ౧౫౫౦ ప్రాంతమున రచియించియుండును.

ఈతఁడు తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యుని శిష్యుఁడైనట్లు గద్యలో నీక్రిందివిధముగాఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

"ఇది శ్రీమత్తిరుమల శ్రీనివాసాచార్య కరుణాపారంపర్య పాత్రాత్రేయగోత్రాపస్తంబ సూత్రపవిత్ర సకలకళాభోజరామరాజ రంగపరాజ ప్రణీతంబైన సాంబోపాఖ్యానము"

పింగళిసూరనార్య రచితమైన కళాపూర్ణోదయ కృతిపతియగు నంద్యాల కృష్ణమరాజుకూడ శ్రీనివాసాచార్య శిష్యుఁడయినట్లు కళాపూర్ణోదయమునందలి యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

క. విశ్రుతతిరుమలతాతా
ర్యశ్రేష్ఠాన్వయ సుదర్శనాచార్య తనూ
జ శ్రీనివాసగురుచర
ణాశ్రయణ సమార్జితాఖిలాభ్యుదయునకున్.

ఈనంద్యాల కృష్ణమరాజుకూడ నార్వీటి బుక్కరాయల వంశములోనివాఁడే. బుక్కరాయల మనుమఁడైన నరసింగరాజు నంద్యాల నివాసమేర్పరచుకొన్నందున నాతని వంశీయులు నంద్యాలవారైరి. ఈ

నంద్యాల వంశమును రంగపరాజు గ్రంథవిస్తరభీతిచేఁ గావలయు సాంబోపాఖ్యానమున వర్ణింపలేదు. సరికదా బుక్కరాజున కిరువురు భార్యలున్నారనియైన జెప్పలేదు. నంద్యాల కృష్ణమరాజు, ఆర్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని మనుమని కుమారుఁడు. ఇది నంద్యాలశాఖ. రంగపరాజు శాఖను పొట్లపాడిశాఖయందురు. ఈరంగపరాజు ఆర్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని మనుమఁడు.

ఆర్వీటి బుక్కరాజునుండి లెక్కించినచో రంగపరాజుకంటె కృష్ణరాజొక తరముక్రిందివాఁడైనను. వీరిరువురును గొంచెమించు మించుగ సమవయస్కులై యొకగురువునకు శిష్యులై యున్నారు. సాంబోపాఖ్యానమును రచియించునాటికి వసుచరిత్రకృతిప్రధానము కాలేదనుమాట నిశ్చయమే కళాపూర్ణోదయ రచనము పూర్తియయ్యెనో లేదో చెప్పఁజాలము.

కవితంత్రిడైయైన పినకొండ్రాజు కృష్ణదేవరాయలకు సామంతుఁడై యున్నట్లిక్రింద వచనభాగమును బట్టి తెలియుచున్నది.

"ఇక్ష్వాకుగోత్రపవిత్రుండు నాపస్తంబసూత్రుండు నైన రాజిల్లు రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వరాష్ట దిగ్గాజమనోభయంకర సమరాంగణ సాహిత్య సార్వభౌమ బిరుద సరసనరసవిభు కృష్ణరాయ రాజ్యలక్ష్మీ నిరీక్షణ పక్ష్మంబగు కొండవీటిక్షీణకొత్సేయ......యగు పినకొండ్రాజును" ఇందుఁ గొంతభాగము శిథిలమైపోవుటచేఁ గొండవీడునకును బినకొండ్రాజునకును గల సంబంధము స్పష్టముగాఁ దెలియుటలేదు.

శ్రీకృష్ణునకు జాంబవతియందుఁ గలిగిన సాంబుఁడు ధుర్యోధనుని తనయయగు లక్షణను బరిణయమైన కథ యిందుఁ బ్రధానమగుటచే నీగ్రంథమునకు సాంబోపాఖ్యానమని కవి పేరిడెను. సాంబుని వివాహకథయే కాక అతనితల్లియగు జాంబవతీపరిణయకథయును జాంబవతి శ్రీకృష్ణునకు లభించుటకుఁ గారణమైన స్యమంతకమణివృత్తాంతమును జాంబవంతునితోఁ గృష్ణునకైన యుద్ధకథయును రుక్మిణీ కృష్ణులకుఁ బ్రద్యుమ్న జననమునుగూడ నిందువర్ణించియున్నాఁడు. శృంగార

రసము ప్రధానముగాఁ బ్రబంధమునకుండవలసిన పదునెనిమిది వర్ణనము లును తన గ్రంథమున నుండవలయు ననుకొన్కయే యాతనిచే నిన్ని కథలీ నీప్రబంధమునఁ జేర్పునట్లుచేసినది. సాంబునకును లక్షణకు నన్యోన్యప్రేమ యంకురించినపిమ్మట సిద్ధాంతదర్పణుఁ డను వైష్ణవగురు వొకఁడు వారి యనుసంధానమునకుఁ దోడ్పడినట్లు కవి కల్పించినాఁడు. రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణుఁడువలెనే సాంబుఁడును లక్షణను, ఆమె యాదిలక్ష్మి యాలయమున కేఁగి పూజచేసి వచ్చునప్పుడు చెలికత్తెలతోఁగూడ బలాత్కారముగఁ దెచ్చిన ట్లీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

చ. హరి మును రుక్మిణీజలరుహాసన నొర్తునె తెచ్చెఁగాని, యా
హరితనయుండు లక్షణఁ బ్రియాళియుతంబుగ వేఁగఁ దెచ్చి బి
ట్టరదము మీఁదఁబెట్టె నది యట్టిద! పుత్త్రుఁడు తండ్రికన్న ని
ర్భర బలశౌర్యధైర్యగుణ భాగ్యరమన్ ఘనుఁడైనఁ జెన్నగున్.

అటుపిమ్మట దుర్యోధనాది భారతయోధులతో సాంబునకు రణంబగుటయు, బలరాముఁడు సాంబునకుఁ దోడుపడి తనహలా యుధముచే హస్తినాపురమును గంగలోఁ ద్రోయఁ బ్రయత్నించు టయు, నప్పుడు కౌరవులు సాంబునకు లక్షణనిచ్చి పరిణయము సేయు టయుఁ జెప్పి గ్రంథమును సమాప్తి చేసెను.

సాంబోపాఖ్యానమును ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారు విద్వాన్ కట్టిసాంబమూర్తి శాస్త్రిగారిచే విపులమగు పీఠికతోఁ బ్రకటించి యున్నారు;

రంగసరాజు కవిత్వము ప్రౌఢమయి యద్భుతకల్పనాచాతుర్య ములతో నొప్పారుచుఁ గదళీపాకమున హృదయంగమమై యొప్పారు చున్నది.

కవిత్రయము యొక్కయు, నాచనసోమన శ్రీనాథుల యొ క్కయుఁ గవిత్వరీతులుండునట్లుగాఁ గ్రంథమును రచియింతునని యా

క్రింది పద్యములోఁ జెప్పి కొన్నితావుల నుత్తరహరివంశనైషధాది గ్రంథములలోని పద్యముల ననుకరించియున్నాఁడు.

సీ. అభినందనసహస్ర మమరించినన్నయ
భట్టుమార్గము కొంత పరిఢవిల్లఁ
దిక్కన మఖిసూక్తిఫక్కిక యొకకొంత
పెనుపొంద నెఱ్ఱన ప్రెగడఫణితి
యొకకొంత తిలకింప నొకకొంత నాచన
సోము గీర్విభవంబు సొగసుమీఱఁ
ద్రిపురాంతకునివచశ్శ్రేయంబు నొకకొంత
కొఱల శ్రీనాథోక్తి కొంతనిగుడ
మఱియుఁ దక్కినసుకవుల మధురవచన
రచనలును గొంత రాణింప రసనిబంధ
బంధురము గాఁగ నేనిచ్చుభవ్యకావ్య
హారమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

కవిత్వశైలి తెలియుటకై యందలి మైదాశ్వాసములనుండి నైదు పద్యముల నిట నుదాహరించెదను.

చ. పవడప్రుఁదీవ చూడుమిదె భామిని కోమలనీలపల్లవ
చ్ఛవియుతశైవలస్తబక సంగతి నింపువహించెఁ గాళికా
భవనము నిర్గమించి పురపద్ధతి కున్ముఖి వైనని న్నడా
సి విపులబాహుమధ్యమునఁ జేర్చినమామకమూర్తిఁబోలెడున్ ౧ ఆ.

చ. జలములఁ గ్రోలుచుం గిసలశయ్యలఁ దేలుచు సంగమస్పృహం
దొలఁగుచుఁ గుంజపుంజముల దూఱుచుఁ దాపవికారమాఁగుచుం
గలయఁగ మేనఁ గ్రొత్తవలి కాపులు గట్టుచు వీతరాగులుం
బలెఁ జరియింతురాతపసమాగమనంబున నెల్లభోగులున్. ౨ ఆ.

ఉ తామరసీరు మోవ హిమధాముఁడునుంగళవచ్చి డిగ్గఁ దే
జోమహిమాభిరామ మగుచు న్నదతీవదనంబు వొల్చు నే

మీా ముకురంబుఁ బోలివ దది మేనులఁ దేనియలందు రూఢహా
త్మామసుల నగణింపరుగదా! హరిఁ జేరినవారి వారలున్ 3 ఆ.

మ. అలగోవర్ధనమెత్తినాఁడ నని గర్వాటోపముం జెందఁగా
వల దీకొండొకకొండ లెత్తువిను సత్త్వస్ఫూర్తి ననూన్మర్తిఁగాఁ
బలుమాఱున్నతియింతు నంచు నాకశంపాగాత్రి వక్షోరుహాం
చలము లార్యఁగఁ గౌఁగిలించె హరివక్షఃస్థితి సాపేక్షతన్ ౪. ఆ.

ఉ. కాలఘనంజయుం డదను గాంచి దివాకర మత్స్యవ్రాతము
గీ లెడలించి సంధ్య యనుకృష్ణ నుదంచితరాగవిభ్రమ
శ్రీలలితాంగిఁ గైకొనుడుఁ జేరి తమః పటలీవిరోధి భూ
పాలకసేనలేయు సితభల్లములంబలెఁ బర్వెఁ దారకల్. . ౫. ఆ

అప్పకవి సాంబోపాఖ్యానములోనివని యీక్రింది రెండు పద్య
ములను లక్ష్యములుగా నిచ్చియున్నాఁడు. కాని యాపద్యము లీసాం
బోపాఖ్యానమున లేవు. అవి మోచర్ల నన్నయకవికృత సాంబోపా
ఖ్యానములోని వేమో!

క. మురసంహారు నాటోప
స్ఫురణమ్మెనకున్ సదాశివుం డైనరణ
స్థిర నిలువఁగలఁడె బాణా
సురునకుఁ దోడుపడవచ్చి సొలయుట వినరే.

క. చతురానన నందన! ది
వ్యతపోధనవర్య! యుష్మదాగమనమునన్
· గృతకృత్యుఁడ నైతిని నే
నతిపావనమయ్యె నస్మదన్వయ మెల్లన్.

ఈకవి షష్ఠ్యంతములలో "ఆముక్తమాల్యదా కబరాముక్తపరి
నవమాలికార్చితునకు" అని వ్రాసి కృష్ణరాయరచితాముక్తమాల్య
దను స్మరించియున్నాఁడు.

197 తామరపల్లి శరణమంత్రి

ఇతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; భార్గవగోత్రుఁడు; చాఁపమంత్రి పుత్రుఁడు; సూరమంత్రికిఁ దమ్ముఁడు; విస్సమంత్రికగ్రజుఁడు.

ఇతఁడు సభాభిరామ మను కావ్యమును రచియించినట్లితని పుత్త్రుఁడైనతిమ్మయ శేషధర్మములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు. సభాభిరామమిప్పు డెచ్చటను గన్పించుటలేదు. మిగిలిన విషయములను తిమ్మయకవి చారిత్రమునఁ జూడఁదగును. ఈతనితమ్ముఁడైన విస్సమంత్రి అన్నదానముచేఁ బ్రసిద్ధుఁడైన ట్లీక్రింది పద్యపాదమువలనఁ దెలియుచున్నది.

"తగవరియై యన్నదానంబు చేయుచు
వెలసె మాపెదతండ్రి విస్సమంత్రి"

అన్నదానముచే మిగుల బ్రశస్తిగాంచిన విస్సమంత్రి యొకఁడు ముప్పదియిద్దరు మంత్రుల సీసమాలికలో—

"ప్రాణికోటికి నెల్ల బహుభక్ష్యభోజ్యాన్న
సత్రముల్ పెట్టె విస్సప్రధాని

అని కొనియాడఁబడియున్నాఁడు. ఆతఁ డీతఁడే యనిమొదట ననుకొంటిని. గాని, విమర్శింపఁగా నిరువురు నొకరుకారని తేలినది. ముప్పదియిద్దరు మంత్రులలోఁ జేరియున్నవాఁడు శ్రీనాథునితో సమకాలికుఁడు. ఇతనినిగూర్చియే శ్రీనాథుఁడు—

"స్వర్గస్థుఁడయ్యె విస్సనమంత్రి మఱిహేమ
పాత్రాన్న మెవ్వనిపంక్తిఁ గలదు?"

అని చెప్పియున్నాఁడు.

శరణమంత్రికాలము పదునాలవశతాబ్దియందుత్తరార్ధమని తిమ్మయ చారిత్రమువలనఁ దెలిసికొనవచ్చును.

ఈతని సభాభిరామమందలి విషయములేమియో తెలియరాలేదు.

198 నందూరి మల్లయకవి

ఇతఁడు హరిదత్తోపాఖ్యాన మను ప్రబంధమును రచించినట్లు రామాపెగ్గడ జగ్గనకవి తన ప్రబంధరత్నాకరమునందుదాహరించిన పద్య మునుబట్టి తెలియవచ్చినది. ఈగ్రంథమునఁ జెప్పినకథ యేదియో తెలియరాలేదు. ఈకవి చరిత్రమును దెలిసినది కాదు. ఈతనిగ్రంథము నామమాత్రావశేషమైనది. ఆపద్యము నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

చ. నవరుచి పల్లవస్థితిఁ దనర్చి లసత్సుమనస్సమృద్ధి నై
భవమునఁ బొంది గంధవహబంధురతం దగి యాశ్రితద్విజో
త్సవములఁ బొల్చి వారవనితామణిరీతిఁ ద్రివిష్టపంబు తే
వ వరగజంబు మాడ్కిఁ గ్రతువాటిగతిఁ బురతోఁట లొప్పుగన్.

ఇందు హరిదత్తునికథ వర్ణితమైనట్లు గ్రంథనామమునుబట్టి యూ హింప నగుచున్నది. ఈహరిదత్తుఁ డెవ్వరో తెలియరాలేదు.

---

199 చెనమల్లు శ్రీగిరన్న

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులో నున్న యుదాహరణ గ్రంథములో చెనమల్లు శ్రీగిరన్న శ్రీరంగమాహాత్మ్యములోనివని నాల్గుపద్యము లుదాహరింపఁబడియున్నవి. అవి ప్రబంధరత్నావళిలో ప్రకటితము లైనవి. ఈతని శ్రీరంగమాహాత్మ్య మెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు. శ్రీరంగ మాహాత్మ్యమును భైరవకవియు, కట్టా వరదరాజకవియు, ముకుంద యోగియు, వరమల నరసామాత్యుఁడును, భాగవతుల రామకవియు గుండుపల్లి జగన్నాథకవియు, విజయరంగ బొక్కనాథుఁడును రచి యించియున్నారు. ఈశ్రీగిరన్ననుగూర్చి యేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఆతని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

క. కాలాగురు కుంకుమ స
 మ్మేళసబాలాకుచాగ్రమేదురపరిరం
 భాలోలలీలచే హిమ
 కాలముఁ గడుపుదురు జనులు కౌతుకమతులై.

చ. తమము నడుగ్రజంబు భరింతంబుగ నంతటఁ దూర్పుదిక్కునన్
 హిమకరజన్మవేళ నుదయించిన పాండిమ మించి పాకెఁ బ
 శ్చిమమున కభ్రిలక్ష్మికుచసీమఁ గురంగమదంబలంది హా
 రములిడి తాదుకూలమున రక్షగఁ బయ్యెదఁ గప్పచొప్పునన్

సీ. దీపించు నేవేల్పు దివ్యాంగకంబులఁ
 గాళీకుచాంగరాగంబు భూతి!
 కొమరొందు నేవేల్పు గురుజటాభరసీమ
 నమృతాంశుఖండంబు నభ్రగంగ!
 కడుమించు నేవేల్పు గాత్రవల్లిక చుట్టు
 వ్యాఘ్రచర్మము వారణాజినంబు?
 కరమొప్పు నేవేల్పు కంఠపీఠంబున
 భుజగేంద్రహారంబు పునుకపేరు

గీ అట్టివేలుపు శంకరుం డాదిమూర్తి
 వేదవేదాంతవేద్యుండు విశ్వభర్త
 వికసితోజ్జ్వలవదనారవిందుఁడగుచు
 నుచితరీతిఁ బేరోలగం బున్నయంత

శా. సంతోషంబునఁ బొంది రేలెవిమలస్వాంతుల్ మహాదాన వ
 ధ్వాంతవ్యూహవిదారణోజ్జ్వల వివస్వంతుల్ యశఃపూరితా
 శాంతుల్ సాహసవంతు నిర్భరజయాయత్తైక విశ్రాంతు ధీ
 మంతున్ భర్మనగేంద్రకాంతుని హనూమంతుల్ జవాత్యంతునిన్.

"చిరతరపరికాశ శ్రీగిరీశ" యనుమకుటముతో రచియింపఁబడిన సీసపద్య శతక మొకటి శ్రీగిరి శతకమను పేరున నున్నట్లు మడికి సింగనకవి తన సకలనీతిసమ్మతమున నుదాహరించిన యీక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. జీతంబు గిలిబిలి చిలుకలు దూరఁబు
  వహిఁజూడ నదిపొల్లవ్రాఁతకల్ల
అపరాధములుకోటి నృపుఁ జంపఁజనుపాటి
  మాన్యత వెడవెడ మాటబొంకు
కోపంబు మున్నాడి కోలాసనలుమఁడి
  సత్యమాంజమీగి జమిలితొట్టు
ఆచారమెడఁదప్పు నాశ్రమ మట్టిట్టి
  దొంతనంబది ప్రాఁత దఁరములేఁత
చరితమెల్ల నింద్రజాలఁబు తలఁపెల్ల
నెల్లినఁబు మాటలెల్లదఁబ
మిట్టికువఁతిఁ గొలిచి యెవ్వాఁడు మననోపుఁ
జిరతరప్రకాశ శ్రీగిరీశ.

ఈశతక మీచెన్నమల్లు శ్రీగిరన్నచే యని యనుచున్నారు. కాని యందులకాధారము గన్పడలేదు. మదరాసు ప్రా. పు. భాండాగారమున నొకతాళపత్రప్రతి శ్రీగిరీశశతక మున్నది. కాని దానికర్త యెవ్వరో తెలియదు. ఈశతకమీతనిదే యైనచో నీతఁడు మడికి సింగనకుఁ బూర్వుఁడై యుండును.

గౌరనకవి విరచితమైన నవనాథచరిత్ర ద్విపదకావ్యమునందు శ్రీగిరికవి పద్యప్రబంధమున రచించిన గ్రంథమునుబట్టి తాను ద్విపద వ్రాసితినని, యీక్రింది ద్విపదలలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"అవికలయోగవిద్యాధిపు లైన
నవనాథవరుల పుణ్యప్రవర్తనము
వరఁగ శ్రీగిరికవి పద్యబంధమున
విరచించినాఁ డది ద్విపదకావ్యమునఁ
జెప్పింపవలయుఁ బ్రసిద్ధి పెంపలర"

ఆశ్రీగిరి యీతఁడేయని యనుచున్నారు. నవనాథచరిత్ర పద్యకావ్యము లభింపకపోవుటచే నాతఁ డీతఁడగునో కాదో నిర్ణయింప

లేకున్నాఁడను. అయినను బలవత్తరమగు సాక్ష్యము లభించువఱ కును నవనాథచరిత్ర కర్త యీతఁడే యనియనుకొందము. అది సత్య మయ్యెనేని గౌరనమంత్రి క్రి. శ. ౧౩౮౦-౧౪౪౦ ప్రాంతమువాఁడు కావున నీశ్రీగిరన్న నంతకుపూర్వుఁడై, పదునాల్గవ శతాబ్దియందుఁ బ్రథమార్ధమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. అనఁగా నీశ్రీగిరన్న శ్రీనాథునకంటె నించుక పూర్వుఁడగును. నవనాథ చరిత్రమును రచి యించియుండుటచే నీతఁడు శ్రీశైల ప్రాంతమువాఁడనియును శివభక్తుఁ డనియుఁ దలంపవచ్చును. కాని శ్రీరంగమహాత్మ్య కృతికర్తయగుటచే వైష్ణవమతద్వేషి కాఁడని కూడ తలంపవలసియున్నది.

ఈశ్రీరంగమాహాత్మ్యములోని పద్యములు కొన్ని రామాప్రెగ్గడ జగ్గకవి తనప్రబంధరత్నావళి యందుదాహరించియుండుటచే నీశ్రీగిరన్న క్రి. శ. ౧౫౬౦ కి పూర్వుఁడగుట నిశ్చయము.

---

200 తెనాలిరామభద్రకవి

ఇతఁడు యాజ్ఞ్యవల్క్య నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; పాండురంగ విజయాది గ్రంథ నిర్మాతయై సుప్రసిద్ధ కవిశేఖరుఁడని వినుతిఁగాంచిన రామకృష్ణకవికిఁ దమ్ముని మనుమఁడు. సుదక్షిణాపరిణయ గ్రంథకర్త యగు తెనాలియన్నయకవి కన్నమనుమఁడు; శ్రీశైలమాహాత్మ్యమును రచించిన తెనాలి శ్రీగిరికి మనుమఁడు. అభినవ రామకృష్ణకవికిఁ బుత్త్రుఁడు. ఇతని తల్లి తిమ్మమాంబ.

ఇతఁ డిందుమతీ పరిణయమనుప్రబంధమును రచించి, పాలచూరి కృష్ణభూపాలున కంకితము చేసెను. ఆగ్రంథమందలి యీక్రిందిపద్య ములవలన గ్రంథకర్త వృత్తాంతము తెలియుచున్నది.

మ. నను శ్రీరామ పదాంబుజాతయుగళీనంద ద్విరేఫాయమా
 ననిజస్వాంతుఁ దెనాలివంశమణి సన్మానంబు మీఱంగ ర

వ్మని కారుణ్యసమగ్రతం బిలిచి భోజాధీశధీశాలి యి
ట్లనియెం బూర్వకృతి ప్రసంగమున నత్యానంద సంధాయి గాం.

తే. రామభద్రకవీంద్ర! నీరచనదనరు
ధీనుతం బైన యిందుమతీ పరిణయ
మంకితంబుగ మాకు నిమ్మనఘమైన
కృతిని గా...... తెరకీర్తిగలదె.

సీ. ప్రౌఢి మాపెదతాత పాండురంగాది స
త్కృతులు జేసెను రామకృష్ణసుకవి
యనుజుఁ డన్నప్ప మాపినతాత రచియించెఁ
బరఁగ సుదక్షిణాపరిణయంబు
మాతాత శ్రీగిరి చాతురివిఖ్యాతి
శ్రీశైలమాహాత్మ్య కృతి యొనర్చెఁ
గడిమి మాతండ్రి యిమ్మడి రామకృష్ణార్యుం
డనగీర్తిఁగనె సంస్కృతాంధ్రములను

తే. వారలను మించె మాయన్న వీరరాఘ
వాఖ్యకవి సర్వకవితామహత్వమునను
నిన్ననూచాన సంతాను నెన్నఁదరమె
ప్రాజ్ఞహృదయాబ్జకవి రామభద్రసుకవి.

ఈరామభద్రకవి, తెనాల్యగ్రహారనిర్ణేత యగుతెనాలి రామకృష్ణుని సోదరునకు మనుమఁ డగుటచే నాయగ్రహారముననే నివసించి యుండెనని తలంపవచ్చును. తెనాలి యిప్పుడు గుంటూరు మండలములోఁ జేరియున్నది.

కృతిపతియైన పాలచురి కృష్ణభూపాలుఁడు శూద్రుఁడైనట్లును, తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యునకు శిష్యుఁ డైనట్లు నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఉ. అట్టి చతుర్థగోత్రమున నంబుధినేతకుఁ జంద్రుఁ డోలిమై
పుట్టువిధంబున భువనపుంజము రంజిలి పొంగ సత్కళా

ఘట్టమునన్ బుధార్థిజనతానయనోత్పల మోదహేతువై
పుట్టెను రామభూవిభుఁడు ప్రోడలు మండలనాథుఁ డౌనన౯.

తే. తిరుమల శ్రీనివాసాఖ్య దేశికునకుఁ
ప్రబలషడ్దర్శనైకపారంగతునకు
శ్రీవరునకుఁ బ్రియశిష్యుఁ డగుచు
భక్తిచిగురొత్తఁ గృష్ణభూపాలుఁ డలరు.

కృతిపతికిఁ దాతయైన కృష్ణభూపాలుఁడు కొండపల్లి ప్రభువైన వేంగళనాథుని కుమార్తెను పెండ్లియాడినట్లును, కృతిపతి కొండపలి మాచభూపుని తనయ యగుకృష్ణమాంబను బరిణయమైనట్లును నీక్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. మండలనాథ సాంద్రమణి మండనశస్త సమస్తమస్తకో
త్ఖండనచండతాండవవిధా పిచఁడిల మండలాగ్రుఁ డా
కొండపలీవిభుండు రణకోవిదుఁడైతగు వేంగళక్షమా
ఖండలు కూర్మిపుత్రిక జగన్నుత మానవతీ శిరోమణి౯

ఉ. శ్రీనిధియైన కొండపలిసింధుసుధానిధి మాచభూవిభుం
డానతరత్నరాజిమకుటాంచితపాదుఁడు భూపమాత్రుఁడే.

కృతిపతులను వారికిఁ బిల్లలనిచ్చిన కొండపల్లివారిని భూపతులని వర్ణించినను, వారు వాస్తవమున గొప్పరాజ్యాధిపతులని తలంపరాదు. ఆకాలమున రణవిద్యయందు నిపుణులై కొంతసైన్యమును గూర్చుకొని ఒకయూరునో కొన్నియూళ్ళనో స్వాధీనమునం దుంచుకొని యొక రాజునకు సామంతులై వారికిఁ గప్పములఁ గట్టుచు యుద్ధములలో ససైన్యులై వారికి సాహాయ్యమును జేయుచునుఁడువా రనేకులుండెడి వారు. కవులట్టివారిని భూపతులనియే వర్ణించుచువచ్చిరి. వారి ననసేల గ్రామమునఁ బెద్దయై యాగ్రామ వ్యవహారములను జక్కఁ బెట్టుచుండు పెత్తనగాండ్రనుగూడ నాకాలమునఁ గవులు, ప్రభువులనియే వర్ణించియుండిరి. ఈపాలచూరి, కొండపలి భూపతు లట్టి చిన్నదండనాయకులని యూహింపఁదగియున్నది. కొండపల్లి కృష్ణా

మండలముననున్నది. పాలచూరిప్పాడీపేర నెచ్చటనున్నదో తెలియ లేదు. కొండపల్లికి నాతిదూరమున నైజాము రాష్ట్రమున నూడి యుండును.

రామభద్రకవి కవిత్వరసమును జవిచూచుట కాగ్రంథము నాకు లభింపలేదు. ఉదాహృతపద్యములనుబట్టి మనోహరమైన కవిత్వమని తోఁచుచున్నది. ఈగ్రంథముయొక్క యముద్రితప్రతి తంజావూరు సరస్వతీమహాలు నందున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించిన పట్టికలో నుదాహరింపఁబడిన రెండుపద్యముల నీక్రింద నుదాహ రించుచున్నాఁడను.

సీ. రాజీవకల్హార రాజీవసతిబంభ
రాజీవకాసార రాజితంబు
రాగాది కాంభోజ రాగాదికృతబంధు
రాగాధివాస రమ్యస్థలంబు
నాళీకశరశాత నాళీకలలితాంగ
నాళీకసద్గణికాలయంబు
సంతానభూమిజ సంతానవరభూజ
సంతాన సంత తాంచద్వనాళి
తే. యతులవాతూలచలకేతనాగబద్ధ
ఘంటికారావతోషితగాంగపులిన
వాలుకాదేవతార్చాతిలోల హృదయ
రైవతకదంబు యయోధ్యాపురంబు.
సీ. బ్రహ్మసంతతికి సౌభాగ్యంబు లొనఁగూడె
మునులకు సంతతామోద మొదవె
వేదాధ్యయనములు వివిధయాగములు
ప్రబలమై విశ్వంభరను జెలఁగె
కామధేనువు లట్ల కడవలకొలఁదిగా
గోగణమ్ములు పాలు కురియఁదొడఁగె

వలెనన్నయప్పుడె వర్షింప మేఘముల్
　　కొలుచులెల్లెడ గంపకొలల మించె
ఆ. గృహము బలిసన్న సూర్య్య నయ్యవాల కెల్ల
సకలవర్ణాశ్రమసరణు లొప్పె
యాయురభివృద్ధి ప్రజలందుఁ జెందె
రాజ్యభరమయ్యజునియందుఁ బ్రాజ్యమైన.

ఇక్ష్వాకువంశజుఁడైన యజమహారాజునకును, ఇందుమతికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణితమయినది. ఈకథనే మఱికొందఱు కూడఁ బ్రబంధములుగా రచించియున్నారు.

తిమ్మకవి– ఇందుమతీ కళ్యాణమింకను లభింపలేదు

ఈకవి తాతయైన శ్రీగిరి కాలము పదునాఱవ శతాబ్దిఁ బూర్వార్ధమని యాతని చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని. దానినిబట్టి యీకవి కాల మాశతాబ్దియం దుత్తరార్ధమని నిర్ణయింపవచ్చును.

ఇందుమతీపరిణయ కృతిపతి గురువు తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యు లని తెలుపు పద్యమును పైని వ్రాసియుంటిని. సాంబోపాఖ్యాన కృతికర్తయైన రామరాజు రంగపరాజునకును దిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులే గురువు. ఆ శ్రీనివాసాచార్యులు యౌవనమున రంగపరాజునకును వృద్ధాప్యమునఁ బోలచూరి కృష్ణభూపాలునకును గురువైనట్లు తలంచినచోఁ గాలవ్యత్యాసముండదు. రామభద్రకవి క్రీ. శ. ౧౫౭౫ ప్రాంతమున నీయిందుమతీ పరిణయమును రచియించియుండునని తోఁచుచున్నది.

---

201 దామెరల వెంగళభూపాలుఁడు

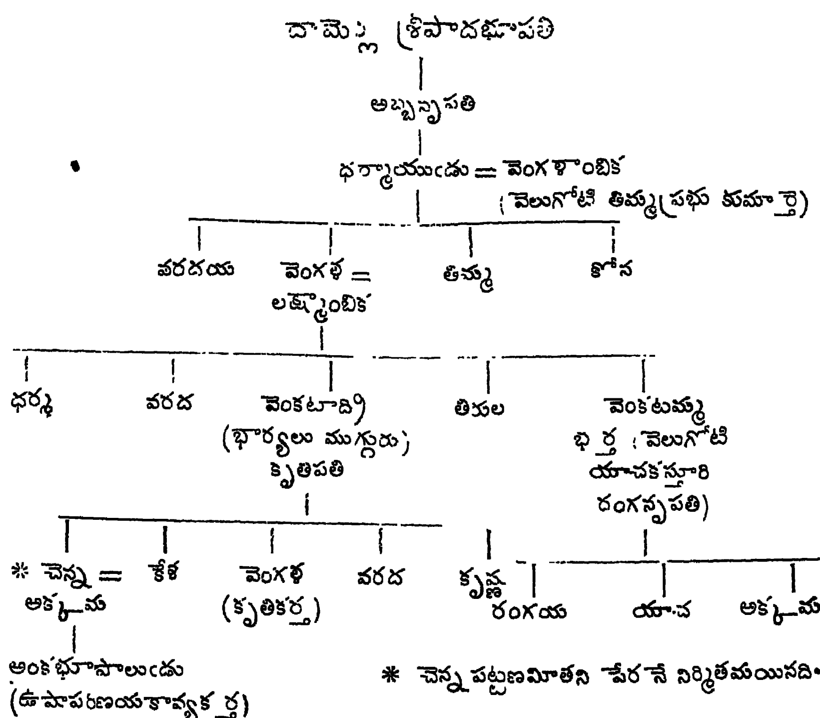

ఇతఁడు పద్మనాయకకులోత్తంసుఁడు; ఇనగాల గోత్రుఁడు; వెంకటాద్రికిని గుఱవమాంబకును బుత్త్రుఁడు; వెంగళాధిపతి లక్ష్మాంబి కలకుఁ బౌత్త్రుఁడు.

ఈకవి బహుళాశ్వచరిత్ర మను నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి, తండ్రికిఁ గృతియొసఁగెను. పద్మనాయకు లను వెలమవారని యీ ప్రాంతములలో ననుచున్నారు. పద్మనాయకులు శ్రీవిష్ణుపాదోద్భవులని కవి యీక్రింది పద్యమునఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

క. శ్రీపతిపదపద్మమున ఘృ
ణాపటిమ జనించి పద్మనాయకమణులై
ధీపాండితి నేపారిన
శ్రీపాదప్రభున కబ్బినృపతి జనించెన్.

ఈదామెరలవారు శూరాగ్రగణ్యులై దండనాథులై పెక్కు యుద్ధములలోఁ బాల్గొనినట్లు బహుళాశ్వ చరిత్రమునందలి పద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఈదామెరలవారు వెంకటగిరి సంస్థానాధీశులైన వెలుగోటివారి పూర్వులతో కన్యలనిచ్చి పుచ్చుకొని బాంధవ్యములను నెరపినవారు. ఈకృతికర్తకు సవతియన్నగారైన చెన్నభూపతి వెలుగోటి యాచనరపతి సోదరియైన యక్కమ్మను బరిణయమాడెను. ఈగ్రంథకర్తకుఁ మేనత్తయైన వెంకటమ్మను వెలుగోటి యాచకస్తూరిరంగనృపాలుఁడు వివాహమాడెను. వీరి కుమార్తెయే పైనిజెప్పిన అక్కమ్మ వీరికుమారులగు యాచభూపతియు సింగభూపతియుఁ గవికి మేనత్తకుమారులు. ఈకవికిఁ బ్రపితామహుఁడైన ధర్మారాయఁడు వెలుగోటి తిమ్మయప్రభుని కుమార్తె యైన వెంగళాంబను బెండ్లియాడెను. వీరివంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఈకవి వెంగళభూపాలుఁడు, ప్రస్తుతమునఁ గాళహస్తి సంస్థానమును బరిపాలించుచున్న దామెర్లవారి పూర్వుఁడని బహుళాశ్వచరిత్ర పీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. కాని కవి కాలమునాటికిఁ గాళహస్తిరాజ్యము వీరికిఁ్రింద నున్నట్లు గాన్పింపదు. ఈకవి పూర్వులు ప్రత్యేక మొక రాజ్యమునకుఁ బాలకులుగానున్నట్లు బహుళాశ్వ చరిత్ర నందలి పద్యములవలనఁ గనుపట్టదు. కాని కవి తన తండ్రినిగూర్చి షష్ఠ్యంత పద్యములలో "వాలూరిపురిపతికి" "గడికోట మల్లబిరుదునకు" "ఆంధ్రధరాధినాథునకు" "కొర్కొండసింహబిరుదునకు" అనియు ప్రథమాశ్వాసాంత పద్యములో "భుజాగ్రమహోగ్రజయాంక నిజామళ హైదులశాకుతుపనశాహసమాగత హాటకఘోటకఝాటకరిప్రవరా" అని సంబోధించియుండుటంబట్టి కవిపూర్వు లేదియో చిన్నసంస్థానమున

కధిపతులై కర్ణాటరాజులకు సామంతులై యుండిన శ్లాఘింపఁదగి యున్నది.

కవి తనకు నవతియన్నగారైన చెన్నభూపతిని బది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. అందుఁ జరిత్రాంశములున్న రెండు పద్యముల నీక్రింద వ్రాయుచున్నాఁడను.

సీ. మునుమున్న యేరాజు మున్నవిస్రైళ్ళను
వేలూరి లింగభూవిభునిఁ గొట్టెఁ
బంచవన్నియడాలు వట్టించె నేరాజు
పరవీరభద్రేభపటలి రెచ్చి
ధీరత గూఢలాతూరిలో నేరాజు
శాత్రవబలముల సంహరించె
శుక్రవారమునాడె చోరఁబాఱి యేరాజు
పాండీని బలముల భంగపఱచె
నతఁడు సామాన్యుఁడే దామరాన్వవాయ
కలశవారాశిపూర్ణరాకాశశాంకుఁ
డనఁగ గడికోటమల్లశుభాంకయుతుఁడు
వేంకటేంద్రుని చెన్నభూవిభువరుండు.

మ. పరిఘాసౌధగభీరతోన్నతులచే బల్రాయిడిం జెందియుం
దరియంజాలరు పన్నగామరులన న్ఖాసిల్లునాదీప్రవ
ప్రిరమన్వేలురిరాజధానిని దృణప్రాయంబుగాఁ గొన్నయ
న్నరనాథాగ్రణిఁ జెన్నభూపమణి నెన్నన్ శక్యమే యేరికిన్.

సీ. తనకీర్తి విధునిరీతినిఁ బొల్పుగనుటనో
కలశవారాశిలోఁ గలసిమెలఁగుఁ
దనసాంద్రధామంబు తరణితీరగుటనో
ద్వీపాంతరంబులఁ దిరుగుచుండుఁ
దనవిక్రమము జిష్ణునమువున మనుటనో
యెవుడు సుధర్మాప్తి నింపుఁగాంచుఁ

దనయిూఁగి సురభిచందమున వర్తిలుటనో
సుమనోమనోహరస్ఫురణ మించు
ననుచు జను లనుదినమును వినుతిసేయ
రాయసింహాసనసముద్ధరణధురీణ
శీల దామర్ల వేంకటక్షితితలేంద్రు
తనయుఁడైనట్టి చెన్నభూధవుఁడు వెలయు.

ఇందలి గడికోట కడపమండలమున రాయచూటితాలూకాలో రాయచూటి కీశాన్యమున ౧౬ మైళ్లలో నున్నది. ఈతని రాజధాని యైన వేలూరు ఉత్తరార్కాడు మండలమున నిప్పుడు రాయవెల్లూరని యనుచున్న గ్రామమైయుండును.

పైపద్యములోఁ జెన్నభూపతిని "రాయసింహాసన సముద్ధరణధురీణు"డని చెప్పియుండుటచే నీతఁడు కృష్ణదేవరాయలకుఁ బిమ్మటఁ గర్ణాట రాజ్యమును బరిపాలించిన యొక రాయలకు సామంతుఁడుగానో దండనాయకుఁడుగానో యుండి యుద్ధములలోఁ బాల్గొనినట్లూహింపఁదగియున్నది. ఈరాయలు సదాశివరాయలై యుండును.

ప్రథమాశ్వాసాంతపద్యములోఁ గృతిపతిని "నిజామశహైదులశాకుతుపశాహసమాగత హాటక ఘోటక ఝాటకరిప్రవరా" అని సంబోధించియుండుటచేఁ గవితండ్రియైన వెంకటాద్రి కులీకుతుబ్షాకాలములో నున్నవాఁడు. కావునఁ గవి క్రీ. శ. ౧౫౫౦-౧౫౬౦ నడుమనున్నవాఁడని బహులాశ్వచరిత్రపీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. వెలుగోటి కస్తూరిరంగభూపతిని బట్టియు నాతని తనయుఁడైన బంగారుయాచభూపతి ననుసరించియు నీకాలము సరియయినదని ధ్రువపడుచున్నది.

కవి కన్నగారైన చెన్నభూపతి వెలుగోటి కస్తూరి రంగనాయని కల్లుఁడు. బంగారు యాచమనాయని సోదరీభర్త. ఈతనిని గూర్చి దామెర్ల అంకభూపాలుని చారిత్రమున వ్రాయుదును. వెంగళభూపాలునకు రెండవయన్నగారైన కేశవనాయనిశాసన మొకటి

నెల్లూరు మండలమునఁ గలదు. అది శా. శ. 1501 (క్రీ. శ. 1579) నాఁటిది ౧. కావునఁ గవికాలము పైనిజెప్పినదేయగును. పది-పదు నై దేండ్లీవలకు వచ్చునుగాని వెనుకకుఁబోవదు ఇతనికాలము ౧౫౪౦-౧౬౦౦ నడుమననియు, ౧౫౮౦ ప్రాంతమున నీకావ్యము పుట్టియుం డుననియు నిశ్చయింపవచ్చును. ఈదామెరవారు కవిపండితపోషకు లగుటయేగాక స్వయముగఁ బండితులై కవులై కీర్తికాయులై యుండిరి.

ఈవెంగళభూపాలుని కవిత్వము ప్రౌఢమై చక్కని భావములం గల్గి మనోహరముగా నున్నది. శైలికై యాశ్వాసమున కొక్కపద్య ముదాహరించెదను.

బహుళాశ్వచరిత్రము:—

శా. ఏమీ సంయమసార్వభౌములు శుభంబే హవ్యకవ్యక్రియా
సామర్థ్యంబునఁ దొంటియట్లనె కదా శక్రాహిత శ్రేణిచే
బాముల్రావు గదా! ముదాస్పదములై భద్రోన్నతు ల్చూపెదుర్
మీమీమోములె యంతెచాలు నివిసుమ్మీ నేఁడునాకిష్టముల్ ఆ ౧

చ. చిలుకలలోనఁ జిల్కలయి, చెల్వఁపుఁ బొన్నలలోనఁ బొన్నలై
యలరులలోనఁ దావలరులై, నునుదీవలలోనఁ దీవలై
తలిరులలోనఁ గెందలిరుతండములై, మృదువాణు లగ్ర్యనా
భులు దరహాస లుజ్జ్వలవపు ల్మధురాధర లాటలాడుచున్. ఆ ౨

ఉ. క్రిక్కిఱియంగ గవుంగిట బిగించెదు నీయెద కౌస్తుభంబు నా
చిక్కని గుబ్బపందిటను జిక్కెను దుత్తుము రౌనటన్న నీ
చక్కెర మోవి మానికమె చక్కఁగఁ జిక్కె నదేటి కన్న మే
ల్గ్రుక్కిన నెక్కళావతికిఁ గానుక చేసితొ నందనందనా!... ఆ. 3

౧. నె. శా. సం. 2 పుట 659- చెన్నప్పనాయనితండ్రి వరదానాయఁడని యింగు న్నది. దీనినిబట్టి కవికిఁ జెన్నప్పనాయఁడు సవతియన్న కాక పెదతండ్రి కుమారుఁ డగును.

ఉ. రాముని(జూచి కాముని శరంబుల(గాసిలి చేష్ట దక్కి కాం
తామణి యుండె నోర్రు రఘునందన పాదరజంబుచేత ముం
గోమలిరేఖ రాతి కొన(గూడెనొ లేదొ యటంచు నెంచిలీ
లామహితాంగ మొందఁగ శిలామయరూపము(దాల్చెనో యనఁ గా ఆ. ౪

ఉ. ఎక్కువ దెచ్చి తక్కువకు నింటికడ న్సర కమ్మ(జూచుటో
వక్కలు నాకులమ్మ బుధవారపు సంతకు జట్టిగట్టుటో
లెక్కల సంపుటంబు(బ్రిబలించుటొ కోమటివాఁడి పిన్నవాఁ
డెక్కడ లంజెబేర మదియెక్కడ నెక్కడి కెక్క డక్కటా! ఆ. ౫

---

202 గౌరనకవి

రామాప్రెగ్గడ జగన్నాథకవి తనప్రబంధరత్నాకరమునం దీక్రిందిరెండుపద్యములును గౌరనకవి నవగ్రహ స్తోత్రములోనివిగా నుదాహరించియున్నాఁడు. ఈకవినిగూర్చి యేమియు(దెలియదు. హరిశ్చంద్రచరిత్ర నవనాథ చరిత్రలను రచియించిన గౌరనకవి యొక(డు కల(డు కాని ఆయన గ్రంథములు ద్విపద కావ్యములు. ఈక్రింది పద్యములను బట్టి చూడ(గా నీకవి నవగ్రహస్తోత్రమను కావ్యమును రచియించి యుండ లేదనియు, తొమ్మిదిగ్రహములను దొమ్మిది చాటుపద్యములలో స్తోత్రముచేసియుండుననియు, లేదా సత్యవోలు భగవత్కవి రుక్మిణీపరిణయములోని దశావతార పద్యములవలె, నితొమ్మిదిపద్యములేచేని యొక కావ్యము లోనివయియుండుననియు నూహింపఁదగి యున్నది.

ఉ. మొత్తులయిక్క కాంతిగల ముప్వురువేల్పులమూర్తి చీకటిఁ
మెక్కడిమిత్తి పద్మములమేలు నవగ్రహరాజు మింటిపై
నెక్కడు మానికంబు దినమేలిక సింహవిభుండు ముక్తిపెఁ
జక్కెర యిండుమిత్రుఁడు ప్రసన్నత మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిఁ.

చ. హరుతలపూ చకోరములయామని పాల్కడలుబ్బ్రమందు శ్రీ
వరునిమఱంది తారకలవల్లభుఁ డిందిరతోడఁబుట్టు వం
బురుహాముదాయ కల్పలతపోఁదిది యనంగునిమామ కేళిఘం
డరయఁగఁ గర్కసేకుఁడమృతాంశుఁడుమాకుఁబ్రసన్నుఁడయ్యెడున్

ఈకవిచరిత్ర మింతకంటె నేమియుఁ దెలియరాదయ్యె. సూర్య చంద్రులను వర్ణించిన పై రెండుపద్యములుదక్క ఇతర గ్రహవర్ణనము లభింపలేదు.

---

203 చెదలువాడ మల్లయకవి

ఇతఁ డారువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; శ్రీవత్సగోత్రుఁడు; లింగనామాత్యునకును, గామాత్యంబకును బుత్రుఁడు యెఱ్ఱనామాత్యునకుఁ బౌత్రుఁడు; మల్లనామాత్యునకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు భారతకవిత్రయములో నొకఁడైన యసమాన ప్రతిభఁగాంచిన యెఱ్ఱా ప్రెగ్గడ వంశములోనివాఁడు.

మల్లయకవి విప్రనారాయణ చరిత్రమను నైదాశ్వాసముల శృంగార పద్యకావ్యమును, రుక్మాంగద చరిత్రమను ద్విపదకావ్యమును రచించెను. ఈతఁడు విప్రనారాయణ చరిత్రమునఁ దనవంశకర్తయగు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ నీక్రింది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

గీ. సుకవిసంస్తుత్యు శంభుదాసుని నుతింప
నేర్తునే నైన నేను వర్ణింతునతని
చిన్నమనుమఁడఁ గావునఁ జిఱుతవాంధ్ర
కొదలుపలుకులు ముద్దుచేయుదురుగాదె

సీ. ప్రతిభతో నారణ్యపర్వశేషముఁ జెప్పెఁ
కవులకుఁ జెవులపండువులు గాఁగ

వల్మీకభవ వచోవైఖరి రామాయ
　　　　ణంబు నాంధ్రప్రబంధంబుఁ జేసె
నారసింహుని పురాణ మొనర్చి హరిమెచ్చి
　　　　నన్ను నెన్నఁడు చూచినాఁడ వనఁగఁ
బ్రౌఢిమై హరివంశభాగముల్ (రెండును)
　　　　రచియించె సభలందుఁ బ్రాజ్ఞులెన్న
ఆ. దురితహరుఁ బ్రబంధపరమేశ్వరుని జెద
లాడనిలయు నాదువంశకర్త
ధన్యమూర్తి శంభుదాసు నెఱ్ఱాప్రెగ
డను నుతింప బ్రహ్మకును దరంబె.

కృతిపతిపలికినట్లు కవి రచించిన యీ క్రిందిపద్యమును బట్టి కొందఱికవి కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడకు సాక్షాత్పౌత్రుఁడని భ్రమపడుచున్నారు. కాని యది సత్యము కాదు.

క. అనుపమ రచనా ద్విపదగ
మును రుక్మాంగద చరిత్రమును మహిమ నొన
ర్చినకృతి యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ
మనుమఁడ వనఘుఁడవు నీవు మల్లనసుకవీ!

పైపద్యములలోని "చిన్నమనుమఁడ"యనియు "నాదువంశకర్త" యనియు ఈక్రింద నుదాహరింపఁబడిన గద్యలో "ప్రబంధ పరమేశ్వర వంశపవిత్ర" యనియుఁ జెప్పుకొనుటచే నెఱ్ఱాప్రెగ్గడకీతఁడు కేవల పౌత్రుఁడు కాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

గద్య:— ఇది శ్రీశంకరస్వామి సంయమీశ్వరచరణ సరోరుహధ్యానా నంద సౌందర్యధుర్య ప్రబంధపరమేశ్వర వంశపవిత్ర లింగనమనీషిపుత్ర శ్రీకాళహస్తీశ్వరనయాసహాయ చెదలువాడ మల్లన నామధేయ ప్రణీతంబైన విప్రనారాయణ చరిత్రంబను మహాప్రబంధంబు "ఈతని తాత యెఱ్ఱనయనుట వాస్తవమే కాని యతఁడు కవిత్రయములోని యెఱ్ఱాప్రెగడ కాఁడు."

కవి యీవిప్రనారాయణ చరిత్రమును, కార్వేటినగర సంస్థానాధిపతి యగు తిరుమలరాజున కంకితము చేసియున్నాఁడు. కృతిపతి తననుగూర్చి పలికినట్లుగా రచించిన యీక్రింది పద్యములవలన కవి కులగోత్రాదులు తెలియుచున్నవి.

క. వినయోన్నతుఁ గామాక్షీ
జననీనందనుని సరససాహిత్యజనీ
జనకుని నార్వేలాన్వయ
జనితుని శ్రీవత్సగోత్రుని శైవాచారుణ్.

గీ. నన్నుఁ బిలిపించి యర్ఘాసనమున నునిచి
యాదరోక్తుల నిట్లని యానతిచ్చెఁ
బెక్కుదెఱఁగులఁ గృతులు చెప్పించుకొంటి
నైన నాకొక్క పద్యకావ్యంబు వలయు.

ఉ. శాతకృపాణనిర్దళిత శత్రుఁడు సాళువనారసింహ ధా
త్రీతల భర్తయు న్గజపతి ప్రముఖుల్ చతురంతయానభూ
షాతపనీయ వస్తువులొసంగఁ దనర్చిరి నీయనుంగుము
త్తాతయుఁ దాతయు న్భువివిధాతలు మల్లన యెఱ్ఱనార్యయుల్.

శా. రాజుల్ మెచ్చఁగఁ జెప్పి కావ్యములు హేరాళంబుగా నద్రిక
న్యాజాని న్భజియించు నిత్యనియతిం దత్కాలపూజాక్రియా
భ్రాజిష్ణుత్వమునన్ జపించు దినముం బంచాక్షరీ మంత్రముం
దేజోవంతుఁడు లింగనార్యుఁడు గుణోత్కృష్టుండు మీతండ్రియుణ్.

కవితండ్రియైన యీలింగనార్యుఁడు రచించిన గ్రంథములేవియో తెలియలేదు కవికిఁ దాతయైన యెఱ్ఱనార్యుఁడును ముత్తాత యైన మల్లనామాత్యుఁడును, సాళువ నరసింహరాయనిచేతను గజపతులచే తను బహూకరింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడిన పై పద్యమునుబట్టి యీకవికాలమును నిర్ణయింపవచ్చును.

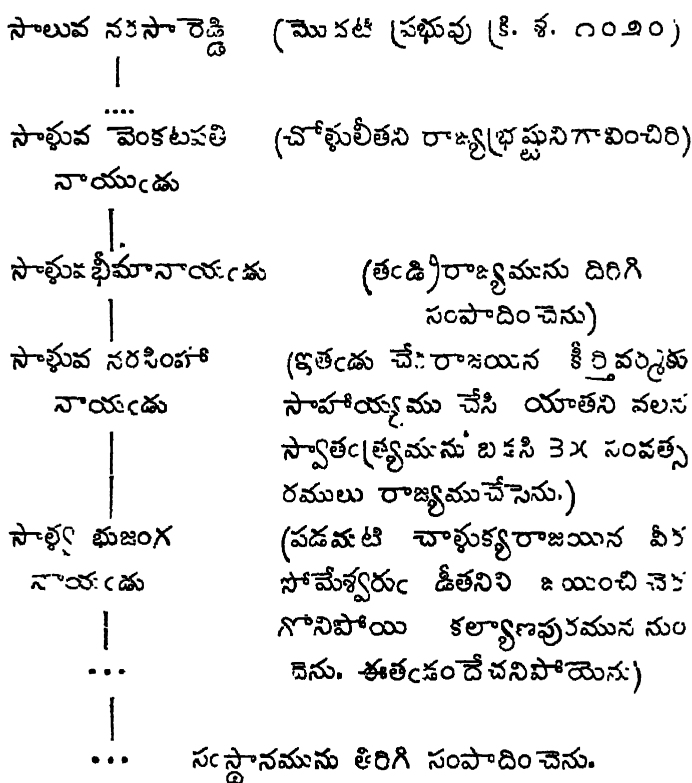
ఇందుదాహరింపఁబడిన సాళువనరసింహరాజు, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరనకవిచే జైమినీభారతమును గృతినందినవాఁడే కాని యన్యుఁడు

కాఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౪౫౬ మొదలు ౧౪౭౦ వఱకును కర్ణాట రాజుల దండనాయకుఁడుగను కర్ణాట రాజ్యాధిపతిగను నుండెను. ఈతనినిగూర్చి పినవీరనకవి చారిత్రమునను నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య కవుల చరిత్రమునను విపులముగాఁ జర్చించియున్నాఁడను. పై పద్యములోఁ జెప్పఁబడిన గజపతులు నెల్లూరుమండలములోని యుదయగిరి వఱకును రాజ్యపరిపాలనము చేసినవారు శ్రీకృష్ణదేవరాయలుదయగిరి దుర్గమున వీరప్రతాపరాయని క్రీ. శ. ౧౫౧౫ వ సంవత్సరమునఁ బట్టుకొని యుదయగిరిదుర్గమును స్వాధీనము చేసికొను వఱకును గజపతు లాప్రాంత దేశమును బరిపాలించుచుండిరి. దీనినిబట్టి కవి తాత ముత్తాతలు క్రీ. శ. ౧౪౫౦–౧౫౧౫ నడుమ నుండి రని చెప్పవచ్చును. కవి తండ్రి ౧౫౫౦ ప్రాంతమునను కవి ౧౫౮౦ ప్రాంతమున నున్నారని చెప్పుటకు సంశయింప నక్కఱలేదు.

విప్రనారాయణ చరిత్ర కృతిపతి మాకరాజు కుమారుఁడైన తిరుమలరాజు. ఇతఁడు కార్వేటి నగరసంస్థానాధిపతి. కార్వేటినగర ముత్తరార్కాడు మండలములోనిది. ఈ కార్వేటినగర సంస్థానమును జైమినిభారత కృతిపతియైన సాళువగుండ నరసింహరాజు పరిపాలించినట్లు కొందఱు తలంచుచున్నారు కాని యందు సత్యమున్నట్లు కన్పట్టదు. కార్వేటి నగరసంస్థానాధిపతులుకూడ మొట్టమొదట 'సాళువ' యను గృహనామము గలవారే, కాని వారు రెడ్డికులజులు- జైమిని భారత కృతిపతులయిన సాళువవారు చంద్రవంశపు క్షత్రియులు. ఈ సాళువవారికిని ఆ సాళువవారికిని సంబంధము లేదు. కార్వేటినగర రాజ్యాధిపతులను గురించి స్వ్యాయల్ పండితుఁడిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. (ద. హిం. శా. చరిత్ర సం ౨ పుట. ౧౮౪)

"గోదావరి మండలములోని పిఠాపుర ప్రాంతమునుండి యెనిమిదియవ లేక తొమ్మిదవ శతాబ్దములయందు వలసవచ్చిన సాళువ రెడ్డి రాజుల పరిపాలనములో కార్వేటి నగర సంస్థానము పూర్వముండెడిది. వీరిలో సాళువ నరసారెడ్డి యనునాతఁడు తూర్పుచాళుక్య

రాజులలో కడపటివాఁడైన విక్రమాదిత్యునివలన (క్రీ. శ. ౧౦౧౬–౧౦౨౩) తిరుపతిప్రాంతదేశమునకు సామంతుఁడుగా జేయఁబడియెను. అతఁడప్పుడు దనపేర నరసాపురమను పట్టణమును గట్టించెను. ఆతని వంశవృక్షము కొంతవఱకు క్రింద నీయఁబడినది.

శా. శ. ౧౧౫౨ (క్రీ. శ. ౧౨౩౦) లో చోళవంశీయుఁడగు రెండవరాజరాజు ఈసంస్థానముక్రింద ౨౮ గ్రామములనుంచి తక్కిన దేశమును దన రాజ్యమునఁ గలుపుకొనియెను. కాని పిమ్మట నాలుగుతరములలో చోళులపరాక్రమము తగ్గిపోవుటచేఁ గార్వేటనగరమువారు బలవంతులై తమరాజ్యమును బెంపొందించుకొనిరి. శా.శ. ౧౨౩౬ (క్రీ.శ.

౧౩౧౮ లో నీకార్వేటి నగరపు రెడ్డిరాజు కొండవీటి రెడ్డి రాజులలో మొదటివాఁడైన ప్రోలయ రెడ్డిని తనకల్లునిగాఁ జేసికొనఁగలిగెను. అటుపిమ్మట నీసాళువ రెడ్డిరాజులు క్రమముగా విజయనగర రాజులకు సామంతులై దాదాపు రెండువందల సంవత్సరములు కార్వేటినగరరాజ్యమును బరిపాలించిరి. అప్పు డీసాళ్వ రెడ్డిరాజుల వంశమంతరించినది. అటుపిదప నారాజ్యము బొమ్మరాజు వంశమువారి స్వాధీనమైనది. సాళువరాజులలో కడపటివాఁడైన శేషాచల రెడ్డి తనతరువాత రాజ్యము నకువచ్చువారంకఱును సాళువనామమును ధరించుచుండవలయునని నియమమేర్పరచెను. అందుచే నీకార్వేటినగరరాజు లందరును 'సాళువ' బిరుదమును వహించుచున్నవారు. ఈరాజ్యము మొదట తూర్పుచాళుక్యులయనుగ్రహముచే వచ్చినందులకు సూచకముగ వారిరాజ్యలాంఛనములను వీరును ధరించుచున్నారు.

ఈ కార్వేటినగర సంస్థానమును గురించి ఉత్తరార్కాడు మండలముయొక్క మాన్యూయల్‌లో నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. "ఉత్తర సర్కారులోని యొక క్షత్రియ కుటుంబమునందలి గద్దెమాకరాజు, బొప్పరాజు, అనునిరువురి కార్వేటినగర ప్రాంతమునకువచ్చి యచ్చట నున్న బందిపోటు దొంగల గుంపులను బరిమార్చిరి. అప్పటిప్రభువా వార్తను విని వారిని బిలిపించి తన సంస్థానమునం దుంచుకొనియెను. ఆప్రభువు సంతానవిహీనుఁడు కాగా మాకరాజు సింహాసనస్థుఁడయ్యెను బొప్పరాజు మంత్రియయ్యెను. వీరు శుద్ధక్షత్రియులు."

దీనినిబట్టి చూడఁగా, జైమిని భారతకృతిపతు లగు సాళువ వారికిని, కార్వేటినగర రాజులగు సాళువవారికిని సంబంధము లేనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కార్వేటినగర రాజ్యమును క్షత్రియులగు సాళువ వారెప్పుడును బరిపాలించలేదనియు, దానిని పదునొకొండవ శతాబ్ది మొదలు పదునైదవ శతాబ్దివఱకును సాళువ రెడ్డిరాజులును, పిమ్మట మాకరాజు వంశీయులును, ఆతరువాత వెల్లంటివారును బరిపాలించినట్లు

గన్పట్టుచున్నది. మాకరాజువారును, వెల్లంటివారును గూడ సాళ్వ బిరుదమును ఇప్పటివఱకును వహించుచునే యున్నారు.

మల్లయకవి రచించిన విప్రనారాయణ చరిత్రములోని యీ క్రింది పద్యమువలన మాకరాజువారి యింటిపేరు పాకమువారయిన ట్లును వీరు చంద్రవంశపురాజులైనట్లును దెలియుచున్నది.

ఉ. ఆ కమనీయమూర్తికి యయాతి జనించెను సత్కులంబునం
బాకము రాచిరాజనునృపాలుఁడు పుట్టె బలంబు శత్రులుం
టాకముగాఁగ లోకము ననారతమై జభుజాపదానజ
ల్పాకముఁగ మించెను దపఃపరిపాకమహత్త్వసంపదన్.

కృతిపతి వంశమును గవి నుష్పది పద్యములలో వర్ణించియు న్నాఁడు. వానినిబట్టి యీవంశవృక్షము నీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

- రాచిరాజు
  - తిప్పరాజు
    - ముమ్మడిరాజు
      - పెదమాకరాజు
      - ఎఱమాకరాజు
        - కుమారమాకరాజు
          - సింగరాజు
      - లక్ష్మీపతిరాజు
      - ముమ్మడిరాజు
        - ఎఱమాకరాజు
        - వెంకటరాజు
        - బొటుమాకరాజు
        - రఘుపతిరాజు
        - లక్ష్మీపతిరాజు
        - తిప్పరాజు
        - తిమ్మరాజు
          - లక్ష్మీపతిరాజు
            - చినతిరుమలరాజు
          - మాకరాజు (కోట)
            - తిమ్మరాజు కృతిపతి
            - బొమ్మరాజు
            - లక్ష్మీపతిరాజు
          - పాపరాజు
        - రామరాజు
        - నారదరాజు
        - ఎఱమాకరాజు
      - ఎఱ్ఱరాజు
      - తిమ్మరాజు

ఈరాజులను వర్ణించిన పద్యములను బట్టి యిందే మాకరాజు కార్వేటి నగరరాజ్యమును సంపాదించెనో చెప్పవీలుకలుగలేదు. కృతిపతియైన తిమ్మరాజును, "సాళ్వతిమ్మాధిపుఁ" "సాళ్వమాకధరణీశ్వరు తిమ్మనృపాలు"నని యు కవి వర్ణించియుండుటచే, స్వ్యాయల్ పండితుఁడు వ్రాసిన కథ సత్యమని విశ్వసింపఁదగియున్నది. తిమ్మరాజు నామధారులు క్షత్రియ సాళ్వవంశమందు పెక్కురుండుటచే నీతఁడు వారిలో నెవ్వరైన నయియుండునని కొందఱు భ్రమనొందుచున్నారు కాని యది సత్యముకాదు. క్షత్రియ సాళ్వులలో మాకరాజు పేరుగలవారు లేరు. పై వంశవృక్షములో చెప్పఁబడినవారు క్షత్రియులైనను, వారు వేసికొనిన సాళ్వబిరుదము క్షత్రియసాళ్వులను బట్టి వచ్చినది కాక రెడ్డిసాళ్వులనుబట్టి వచ్చినదిగా నూహింపఁదగియున్నది. కృతిపతియైన తిరుమలరాజును "నరనుతకఠారి సాళువవరబిరుదాంకునకు" అని యొక పద్యములోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు. కఠారిసాళువ మేదిని మీసరగండ బిరుదములు క్షత్రియులైన సాళువవారికిఁ జెందినవై యున్నవి. ఈబిరుదములను రెడ్డిసాళువవారుకూడ వేసికొనిరేమో! విప్రనారాయణ చరిత్రమునఁ గార్వేటినగర ప్రశంసగాని దాని పూర్వనామమయిన తుండీరమండల ప్రశంసగాని కన్పట్టుటలేదు. కారణము దురూహ్యముగా నున్నది. కాని యీ కవికాలమున, కార్వేటినగరము సాళువ రెడ్డిరాజుల పరిపాలనములో నున్నదని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు. స్వ్యాయల్ పండితుని గ్రంథమునుబట్టి క్రీ. శ. ౧౫౩౦ ప్రాంతమువఱకును నీరాజ్యము సాళువ రెడ్ల పరిపాలనములో నున్నట్లును దరువాత మాకరాజు వంశీయులకు వచ్చినట్లును దెలియుచున్నది. మల్లయకవి తాతతండ్రులను బట్టి మల్లయకవి క్రీ. శ. ౧౫౮౦ ప్రాంతమువాఁడని నిర్ణయించియున్నాము. కృతిపతి కాలముకూడ నిదియేకదా! ఈతని తండ్రియైన మాకరాజు ౧౫౫౦ ప్రాంతమువాఁడని తేలుచున్నది. స్వ్యాయల్ పండితుని కాలమును ఈ కాలమును, నించుమించుగా సరిపోవుచున్నది. ఈమాకరాజును విప్రనారాయణ చరిత్రకృత్యాదియందు,

శా. ఆలక్ష్మీపతి సోదరుండు నయవిద్యాశాలి మాకావనీ
పాలుం డాదిమదానవర్తనమునం బ్రఖ్యాతుఁడై వైభవ
శ్రీలన్మించెను బంధుజాలమును బ్రోచె న్నీతిచే భూతలం
బేలెన్ వైరులఁదోలె వింధ్యగిరి మధ్యే కాననశ్రేణికిన్.

మ. నృపచూడామణి యావదాన్యగుణకానీనుండు జన్యక్రియా
నిపుణుల్ డెబ్బదియేడుపాళెముల మన్నీ లేకమైబెచ గుం
డ్లపయి న్వచ్చినఁ గోటవెల్వడియె లీలన్ గోటమాకక్షమా
ధిపుఁ డంచు న్నుతియింప వారిభుజశక్తిన్ గెల్చె సామాన్యుఁడే?

అని వర్ణించియున్నాఁడు. ఈపద్యములలోఁ జెప్పఁబడిన విషయములే స్యూయల్ గ్రంథమున 'దోపిడి దొంగలగుంపు" అని వర్ణింపఁబడియెనేమో యని యూహకలుగుచున్నది. ఇది నిజమయ్యేనేని క్రీ.శ. ౧౫౩౦ ప్రాంతమున నీకార్వేటినగరరాజ్యము మాకరాజు వంశములోనికి వచ్చియుండునని యూహింపఁదగియున్నది.

ఈకవి రచించిన రుక్మాంగద విజయద్విపదకావ్య మిప్పుడెచ్చ గన్పట్టుటలేదు. కాకునూరియప్పకవి రుక్మాంగద విజయ ద్విపదకావ్యములోనిదని యీక్రింది ద్విపదము నుదాహరించినాఁడు.

శ్రీకరగుణసాంద్ర చిరయశోరుంద్ర
ఆకారచంద్ర రామయభాస్కరేంద్ర!

దీనినిబట్టి యీకావ్యము రామయామాత్య భాస్కరున కంకితమైనట్లు నిశ్చయింపవచ్చును. ఈభాస్కరునిగూర్చి నారన సూరన చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఈతనికాలము ౧౫౫౦ ప్రాంతము. విప్రనారాయణ చారిత్రమునకుఁ బూర్వ మీద్విపదకావ్యమును గవి రచించియుండెను. కావున ౧౫౬౦ ప్రాంతమున దీనిని రామయామాత్య భాస్కరునకును ౧౫౮౦ ప్రాంతమున విప్రనారాయణ చారిత్రమును దిరుమలరాజునకును గృతియిచ్చెనని నిర్ణయించుటకు సంశయమక్కఱలేదు.

మాకరాజు కుమారుఁడైన తిరుమలరాజుయొక్క కొడుకు రాజ్యముచేయుచుండగాఁ గార్వేటినగర సంస్థానములోఁ జేరిన

"నారాయణవన" గ్రామమునందలి కళ్యాణ వేంకటేశ్వరస్వామికి ౧౫౪౪–౧౫౪౫ శాకాబ్దములలోఁ గొందఱు భూమ్యాదిదానములు చేసినట్లు దేవాలయములమీఁద రెండు శాసనము లున్నవని విప్రనారాయణచరిత్రపీఠికాకారులు వ్రాసియున్నారు. ఈ తిరుమలరాజు కృతిపతి యనుటకు సంశయింపనక్కఱలేదు. మాకరాజు కొడుకు తిరుమలరాజింకొకఁడు లేఁడు. ఇతని కుమారుఁడు క్రి. శ. ౧౬౭౩ లో రాజ్యము చేయుచున్నాఁడని చెప్పుటచేత తిరుమలరాజు క్రి. శ. ౧౫౮౦ ప్రాంతమునందున్నాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ కాలము పైనవ్రాసిన కవికాలముతో సరిపోవుచున్నది. కృతిపతియైన తిరుమలరాజు కర్ణాటభూపాలకునివలన బహుమానముల నందిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది

మహాస్రగ్ధర: కర్ణాటాధీశకత్తోత్కటవివిధమణీ కంకణానర్ఘ రోచి
స్స్వర్ణగ్రైవేయ భూషాచకచకరుచిరాస్థాన మెల్లం జెలంగన్
నిర్ణిద్రాశేష విద్యానిపుణకవిసుధీనీతివిద్యాసమాసా
భ్యర్ణుం డైభద్రపీఠింబ్రకటితవిభవ ప్రౌఢిఁ గొల్వుండి వేడ్కన్.

ఇతనిని గౌరవించిన కర్ణాటభూపాలుని నామమును జెప్పకపోవుటచేఁ గాలనిర్ణయమున కేపద్యము తోడుపడలేదు

సారంగు తమ్మయ్య రచించిన వైజయంతీవిలాసమునందలి కథయును, నీ విప్రనారాయణ చరిత్రమందలి కథయు నొక్కటియే యైయున్నది. ఇరువురును దాదాపుగా సమకాలికులే ఒకరికావ్యము నొకరు చూడక వ్రాసియుందురు. పరమయోగివిలాసమునం దీకథను సిద్ధిరాజు తిమ్మనరాజు కవికూడ వ్రాసియున్నాఁడు. మల్లయకవి కవిత్వము రసవంతమై యతిరారుచున్నది. పాత్రౌచిత్యమునందు తమ్మయకంటె మల్లయకవి యించుక ప్రౌఢుఁడని విప్రనారాయణ చరిత్రపీఠికాకారులు సహేతుకముగా వ్రాసియున్నారు. ఈతనికవిత్వశైలి తెలియుటకై విప్రనారాయణ చరిత్రమునందలి పద్యములఁ గొన్నిటినిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. జననీదుర్భర గర్భగోళమున నే సర్వజ్ఞుఁడై ప్రజ్ఞచే
ఘనతం బొల్చెను దత్పరాశరుని శేఖన్ భూరివైరాగ్య శో
ధనిరూఢిన్ శుకయోగి చందమున సంసంబంధెఁ దా నెన్నఁడే
జననం బొందె నతం డదే మొదలుగా సర్వంసహా మండలిన్.

ఉ. పాటలగంధి! సౌఖ్యపరిపాటి యెఱుంగని మూర్ఖుఁ డౌట నే
పాటియు వీఁడు తాఁ దనకె హైకొనఁ డాయెను గాక కాక నా
పాటల నాటల న్మధురభాషలఁ జొక్కి లతాంతబాణుచే
వాటిలఁ జిక్కి కెంజిగురుఁ బానువుఁ జెందకయుండక శక్యమే ౨ ఆ.

చ. పడఁతుక తేనెలుట్టిపడఁ బల్కెను మానికులావతంస! యిం
పడరఁగ మార్ధవంబు నెలవయ్యెడు నీచరణంబు లొత్తెదన్
బడలినవారలిం దనుకఁ బాదులు త్రవ్వియుఁ గారెమెత్తియున్
మడవలు దీర్చియుం బిదపమార్చియుఁ గాలువలేర్పఱించియున్ ౩ ఆ.

మ. కొలఁదుల్ మీఱినసంపదల్ గలభుజంగుల్ వీటలేరో! వదా
న్యులుగారో! వలవంతలం గలఁగి నిన్నుం గోరి రారో! నవో
త్పలపత్రేక్షణ! వీనిమాయలకు బందాగాక నీయీడు భా
వలలో వన్నెయు వాసియుం గలిగియమ్మా! సొమ్ముం బ్రోగ్గింపవే ౪ ఆ.

చ. కనకపుఁగిన్నెఁ దెచ్చి విటకంటకి కిచ్చినవాఁడ నేను మ
త్తనయుఁడు వీఁడు సూ! కొడుకు తండ్రిధనంబున కర్హుఁ డౌట ము
న్వినవె? వివేకిగాని ధరణీధవు రాజ్యమునం బ్రజానురం
జనమొనఁగూడ నేర్చునె! విచారము లేదె యొకించుకేనియున్ ౫ ఆ.

204 ముకుంద యోగి

ఇతఁడు శ్రీరంగ మాహాత్మ్యమును ద్విపద కావ్యముగా రచియించి శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. ఇతఁడు కందాళ అప్పలాచార్య శిష్యుఁడు- గద్యయిట్లున్నది.

"కొమరొప్పఁ గాశ్యపగోత్ర పవిత్రుఁ
డమరంగ కోవిలకందాళయణ్ణ
గారి సత్పుత్త్రులు గాంభీర్యధనులు
భూరిసన్నుతులు భాసురకీర్తిహారు
లనఁగ నందగ్రజుండగు నాయనయ్యా
కనుజుండు ఘనుఁ డప్పలచార్యవర్య
గురుకృపాసాంద్రి ముకుంద యోగీంద్ర
విరచితం బగు రంగవిభు చరిత్రంబు
కవిరాజు లక్కడక్కడ విని పొగడ
నవని నాచంద్రతారార్కమై వెలయు.

ఈకవినిగూర్చి యింక నేమియుఁ దెలియలేదు. ఈగ్రంథము యొక్క యముద్రిత ప్రతులు రెండు తంజావూరులిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందున్నవి. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునం దొక ప్రతియున్నది.

కవి కాశ్యపగోత్రుఁడయిన ట్లీక్రింది ద్విపదవలనఁ దెలియుచున్నది.

ధాత్రిఁ గశ్యపుఁడనఁ దనరు సన్మౌని
గోత్రంబువాఁడ ముకుందాహ్వయుఁడను
మది నుబ్బి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమేను
బదరక వినెడు శ్రీపరమవైష్ణవులు

దీపింపఁ దెలుఁగున ద్విపదకావ్యంబు
గావింతుఁ దత్కథాక్రమ మెట్టిదనిన.

కందాళంవారు శ్రీవైష్ణవులు. వాధూలసగోత్రులు. కవి తన గురువు కోవిలకందాళం అణ్ణయాచార్యుల తనయుఁడైన యప్పలాచార్యులనియుఁ గాశ్యపగోత్రుఁడనియు ననుచున్నాఁడు. కందాళవంశమును గోవిలకందాళవంశమును భిన్నము లేమో! కోవిలకందాళంవారు కాశ్యప గోత్రులేమో! తెలియదు. తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించిన వంశవృక్షములలోఁ గోవిలకందాళం అప్పపండితుని వంశవృక్ష (Table No 210) మున్నది. అందుఁ దండ్రిపేరీయ లేదు. సోదరునిపేరును లేదు. ఈకవి గురువాతఁడేయైనయెడల నాతని శాసన మొకటి క్రి.శ. 1539 లో నున్నది. కావున నీకవి పదునాఱవ శతాబ్దియందు త్తరార్ధమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈగ్రంథమును నేను చూడ లేదు. కావున శైలిచూపలేకపోయితిని.

వివేకసింధు వనుపేర నొకవేదాంత గ్రంథమును వచనకావ్యముగా రచియించిన ముకుందయోగి యొకఁడున్నట్లు వేగినాటి కొండనార్యుఁడు రచించిన పద్యవివేకసింధువువలనఁ దెలియుచున్నది. ఆముకుందయోగియు నీతఁడు నొక్కరో భిన్నులో చెప్పుట కాధారములు లభింప లేదు.

205 కాకమాని మూర్తికవి

ఇతఁడు వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యగోత్రుఁడు; ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు; రామబుధునకుఁ బ్రపౌత్రుఁడు; ప్రబోధ పండితునకుఁ బౌత్రుఁడు; రామలింగార్యునకుఁ దిమ్మమాంబికకుఁ బుత్రుఁడు; సూర్యనారాయణ నామధేయులిరువు రీతనికి సోదరులు; చినరామభట్టు పినతండ్రి.

ఈతని నివాసము గుంటూరు మండలములోని బాపట్లతాలూకా యందున్న "కాకమాను" అనుగ్రామము. గ్రామనామమునుబట్టి యీతనిని కాకమానిమూర్తి యని పిలుచుచున్నారు. కాని వీరి గృహనామము పెన్నావారయినట్లితఁడు రచించిన రాజవాహన విజయమునం దీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

సీ. గుణధన్యుఁ గౌండిన్యగోత్ర నాపస్తంబ
సూత్రుని వెలనాటి శుభచరిత్రుఁ
గాకమానీ మహాగ్రామాబ్జమిత్రుఁ బె
న్నాకలశాబ్ధి తారాకళత్రు
సరసవిద్వత్కవిసార్వభౌముని రామ
బుధసంభవునకుఁ బ్రబోధసుధికిఁ
బౌత్రునిఁ జినరామభట్టాగ్రజన్ముఁడై
నట్టిరామలింగనకుఁ దిమ్మ
గీ. మాంబికకుఁ బుత్రు సూర్యనారాయణాఖ్య
యైకసహజన్ము నుభయభాషాకవిత్వ
తత్త్వనిధి నన్ను మూర్తి విద్వత్కవీంద్రు
హర్షమునఁ జూచి యిట్లని యానతిచ్చె...... ౧౨

ఈపద్యమునందలి రెండవపాదముననున్న "బెన్నాకలశాబ్ధి" అను పదమునకు బదులుగా ముద్రితప్రతిలో "బెన్నేకులవార్ధి" అనియున్నది.

దానినిబట్టి కవి యింటిపేరు "పెన్నేకలవారని" ముద్రితప్రతి పీఠికా కారులు వ్రాసియున్నారు. కాని యది పొరపాటు. కవియింటిపేరు వెన్నావారయినను వీరిని కాకమానివారనియే పిలుచుచున్నట్లు కవి తన పితామహుని వర్ణించిన యీక్రింది పద్యములో నున్నది.

గీ. అనఘమణి కాకమానిరామాహ్వయుండు
నీకు మఱి తాత యుభయభాషాకవిత్వ
తత్త్వనిత్యప్రబోధపితామహుండు
నీవు కవిపట్టభద్రుఁడ వెవ్వరీడు. ౧౮

ఈకవి రాజవాహనవిజయము నేకాక, పాంచాలీపరిణయ మను మఱియొక ప్రబంధమును బహుళాశ్వ చరిత్ర మను నింకొక ప్రబంధమును రచియించియున్నవాఁడు. పాంచాలీ పరిణయములోని యీ క్రిందిపద్యమువలన నీకవినిగూడ కాకమానివారనియే పిలుచుచున్నట్లు చెప్పికొనియున్నాఁడు.

గీ. అల్లసానివాని యల్లిక జిగిబిగి
ముక్కుతిమ్మనార్యు ముద్దుపలుకు
పాండురంగవిభుని పదగుంభనంబును
కాకమానిరాయ నీకెకలదు.

ఈపద్యమందలి "కాకమానిరాయ" శబ్దమును, పైసీస పద్యములోని "కాకమానీవ పౌత్ర గ్రామాబ్జమిత్ర" అను వాక్యమును బట్టిచూడఁగా నీకాకమాని వారి కాగ్రామ మగ్రహారమో, మోఖాసాయో యయి యుండునని తోఁచుచున్నది. లేదా, ఈకుటుంబమువారు గ్రామాన మున నితరాపేక్షలేని పెద్దగృహస్థులయి గౌరవముగా జీవనము గడిపిన వారైన నయియుందురు.

కొన్ని ప్రతులలో, పైనివ్రాసిన సీసపద్యములో "పెన్నా" అనుటకు మాఱుగా "వెన్నా" అని యున్నది. అందుచే నీకవి గృహనామము వెన్నావారయినను గావచ్చును.

పాండురంగ మాహాత్మ్యమును రచించిన తెనాలి రామకృష్ణునిఁ
నై పద్యములోఁ జేర్కొనియుండుటచే నీతఁడు రామకృష్ణునకుఁ దరు
వాతివాఁడో, సమకాలికుఁడో అయియుండును. అల్లసాని పెద్దన,
ముక్కు తిమ్మనలు క్రీ. శ. 1530 ప్రాంతమువారును రామకృష్ణుఁడు
క్రీ. శ. 1540—1550 సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడు నగుటచే నీకవి క్రి.శ.
1560 సంవత్సర ప్రాంతమునం దుండియుండునని బ్ర. వీరేశలింగము
పంతులుగారు కవుల చారిత్రమున వ్రాసియున్నారు. రాజవాహన
విజయమునకుఁ బీఠిక వ్రాసిన నందిరాజు చలపతిరావుగారు, పంచమా
శ్వాసమునందలి-

సీ. అఖిలసీమాముల మైన దుర్గమ్ము లు
  మ్మలికలు గలకమ్మ వెలమదొరలు
చేసి నైదేసి వేల్ శివరాయల వరాల
  నెలకట్టడల పటాణీ లగ్గరిబు
లూళ్లాయములమీఁద హారపుత్రఁ వుగన్న
  రాయనైకై జీతంపురాయవారు
పగటిగాసబు డప్పకయుండ దినరోజు
  మాదిరినొంటిరి జోడ మూక
గీ. మొదలుగాగల వారలు మొనకు నిల్చి
పొడిచి పేర్వాడి వీధు లేర్పడఁగఁ జేసి
గాసి గావించి యరులఁ జేవాసి యెదుటఁ
జూపినిలతేఁడు మూఁడుమెచ్చులునమెచ్చ.

అను పద్యముననున్న "శివరాయల వరాల"ను వాక్యమును
గ్రహించి, శివరాయలనఁగా సదాశివరాయలని తలంచి, అచ్యుతదేవ
రాయలకుఁ బిమ్మటవచ్చిన సదాశివరాయల రాజ్యకాలములో నాణె
ములుగా నున్నవరాలను దలపెట్టినవాఁడగుటచే నీమూర్తికవి క్రీ. శ.
1568 సంవత్సరప్రాంతమున నున్నాఁడని తలంపవచ్చునని వ్రాసియుండిరి.

ఎట్లయినను రాజవాహన విజయము క్రీ. శ. 1550 సంవత్సరము నకుఁ బూర్వము రచింపఁబడలేదనియే చెప్పవచ్చును. సదాశివరాయ లకును, తెనాలిరామకృష్ణునకును దరువాత నెంతకాలములో నీకవి యున్నదియు నిశ్చయించుటకు పైని చెప్పిన రెండుపద్యములు నంతగా తోడ్పడుటలేదు. కాని సదాశివరాయల వరాలవిషయమాతని మరణా నంతరమునఁ జెప్పుట సమంజసముగా నుండదు కావున నీతఁడు సదాశివ రాయల కాలములో ననఁగా కవుల చరిత్రకారులనినట్లు క్రీ. శ. 1560 సంవత్సర ప్రాంతమున నుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును.

కొందఱు వసుచరిత్రకారుఁడగు భట్టుమూర్తియు, నీకవియు నొక్కరే యని భ్రమపడియున్నారు కాని యది సత్యముకాదు. ఆతఁడు వందికులమునకుఁ జెందినవాఁడు. ఈతఁడు వైదిక బ్రాహ్మ ణుఁడు. మూర్తినామసామ్యముచే నట్టిభ్రమ కలిగినది.

రాజవాహనవిజయ మైదాశ్వాసములు కలది. దండికృతమగు దశకుమార చరిత్రమందలి రాజవాహనుని చరిత్రయే యించుకమార్పుతో నిందు వర్ణితమయినది. మగధదేశమందలి కుసుమపుర ప్రభువగు రాజ హంసునకు, శ్రీకృష్ణ వరప్రసాదమున నత్యంత సౌందర్యవంతుఁడగు రాజవాహనుండను తనయుఁడు జన్మించి విద్యాబుద్ధులునేర్చి పరాక్రమ వంతుఁడై యువరాజపట్టమునంది సైన్యసమేతుఁడై దిగ్విజయార్థము వెడలి యనేక దేశాధీశుల జయించి, మార్గమధ్యమున మాళవేంద్రుఁ డగు మానసారుని యుద్యానముం జొచ్చి యందు విహరించు నవంతి సుందరియను నారాజు తనయంగాంచి, మోహితుండగుటయు, నక్క న్యయు నీతనిఁజూచి, ప్రేమఁగొని బాలచంద్రికయను చెలికత్తెమూల మున దన మనోరథము నాతనికిఁ దెల్పుటయు, రాజవాహనుఁడా మాళవేంద్రుని రణమునఁ జయించుటయు. నాతఁడు తనకూఁతు నవంతిసుంద రిని రాజవాహనునకిచ్చి పరిణయముసేయుటయు నిందలికథ.

ఈకవి తన కవిత్వమునుగూర్చి రాజవాహనవిజయమున నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

క. కృతిలోఁ బ్రతిపద్య చమ
 త్కృతి గలుగఁగఁ బలుకనేర్చుకృతి నీవు మహా
 కృతి మాకొనరుచు భాషా
 కృతి భారవి కాకమాని శ్రీమూర్తికవీ! ౧౯

క. ప్రతిపద్య ప్రతివాక్యో
 న్నతి కావ్యము రాజవాహనవిజయమఁట యీ
 కృతికిం బతి శేషాచల
 పతియఁట నేఁడింతకంటె భాగ్యము కలదే ౨౧

ప్రతిపద్యమునందును, బ్రతి వాక్యమునందును చమత్కారము గలుగునట్లు కావ్యమును రచించితినని కవి తన సామర్థ్యమును జెప్పు కొనియున్నాఁడు. ఈవాక్యములయం దుత్ప్రేక్ష చాలగానున్నను, మొత్తముమీఁదఁ గావ్యము రసవత్తరమై మనోహరముగా నున్నదని చెప్పవచ్చును. శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామి కలలోఁ బ్రత్యక్షమై తన కీకావ్యముఁ గృతియిమ్మనుటచే నాదేవునకే కృతినొసంగితినని యీ క్రింది రెండు పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

ఉ. ఈక్షితి మున్న సత్కవులనేకులు హా! కవితాలతాంగులన్
 లక్షులొసంగియుని కీ యధునాతన కావ్యవధూటి వేంకటా
 ధ్యక్షుఁడు పాటిసేయఁడుగదా! యననేటికి నెట్టివానికిన్
 బక్షము పిన్నభాగ్యపయిఁ జూయకయుండుట యెంత యెంతయున్.

ఉ. చెప్పినపద్యమెల్లఁ జెవిజేర్చి విను న్విననఁ డొంకుగల్గినం
 దప్పులు గిప్పు లెన్నఁడొకనాఁడును నేఁడు వేడుచో
 నప్పన నెట్టిపో డడిఁగినన్ని వరా లిడుఁ గొండమీఁదితి
 మ్మప్పనివంటి కావ్యపతి యబ్బుట యబ్బురమి బ్బుధాళికిన్.

శైలికై కొన్ని పద్యముల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

ఉ. శాతుమనం బెటింగి జలరాశి చివుక్కున దాటి హుంక్రియా
 జ్ఞాతతనాగు వాగె కఱుసన్నఘటింపదు సాటిచుట్టుఁ గ

ద్దాతలఁబెట్టునో యనుభయాంబున శిక్షణావేళనుం గశా
ఘాతము లేకయుండు రెఱుఁగంబడుఁ దత్పరి వాజిరాజికిన్. ౧ ఆ

క. పదరినఁ గార్యము సెడు సం
పద చెదరు మహాపదలకుఁ బడపడు "సహసా
వదధీతపక్రియా" మను
చదు వార్యులు చదువ వినవె శశివంశమణీ. ౨ ఆ.

శా. పుష్పం దీవెల తూఁగుటుయ్యాలల పొంపుల్ నింపఁగాఁ దూఁగున
ప్పూవ్వంబోడుల గబ్బిగుబ్బవలిపెంబుల్ జారి వ... ంపఁగా
నవ్వేళన్ సరిదూఁగర మ్మనుచు భూపారావభాపార్భటిం
గో ప్రివ్వుల్ మీఱుఁగ వేల్పుజవ్వనులకుం గొంగిచ్చినట్లొప్పెడిన్. ౩ ఆ.

ఉ. బంగరు కమ్మివంటి మనబాలతనూలత వెండితీగెలో
సంగతిసల్పె నమ్మకరశాఖలకుం దలువిచ్చుగాజులన్
మంగలి కేగెనమ్మ చనుముత్తెములశ్రునిపాత చూత్క్రియా
సంగము లయ్యెనమ్మ మహీజానిసుధాంశుకధావృధావ్యధన్ ౪ ఆ.

మ. కలకంఠీమణి సౌధజాలములఁ గాంతుంజూడ నమ్మక్క చు
క్కలరా జద్దిర కాఁడుగా సురనదీకంజాతమో వారిపురే
యాలఘుస్వర్ణ శిరోగృహైకముకురం బంచుం బురీవాసుల
గ్గలముం బందెముపైచి చూచిరపుడా కాంతాముఖాంభోజమున్ ౫ ఆ

ఈకవి రచించిన బహుళాశ్వచరిత్ర మిప్పుడు లభించుటలేదు. కూచిమంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహములో బహుళాశ్వ చరిత్రములోని యీక్రింది పద్యముల నుదాహరించియున్నాఁడు.

శా. అంచుల్ రాయనివన్నె రాల్ పులుగు కేడాసీనులూత ప్రాసం
బంచాస్యంబులు గల్గుపావదొర గ్రామ్యబ్రహ్మచారుల్ దువా
ళించన్ బచ్చనవ్రాతలూడివడుమే ల్కొల్లుగ్గుమస్యంబు లౌ
చంచద్వాహము లంచు మంటపము పంచంజేరి విశ్రాంతుఁడై.

క. లెక్కలు పెట్టఁగవచ్చు
జుక్కలు దద్భృత్యభోజ్య చోష్యాదులక

మ్మక్క వఱలెక్క యొక్కఁడి
దక్కడియొక్కొక్కకడి వె యాఱులు సేయున్.

క. ఆ రేడు వగలచారుల్
నూరువిధంబుల రసావళుల్ వేయువవా
ల్గూఱులు బచ్చళ్లు న్నిం
డూఱుం గాయలకు లెక్కయున్ మతికలదే...

ఇతఁడు రచించిన మైదాశ్వాసములుగల పాంచాలీపరిణయ మును శ్రీరంగేశున కంకితముచేసెను. ఇందు ద్రౌపదీదేవి జననమాదిగా నర్జునుఁడు మత్స్యయంత్రమును గొట్టినపిదపఁ బాండవులైదుగురు నామెను బరిణయమగుటవఱకును గలకథ వర్ణింపఁబడినది. ధృతరాష్ట్రుఁ డింద్రప్రస్థపట్టణ మిచ్చినట్లును నారాజ్యమును బాండవులు పరిపాలిం చుచు సుఖముగా నుండినట్లును జెప్పి కవిగ్రంథమును ముగించెను.

ఈకవి మిక్కిలిభోజనప్రియునివలెఁ గన్పించుచున్నాఁడు. ఈ తఁడు రచించిన గ్రంథత్రయమునందును బ్రాహ్మణసంతర్పణమును వర్ణిం చుట కవకాశమును గల్పించుకొని, అరఁటియాకు మొదలు భోజన పదార్థములను భోజనపద్ధతులనువర్ణించువారినిఁగూడవర్ణించియున్నాఁడు. శైలి తెలియుటకై పాంచాలీపరిణయము నుండి పద్యముల నుదాహరిం చుటలో నాసంతర్పణసందర్భమున రచించిన పద్యములను గొన్నిఁటిని బాఠకులకు వినోదముగా నుండుననితలంచి యిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

క. కడలేని వెడలుపెంతే
నిడివియు నగ్రములతగులు నిగనిగలిగురుం
గడిమిగల యనఁటియాకుల
యొడఁ జూచినఁ గడుపు నిండదే భోక్తలకున్.

ఉ. ఇక్కడఁ గూరుచుండుటల కీరలె పెద్దలు లేచిరండు మీ
రొక్కరు వంటశాల కడుయోగ్యము మీకది తేమకేమి యీ
ముక్కలిపీట మీఁది యదిమూర్ఖులచోటిట మేలటంచు స
ద్వాక్కుల నక్కలాధికుల వైదికులం దగుచోట నుంచినన్.

క. చేత మెతు కంటకుండన్
సీతాభోగముల వారిచిన యోగిర మా
రా తుమ్మిపూల తెలుపా
హా తావి యయారె వేఁడియని వేఁడిరోగిన్

క. గేస్తులకుఁ బసిఁడి గిన్నెల
కస్తూరియనంగ నెంత కర్పూరంబే
శస్త మన వాసికెక్కిన
నిస్తులసద్యోఘృతంబు నెలఁతుక వంచెన్

ఆ. ఉప్పు పులుసుఁ బెట్టి యొక్కింత మిరియంబు
మట్టితిరుగఁబోఁత చుట్టిపట్టి
నేత వేఁచినట్టి నిడుపుఁ గాకర కాయ
వరుస నిడియె నొక్క వంటలక్క.

క. ఉడికినపిమ్మట మిరియపు
పొడి బెల్లముచల్లి యుప్పుపొడి రాలిచి నే
యిడి నెఱ్ఱఁగ వేఁచిన వే
పుడుఁగంద మిళింద వేణి పొందుగ నిడియెన్.

క. ఇడఁదగినపులుసు మిరియము
గుడముం గలవేఁడివేఁడి గుమ్మడితునకల్
బెడిదంపురసము గూడఁగ
బడఁతుక వడ్డించె నొకతె బడలికతీఱన్.

206 ఆవుడూరి నరసింహభట్టు

రామామాత్యెగడ జగ్గనకవి తన ప్రబంధరత్నాకరమునందు, ఆమ డూరి నరసింహభట్టు షోడశరాజ చరిత్రములోనిదని యీక్రిందిప ద్యము నుదాహరించియున్నాఁడు. ఇంతకంటె నీకవిచరిత్ర మించుకం తయుఁ దెలియరాలేదు.

శా. జంఘాలప్రతిభాను లాశ్లిష కవితాసంఘాతు లాశుక్రియా
సంఘుప్రష్టలు సంఘశశికలశజుల్ సాహిత్యసర్వంకషుల్
సంఘుశ్లాఘ్యులు కాక కాకవులు లక్ష్యంబే హాలిగ్రామఘూ
ణంఘుక్షైకశరణ్య బల్బజ (?) నిబంధల్ మత్కటాక్షేక్షకున్.

ఈపద్యము కృత్యాదియందలి కుకవినిరసనముగాఁ గన్పట్టు చున్నవి. ఇతఁడు క్రీ.శ. ౧౫౬౦ కిఁ బూర్వుఁడు. ఈగ్రంథ మిప్పు డెచ్చటను గన్పట్టుటలేదు.

---

207 వటమూలుఁడు

ఈకవినిగూర్చి శ్రీ నిడుదవోలు వెంకటరావు పంతులుగారు భారతి పత్రిక (సం. ౧౩ భా. ౧ పుట. ౪౩) లో నిట్లు వ్రాసియు న్నారు.

"ఈతఁడు "వటమూలమందిరా" అనుమకుటముగల శతకమున కుఁ గర్త. ఇందు కవి తన్నుతానే సంబోధించుకొనినాఁడు. ఈసంప్ర దాయమితనితో నారంభమయినటు కనఁబడుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౫౮౦ వ సంవత్సరమున వెలసిన తురగారామన, అయ్యంకి బాలసరస్వతి యను జంటకవులు తమనాగరఖండమున నితని స్తుతించినారు. కావున నీతఁ

డంతకంటె పూర్వుఁడని చెప్పవొప్పును. ఈతని శతకములో నుండి కొన్నిపద్యములు "భారతి" యందుఁ బ్రకటింపఁబడినవి. ఆపద్యములఁ జూచినచో వేదాంతవిషయములను యోగవిషయములను జానుతెనుఁగున నీకవి యెంతయిమిడికగఁ జెప్పఁగలఁడో తెలియఁగలదు."

ఈతని నిజనామము దెలియక పైనిఁజెప్పిన కవిద్వయ మీశతకమునుబట్టి యీతనిని వటమూలుఁడని యనిరేమో యనిసంశయించుట కవకాశము కల్గుచున్నది. భారతియందుఁ బ్రకటింపఁబడిన పద్యములీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఈతనిపేరిదివఱకు చరిత్రముల కెక్కలేదు. ఇంతకంటె నీతని చరిత్రము తెలియదు.

ఉ. చూపులు రెండు ముక్కుతుదఁ జొన్పియు జూచినచూపు వెంటనే
లోపలఁ జూచి చండకరులో శశిఁగూర్చి చతుర్దళంబుపై
దీపము వెట్టి దానితుదితేజము తానయి విశ్వమంతయుం
వ్యాపకుఁడైన పుణ్యుఁడు మహాత్ముఁ డగున్ వటమూలమందిరా!

ఉ. కన్నులుమూసి నాదుమది గన్ను (?) త్రికోణమునందు జొన్పి, లో
సన్నపుదిండిఁ దూర్చి జలజంబుల నిచ్చినయొక్కమింటిపై
వెన్నెలరాజుఁ జేరి సుఖవేళలయందును నీవు నేనమై
యున్నను గాని వాహ్యపయ ముబ్బదయా వటమూలమందిరా!

ఉ. గట్టిగవేదలార్గురిని ఖండలుసేయక యేడుచింతలం
గొట్టక మూర్ఖురిండ్లు చెడగూల్చక(···) ముబ్బనాభువిం
బొట్టును బోనముం (···) పోకులు బూడిదపూఁత లూరకే
పెట్టుచుగాని నీదుదయ పేర్పడునా వటమూలమందిరా!

ఉ. వాలినయింద్రియాలయ కవాటములన్నియు మూసినెమ్మదిం
దాళము వెట్టి లోవెలుఁగు తత్త్వము గన్గొని తట్టి సుందరిం
లాలితనాగకన్య నుపలాలనచేసినవాఁడె యోగియా
మాలినవేషముల్ జముని మార్గోనునే వటమూలమందిరా!

ఉ. సాగిన కోపవహ్ని నిజశాంతజలంబులఁ జల్లనార్చి యా
శాగిరులన్ నివృత్తికులిశాహతి నుగ్గుగఁ జేసి యత్తమో
నాగవిభున్ వివేకమృగనాయకుచే నణఁగించి లోన సం
యోగ వియోగముల్ విడువ యోగియగున్ వటమూలమందిరా!

---

208 నూతనకవి సూరన్న

ఈకవి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; కాశ్యప గోత్రుఁడు; అనంతసేనుని మల్లయామాత్య పౌత్త్రుఁడు; తిప్పయకును పార్వతికిని బుత్త్రుఁడు; ముదిగొండ ధూర్జటికి శిష్యుఁడు.

ఇతఁడు ధనాభిరామ మను మూఁడాశ్వాసముల ప్రబంధమును రచియించి, దాక్షారామ భీమేశ్వరునకుఁ గృతియొసంగెను. కవి తనునుగూర్చి యాగ్రంథమున నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. విస్తీర్ణవిభవ యాపస్తంబసూత్రుండ
కాశ్యపగోత్ర విఖ్యాతయుతుఁడ
ఘనతననంతసేనుని మల్లయామాత్య
పౌత్త్రుండ తిప్పయప్రభుని సుతుఁడ
పార్వతీశుభగర్భపాథోనిధాన సం
పూర్ణచంద్రుఁడ రాజపూజితుఁడను
రాజాధిశేఖర పూజావిశేష సం
ధానైకచిత్తుఁడ మానధనుఁడ
భద్రవైభవ శ్రీవీరభద్రలబ్ధ
జనితచాతుర్యకావ్య లక్షణవిచిత్ర
విమలవాచావిసమగ్రసంవిశదమతిని
సూరయామాత్యతిలకుండ సుకవివరుఁడ

తాను మహాభారతకృతికర్త యగు తిక్కన సోమయాజి కులవర్ధనుఁడనని కవి యీ క్రిందిపద్యములోఁ దెల్పుకొని యున్నాఁడు.

చ. అనువుగ భారతాంబునిధి యవ్వలికిన్ దగ నీది యందులో
ఘనకవితామృతంబు చవిగాంచిన తిక్కనసోమయాజి పా
వనతరమైన యట్టికులవర్ధనుఁడ న్మహిఁ బేరుగల్గు నూ
తనకవి సూరనాహ్వయుఁడ ధర్మగుణ ప్రతిపాలనీయుఁడన్.

తిక్కనసోమయాజి వంశములోనివాఁడననియు, "నూతనకవి" బిరుదనామమనియుఁ జెప్పుకొనుట కవి యభిప్రాయమేమో! అని యీపద్యమువలనఁ దోఁచుచున్నది. కాని తిక్కనసోమయాజి గౌతమగోత్రుఁడును, ఈతఁడు కౌశికగోత్రుఁడునగుట నావంశమువాఁడని చెప్పవీలులేదు. తానును నియోగి బ్రాహ్మణుఁడ నని చెప్పి తిక్కన సోమయాజియందుఁ దనకుఁగల గౌరవమును వ్యక్తీకరించుటయే కవి యుద్దేశమని గ్రహింపవలసియున్నది.

ఈకవి యేకాలమువాఁడో తెలియఁదగిన యాధారము లేమియుఁ దొరకలేదు. పూర్వకవిస్తుతిలో నీక్రిందిపద్యమున పురాణయుగకవులను మాత్రమే పేర్కొనియున్నాఁడు.

చ. అలఘుని శబ్దశాసనపదాంకితుఁ దిక్కనసోమయాజి ని
శ్చలమతి శంభుదాసు బుధసన్నుతు నాచనసోమనార్యుఁ జె
న్నలరిన చిమ్మపూడియమరాధిపు భాస్కరు రంగనాథునిన్
దలఁతు నపూర్వదివ్యకవితామహనీయ సమగ్రచిత్తులన్.

ఇంతమంది పూర్వకవులను జెప్పి మధ్యకవులలో నొక్కనిని జెప్పకపోవుటచేత నితఁడు మధ్యకవులలోఁ జేరినవాఁడేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది. అయినను స్వతంత్రములైన యితరాధారములులేక మధ్యకవులను బేర్కొనకపోయినంతమాత్రమున నితఁడు మధ్యకవియని నిశ్చయించుటకు వలనుపడదు. కాని యితఁడిన్నూఱు సంవత్సరములక్రిందటివాఁడని యైనను జెప్పవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అని బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగము పంతులుగారాంధ్రకవుల చరిత్రములో వ్రాసియున్నారు.

దేవేంద్రసభయందొకనాఁడు నాట్యమొనర్చుటకై వచ్చి యున్న రంభాద్యప్సరసలు, ఇంతలో మన్మథుఁ డచ్చటకురాఁగా నితరంబు మఱచి యాతనిఁ జూచుచుండు సమయంబున నింద్రుండు వారలఁజూచి మీకవశ్యము కావలసినది ధనమా ? రూపమా? యని ప్రశ్నింప నాయప్సరస లొకరిమొగముల నొకరు చూచుచు నిరుత్తరులై యుండ మన్మథుఁడు కామినులకు రూపమే యాకర్షణీయమనియు, రూపవంతునివలచినట్లు ధనదునంతవాఁడైనను ధనవంతుని గౌరవింపరని యొక్కించుక గర్వముతోఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగెను. ఆసభయందున్న కుబేరుఁ డందులకుఁ గినిసి, మన్మథునిమాట యసత్యమనియు

చ. సరసతలేనివాని నతిజాడ్యుని రూపములేనివాని ము
ష్కరుని వివర్ణునిన్ దనువుబజాగమూసినవాని ప్రామిడిన్
వెరివిడువాని నైన వతివింతలుసేయఁగ బిల్తు రంగనల్
కరమరుదైన వస్త్రములు కాంచనముల్ తగనిచ్చి పంపినన్.

అందుపై మన్మథ కుబేరులకు రూపధనాధిక్యతలనుగూర్చి వాగ్వివాదము పెరిగి తుదకు కుబేరుఁడు

చ. తరమిడి యిన్నిమాటలు వృథాపనిలేదు సమస్తవైభవో
త్కరమగు దక్షవాటి పురిగల్గుధరార్ధలిఁగోనఁ బోయినీ
నిరుపమరూపసంపదయు నేఁడుపుఁ జూపుము నేను వచ్చి యా
పురవరసీమఁ జూపెదను భూరిధనంబున నామహత్త్వమున్.

అనిపలికి, ఓడినవా రింద్రసభకు రాకుండుటయే పణముగా పన్నిదము వైవమన్మథుఁ డందుల కంగీకరించెను.

పిదప మన్మథుఁడు ద్రాక్షారామమంలి భీమేశ్వరాలయమునకుఁ బోఁగా నటకు నాట్యమునకయి యరుదెంచిన సుగుణవతియను వేశ్య యాతనిఁజూచి మోహించి యింటికేఁగి యాతని నెల్లయినఁ దన యింటికిఁ దోడితెమ్మని తనవయస్యను వేఁడుకొనఁగా నామె:

ఉ. అక్కట వాసి వన్నె గలయట్టికులంబునఁ బుట్టి రూపుచే
నెక్కుడు భాగ్యసంపదల నెన్నిక కెక్కినదాన వింతలో

నెక్కుడివానికి న్వలచి తెయ్యదో వాసికులంబు విన్నవా
రొక్కట నవ్వరే విడువు మత్పలలోచన నీకు మ్రొక్కెదన్.

ఉ. నిచ్చలునిండు వల్లభులు నీకడ గానఁగ లేక కానుకల్
తెచ్చి తమంతఁ గ్రందుకొని తేఁకువ మోసలఁ గాచుచుండఁగాఁ
జెచ్చెర వారలన్ ఘనముచేయక డాయక యూరకున్నచో
నొచ్చెము కాదె నీకును బయోరుహలోచన యిప్పురంబునన్

చ. కలికితనంబు మీఱఁగ వికారముతోడ మనోజకేళి స
చ్చలుఁ దమకంబు పుట్టి విటసంఘము తెచ్చి యొసంగు నీమహో
జ్జ్వలమణిభూషణాది ఘనవస్తువులొందుట కీర్తిగాక తా
వలచుట పంతమా ధరణివారవధూమణికిం దలోదరి.

అని యపారధనమిచ్చెడు విటు లనేకులుండఁగా ధనమియ్యఁ జాలని క్రొత్తవానిని కేవలరూపసంపదనుజూచి వలచుట వారకాంతకు ధర్మము కాదని బుద్ధిచెప్పియుఁ గార్యముఁ గానక తుదకు మన్మథుని దానియింటికిఁ దెచ్చి యప్పగించెను. సుగుణవతియు మన్మథుఁడును గొంతకాలమీప్రకారముగా సుఖమనుభవించుచుండఁగా కుబేరుఁడు యోగివేషమున వచ్చి భీమేశ్వరస్వామి యాలయమునఁ జేరి యచ్చటికి వచ్చెడు వేశ్యల కెల్లను ధనములు చీరలును కొల్లలుగా నొసఁగసాగెను. అంత సుగుణవతి తల్లియు నొకనాఁడచ్చటికిఁ బోయి యాతఁ డిచ్చిన ధనకనకాంబరములను దెచ్చి కూఁతునకుఁ జూపి బోధించి మఱపించి రూపవంతుఁడయిన మారుని విడనాడి విత్తవంతుఁడైన కుబేరునిఁ గూడు నట్లాగుణవతి నొడఁబఱచెను. అంతట మన్మథుఁ డోడిపోయి, దేవాలయముఁ జేరి భీమేశ్వరుని ప్రార్థింపఁగా నతఁడు సాక్షాత్కరించి, యొకప్పుడు ధనమును మఱొకప్పుడు రూపమును విజయమునొందినను మొత్తముమీఁద ధన సౌందర్యములు రెండును సమానములే యని తెలియఁ బలికి వారిరువురిని సమాధానపఱచి వారి స్థానములకు వారిని బంపి వేసెను

ఇది ధనాభిరామమందలి కథ. తుదకు ధనమే జయమందుటచే దీనికి ధనాభిరామ మనిపేరువచ్చినది.

స్వర్గమున రంభాద్యప్సరసలుండ, భూలోకమున వేనవేలు వేశ్యాలయములుండ, మన్మథ కుబేరులు ద్రాక్షారామ వేశ్యలను దీప్పరు లనుగా నెన్నుకొనుటవలనను, కృతిపతియు సమాధానకర్తయు భీమే శ్వరుఁడగుటనుబట్టియుఁ జూడఁగాఁ గవి గోదావరి మండలములోని వాఁడును, విశేషించి, ద్రాక్షారామ పరిసరములవాఁడనియుఁ దోఁచు చున్నది.

కవికిఁ గురువైన ముదిగొండధూర్జటి యఘోర మంత్రనిరతుఁ డైన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియనగును.

చ. దొరయు నఘోరమంత్రనిరతున్ ప్రతివాది మహాంబురాశిని
స్ఫురబడబానలుఁ ఘనవిశుద్ధచరిత్రుని శాంతమూర్తి భా
సురనిగమార్థతత్త్వగుణశోభితు దేశికచక్రవర్తి మ
ద్గురు ముదిగొండ వంశగురు ధూర్జటిఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.

ఇకారసంధి మొదలుగాగల ప్రయోగములున్నను నీతనికవిత్వము మొత్తముమీఁద సరసముగనే యున్నది. శైలికై పైనిదాహరించిన పద్యములే చాలియున్నను మఱిమూఁడు పద్యముల నిట వ్రాయుచు న్నాఁడను.

ఉ. లాలితరూపయౌవనవిలాససమగ్రత చాల నొప్పునీ
లాలక వేడ్కతోడ తనయాత్మసుఖంబునకై స్వరూప సం
జాలతలోడఁ బోల్పఁ దగు చక్కనివాని రమించుగాక తా
మేమిధనంబులిచ్చినను చేకొనునే వికృతాంగు నెంతయున్. ౧ ఆ.

చ. ఇరువదియాఱు వీక్షణములెన్నఁగ నాలుగు వర్ణచేష్టలుఁ
బిరుదుగ నేడు భూనటన లర్వదినాలుగు దోర్విలాసముల్
సరసతఁ జూపి హంసవృషసామజవాయస శుద్ధసంగతుల్
పరువడి ముట్టనిల్పి సితపంకజలోచన లాడుచుండఁగన్. ౨ఆ.

ఉ. నాయిక నీవు యౌవనసుసరఁ గడియింపక విత్తమబ్బునే
ప్రాయము రూపు సంపదయు భవ్యసమున్నత దేహకాంతులుఁ

భోయినమీఁద వేడిసను షోకయుఁ బుట్టదు వారకాంతకుం
వేయును జెప్పనేటికిఁక వేగమె సిద్ధునిఁజూడు భామినీ. ౩౪.

ఈధనాభిరామమందలి పద్యములు కొన్ని రామాప్రెగ్గడ ప్రబంధరత్నాకరమునం దుదాహరించియుండుటచే నీసూరనకవి క్రీ.శ ౧౫౬౦కిఁ బూర్వుఁడును, ౧౪౦౦ వ సంవత్సరమునకుఁ దరువాతివాఁడు నగుట నిశ్చయము.

---

209 పాలపర్తి సోమేశ్వరుఁడు

ఈక్రింది రెండుసీసపద్యము లీకవికృతములని రామాప్రెగ్గడ జగ్గనకవి తన ప్రబంధ రత్నాకరమునం దుదాహరించినాఁడు. ఇవి యేగ్రంథములోనివో యాతఁడు చెప్పలేదు. ఈపద్యములయందు త్రిపురాసుర సంహారము వర్ణితమైనది. రెండును రెండు శతకములలోనివని తోఁచుచున్నది. కవిచరిత్ర మేమియుఁ దెలియదు. జగ్గనకవికంటెఁ బూర్వుఁడు. నిజామురాష్ట్రివాసుఁడని యూహ కలుగుచున్నది.

సీ. తలకమ్మికొండయు విలుకమ్మికొండయు
  గడయును నడుముగాఁ గలుగుతేరు,
సరసిజముకుళంబు సద్వాక్యసకలంబు
  మాతయు నా లగుమాతలియును,
మిన్నులఁ జనువాఁడు కన్నుల వినువాఁడు
  నాకపర్యంకంబు లైనశరము,
చల్లని పవనంబు నెల్లైనభువనంబు
  మేపును మోపుగా మెఁగునారి,

గీ. కాఁకకోర్చువిల్లు కఱిగలగుఱ్ఱాలు
పగలు రేయుఁ దిరుగుబండికండ్లు
కలుగఁ బురజయంబుఁ గైకొన్న నినుఁగొల్తు
చిరశుభాంక! సోమశేఖరాంక!

సీ. వింటిక్రిందటికొమ్మ వికలించి పెఱికిన
భూకాంతకును నాభి పొలుపు మిగిలె
నమ్మువచ్చుకొనఁగ నమితతరంగముల్
పాలసముద్రంబునఁ బ్రజ్వరిల్లె
బండికండులు రెండు పండ్లిగిలించిన
కలువలు దామరల్ చెలిమిచేసె
వాజులఁ గొనివచ్చి వరరథంబునఁ బూన్పఁ
జిచ్చుఁబు నాఁకలిచిచ్చు వుట్టె

గీ. నారి సంధింపఁ గశ్యపునారి వడకె
గోలసంధింప లచ్చికి గోలవుట్టె
విల్లుఁ దెగఁ బాపి పురములు ద్రెళ్లసేసి
తెరిదివిలుకాఁడ వోడుమో శరభలింగ.

210 దామరాజు సోమయ్య

ఇతఁడు భరతము అను గ్రంథమును రచియించెనని రామాప్రె గ్గడ జగ్గనకవి ప్రబంధ రత్నాకరమున నైదుపద్యముల నుదాహరించు టచే నీకవినామ మెఱుఁగనయ్యెను. ఈగ్రంథము నాట్యశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఈకవి చారిత్రమేమియుఁ దెలియరాలేదు. ఆయైదు పద్యముల నిట నుదాహరించి తృప్తిచెందెదను.

ఉ. అంబరసీమఁ దారలు జటాటవి మల్లెవిరుల్ భుజాంతరా
ళంబున హారసంతతు లిలాస్థలి బూవులవన్నెముల్ ప్రసూ

నంబులు సత్కృతాంజలి ననంగగి మౌక్తికతుల్యమౌళి గం
గాంబుకణంబు లుట్టిపడ నాడెడు శంభుఁడు మిమ్ముఁ బ్రోవుతః.

మ. అడుగులు ముప్పదియాఱిటన్ వెడలు పై హస్తత్రిషట్కంబుచే
నిడుపై యున్నతమై సమస్థలమునై నిర్మోకహస్తాంతరమై
వృషమిత్ర (?) పులందువాకిలొకమై మించం గవాక్షంబు లిం
పడఁగన్ శాలను రాజు షడ్విధము నాట్యంబిట్టు సేయించుటః.

ఉ. నందిమృదంగరావము ఘనస్తనితం బని మ్రోల నున్నయా
స్కందుని వాహనం బగుశిఖండి యఖండిత నృత్యమాడ భీ
తిం దనహస్తరంధ్రము గతిం జొరనాభరణాహిరాజి వో
వం దలయూచు విఘ్నపతి భాసురఘూత్కృతి మిమ్ముఁ బ్రోవుతన్.

సీ. ప్రాకారములయందుఁ బటుగోపురంబుల
దామరమ్యద్వారసీమలందు;
విపణిగృహంబుల వెలయు నాయుధహస్త
భటులను హితముగాఁ బ్రాధినిల్పి
రక్షితం బొనరించి రాజబింబద్యుతుల్
మించి కాయుచునున్న మంచివేళ
మహిమనాప్తసుబంధుమధ్యస్థలమునందుఁ
జెలఁగి రత్నాసనాసీనుఁడగుచు

గీ. నృత్తకేళీలాస్య నటనాగతుల చేత
శాస్త్రసమ్మతముగ జనుల కెల్ల
వేడ్క సూపి మఘవవిభవుఁడై కొలువుండ
వలయు నిఖిలకళలు నెఱిగి.

సీ. మొదలి పుష్పాంజలి ముదమునఁ గావించి
కరబాళి మొగబాళి పరువులెత్తి
యురుపృథుబాళము లొగిఁబిల్లమురువును
హస్తపత్రికరణము లేనునువుపఱచి

కడకట్టుశబ్దంబు కడఁగి దర్వులుజిందు
బ్రాఁగైనగీతప్రబంధములును
కుండలిబహురూపదండలాస్యవిలాస
దేశిమార్గంబులతెరువులెఱిఁగి
గీ. నయము బిఱుసును నరిగతుల్ కడిఁదిగాను
తిరువు మురువును నిలుకడ తిన్నఁగాఁచు,
పాత్రఁ గొనిపించఁ గొనఁగను బ్రౌఢియైన
వాఁడె నటుఁ డనఁబరఁగు నీవసుధయందు.

---

211 సిద్ధనప్రెగడ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తునందున్న యుదాహరణ గ్రంథములో సిద్ధన ప్రెగడ శాకుంతలములోనిదని యీక్రింది పద్య మొకటి యుదాహరింపఁబడినది. ఈగ్రంథకర్తనుగూర్చిన విషయము లేమియుఁ దెలియలేదు.

ఉ. నీరజమిత్రుతో బయలనిల్చి చలంబునఁ గిట్టి నైమఘుం
బోకుట దుర్లభంబనుచు బూరితమశిపటలంబు లొక్కటై
సూరెలఁ గోటవట్టి పొడసూపఁగనాకొక యొదిర్చె నాఁగఁ బ్రా
కారనిబద్ధనీలమణికాంతిఁ గనుంగొన నొప్పు నెంతయున్.

తిక్కనసోమయాజి పూర్వులలో నిరువురు సిద్ధనలున్నారు. కాని వారు కవులైనట్లు గాన్పింపదు. భావిపరిశోధనమువలన నీసిద్ధన బయట పడవలసియున్నాఁడు.

---

212 రామాప్రెగడ జగన్నాథకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; కౌశిక గోత్రుఁడు; గంగనామాత్యునకును జానమకును బుత్త్రుఁడు; రామమంత్రివీరమాంబలకుఁ బౌత్త్రుఁడు; ఈకవి కాపురస్థలము కృష్ణామండలమునందలి యేలూరు సమీపమునను న్న పెదపాడు నివాసుఁడగుటచే నీతనిని పెదపాటి జగ్గనయని వాడుచున్నారు. కాని వీరి యింటిపేరు రామాప్రెగడవారయిన ట్లీక్రింది పద్యములో నున్నది.

ఈకవి, అనేకకవుల గ్రంథములలోని వర్ణనాంశములు గలపద్యముల నేర్చి యయిదాశ్వాసములుగాఁ గూర్చి దానికిఁ బ్రబంధరత్నాకరమని పేరుపెట్టి, దానిని శ్రీజగన్నాథస్వామి కంకితము చేసెను. ఇందు మూఁడాశ్వాసములు మాత్రమే తంజావూరు పుస్తకభాండాగారమునను న్నది. ఆగ్రంథమందలి కృత్యాది పద్యములను శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు తమ ప్రబంధరత్నావళిలోఁ బ్రకటించియున్న వాని నీక్రిందఁ బొందుపరచుచున్నాఁడను. గ్రంథవిస్తరభీతియున్నను, ఈకవి కాలనిర్ణయ మనేకకవుల కాలనిర్ణయమునకు దోడుపడునది యగుటచే నీజగ్గనకవి కాలమును సరిగాఁ దెలిసికొనుటకై భావిపరిశోధకులకు సాహాయ్యమగునను తలంపున నాపద్యముల నన్నిటి నుదాహరించితిని. జగన్నాథస్వామి కలలోఁ గన్పడి తన కీగ్రంథము నంకితము సేయుమని యానతిచ్చినట్లు కవి చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీకరనవపుండరీక సంపదలకుఁ
గవదైన నేత్రయుగ్మంబుతోడ
శంఖశార్ఙ్గస్ఫురచ్చక్రగదాశోభి
తములైన హస్తపద్మములతోడఁ
నూర్జిత మకుటకేయూరకౌస్తుభచారు
రమణీయమణిభూషణములతోడఁ

బదియాఱువన్నెల పసిమించు తళుకుల
వలనైన పసిఁడిదువ్వలువతోడ

గీ. నిరతమును గూర్మిమీఱఁ బేరురమునందుఁ
గాపురం బున్నదుగ్ధాబ్ధి కన్యతోడ
శ్రీజగన్నాథుఁ డెలమి నాశ్రితనిధాన
మర్థిఁ గల నాకుఁ బ్రత్యక్ష మైనఁ జూచి.

సీ. నీలాచలాగ్రసన్నిహితనిత్యనివాస!
వాసవార్చితదివ్యవస్తునిరత!
రతగోపకన్యకాచతురతాతత్పర!
పరతత్త్వవాసనాప్రకటసార!
సారసోద్భవనుత! శయనపారావార!
వారణోద్ధరదయావరవిశేష!
శేషాహితల్ప! సుస్థిరసచ్చిదానంద!
నందవ్రజస్ఫుటోన్నతవిహార!

గీ. హారకేయూరమకుటమంజీరవిసర
సరసభూషణభూషితస్ఫారరుచిర
చిరదయాలోల! కరుణాస్నేహవిజయ!
జయజగన్నాథ! దేవతాసార్వభౌమ!

గీ. అనుచు నుతియించు నాదునెమ్మనము సెలఁగ
ననఘుఁ డాద్యుండు పురుషోత్తమాఖ్యపురపు
శ్రీజగన్నాయకుఁడు సమాశ్రితనిధాన
మాదరంబున నిట్లని యానతిచ్చె

ఉ. ఆరయ రామమంత్రిపెగ్గడకులాగ్రణి గంగయమంత్రిజగ్గ! మా
పేరిటివాఁడ వెప్పుడును బ్రేమ ఘనంబగు మాకు నీవయిన్
గౌరవలీల నీవు సమకట్టినమేలిమికావ్యసారమిం
పారఁగ మత్సమర్పణము నన్వహకీర్తిగఁ జేయు నావుడున్

వ. మనమునఁ బ్రమోదాయత్తుండనై యిట్లని వితర్కించితి.

చ. జననుతులౌ కవీశ్వరుల సత్కృతిసారము కావ్యసారవ
ర్ణన మని చేసి నీలగిరినాథుని కర్పణసేయుటొప్పఁ జ
క్కని పదియాఱువన్నె కనకంబున వాసనకమ్మ కస్తురిన్ —
గనదురుకాంతియుక్ జెలువునన్ ఫలమబ్బుట భాగ్యమే కదా!

వ. అని కృతనిశ్చయుండనై జగన్నాథదేవ కరుణాసుధాసారంబునఁ గావ్యసారం బొనరింపఁ బ్రారంభించి మదీయ వంశావతారం బభివర్ణించెద.

సీ. తనప్రభుత్వము దేవతాప్రభుత్వమున కం
తయు నొప్ప వేయినేత్రములవానిఁ,
దనలావునను భూతధాత్రీతలం బెల్లఁ
దలఁబూనుకొను వేయుఁదలలవానిఁ,
దనపేరుఁ దడవినజనుల పాపౌఘముల్
మర్దించు వేయునామములవానిఁ,
దనమూర్తి త్రిభువనతమసమాలసమనంగఁ
దటిమెడువేయుఁ బాదములవానిఁ,

గీ. దనదుకూరిమిసుతునిఁగాఁ గనినవానిఁ
దరమె వర్ణింప సంతతోదారకీర్తి
ననుపమజ్ఞానమూర్తి దయానువర్తి
భవ్యగుణఖనిఁ గశ్యపబ్రహ్మమౌని

శా. ఆమౌనీంద్రు శుభాన్వయప్రకటదుగ్ధాంభోధి శుభ్రాంశుఁడౌ
రామప్రెగ్గడ గంగరాజునకు విభ్రాజద్యశస్స్ఫూర్తి వ
ల్లామాత్యుం డుదయించి కాంచె నురుభవ్యాకారులన్ బేర్మి రా
మామాత్యాగ్రణి గంగరాయని సముద్యద్బంధుమందారులన్.

ఉ. దండెగు (?) ప్రత్తిపాటి పురధాముఁడు వల్లనరామమంత్రి తా
నిండినవేడ్క నారరథినీపతి వీరమనున్ వివాహమై
కొండయ తిమ్మమంత్రి మణికోవిదులన్ గనియెం బ్రసూనకో
దండ జయంతతుల్యసముదంచిత రూపవిలాసవంతులన్.

చ. శరనిధికన్యకామణిని శౌరి వరించిన సొంపునన్ మనో
హరగుణశాలి గంగసచివాగ్రణి సమ్మతిఁ బెండ్లియాడె నా
హరితపవిత్రగోత్రుఁ డగునబ్బురిలింగన కూర్మిపుత్త్రి సు
స్థిరగుణధాత్రిఁ జానమ నశేషశుభాంచితగాత్రి నుర్వరన్

చ. సతతము సజ్జనాగ్రిబుధసన్నుతులై విలసిల్లునట్టి దం
పతులకు నుద్భవించితిమి పంకజనాభకృపాసమృద్ధిచే
ధృతినమరాద్రితుల్యు లగుతిమ్మయ వల్లయయల్ సమున్నత
స్థితిఁ గవిమిత్రబాంధవవిధేయుఁడ జగ్గనమంత్రివర్యుఁడన్.

శా. భారద్వాజనితాంతగోత్రుఁడని చెప్పన్మించునాదాతెపల్
సూరామాత్యుని పుత్త్రి నమ్మనను సంశోభాంగి నుద్వాహమై
సారోదారుఁడు తిమ్మమంత్రి గనియెన్ సత్పుత్త్రునిన్ వేంగనన్
గారామొప్పఁగఁ గొండమంత్రిమణి నాగంగయ్య చానార్యులన్

గీ. లలి భరద్వాజ గోత్రుఁడౌ వెలఁగలేటి
కొండనామాత్యశేఖరు కూర్మిపుత్త్రి
వసుధరామాంబఁ బెండ్లియై వల్లమంత్రి
మదన సమమూర్తి సింగనామాత్యుఁ గనియె.

సీ. శాశ్వతవిక్రమైశ్వర్య సంపదలందుఁ
కపికేతు వృషకేతు గరుడకేతు
భుజబలకారుణ్య భూరిప్రతిజ్ఞల
బలరాము రఘురాముఁ బరశురాము
సత్కార్యవితరణ సౌందర్యములయందుఁ
బాణుఁ బన్నగబాణు బ్రసవబాణు
ఘనతరమానసకాంతిపెన్నిధులందు
రారాజు ద్విజరాజు రాజరాజు

గీ. సాటిసేయంగఁదగుఁ జతుర్జలధివేష్టి
తావనీచక్రరాజసభాంతరముల
రమ్యతరభాగ్యగుణశాలి రామప్రెగడ
మంత్రి గంగయవల్లనామాత్యవరుని.

ఈజగ్గకవియే కాకుండ నింకనొకయాతఁడుకూడ నిట్లే పూర్వ కవులగ్రంథములలోనుండి వర్ణనాంశములతోఁ గూడియుండిన పద్యము లను సేకరించి, యొకగ్రంథముగా సంధానించియున్నాఁడు. ఈ రెండవ సంధానకర్త పేరెఱుంగరాదు. ఈగ్రంథము నుదాహరణ గ్రంథమని వాడుచున్నారు. పండితాగ్రగణ్యులగు శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులు గారు చాల శ్రమచేసి యీరెండు గ్రంథములలోని పద్యములను సమ కూర్చి ప్రబంధరత్నావళి యనుపేరున నొకగ్రంథముగాఁ బ్రకటించి యున్నవారు. ఇందుమూలమున దాదాపు డెబ్బదిమంది కవులపేర్లను వారు రచించిన గ్రంథనామములును దెలియవచ్చుచున్నవి. ఆయుదా హరణ గ్రంథములను, జాగ్రతగఁ బరిశీలించినచో, మరియు జగ్గనకవి కృతమైన ప్రబంధరత్నాకరమునందలి తక్కిన రెండాశ్వాసములును లభించినచో నింకను మఱికొందఱు కవులు బయలుపడవచ్చును.

ఈసంధాతల కాలనిర్ణయముకొఱకై శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులువారీక్రిందివాక్యములను వ్రాసియున్నారు. "ఇర్వురు సంధాతలును గొంచె మించుమించుగా సమకాలమువారనియే తలఁపవచ్చును. మనమెఱింగి నంతలో జగన్నాథకవి యుదాహరించిన వారిలో మాదయ్యగారి మల్లయ్య, తెనాలి రామలింగయయును, రెండవసంధాత యుదాహ రించినవారిలో నల్లసాని పెద్దనార్యుఁడును నర్వాచీనులు. జగన్నాథ కవికంటె నిర్వదేండ్లు రెండవసంధాత ప్రాచీనుఁడయినఁ గావచ్చును."

సుప్రసిద్ధకవిశేఖరులగు పింగళి సూరనార్యుఁడు రామరాజ భూషణుఁడు మొదలగువారి పద్యము లీగ్రంథములో నుదాహృతము లైనట్లు కాన్పింపదు. దీనినిబట్టి యీజగన్నాథకవి క్రీ.శ. ౧౫౫౦—౬౦ ప్రాంతమువాఁడని నిర్ణయింపవచ్చును.

ప్రబంధరత్నావళియం దుదాహృతులైన కవుల నీగ్రంథమున నచ్చటచ్చటఁ జేర్చుచు వచ్చితిని. ఈసందర్భమున శ్రీప్రభాకర శాస్త్రులుగారియాంధ్రభాషాసేవ యత్యంతము కొనియాడఁదగినదని చెప్ప వలసియున్నది.

---

213 పింగళి సూరనార్యుఁడు

కవితాప్రపంచమున నిష్కళంకసుధామయూఖ ప్రభలతోఁ బ్రకాశించుచున్న యీకవిచంద్రుఁడు, ఈనిఖిలసూరిలోకాంగీకారతరంగిత కవిత్వవైభవుఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; యజుశ్శాఖీయుఁడు; గౌతమగోత్రుఁడు; అమరనామాత్య యబ్బమాంబికల పుత్త్రుఁడు; సూరయామాత్యయమలమాంబికలకుఁ బౌత్త్రుఁడు.

ఈమహాకవి గరుడపురాణము. గిరిజాకల్యాణము, రాఘవపాండవీయము కళాపూర్ణోదయము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, ఇంకననేక కృతులు రచియించినవాఁడు ఇందు మొదటి రెండుగ్రంథములు నిప్పుడు లభించుటలేదు. రాఘవపాండవీయమునఁ గవి తన వృత్తాంతమును గృతిపతి పలుకులుగా నిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. శోభితాపస్తంబసూత్రు గౌతమగోత్రు
సుచరిత్రుఁ బింగళసూరసుకవి
పౌత్రు నన్నవసతిభావనదౌహిత్రు
నమరధీమణికి నబ్బమకుఁ బుత్త్రు
ననుజన్ములైనట్టియమలన యెఱ్ఱనా
ర్యులు భక్తి సేవింప నలరువాని
సత్కావ్యరచనావిశారదుం డగువాని
సూరననామవిశ్రుతిని నన్నుఁ
ఆ. బ్రియము సంధిలంగఁ బిలిపించి బహువస్త్ర
భూషణాదిదానములఁ గరంబు
సంతసంబొనర్చి యొంతయు గారవ
మెసఁగ మధురఫణితి నిట్టులనియె.

పింగళియను గ్రామనామమునుబట్టియే యీకవి గృహనామ మేర్పడినదనియు గోకనామాత్యుఁ డీవంశమునకు మూలపురుషుఁడ

నియు నాతఁ డొక గంధర్వుని దాసిగా నేలెననియు. నాతని వంశము వారే పలనాటను, పాకనాటను, పలుతావులకుఁ బోయి వాసముచేయు చుండిరనియు, కవి తనప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునం దీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఆగౌతమగోత్రంబున
నాగమనిధి పుట్టె గోకనామాత్యుఁడు స
ద్భోగక్షేత్రస్వామ్య స
మాగతిఁ బింగలిపురాంకుఁడై యతఁడొప్పెన్.

ఉ. పేర్వెలయంగ నాఘనుఁడు పింగలిగోకబుధోత్తముండు గం
ధర్వి నొకర్తుఁ బేకియనుదానిని దాసిఁగ నేలె యోగితా
గుర్వనుభావుఁడై నెరపె గోపకుమారుని కృష్ణవర్ణనం
బర్వపునిండు వెన్నెలలపై నెఱిఁ జూపెడుకీర్తిసంపదన్.

ఉ. సంతతిలేక యున్నతనిజాయ సభక్తిని సూర్యసేవ య
శ్రాంతముఁ జేయఁగా నతఁడు సద్విజుఁడై కలవచ్చి దొండబె
ట్టెంతిటికి నిచ్చి చాల ఫలించును నీకిది ప్రోదిచేసికొ
మ్మెంతయు నంచుఁ బల్కె—నఁట యింతియు నాకలగాంచి ధన్యయై

తే. సకలదిశలకు శాఖోపశాఖలిడుచుఁ
బొదలిఫలియించు దొండయుఁ బోలి ప్రబలి
యాత్మసంతతి పుత్త్రపౌత్త్రాది బహువ
రంపరల నొప్పు వెలసె భర్తయును దాను

మ. తరము ల్నాల్గయి రెండు నెందు నగుఁ దత్త్రగ్రామనామంబులన్
బరఁగున్ వంశములెల్లఁ బూర్వపునిజప్రఖ్యాతి మాయంగ నే
మరుదో పింగలినామ మందుఁ జిరకాలావాస్యులై యున్నసు
స్థిరతన్ గోకనమంత్రి వంశజులకున్ జెన్నొందు మిన్నందుచున్

ఉ. రంగుగ గౌతమీపరిసరంబులఁ గృష్ణకెలంకులన్ ఘనుల్
పింగళి రామయాదులు లలిం బలనాటను బాకనాటనుం

బింగళి గాదయాదు లిటఁ బెంపువహించిన యస్మదాదులా
పింగళిగోకమంత్రియిఁలు పేరనె చాలప్రసిద్ధులెల్లచోన్.

ఈపద్యమునందు "ఇట" అని చెప్పనే కానితసవాసగ్రామమేదియో చెప్పలేదు. కాని యీతనినివాసము "గౌతమీపరిసరము" "కృష్ణకెలంకులు" "పలనాఁడు" "పాకనాడు" మాత్రము కాదని తోఁచుచున్నది. పింగలి యనుపురమెచ్చటనున్నదియుఁ దెలియలేదు. నిజాము రాష్ట్రములోనున్నదని యనుచున్నారు. రాఘవపాండవీయమునందలి "శ్రీభితాపస్తంబసూత్రు" ననుపద్యమే కృతిపతిపలికినట్లుగాఁ గళాపూర్ణోదయమునందును వేసికొనినాఁడు.

ఈకవికి మూలపురుషుఁడైన గోకనామాత్యుఁడు గంధర్వి నొకదానిని దాసిగా నేలెననుటనుగురించి యొకకథ కలదు. ఆకథను బ్ర. శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. ఆకథను వారి వాక్యములతో నిట వ్రాయుచున్నాఁడను.

"ఈపింగళివారి పేకికథను జనులీప్రాంతములయం దిప్పుడు సహితము వాడుకగా చెప్పుకొనుచున్నారు. పింగళిగోకనామాత్యుఁ డొకనాఁ డరణ్యములో సంచరించుచుండఁగా, ఆతని కొకసుందరమయిన పూస దొంకినదఁట. అతఁడాపూసను దెచ్చి తనపెట్టెలోవేసి దాఁచెనట! ఆదినమునందే పేకియనుపేరుతో నొకతెవచ్చి వారియింట దాసిగా కుదిరి మిక్కిలి విశ్వాసముతో పనులు చేయ మొదలుపెట్టెనఁట ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినతరువాత గోంకనామాత్యునిభార్య గర్భవతియై ప్రసవసమయము సమీపించినప్పు డాపురిటియింటిలో పేకిని కావలిపెట్టిరనియు, అది యాకావలియున్న దినములలో నొకనాఁటి రాత్రి తాను శయనించినస్థలమునుండి లేవకయే నాలుకను దీర్ఘముగా చాచి దానితో దీపమెగసనఁ ద్రోచెననియు, అదిచూచి యాతని భార్య భయపడి జరిగినవృత్తాంతమును భర్తతో చెప్పెననియు, అందుమీఁద వారు దాని నేలాగునైన వదల్చుకోవలెనని యెటువంటి యసాధ్యములగుపనులు చెప్పినను, పేకివానినెల్ల నిముషములోనిర్వహించుచు

వచ్చెననియు అందుమీఁద వారు దానిని వదల్చుకొను సాధనము లేక కాశికిపోయి గంగ తెమ్మని దానిని దూరదేశమునకుఁ బంపి యది యింటలేని సమయమునందు సమస్త సామగ్రితోను పొరుగూరికి లేచిపోయిరనియు, ఇంతలో పేకి కాశినుండి గంగ తీసికొనివచ్చి యింటివారు పొరుగూరికి పోవుచున్నాఁడింట దిగవిడిచిపోయిన నలువు రెత్తలేని పెద్దరాతిరుబ్బురోటిని నెత్తిమీఁద పెట్టుకొని యీడిచి అచి వచ్చితిరని పొరుగూరికిపోయి వారికి చేర్చినదనియు, అప్పుడు గోఁక నామాత్యుఁడు నీవుమమ్మెట్లువిడి చెదవని దానిని మంచిమాటలతో నడు గఁగా నాఁడరణ్యములో దొరకిన పూసనిచ్చి వేసినయెడల పోయెద నని యది చెప్పెననియు. అంతట దానియభిమతమును దీర్చివారు దానిని పంపివేసిరనియు కథ చెప్పుచున్నారు." వదల్చుకొనుటకు వీలులేని సందర్భము వచ్చినప్పుడు "పింగళివారి పేకివలె" మమ్మిట్లు పట్టుకొంటివని సామెతగాకూడ నిప్పటికిని యీకథను వాఁడుచున్నారు.

ఈతఁడు రచించిన గ్రంథములలో మనకు లభించుచున్న వాని యందు మొదటిది రాఘవపాండవీయము. ఇదినాల్గాశ్వాసములుగల ద్వ్యర్థికావ్యము. ఒకేపద్యమునందు రామాయణ భారతార్థములు రెండును వచ్చునట్లీతఁడీ గ్రంథమును రచియించి, ఆకువీటిప్రభు వగు పెదవెంకటాద్రి ప్రేరణమున శ్రీ విరూపాక్షస్వామికిఁ గృతియొ సంగెను. రెండర్థములుగల కావ్యములలో నిదియే మొదటిది. అంతకు పూర్వము వేములవాడ భీమకవి యొకరాఘవ పాండవీయమును రచించియుండెనను ప్రతీతి సూరనాగ్యుని కాలమునాఁటికే కలదు. కాని అందలియొక్క పద్యమైన నప్పటికే లభించుటలేదని యీక్రింది రెండు పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

శా. రెండర్థంబుల పద్యమొక్కటియు నిర్మింపంగ శక్యంబు గా
కుండుందగ్గతిఁ గావ్యమెల్లనగు నే నోహో యనం జేయుదే
పాండిత్యంబున నందునుం దెనుఁగుకబ్బం బద్భుతంబంద్రు ద
క్షుండెవ్వాఁడిల రామభారతకథల్ జోడింప భాషాకృతిన్.

ఉ. భీమన తొల్లిచెప్పె ననుపెద్దలమాటయె కాని యందు నొం
డేమియు నేయెడ న్నిలుచు టెవ్వరికిం గావ రటుండనిమ్ము నా
నామహిత ప్రబంధరచనాఘనవిభ్రమతి నీకుఁ గల్గుటన్
నామదిఁ దద్ద్వయార్థకృతినైపుణియుం గలదంచు నెంచెదన్.

కృతిపతి యైన పెదవెంకటాద్రివిభుఁడు, రాఘవపాండవీయము రచించి యాకువీటియందలి శ్రీ విరూపాక్షస్వామి కంకితసేయుమని చెప్పిన ట్లీక్రింది రెండుపద్యములను గవి రచించియున్నాఁడు

క. చాటుప్రబంధరచనా
పాటవకలితుఁడవు శబ్దపరిచితియందున్
మేటివి దీనిం దెనుఁగునఁ
బాటించి రచింప నీవ ప్రౌఢుఁడ వరయన్.

ఉ. దక్షత యింతగల్గి విశదంబుగఁ గాంచియు నీవు దీని ఫలా
పేక్ష ఘనంబుగామి నిది యిట్టిన గొంకెద నీకునోలలా
టేక్షణభక్తిశీల! రచియించుట యిష్టము కాదె శ్రీవిరూ
పాక్షున కంకితంబుగ శుభార్థము రాఘవపాండవీయమున్.

వ. అని సవినయభక్తికంబు లగు సాధుసంభాషణంబుల నిజాభిలాషంబు తెలియం గెఱింగించిన నేనునుం దదీయంబులగు నతిమాత్రగౌరవ సంభావనాది విశేషంబులచేతం బ్రీతచేతస్కుండనై యునికిం జేసి శక్యాశక్య విచారంబు లేక యంగీకారభంగీతరంగితంబగు సంతరంగంబుతో నతని నభివీక్షించి".

ఈ వాక్యములవలనఁ గవి కేవలధనాశపరుఁడై వెంకటాద్రిప్రభువు నాశ్రయింపలేదనియు. నాతనికడ నుచితసత్కారముతోనుండి స్వతంత్ర జీవనము చేయుచున్నవాఁడనియు, దెలియుచున్నది. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నషష్ఠ్యంతములలోఁ దండ్రిని నుతియించుచుఁ గవి రచించిన యీక్రిందిపద్యములనుబట్టి వీరగ్రహారికులైనట్లు గానవచ్చుచున్నది.

క. పృథులాకాశీసేతు
ప్రథనిడుమానూరి కృష్ణరాయ సముద్ర

ప్రథితాగ్రహారభోగా
తిథేయ నిజసంతతిప్రతీతాత్మనకున్.

దీనినిబట్టి కవినివాసమీ గ్రామములలో నేదియైనఁ గావచ్చును. నిడమానూరు కృష్ణామండలమున బెజవాడ తాలూకాలోనున్నది.

రెండర్థములు గల కావ్యమును రచించుటయందుఁ దనకుఁగల సామర్థ్యము నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుచుఁ గవి తన గ్రంథమును జదువునప్పుడు, ప్రతిపద్యమునకును రెండర్థములను ఎప్పటికప్పుడే చూడక ఒకకథనే దృష్టియందుంచుకొని గ్రంథమునేకార్థకావ్యమువలెనే రెండుసారులు చదువుకొనవలయునని పాఠకులను హెచ్చరించుచున్నాఁడు.

ఉ. రాఘవపాండవీయకథ రమ్యముగా నొకకావ్యసృష్టి నా
హా! ఘటియింపఁగా వశమె యాంధ్రకవీంద్రుల కైనఁ దావక
శ్లాఘనపూర్వకోక్తి యవిలంఘ్యము గావునఁ గోవిదానుకం
పాఘనబుద్ధిఁ జూపెదఁ జమత్కృతి మత్కృతిశ్లేషమున్.

సీ. ఆంధ్రభాషాసంస్కృతాభిభాషాశ్లేష
యొక్కొకచోట నొక్కొక్కచోట
ముచితశబ్దశ్లేష యొక్కొక్కచోట న
ర్థశ్లేష యొక్కొక్కతఱిని ముఖ్య
గౌణవృత్తిశ్లేషఘటన యొక్కొక్కతఱి
నర్థాన్వయము వేఱయగుచు నునికి
శబ్దాన్వయవిభేదసంగతి యొక్కొక్క
తఱి నివి యొక్కొక్కతఱిని రెండు

తే. మూఁడు గూడుట యన సముజ్జ్వలముగాఁగ
నాకుఁ దోఁచినగతి పెక్కుఁబోకలమర
రామభారతకథలు పర్యాయదృష్టిఁ
జూచుచు మతుల కేర్పడ నాచరింతు.

క. ఒకకథవినియెడి తరి వే
ఱొకకథపై దృష్టియిడిన నొకయర్థముఁ దోఁ
పక పోవుఁ గాన నేకా
ర్థ కావ్యమొప్పు వినఁగఁదగు నొకటొకటికిన్.

తే. ప్రభువు సత్కారగుణమిందుఁ బాయుననియు
శ్రీవిరూపాక్షసేవావిశేష మనియు
సూను లిందుగుణాంశంబ చూతు రనియుఁ
జలిపితి నసాధ్యకృతి కిట్లు సాహసంబు.

రాఘవపాండవీయ కృతిపతియైన పెదవెంకటాద్రి క్షత్రియుఁడనియుఁ గౌండిన్యగోత్రుఁడనియు, ఆకువీడుపట్టణప్రభువనియు రాఘవపాండవీయమున వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు. ఆకువీఁడు పంపానదీతీరమున నున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. అదియిప్పుడేపేరుననున్నదో తెలియదు. గోదావరి మండలమున భీమవరాంతికముననున్న ఆకువీఁడు కలదుకాని యిది యదికాదు. ఈపెదవెంకటాద్రి విజయనగరములో నొకమేటియై యుండెనని యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియఁగలదు.

క. వడిగలతనాన, సీగిని,
విడిముడిపసఁ, బ్రాభవమున విజయనగరిలోఁ
గడు నెన్న నేర్పుఁగలమే
ల్గడకలఁ బెదవెంకటాద్రి నరవరుఁ డొప్పున్.

పెదవెంకటాద్రి తమ్ముఁడైన చినవెంకటాద్రిని గవి యీక్రిఁది పద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

తే. అమరవరభూమిభృన్మస్తకములఁ గ్రిందు
పఱచు నిజపాదకటక సత్ప్రౌఢిచేత
విమలధృతిఁ గేశవప్రాయణమున వెలయు
వేంకటాద్రియనఁ జినవెంకటాద్రి.

ఈచినవెంకటాద్రి కుమారధూర్జటిచేఁ గృష్ణరాయ విజయమును రచియింపఁ జేసెనని కొందఱనుచున్నారు. కాని యదిసత్యము కాదు: ఈవిషయమునుగూర్చి కుమార ధూర్జటిచారిత్రమునఁ జర్చించెదను.

రాఘవ పాండవీయమునందలి యీక్రింది యాశ్వాసాంత పద్యములలోఁ గూడ, కృతిపతియైన విరూపాక్షస్వామి పంపాతటాకము నందలి హేమకూటపర్వతముపై నున్నవాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

క. పెదవెంకటాద్రి హృదయా
స్పదపదవిన్యాస తుంగభద్రావీచీ
మృదుసీకరవిరచితనిజ
సదనాంగణరంగవల్లి సౌభాగ్యకళా!

క. శ్రీపంపాసరసక్రీ
డాపండిత పెద్దవేంకటక్ష్మాపతి చి
త్తోపాసితపద ప్రత్య
గ్రూపవిరూపాక్ష హేమకూటాధ్యక్షా.

పై పద్యములనుబట్టి ఆకువీడుపురమును విరూపాక్షస్వామియుఁ దుంగభద్రా నదీతీరమున నున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈయాకువీటి ప్రభువులు చిన్నసంస్థానాధిపతులై కర్ణాటకరాజులకు సామంతులై యుద్ధములలో వారికి సాహాయ్యమొసర్చుచున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. పెదవెంకటాద్రికిఁ బితామహుఁడైన యయ్మరాజు రాజమహేంద్రవరముపై జరిగిన యుద్ధములోఁ బాల్గొనిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ గవి వర్ణించియున్నాఁడు.

క. రాజమహేంద్రవరాధిపు
రీజైత్రవిచిత్రములఁ బరిభ్రాజితుఁడై
యాజిఘనుం డాయయ్మన
హీజాని ప్రసిద్ధిఁ గాంచె నెంతయు మహిమన్.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు శాలివాహనశకము ౧౪౩౪ వ సంవత్సరమున రాజమహేంద్రవరమును గజపతినుండి జయించియుండెను. ఆయుద్ధమున నీయయ్మరాజు పాల్గొనిన ట్లూహింపఁదగియున్నది. ఈయయ్మరాజున కప్పటికి నలువది సంవత్సరముల వయసుండునని తలంచితిమేని, పెదవెంకటాద్రికి ౨౫ సంవత్సరముల వయసున నగుఁగా శాలివాహనశకము ౧౫౮౫ సంవత్సర ప్రాంతమున నీకావ్యమును రచియించెనని తలంపవలసియుండును.

కవి సంజీవని యనులక్షణగ్రంథమును రచించిన ముద్దరాజు రామనకవి యీ రాఘవపాండవీయమునకు వ్యాఖ్యానమును రచించెను. ఈద్వ్యర్థికావ్యరచనమునకుఁ బిమ్మట రెండర్థములుగల కావ్యములు మఱికొన్ని బయలు వెడలినవి కాని యవి యింతప్రౌఢముగా లేవు. తిక్కనసోమయాజికిఁ బిమ్మట నింత ప్రౌఢముగా, నింతమనోహరముగా, నింతచాతుర్యముగాఁ గవిత్వము చెప్పినవాఁ డీతఁడె. ఆంధ్రకవుల నెన్నువేళ నీతఁడు తప్పక ద్వితీయస్థాన మాక్రమించుకొను నను టకు సందియము లేదు. ఇంతకంటె పాండిత్యమును జూపిన కవివరుల గ్రంథములు కొన్ని కలవు. కాని కవి చరిత్రకారులనిన ట్లీతనివలె సర్వతోముఖ చాతుర్యమును జూపినకవి యింకొకఁడు లేఁడు. తిక్కన భారతమును విడచితిమేని, యీతని గ్రంథములను జదువునప్పుడు గలిగెడు యానందము వేఱుపుస్తక పఠనమువలనఁ గలుగదని నొక్క వాక్యమును వ్రాసి, ముగించెదను. రాఘవపాండవీయమునందలి నైదు పద్యములీతని శైలి తెలియుటకై యిటవ్రాసెదను.

చ. తెలివి నతిప్రగల్భుఁ డసదృగ్బలుఁ డాతఁడు భీష్మచాప కౌ
శలమె సహాయమై యమరశత్రుల నేపడఁపన్ వలంతియై
నిలుకడ నేలె విశ్వధరణిం దనమిత్రకులంబు వైభవో
జ్జ్వలతఁ దలిర్ప బౌరవసుసంతతి రాజుల కెల్ల హెచ్చుగన్ ౧ఆ.

శా. అంతన్ వారలు రామభద్రపద రాజ్యారూఢిచే నెంతయుం
జింతాతీతవిశేషయై ప్రబలలక్ష్మి న్మించు చంచద్ఘనో
పాంతం దత్పురిగూఢ రాజపదవీప్రాకార రేఖన్ శుచి
స్స్వాంతుల్ సేరిరి తత్పురోహితముఖవ్యాక్లిప్తసన్మానులై ౨ఆ.

చ. అతఁడును దత్తపోమహిమ యచ్చుగ మానులు వచ్చి చెప్పఁగా
నతికుతుకంబునన్ వినుచు నచ్చటికిం జనియెం బరాజితో
ద్ధతి విలసద్వయోమృగయుతన్ వనలక్ష్మి నశేషలోక సం
స్తుతగుణకన్ ధరాత్మజకుఁ జూపియుఁ జెప్పియు వేడ్కసేయుచున్. ౩ఆ

ఉ. అతతవేగయానమున నంతట వావిలపర్ణలుఁడు గో
త్రాత్రితనయాభిషేచన విధానమునంబితవృత్తిసాను సను
ద్యోతిలనేగి కాంచి రణరంగము నొప్పఁగఁ బల్కె నృపాలసూను ని
ర్ధూతతరాఘునుత్తరు గురుస్ఫుటసంభ్రమచిత్తుఁ జేయుచున్. ౨౭

చ. నరుఁ డని లెక్కసేయఁడు మనంబున శాత్రవసైన్యమహోత్సమిచే
యురణముఁ బెక్కుచోట్లఁ గనియున్ మనవాయతుఁ డేమి చెప్ప ని
ద్ధరమును మున్నుగాఁ దెలిపి తోడుగ నిన్నెటులైనఁ దేకయి
త్కరికృత భీష్మమహాని నయంబును దుఃఖలుఁడయ్యెనక్కటా! ౨౮

ఈమహాకవి రచనములలో రెండవది కళాపూర్ణోదయము. ఇది యొక యత్యద్భుత కల్పనా కావ్యము. ఇది యేపురాణములోను గన్పట్టదు. ఎనిమిదియాశ్వాసములుగల యీమహాకావ్యమును నంద్యాల ప్రభు వగుకృష్ణమరాజున కంకితముచేసెను. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందలి కథాసారమును వ్రాయఁజాలకపోయితిని. ఈకథాసారమును తడకమళ్ల కృష్ణారావుగారు వ్రాసియుండిరి అది యముద్రితము. దానితాళపత్ర ప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున నున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయపండితు లగు శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రి గారుకూడ వ్రాసియుండిరని వినుచున్నాఁడను.

నంద్యాల కృష్ణమరాజు వంశమునకు మూలపురుషుఁడు ఆరవీటి బుక్కరాజు. ఆరవీటి పట్టణము రాజధానిగా రాజ్యముచేయుటచే నీతనికి ఆరవీటి బుక్కరాజు అనిపేరువచ్చినది. ఇతఁడు చంద్రవంశపు క్షత్రియుఁడని చెప్పెదురు. ఈతనికి అబ్బలమ్మ, బల్లాంబిక యని యిరువురు భార్యలు. అబ్బలమ్మయందు సింగరాజు, రామరాజు, అహోబలరాజు అను మువ్వురు కుమారులు. ఇందులో సింగరాజునకు నరసింహరాజు నారపరాజు, తిమ్మరాజు అని ముగ్గురు తనయులు. ఈమువ్వురిలో పెద్దవాఁడైన నరసింగరాజు నంద్యాలపురాధిపత్యమును గైకొనుటచే నప్పటినుండియు నీతని సంతతివారికి నంద్యాలవారని పేరువచ్చినది.

ఈవిషయమునుగూర్చి కవి కళాపూర్ణోదయమునం దిట్లు వర్ణించి యున్నాఁడు.

ఉ. వ్రాలిన కీర్తిఁ బెంపెసఁగి వారలలో నరశింహరాజు నం
ద్యాలపురాధిపత్య విభవాతిశయంబు వహించి మించె ను
ద్వేల నిరూఢి నెల్లెడల విక్రుతనై తనవంశ మెల్ల నం
ద్యాలపదప్రసిద్ధిఁ దనరారుచు నెంతయుఁ దేజరిల్లఁగన్;

ఈనరసింహరాజున కైదుగురు తనయులు. ఇందు రెండవ యాతఁడు నారపరాజు. ఈనారపరాజు కొడుకు నరసింగరాజు. ఇతనికిఁ బెదకొండమ, చినకొండమ యని యిరువురు భార్యలు. ఇందు చినకొండమ కుమారుఁడైన కృష్ణమరాజే కళాపూర్ణోదయ కృతిపతి. ఈవంశవృక్షమును బరికించితిమేని, ఆర్వీటి బుక్కరాజునకుఁ మూలపురుషుఁడైన గృహపతి కృష్ణమరాజు, మునిమనుమని మనుమఁడగుచున్నాఁడు కృతిపతికిఁ బితామహుఁడైన నారపరాజు, కొండవీటివద్ద కుతుబన మల్కుతో జరిగినయుద్ధములోఁ బాల్గొనిన ట్లీక్రింది పద్యములోఁ గవివర్ణించియున్నాఁడు.

చ. వదలక యుత్కళేంద్రునిసవాయి బరీదు నడంచు దుర్జయున్
గుదుపనమల్కుఁ ద్రుళ్ళడిలఁగొట్టి మహాద్భుత సంగరంబులో
నెదిరిచి కొండవీటికడ నెవ్వరుసాటి విచిత్రశౌర్య సం
పదపస నారసింహవిభుపట్టికి నారనృపాలమౌళికిన్.

కొండవీటివద్ద కుతుబనమల్కును జయించినది శ్రీకృష్ణదేవరాయలనియు నీయుద్ధము శాలివాహనశకము ౧౪౧౪ వ సంవత్సరమున జరిగినదనియు, చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. ఆయుద్ధమునం దీనంద్యాల నారపరాజు శ్రీకృష్ణరాయలకు సాహాయ్య మొనర్చెనని చరిత్రకారులు వ్రాసి, పైపద్యము నుదాహరించియున్నారు. కృష్ణదేవరాయలకు సహాయులుగా నున్నవారిని వర్ణించిన కృష్ణరాయ విజయము నందలి యీక్రింది పద్యములో నంద్యాలవారుకూడ నుండుటచే, యీ

నారపరాజే కృష్ణదేవరాయనికి సాహాయ్యమొనర్చినవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును.

సీ. కోటలు దుర్గముల్ గొనుచు దోఃపటుబల
ధాటిచే మించునార్వీటివారు
కంటకామితకంఠలుంటనోద్ధతలీల
దంటలై తగుతొరగంటివారు
నిర్భరంబుగ శత్రునికరంబు నడఁగించి
ధీరులై మించు గొబ్బూరివారు
చాలదోర్బలలీల సరదారి సంఘంబు
దూలించి వెలయు నంద్యాలవారు
నాదిగాఁ గల్గురాజులు మేదురగతిఁ
దుళువదొరలును బోయలు దురుసుగాఁగఁ
బ్రతిదినంబును ఘోరమహా రణమొనర్ప
నిలిచిపోరాడె గజపతిబలము లపుడు.

ఈనంద్యాల నారపరాజు శాలివాహన శకము ౧౪౭౦ అగు కీలక సంవత్సర మీనమాస బహుళపక్ష పంచమి సోమవారమునాఁడు పల్లిపట్టు, గుండిపూడి అను రెండు గ్రామములను శ్రీవెంకటేశ్వరస్వామివారికి సమర్పించినట్లొక శిలాశాసనము తిరుపతిలో నున్నది. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడును యజుశ్శాఖీయుఁడును ఆత్రేయగోత్రుఁడును నంద్యాల నరసింగరాజు కుమారుఁడునగు నారపరాజని యందు వ్రాయఁబడియుండుటచే, ఆనారపరాజీతఁడే యనుటకు సంశయము లేదు. శాసనమందీయఁబడిన దినము హూణశకము ౧౫౪౯ సం. మార్చి 18వ తేదీ అయినది. అప్పటికి సదాశివరాయలు కర్ణాటరాజ్యము పాలించుచున్నట్లాశాసనమునందున్నది. నారపరాజీదానమును తనవృద్ధాప్యమునం దిచ్చియుండుననియు, నప్పటి కాతనికి డెబ్బది సంవత్సరముల వయసుండుననియు, భావించితిమేని యాతనికి ౧౫౧౫ వ. సంవత్సరపు యుద్ధము నాటికి ౩౫ సంవత్సరముల వయసుండునని తేలుచున్నది. అది సత్య

మున కంతదూరముగా నుండదని నాయభిప్రాయము. అట్లయినచో నారపరాజు జన్మము ౧౪౮౦ ప్రాంతమును నాతని కుమారుఁడైన నరసింగరాజు జననము ౧౫౦౫ ప్రాంతమును కృతిపతియైన కృష్ణమరాజు జననము ౧౫౩౦ ప్రాంతమునైయుండి, యాతనికిరువది లేక యిరువదియైదు సంవత్సరముల వయసునాఁ డనఁగా క్రీ. శ. ౧౫౫౦ సంవత్సర ప్రాంతమున కళాపూర్ణోదయ రచనము జరిగియుండవచ్చును.

కృతిపతి యీకావ్యమును రచించి తనకంకితమొనర్చుమని, కవిని గోరిన ట్లీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. నీచే నొక్కమహాప్రబంధము గడుఁ నిర్ణిద్రసారస్య లీ
లాచిత్రంబగుదాని నోయనఘ! వాలాయంబు చేయించుకో
మాచిత్తంబున వేడ్క యుండునది నీమాధుర్యధుర్యోక్తు వా
గ్వైచిత్రిన్ సఫలంబు చేయుము సుధీవర్గంబు లోహో యనన్.

మ. ఇట మున్గారుడసంహితాదికృతు లింపొందఁగాఁ జెక్కొన
ర్చుట విన్నారము చెప్పనేల యవి సంస్తుత్యోభయశ్లేష స
ఘటనన్ రాఘవపాండవీయకృతి శక్యంబే రచింపంగ నె
చ్చట నెవ్వారికి నీకె చెల్లెనది భాషాకావ్యముం జేయఁగన్.

క. అని యాదరణము మిగులం
దనర నియోగింప నేను నాకొలఁది గనుం
గొనకీయకొంటిఁ దగ నా
యనఘుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డను నమ్మికచేన్.

వ. ఇవ్విధంబునం బూని యమ్మహాప్రభువు సగౌరవ నియోగంబునకు ననుగుణంబుగా మదీయశక్త్యనుసారంబున విచారించి యపూర్వకథాసంవిధానవైచిత్రీమహనీయంబును శృంగారరసప్రాయంబును బుణ్యవస్తువర్ణనాకర్ణనీయంబును నగు కళాపూర్ణోదయంబను మహాకావ్యంబు నిర్మింపం గడంగితి.

ఈకవి కవిత్వమెట్లుండవలయునో గ్రంథమందలి పాత్రలచేఁ జెప్పించి వానిచేఁ దనకవిత్వమావిధముగా నున్నదని సూచింపఁజేయుచుండును. అందుల కీక్రిందిపద్యములు తార్కాణములు.

సీ. పొసఁగ ముత్తైపుసకు శ్రోవహాళించిసలీలఁ
దమశోన దొరయు శబ్దములు గూర్చి
యర్థంబు వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యభేదంబు
లెఱిఁగి సుస్పష్టత నెసఁగఁ జేసి
రసభావములకు నస్థానంబుగ వైదర్భి
మొదలైనరీతు లిమ్ముగ నమర్చి
రీతుల కుచితంబులై తనరారెడు
పాకంబు లింపుగాఁ బాదుకొల్పి

తే. యసురనుపమాదులును యమకాదులునగు
నట్టి యర్థశబ్దాలంకిక్రియలు ఘటించి
కవితఁ జెప్పంగ నేర్చు సత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె!

లయవిభాతి: చలువగల వెన్నెలల సొలుపునకు సౌరభము
గలిగినను సౌరభముఁ జలువయుఁ దలిర్పం
బొలుపెసగుకప్పురపు బలుకులకుఁ గోమలత
నెలకొనిన సౌరభముఁ జలువపసయుం గో
మలతయును గలిగి జనముల మిగుల బెం
పెసగు నలయాపవనంపు గొనసాలకుఁ మురిపెం
బలవడిసీడు మఱికల దనఁగనచ్చుఁ
గడు వెలయఁ గలుగునుకవులకు కుసుమ
కళ్యాపూర్ణోదయము.

సీ. శబ్దసంస్కార మెచ్చటను జాఱఁగనీక
పదమైత్రి యర్థసంపదలఁ బొదలఁ
దలఁ పెల్లనక్లిష్టతను బ్రదీపితముగాఁ
బునరుక్తిదోషంబు పొంతఁబోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచును శా
ఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁ జనక

ప్రకృతార్థభావంబు బాదుకో నడుకుచు
సుపద త్తి యొందు నత్యూర్జితముగ
తే. నొకటఁ బూర్వో త్తరవిరోధ మొందకుండఁ
ద త్త దవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహాకావ్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుక నేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము.

ఈతని కవిత్వశైలి రుచిచూపుటకై కళాపూర్ణోదయమునందలి పది పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. తమిఁబూఁదీగెలఁదూఁగుటుయ్యాలలఁ బంతాలాడుచుందూఁగునా
కొమరుంబాయపుగబ్బిగుబ్బెతల యంఘ్రుల్ చక్కఁగాఁజాఁగిమిం
టిమొగంబై చనుదెంచుతీఁగనుఁగొంటే దివ్యమానింద్రినా
కమ్మగీనేత్రలమీఁదఁ గయ్యమునకుం గాల్ద్రాఁచులాగొప్పెడున్. ౧అ.

మ. భళిరాసత్కవివాదునిక్కమతగన్ భావించినీవన్నయా
మొలపాఱించుంపు మిటారికత్తెల బెడంగే నెందునుంగానవా
రలడోలాంచల నొస్సలచ్ఛలనముల్ శైత్రివిష్టపస్త్రీల యా
దలఁ దన్నంజను ట్లుమించె వనినం దప్పేమి యొప్పేయగున్.

చ. అలయక వేదశాస్త్రసతతాభ్యసనవ్యసనప్రసంగతిన్
దెలివియొకింతఁ గాంచిసగతిన్ నుతికెక్కియు వెఱ్ఱిపీరెరోఁ
కవితలఁజుట్టుకున్న క్రియఁ గాకకొండఱు కల్పురస్ఫురం
కలుషపథప్రవర్తనమె కర్మపువాసన నన్యుఁగొల్వఁగన్; ౨అ.

శా. ఆలీలన్ రతికేళిఁదేలి తుదయందాయిద్దఱున్ గేలిభి
న్నాలంకారము లొక్కరొక్కరికి నింపొన్నట్లుగా దిద్దుచున్
లోలత్వంబుననుండ నచ్చటికి నాలోలత్పద శ్రేణిచే
ప్పాలోకింపుచు రంభవేఱొకతె డాయన్వచ్చి చిత్రింబుగన్. ౩అ.

ఉ. శ్రీయుతమైన దివ్యమణిచేతికినబ్బఁగఁ బారవైచి త
చ్ఛాయ యొకింత మున్కఁగని చాలఁగృశించితి గాజుపూసకై

నాయవివేకమేమనుకొనం దుదఁడన్మణియబ్బెనన్నన
త్యాయతతత్సమాగమ సుఖాప్తి కినోఁచమి నెంచికుందెదన్ ౪ఆ

చ. అటుదలఁడౌర యెంతటిమహాత్ములు మీఁలునాదుమీఁదనా
కటకటమీవచోరచన కౌశలమో భువన ప్రపంచ సం
ఘటన ధురీణయన్ననగి కామిని యిందిపు డేమిగాంచియీ
కిటుకు గడించిపల్కెదెటఁగింపుము కల్గిననాకునావుడున్. ౫ఆ.

ఉ. మంగళసూత్రమొక్కటియె మానిసమస్తవిభూషణంబులుఙ
రంగదభంగుర ప్రణయరమ్యత నొండొరుమీఱనూడ్చుచుం
బొంగుచుఁ దెచ్చిముందటను బోవిడుకాంతల రూపుతొంటికం
టెంగరగించెఁ గాంతుప్రకటీకృతభక్తియొసామ్మసాధ్వికిఙ. ౬ఆ.

ఉ. ఏనుఁగుశైలతుల్యత వహించియు మందగతిత్వదోషముం
బూనుట వధ్యభావమును బొందెఁదనుస్థితిగాంచెమయ్యెఁ బం
చాననమెంతయున్నరభసాతిశయోత్పతన ప్రభావముం
బూనుట ఘాతుకత్వమును బొందెజయంబుఁ శౌర్యసాధ్యముల్ ౭ఆ.

తే. నింగియనియెడి ప్రత్తిచేసికినిరక్త
బలియిడిరనంగ నెఱసంజ తొలుతనమరఁ
దఱుచుగాఁ దానవిఱిసిన మెఱుఁగుఁబత్తి
విల్లునాఁజుక్కలెంతయు నుల్లసిల్లె ౮ఆ.

ఉ. ఇట్టిటు యామినీమణుఁడేఁచఁగనెప్పటిలీలఁ జాలఁజూ
పట్టమిఁజూచి శ్రీనెలవు పద్మినిఁ గైకొనకప్పుడక్కటా
గట్టిగఁ దప్పిప్రియాళితతికై రవిణిన్వెసఁజేరెరాజుచే
పట్టినవారు దేవులనుపల్కు యథార్థము చర్చసేయఁగన్. ౯ఆ.

ఈకవియొక్క తుదిరచనము ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము. ఇదితన తండ్రియైన యమరయామాత్యున కంకితముచేసెను. తనతమ్ముఁడైన యెల్లన కాశీ, గయ మొదలగు పుణ్యక్షేత్రాదులకేఁగి గయాశ్రాద్ధాదులొనర్చి పితృఋణమును దీర్చెననియుఁ దానీగ్రంథమునంకితముజేసి

తండ్రికి శాశ్వతకీర్తిని గల్గించెదననియు నిదివఱకు దాను రచించిన గ్రంథములలో దన వంశవర్ణనము గావింపలేననియు నాకొఱంత నీగ్రంథములోఁ బూర్తి చేసెదననియుఁ గవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

మ. జనముల్మెచ్చఁగ మున్నచించితిని సుదంచద్వైఖరింగారుడం
బును శ్రీరాఘవపాండవీయముఁ గళాపూర్ణోదయంబు న్మఱి
నెనుఁగుంగబ్బములెన్ని యేనియును మత్పిత్రాది వంశాభివ
ర్ణనలేమిం బరితుష్టినాకవియొనర్పంజాల వత్యంతముల్.

క. తండ్రియె సుతులకు దైవం
బంద్రుఁగదా వేదవాదులదివినియును నే
వీంద్రుడును వాంద్రుడును బలె మా
తండ్రిఁ బరమపూజ్యుఁగాఁ గదలఁపమితగునే.

మ. గయలోఁగాశిఁ బ్రయాగ శ్రీగిరిని గంగాద్వారనీలాచలో
జ్జయనీద్వారకలందయోధ్యమధురల్ సంస్తుత్య పుణ్యస్థలా
గ్రియత న్వొండియుమించు నైమిశకురుక్షేత్రాదులం దప్పుణా
క్రియచేనాపినతమ్మ జెట్టిన యొనర్చెందంద్రికాహ్లాదముల్.

క. ఏనుంబితృపూజననా
చేనైనన్లోద్ధిమైనఁ జేయఁగవలయుల్
గానఁగృతియిచ్చి మేదిని
పై నిలుపుదు నతనికీర్తిఁ బరమేశుకృపన్.

ఎట్టిన యొనర్చినదానికంటె సూరనార్యుఁడు చేసిన కార్యమే యుత్కృష్టతమమైనది. తనకీర్తినిస్థిరముగా చేయుటయేఁగాక సూరన, తనతండ్రియొక్క వంశము యొక్క యశము నాచంద్రార్కస్థాయిగా చేయఁగలిగినాఁడు. ప్రభావతీప్రద్యుమ్న రచనమునాటికి కవికఱువది యేండ్లుండునని భావింపవచ్చును. అప్పటికీతనికవిత్వము ముక్కాకలఁదీరి మేల్మిఁగాంచినది. అంతకంటె యెక్కువవయసుగలవాఁడందుమేని జరా

భారముచే నంతటి పటుత్వమును కవిత్వమునఁ గనుపరుపలేఁడని తలంచు చున్నాఁడను.

రాఘవపాండవీయమును ౧౫౪౫ వ సంవత్సర ప్రాంతముననుఁ, గళాపూర్ణోదయమును ౧౫౫౦ వ సంవత్సరప్రాంతముననుఁ రచియించి యుండవచ్చునని పైనివ్రాసియున్నాఁడను. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమును ౧౫౬౦ సంవత్సరప్రాంతమున ౬౦ ఏండ్లవయసున రచియించియుండ వచ్చును. అట్లయినచోఁ గవి ౧౫౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమున జని యించి, ౧౫౩౦ వఱకును విద్యార్థిదశయందును, శాస్త్రగ్రంథపఠన మునందును గడపి, గరుడ పురాణాదికృతులు ౧౫౪౦ సంవత్సర ప్రాంతమునాఁటికి రచియించియుండవచ్చునని తోఁచుచున్నది.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమునందుండెనని కొందఱును లేఁడని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. పైనివ్రాసిన ప్రకారము ౧౫౦౦ సంవత్సరప్రాంతమున నీకవి జన్మించినాఁడని యందుమేని, శ్రీకృష్ణదే వరాయల రాజ్యపరిపాలనాకాలము ౧౫౦౯ మొదలు ౧౫౩౦ వ సంవత్సరమువఱకునై యుండెను. కావున నప్పటికీతఁడు విద్యార్థిదశ యందుండునే కాని యాస్థానకవులలో నొక్కఁడై యుండఁడు. ఎంత వెనుకకు నెట్టవలయునని చూచినను నీకవి జననము ౧౫౦౦ వ సంవ త్సరమునకుఁ బూర్వమని చెప్పుటకుఁ దగిన యాధారములు లభింపలేదు. కావున నీతఁడు కృష్ణదేవరాయల కాలమున నుండెనని చెప్పవచ్చును గాని యతని యాస్థానకవియని చెప్పుటకవకాశము కన్పించుటలేదు. ఒకవేళ నీకవి ౧౫౨౫ వ సంవత్సరము మొదలు కవిత్వము చెప్పనారం భించెనని తలంచినను, కృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవిగా నుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? కృష్ణరాయల యాస్థానకవిగానుండెనని వదంతి యున్నది కాని గ్రంథస్థనిదర్శనము లేమియు లేవు.

"ఈసూరనార్యుఁడల్లసాని పెద్దన్నమనుమరాలి భర్తయనియుఁ, జిన్నతనములో నితఁడు చదువులేక మూఢుఁడై తిరుగుచుండుట చూచి యితనినిమాత్రమే కాక యీతని భార్యను సహితము మూఢభర్త దార

కేనని యెల్లవారును పరిహసింపుచువచ్చిరనియు, అందుమీఁద సూరనకు రోషమువచ్చి దేశాంతరముపోయి చదువుకొని పండితుఁడై వచ్చి రాఘవ పాండవీయమును చేయనారంభించెననియు అప్పుడా చిన్నది తనభర్తను వెంటబెట్టుకొని తాతగారియొద్దకుఁబోయి నీమనుమఁడు రాఘవపాండ వీయమును జేయుచున్నాఁడని చెప్పఁగా నతఁడందులోని పద్యము నొకదానిని చదువుమని యడిగెననియు, అందుమీఁద సూరన

"తలపఁజొప్పడి యొప్పినప్పుడు"

అనిపద్యమును జదువనారంభింపఁగానే యల్లసానిపెద్దన్న "యింత లోనే నాలుగు విరుపులా" యని యాక్షేపించెననియు, తరువాత సూరన పైభాగమునందుకొని

"తదుద్యక్షైత్రయాత్రాసము

త్కలికారింఖదసంఖ్య సంఖ్యజయవత్కంఖాణరింఖావిశృం
ఖలసంఘాతధరాపరాగపటలాక్రాంతంబు మిన్నేరన
ర్గళభేరీరవనిర్దళద్గగన రేఖాలేపపంకాకృతిన్"

అని చదువఁగా మెచ్చుకొనెననియు చెప్పుదరు కాని యీకథ విశ్వాసార్హమయినదిగాఁ గాన్పింపదు. పెద్దనామాత్యుఁడు నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. సూరనార్యుఁడు ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మ ణుఁడు. ఈ రెండు శాఖలవారికిని సంబంధబాంధవ్యములుచేసికొను నా చారముండెనా? యని సంశయము కలుగుచున్నది. ఒకవేళ నట్టి యాచారమున్నను దీనినిబట్టి సూరనార్యుని కాలనిర్ణయము గావించు టకు వలనుపడదు. ఈమనమరాలు పెద్దనకుఁ బౌత్రియో దౌహిత్రియో తెలియదు. పైనివాసిన సంగతులకంటె ఎక్కువ సత్యసమీపముగా కాలనిర్ణయమును జేయుటకీకథ యాధారముకానేరదు.

పింగళి సూరన్న గిరిజాకల్యాణములోనిదని యీక్రిందిపద్యము రంగరాట్ఛందస్సులో నుదాహరింపఁబడియున్నది. కాని యీపుస్తక మిపుడెచ్చటను లభించుటలేదు.

క. కోపాటోపంబున ధర
ణీపాలక చంద్రముఁడు మునిశిఖామణులన్
ద్రోపించినవారు దురా
లాపములాడుచునుబోయి రాసమయమునన్.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునందలి కథ భాగవతమందలి ఉషాపరిణయ కథను బోలియుండును. వజ్రనాభుఁడను రాక్షసుఁడు బ్రహ్మవలన వరములను వజ్రపురియను పట్టణమును బడసి లోకకంటకుఁడై దేవేంద్రాదులను దిరస్కరించుచుండెను ఆతనికిసునాభుఁడను సోదరుఁడు కలఁడు. వజ్రనాభునకుఁ బ్రభావతియను కన్యకయు సునాభునకు చంద్రవతి, గుణవతియను నిరువురు తనయలును గలరు. ప్రభావతి పార్వతీ వరప్రసాదిని ఆమెకు శ్రీకృష్ణుని తనయుఁడగు ప్రద్యుమ్నుని భర్తగా నిర్ణయించి స్వప్నమున నాతని చిత్రపటమును పార్వతి యొసంగెను. శుచిముఖియను రాజహంస దేవేంద్రునిచే ననుపఁబడి ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నులకు దౌత్యము నడపినది. ప్రద్యుమ్నుఁడును నాతని సోదరులగు గదసాంబులును నటకులఁబలె వజ్రనాభుని యాజ్ఞచేఁ దత్పురప్రవేశంబు గావించి వారితనయలఁ బొందవడసి, యారాక్షసుల సంహరించి, లోకంబు నిష్కంటకంబుగావించి, వారితనయలం బరిణయమాడి సంతోషమునుఁగనిరి.

ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము:—

ఉ. పాడిఁదొలంగఁజన్నె యొకపట్టునఁ గొల్చెద నంచు నెంతమా
టాడితి సర్వదైవతకులాధిప! యోడలు బండ్లవచ్చు బం
డ్లోడల వచ్చు నొండొరుల కొక్కొకచో ననువైన తావులం
గూడుట యిష్టబంధులకుఁ గొత్తయె యిత్తఱినింతయేటికిన్ ॥ఆగ

చ. తెడవులఁ బట్టి యేము సతతంబును బోదుము వానివీటికిన్
గడుమతిచాలమిం గడువుఁ గక్కఱితి స్సురలోకనాథ! మా
యెడఁగలయట్టితప్పిది సహింపుము పక్షుల మాట నొక్క వెం
బడి నిదిచెల్లెఁగాక రిపుప్రాంతము చేరెదు వారలాప్తులే. ॥ఆగ

ఉ. ఎమ్మెయిఁ బ్రజ్ఞ మీఱ వచియించెద నన్ను వచింపలేన య
క్కొమ్మ బెడంగులోన లోకకోటి తమాంశమునైన నంతమా
త్రమ్మమ దుక్తిశక్తి యసరా దతివాఙ్మహిమాఢ్య నేను మా
యమ్మ సరస్వతీసతి తనంతటిదానిగ నన్నుచిద్దుటన్. ఆ౨

శా. ప్రద్యుమ్నుండు ప్రభావతీ రుచిరరూపబ్రహ్మముం హంసయో
షిద్వ్యాఖ్యార్థ ధురీణవాగుపనిషత్సిద్ధాంత మార్గాను సా
రోక్త్యుత్ప్రేక్షను బల్మరున్ మననసంయుక్తంబుగావించుచున్
హృద్యంబై యది యంతకంత కలరెన్ నివ్వెంగడుం జిత్తముల్. ఆ౨

చ. ఎనయఁగ నెవ్వరెంత మనసిచ్చి వచించిరి తాను వారితోఁ
బనుపడ నంతమాత్రప్రతిభాషణమాడుట యుక్తమంద్రు మీ
కొనరఁగఁ బన్నిదంపు గెలుపోటులు దీర్పఁగ నిప్పుడేను జె
ప్పినదియ చాలు నింకఁ దలపెట్టుట చెల్లదయెక్కుడేమియున్ ఆ౩

ఉ. భావనచేసిచూడ క్షణభంగుర మింతులతాల్మికల్మి వా
తావిలపల్లవాంచల హిమాంబుకణంబును నంతకంటె మే
ల్గావున నింక నెంత యవిలంబమునం గృపనేగి ప్రోచెదో
దేవరచిత్త మాసతి యదృష్టము వేయును జెప్పనేటికిన్ ఆ౪

చ. సకలవిశేషశోధనకుఁ జాలిన యోనెఱజాణ వజ్రనా
భకులవతంసరత్నమ ప్రభావతిరోహితకంటకంబు తా
వకమగుచూపు నాపయిఁ బ్రవర్తితరాగతఁ బర్వఁ గానన
త్యకలుషవృత్తి నాసుకృతమంతయు నేఁడుసుమీ ఫలించుటల్ ఆ౪

చ. పడఁతుకచర్య లిట్టివి నృపాలకుమారక నేఁటిదాఁక గు
ట్టడఁగలఁగ నీదుసూటమియపేక్షఁ బడంగల పాటులెల్లఁ దాఁ
బడియిపుడిష్టసంబ్రుతితఁ బాఱుచుఁ దాఱుచు నేకరీయుంబెనం
గెడుఁ గనుఁగొంకెయంచుఁ జెలి కేల్గదియించె రతీశుచేతితోన్ ఆ౫

ఈకవి ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునఁ గోడిపూతనుమనోహరముగా వర్ణించియున్న పద్యము నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

మ. సమయాభిజ్ఞతఁ గుక్కుటంబు వివిధస్వానక్రియామంత్రసం
తతిను యామాభగవాన్పృషిః కుసుమధన్వీశ్వసేవనా మానినీ
ఘనప్రాణాయామం వినియోగయించు నిది యారంభింపఁగాఁబోలు నా
నవశింజధ్వనిమానినుల్ రతికిదాన్పై నాథులం బైకొనన్.

పాఠకులకు హృదయరంజకముగా నుండునని యుత్తరప్రబంధములనుండి కోడికూతలను వర్ణించిన మరి రెండు మూఁడు పద్యముల నీ క్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

మ. ఒకనాఁడిందుప్రియయంత వేలుపు మదీయోక్తిన్ విడంబించి తా
నొకకాలం బెఱిగింపవచ్చియుని శాపోద్వృత్తి పాలగ్న్య మా
మక శబ్దంబిది యొప్పమేత్రియుని సంభావ్య త్రికాలీ విబో
ధకమా రీతిఁ ద్రిభంగిగా మొరసెఁ జెంతం దామ్రచూడౌఘముల్.

వసుచరిత్రము

మ. తనగణిం దత్సహాయప్రతీక్షణ వినిద్రప్రౌఢి మెప్పించి త
ద్ధ్వరలబ్ధారుణదీప్తమాళిఁ గొని తత్త్రైలోక్యసంతోత్రియా
పరిణామత్రిగుణత్వ వైభవమునో ప్రక్షేపసారంగిఁ దిరంగను వై
ఖరి మ్రోసెన్ చరణాయుధంబులు త్రిరేఖాభుగ్న కంఠాగ్రసీన్.

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము.

మ. సకలాశాగతి నగ్నికోపవిరతి శ్రౌతక్రియారంభణా
త్మకవర్గత్రయికిన్ మదుశ్చరిత శబ్దజ్ఞానమే మూల మిం
తకుఁ బోల న్వినుఁ డంచుఁ దెల్పుగతిఁ జెంతం గొండపై పల్లెలం
గృకవాకు ల్మొరసెన్ గృహోపరిఁ ద్రిభంగిన్ భుగ్నకంఠధ్వనిన్.

ఈప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న కావ్యమున కాధారము హరివంశమని కవి యీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

తే. అఘహరణహరివంశకథాశ్రయంబు
నాత్మపుత్త్రగుణస్తవనాంకితంబు

నైన యీకావ్యమునకు మహాప్రసిద్ధి
నిచ్చుఁ గావుత కరుణ లక్ష్మీశ్వరుండు

కేరళదేశీయుఁ డగురవివర్మదేవుఁడను నొకకవి సంస్కృతమునఁ బ్రద్యుమ్నాభ్యుదయమనుపేర నీకథనే నాటకముగా రచియించియున్నాఁడు. ఆనాటకమునకును నీప్రబంధమునకును నితివృత్తమునందును పాత్రల నామములలోను జాల పోలికలున్నవి. ఈరెండును జదివినవారికి ఎవరిని వరనుకరించిరని సంశయము కలుగును. గాని పరిశీలించిచూచినచో వీరిరువురునుగూడ హరివంశము నాధారముగాఁగొని తమతమ గ్రంథములను రచియించి యుండిరని స్పష్టమగును. రవివర్మదేవుఁడు క్రీ. శ. ౧౨౮౦ ప్రాంతమువాఁడని మూఁడు శాసనముల నాధారముగాఁ గొని పీఠికాకారు లగు శ్రీ త. గణపతిశాస్త్రిగారు నిర్ణయించియున్నారు.

ఈసూరనార్యునిఁ దను తమ గ్రంథములలో నుతించిన కవులు పెక్కురుకలరు. ఒక్క పద్యముదాహరించెదను.

ఉ. శ్లిష్టకవిత్వవైఖరి విచిత్రతరాఘవ పాండవీయ ము
త్కృష్టముగా రచించి జగదేకనుతుల్గని ధాత్రిలో నవ
దిష్టయనంగఁ బద్మభవసన్నిభుఁ డైన మహాకవీశ్వరా
భీష్టతమప్రభావుఁ డగు పింగళిసూరకవీంద్రుఁ గొల్చెదన్.

పోడూరి పెదరామామాత్యుఁడు.

సాంబోపాఖ్యానకర్త యగుమోచెర్ల నన్నయకీసూరనార్యుఁడు మాతామహ వంశములోనివాఁడఁట-

"ప్రేమ మదీయమాతామహవంశవి
హారుఁ బింగళి సూరనార్యుఁ దలఁచి

సాంబోపాఖ్యానము.

ఈకవి రచించిన కళాపూర్ణోదయమునకు మూలాధారమును గూర్చి భారతి పత్రికలో పండితులు చర్చించియున్నారు. వివిధోద్యానములనుండి బహువిధ కుసుమంబులం దెచ్చి రమ్యతర మగుమాలం

గూర్చి మాలాకారునింబోలె బహువిధ పురాణజ్ఞుండగు సూరనార్యుండు పురాణములయందలి యనేకఘట్టములం దీసికొని, తనకనుకూలముగ దిద్దితీర్చి యీయుద్గ్రంథమును నిర్మించి కృతకృత్యుండైనాండు. ఈ గ్రంథ మొకపురాణమునకుగాని, యందలి యొకభాగమునకుగాని యనువాదమును గాదు, అనుకరణమునుగాదు. ఇది యొక విచిత్రమైన ప్రబంధము. అత్యద్భుతమైన యితివృత్తము.

ఈమహాకవి తనగ్రంథములయందుం జిత్రకారునకుం జిత్రములను లిఖించుకొనుటకై యనువగు సూచన నొసంగుచుం జక్కని పద్యములను రచించియున్నాండు. సుప్రసిద్ధచిత్రకారుం డగు రవివర్మ యాంధ్రభాషాజ్ఞానముకలవాండు కాకపోవుటచే సూరనార్యుని గ్రంథములం జదువమి నీచిత్రముల లిఖింపలేదని యూహింపందగియున్నది. అందలి పద్యములం గొన్నింటి నిట నుదాహరించుచున్నాండను.

మ. తమిం బూందీగెలం దూంగుటుయ్యెలలం బంతాలాడుచుం దూగునా
కొమరుం బ్రియపుగబ్బిగుబ్బెతలయంద్రఘుల్ జక్కంగాజాంగిమిం
టిమొగంబై చనుదెంచు తీవి గనుంగొంటే దివ్యమానీంద్రనా
కమృగీనేత్రిలమీందం గయ్యమునకుంగాన్ద్దంచులాగొన్నెడిక్. 1ఆ43

గీ. ఒరగు మీందటం జేరి కూర్చున్న ప్రియుని
యురము తరలంబు సోక మే నొయ్యవంచి
కనంగఆపలసిన యది గనుం డనుచునంత
గుచభరాలస వోలె నక్కునను వ్రాలె 8ఆ190

కళాపూర్ణోదయము.

ఉ. ప్రాణసఖీ! నిను న్నెరయంబాసి చనన్ దలి వచ్చెనాకుం గ
ళ్యాణి! తలంపుమీ సుసమయంబుల నన్నని ప్రేమపెంపునక్
బాణి మెడం దగిల్చి తనపైకిం దదాస్యము వంపంబూని సు
శ్రోణి నిజేశు మోముగుటచూంచి(త్రపాద్భుత మోదమగ్నతక్. 5ఆ177

ఉత్సా:- అనుచు గగనభాగమునకు నంచయొగయఁజూచినన్
దనుజకన్యకాళిలోను తనదు రెండుచేతులన్
వినయమొప్పఁ బొదుగఁబట్టి వేనవేలభంగులన్
దనరఁ బ్రియముఁ జెప్పుచును ముదం బెలర్ప నిట్లనున్ 3ఆ65

పారిజాతాపహరణము.

ఇట్టి వింకను గలవు

ఈమహాకవి చారిత్రము నెంతవ్రాసినను దృప్తి కలుగదు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే నింతతో విరమించెదను.

---

214 రామరాజభూషణుఁడు

ఆంధ్రపంచకావ్యములలో నొకటిగా సుప్రసిద్ధినొందిన వసుచరిత్రమును రచించినయిమ్మహాకవి భట్టుమూర్తియనువాఁడు; ఈతనియింటిపేరు ప్రబంధాంకమువారు; తండ్రి సూరపరాజు; తాత తిమ్మరాజు; ముత్తాత సింగరాజు; ఈకవిశ్రేష్ఠుఁడు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమనుద్వ్యర్థి కావ్యమునుగూడ రచియించెను నరసభూపాలీయమని నామాంతరముగల కావ్యాలంకార సంగ్రహమునుగూడ నీతఁడే రచియించెనని కొందఱును, ఆగ్రంథకర్త వేఱని కొందఱును జెప్పుచున్నారు. కావున ముందుగ నీగ్రంథత్రయకర్తృత్వమునుగూర్చి విమర్శించుట యావశ్యకమైయున్నది. ఈవిషయమునం బండితులలో ననేకమాఱులు చర్చలు జరిగియున్నవి. గ్రంథములుకూడ బయలువెడలినవి. నేనేమి చెప్పినను జర్వితచర్వణమేయగును. అట్లని నేనావిషయమును దలపెట్టకుండుటయుచితము కాఁజాలదు. క్లుప్తముగా నందునుగూర్చిచర్చించెదను. ఈమూఁడు గ్రంథములయందును గవివృత్తాంతములను తెలుపుపద్యగద్యములనిట నుదాహరించుచున్నాఁడను. ఇందువలన వివాదవిషయము స్పష్టము కాఁగలదు.

సీ. శతలేఖినీపద్యసంధానధౌరేయు
ఘటికాశతగ్రంథకరణధుర్యు
నాశుప్రబంధబంధాభిజ్ఞు నోష్ఠ్యని
రోష్ఠ్యజ్ఞు నచలజిహ్వోక్తినిపుణుఁ
దత్సమభాషావితానజ్ఞు బహుపద్య
సాధితవ్యస్తాక్షరీధురీణు
నేకసంధోచిత శ్లోకభాషాకృత్య
చతురునోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరజ్ఞు
నమితయమకాశుధీ ప్రబంధాంకసింగ
రాజసుత తిమ్మరాజపుత్త్రి ప్రసిద్ధ
సరసవేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి
నను బుధవిధేయు శుభమూర్తినామధేయు.

గద్యము:- ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభాబంధుర ప్రబంధ పఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయ భూషణసుపుత్త్రి తిమ్మరాజపౌత్త్రి సకలభాషావిశేష నిరుపమాపధాన శారదామూర్తి మూర్తిప్రణీతం బైన కావ్యాలంకార సంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబు.

నరసభూపాలీయము.

మ. నను శ్రీరామపదారవింద భజనానందుఁ జగత్ప్రాణనం
దనకారుణ్యకటాక్షలబ్ధకవితాధారాసుధారాశి సం
జనితైకైకదినప్రబంధఘటికా సద్యశ్శతగ్రంథ క
ల్పను సంగీతకళారహస్యనిధిఁ బిల్పించి పల్కెం గృపన్.

శా. శ్రీరామక్షితిపు న్మదగ్రజు జయశ్రీలోలు నానాకళా
పారీణున్ బహుసంస్కృతాంధ్రకృతులం బల్మారు మెప్పించి త
త్కారుణ్యంబున రత్నహారహయవేదండాగ్రహారాది స
త్కారంబందితి రామభూషణకవీ! ధన్యుండ వీ వన్నిటన్

గద్యము:- ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవింద వందన పవననందనప్రసాద సమాసాదిత సంస్కృతాంధ్రభాషాసామ్రాజ్యసర్వంకష చతుర్విధ కవితానిర్వాహక సాహిత్యరసపోషణ రామరాజభూషణ ప్రణీతంబైన వసుచరిత్రంబు"

వసుచరిత్రము.

సీ. వసుధిలంఘనకృపావర్ధితోభయకవి
తాకళారత్నరత్నాకరుండ
సకలకర్ణాటసామ్రాజ్యధురంధరరామ
విభుదత్త శుభచిహ్నవిభవయుతుఁడ
వసుచరిత్రాదికావ్యప్రశ్రిత బహునృప
ప్రాపితానేకరత్నస్తవుండ
శాశ్వతశ్రీవేంకటేశ్వరానుగ్రహ
నిరుపాధికైశ్వర్యనిత్యయశుఁడ
గీ. శ్రీకరమహాప్రబంధాంకసింగరాజ
తిమ్మరాజ ప్రియతనూజ ధీరసూర
పాత్మజుఁడ రామనృపభూషణాఖ్యసుకవి
నంకితమొసర్తు నీకావ్యమనఘశక్తి.

గద్యము:- ఇది శ్రీమద్రామచంద్ర చరణారవింద వందన పవననందన ప్రసాదసమాసాదితసంస్కృతాంధ్రభాషాసామ్రాజ్య సర్వంకషచతుర్విధకవితానిర్వాహక సాహిత్యరసపోషణ రామరాజభూషణప్రణీతంబైన హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు"

"హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము"

వసుచరిత్రమునఁ గవి తనతాతతండ్రుల నామములనుగాని గృహ నామమునుగాని చెప్పియుండలేదు. అయినను, హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమునందలి గద్యయు, వసుచరిత్రములోని గద్యయు నొకేవిధముగా నుండుటచేతను, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమందలి సీసపద్యములో వసుచరిత్రమును దానుకృతించినటు చెప్పియుండుటచేతను, నీ

రెండు గ్రంథములకుఁ గర్త యొక్కఁడేయనియు నాతనిపేరు రామ
రాజభూషణుఁ డనియు, నీరెండుగ్రంథములలో వసుచరిత్రము ముందును
హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము వెనుకను రచియింపఁ బడియెననియు
నిశ్చయమగుచున్నది. ఈవిషయముల నిదివఱకెవ్వరును గాదనియుండ
లేదు. ఇఁక వివాదవిషయము నరసభూపాలీయ కర్తృత్వమును
గూర్చియే- కవిపేరు నరసభూపాలీయమునుండి పైనను దాహరింపఁ
బడిన పద్యములో "శుభమూర్తి" యనియు, గద్యలో "మూర్తి"
యనియుఁ జెప్పఁబడినది. రచనాసౌలభ్యముకొఱకు వివాదాంశము
నిర్ధారణమగువఱకు నరసభూపాలీయ కర్తను మూర్తియనియుఁ
దక్కిన గ్రంథద్వయ కర్తను రామరాజభూషణుఁ డనియు వేఱు
వేఱు వ్యక్తులుగా నిట వ్యవహరించుచున్నాఁడను. ఈయిరు
వురి గృహనామములును ప్రబంధాంకమే. ఇరువురకును సింగరాజే
ప్రపితామహుఁడు. ఇరువురకును బితామహుఁడు తిమ్మరాజే- తండ్రులు
మాత్రము భిన్నులుగాఁ గన్పట్టుచున్నారు. మూర్తికవితండ్రి వెంకట
రాయభూషణుఁడు. రామరాజభూషణునితండ్రి సూరపరాజు. ఈ
వెంకటరాయ భూషణుఁడును సూరపరాజునునిజముగాభిన్నులైనయెడల
వీరిరువురకును తిమ్మరాజేతండ్రి కావున వీరిరువురును సోదరులయి
యుండవలయును. వీరు సోదరులైనయెడల మూర్తి, రామరాజభూష
ణకవు లిరువురును అన్నదమ్ముల బిడ్డలగుదురు. మూర్తి, రామరాజ
భూషణులొకరే యని యొకవాదము. సూరపరాజు, వెంకటరాయ
భూషణులొక్కరే యని మఱియొకవాదము. ఒక్కవ్యక్తికి రెండు
పేరులుండుట, అసంగతమనిగాని, అసంభవమనిగాని యొక్కమాటలో
నీవాదములను త్రోసిపుచ్చుటకు వీలులేదు. ఒకవ్యక్తి రెండుపేరులతో
వ్యవహరింపఁబడుచుండుట, లోకములోఁ బలుతావుల చూచుచు
న్నాము. అట్లే ఒక గ్రంథకర్త తనగ్రంథములలో నొకదానిలో నొక
పేరును వేఱొకగ్రంథములో వేఱొకపేరును వేసికొనియుండినుటకు
దృష్టాంతములున్నవి. అందుచే నీవాదములను త్రోసివేయక యందలి
సత్యాసత్యముల నారయఁ బ్రయత్నింతము.

ఈవాదములను విమర్శించినందువలన గలిగెడు ఫలితములివి:—

సూరపరాజును, వెంకటరాయభూషణుఁడును, వేఱునామములతో నున్న ఒకవ్యక్తియేయని యేకారణముచేనైన నిర్ధారణమగునెడల మూర్తి, రామరాజభూషణకవులు, సోదరులగుదురు. ఒకవేళ మూర్తి రామరాజభూషణు లొక్కవ్యక్తియేయని ఋజువగు నేని సూరపరాజ వెంకటరాయభూషణులు నొక్కరేయగుదురని వేఱ చెప్పనక్కఱలేదు. రెండునామములొక్కవ్యక్తి కుండునప్పు డందొకటి నిజనామమైయుండి రెంకవది తలిదండ్రులో, బంధువులో, యుంచిన ముద్దుపేరో; కాక సందర్భముననుసరించి ప్రజలు వాడుచువచ్చినపేరో; కాక పండితులు గాని ప్రభువులుగాని సంఘముగాని యిచ్చిన బిరుదునామమో కాక యావ్యక్తియొక్క ప్రజ్ఞావిశేషమునుబట్టి వచ్చిననామమో; యయి యుండుననుట లోకానుభవ సిద్ధము. నిజనామమునగాఁదలిదండ్రులుంచిన పేరు. తలిదండ్రులుతమకొమరునకు పసితనమున మొట్టమొదట వెంకటరాయభూషణుఁడని పేరుపెట్టిరని తలంచుట యంత సమంజసముగా నుండదు. సూరపరాజ, వెంకటరాయభూషణనామములొకవ్యక్తివేయని చెప్పవలసివచ్చునెడల సూరపరాజు నిజనామమనియు, వెంకటరాయ భూషణుఁడనునది బిరుదనామమనియు, నట్లే మూర్తి రామరాజభూషణులలో "మూర్తి" నిజనామమనియు. రామరాజభూషణుఁడనునది బిరుదునామ మనియు భావింపవలసియుండును. రామరాజభూషణశబ్దము బిరుదనామమనియు నాతని నిజనామము మూర్తియనియు, ధృవపడు నెడల నీవివాదమంతయు నంతరించి, పైని చెప్పిన గ్రంథత్రయమునకుఁ గర్తయొక్కఁడే యగును. రామరాజభూషణుఁడని తలిదండ్రులుంచిన నామమే యైనయెడల, శ్రీరామచంద్రుని నామముతో శివుని నామమును జేర్చి రామరాజభూషణుఁడని వారుపేరుంచిరని చెప్పవచ్చును. కాని యట్టిపేరును తలిదండ్రులుంచిరనుట సామాన్య విషయముకాదు. ఆయర్థమును సూచించునట్లింతటంతె సుబోధముగ నుండునట్టి పేరుంచి యుంచురని తలంచుట భావ్యము. అది బిరుదనామమని భావించునెడల

రామరాజసభ కలంకారప్రాయుఁడని యూహింపనగును. రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని తలంచునెడల వసుచరిత్రను రచించినవాఁడు, నరసభూపాలీయకర్తయగు మూర్తి యైనఁ గావచ్చును. లేదా పేరుతెలియని మరియొక కవియైన కావచ్చును. గవి కృష్ణదేవరాయల యల్లుఁడైన యళియరామరాజు సంస్థానములోనుండి యాతనిచేత సత్కారములనుబొందినట్లు పద్యములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది కావునను వసుచరిత్రయును అళియరామరాజు తమ్ముఁడైనతిరుమలరాయలకు కృతియిచ్చినను, ఈకవి యళియరామరాజు నాస్థానమునందుండి యనేకకృతులను రచించినట్లు చెప్పఁబడి యుండుటచేతను, రామరాజు సభకు భూషణప్రాయుఁడుగా నున్నవాడనియు నందుచే నీతనికి రామరాజభూషణుఁడను బిరుదు నామము గలిగెననియు, ఇది బిరుదునామమే గాని నిజనామము గాదనియు, దలంపనగును. ఇతని తండ్రికిఁగూడ వెంకటరాయభూషణుఁ డనునది బిరుదనామమే గాని నిజనామము కాదనియు, నాతని నిజనామము సూరపరాజనియు నొకపక్షమువారిచేఁ దలంపఁబడుచున్నది. ఈ వెంకటరాయలెవ్వరని యడుగుదురేమో! వెంకటరాయనామధారు లగు ప్రభువులా కాలమున నలుగురైదుగురున్నారు. అందెవ్వరైన నొకరు గావచ్చును. ఎవ్వరోయేల? నరసభూపాలీయ కృతికర్త లగు పోచిరాజు వారి వంశములోనే యొక వెంకటరాయలు కలఁడు అతనిని కవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించియున్నాఁడు.

చ. అతనిసహోదరుండు చతురంబుధివేష్టిత భూధురంధరుం
డతులితశౌర్యభీకరభుజాగ్రుఁడు వేంకటరాజు వ్రాల్చు నా
క్షితిపతి దానవాసనల ఖేచరశాఖిఁ దిరస్కరింపఁగా
వితతతదీయదుర్యశము విస్ఫుటమౌ నలి మండలాకృతిక్.

సూరపరాజపోషకుఁ డీవెంకటరాయలైనఁ గావచ్చును. మరియొక వెంకటరాయలైనఁ గావచ్చును. ఆ కాలమున రాజులయాస్థానముల నుండుకవు లారాజునకు భూషణులని బిరుదనామములుగా వేసి

కొనుట యాచారము. చంద్రాంగద చరిత్రమును రచించిన పైడిమఱ్ఱి వెంకటపతి పూర్వులలో నొకనికి కృష్ణరాయభూషణుఁడను బిరుద మున్న ట్లీక్రిందిపద్యములో నున్నది.

సీ. సకలసత్కవిపూజ్యసుకవిత్వ సామ్రాజ్య
నిర్వాహకుఁడు పెద్దపర్వతన్న
వివిధభాషావాక్యవిరచనాచాతుర్య
సర్వంకషుఁడు బోడిపర్వతన్న
వరపద్యదాకార వాచాచమత్కార
నిరుపమమతిశాలి తిరుమలన్న
యవధానకృతిగర్భకవితాచ్ఛసందర్భ
కీర్తి తప్రజ్ఞుండు కేశవన్న
దనకు నన్నలుగాఁగ దనరుకృష్ణ
రాయభూషణకులరామరాజతనయ
కేశవాత్మజపర్వతాధీశు వేంక
టాద్రి నిదె కావ్యమేనిత్తు నంకితముగ.

ఈపద్యమందలి కృష్ణరాయభూషణశబ్దము బిరుదనామమైనట్లు కవిచరిత్రకారు లీక్రిందివాక్యములలో నుడివియున్నారు. "పయిపద్యము లోనున్న కృష్ణరాయభూషణశబ్ద మాకవికి కృష్ణదేవరాయని యాస్థానమున కలంకారముగ నుండుటచేతనే వచ్చినను" దీనినిబట్టి "రాయభూషణ" శబ్దములు బిరుదనామములుగా నాకాలమునఁ బెట్టుకొనుచుండుట కలదనియు, రామరాజభూషణ" శబ్దమట్టి బిరుదనామమే యనియు నిశ్చయింపవచ్చును. ఆకాలమునాటికవులు తాము రచించినగ్రంథములలో తమవృత్తాంతమును దెలుపుపద్యములయందును గద్యములలోను తమనిజనామమును దెలుపకయే, బిరుదనామమునుమాత్రమే తెలుపు నాచారముకూడ కలదు. చింతలపూడి యెల్లయకవి రాధామాధవమును రచించినందులకై శ్రీకృష్ణదేవరాయలచే రాధామాధవనామ బిరుదమును బొందిన ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

శా. రాధామాధవ మచ్యుతాంకితముగాఁ బ్రౌఢక్రియం జెప్పి త
న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గర్ణాటేశు మెప్పించి నా
నాధాత్రీపప్రతిమానసత్కవులలోనన్ భూషణశ్రేణితో
రాధామాధవనామ మందినజగత్ప్రఖ్యాతచారిత్రుఁడన్.

రాధామాధవమునకుఁ బిమ్మట రచించిన తారకబ్రహ్మరాజ మను గ్రంథములో నీయెల్లయకవి తననిజనామమును దెలుపుట మానివేసి, "రాధా మాధవుఁడు సుకవిరత్నము చెప్పెన్". "రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్". ఇది శ్రీమదనగోపాలచరణకమలసేవా ధురీణ సత్కళాపారీణ కృష్ణభట్టారకపౌత్త్ర చింతలపూడి కామయ ప్రభుపుత్త్ర శుద్ధసారస్వతవిభవ రాధామాధవప్రణీతం బైన" అని ప్రత్యేకముగ బిరుదనామమునే వేసికొనియున్నాఁడు. అట్లే రామరాజ భూషణకవియు, తానాబిరుదమునందకపూర్వమునరసభూపాలీయమునఁ దననిజనామ మగు "మూర్తి" శబ్దమును గద్యలో వేసికొనియుండె ననియుఁ రామరాజశ్రయము లభించినపిమ్మట రామరాజభూషణుఁడై ఆబిరుదనామమునుమాత్రమే వసుచరిత్రాదులయందు వేసికొని నిజ నామమును మానివేసెననియు దలంచుటలో విరుద్ధ మేమియును లేదు.

దీనినిబట్టి నరసభూపాలీయము ప్రథమముననను, తరువాత వసు చరిత్రమును బిమ్మట హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును రచించియుండె ననిస్పష్ట మగుచున్నది. ఈవిషయము సత్యమయినప్పుడే, మొట్టమొదట "మూర్తి"నామధారియై పిమ్మట రామరాజభూషణబిరుదనామగృహీత యైనవాఁడొక్క వ్యక్తియేయని నిర్ధారణ మగును. అట్లుగాక నరసభూ పాలీయము వసుచరిత్రకంటెఁ బిమ్మట వ్రాసెనని ఋజువైనచో పై గ్రంథత్రయైకకర్తృత్వసిద్ధాంతము నిలువఁజాలదు. ఈమూఁడుగ్రంథము లకుఁ గర్త యొక్కఁడేయని వాదించువారుకూడ, తమవాదమునకు బల మైనకారణ మని చెప్పుచు, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునందలి 'వసు చరిత్రాదికావ్యప్రీతబహునృపప్రాపితానేకరత్నస్థలుండ' అనుసీసపద్య పాదము నుదాహరించి, యందలి ఆదిశబ్దముచేత నరసభూపాలీ

యము బహుళబ్దముచేతఁ దత్కృతిపతియగునరసరాజును సూచింపఁ బడుచుండె ననియు, మొట్టమొదట వసుచరిత్రపేరొ్కనఁబడుటచేఁ దానికిఁ దరువాత నరసభూపాలీయము రచింపఁబడెననియుఁ గావున నీగ్రంథత్రయమునకుఁ గర్తయొక్కఁడే యనియు నొకయుక్తి చెప్పఁ చున్నట్లు కవిచరిత్రమున నుదాహరింపబడియున్నది. ఫలితము సత్యమే యయినను, నిందులకుఁ జూపినహేతువునకు స్వవచన వ్యాఘాత దోషముబట్టుచున్నది. వసుచరిత్రములో "రామరాజభూషణుఁడ" నని బిరుదనామమును వేసికొని దానితరువాత రచించిన నరసభూపాలీయ మున, నిజనామ మగు 'మూర్తి'యనివ్రాసి, పిదప మరల హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానములో 'రామరాజభూషణుఁడ'నని వేసికొనునా? అక్షేప్య డును చేయఁడు. ఈయాక్షేపణముతో గ్రంథత్రయైకకర్తృత్వ సిద్ధాం తము మరల సంశయాస్పద మగును. కావున పైనిజెప్పినయుక్తి, దోష సంయుక్తమై సిద్ధాంతమునకు సహాయకారి కానేరదు. నరసభూపాలీ యము వసుచరిత్రమునకుఁ బిదప రచింపఁబడినదను మాటయును సత్యము కాదు.

వసుచరిత్ర కృతిప్రదానమగునప్పటికి, కృతిపతియైన తిరుమల రాయుఁడు కర్ణాటరాజ్యసింహాసనమునందు పట్టాభిషిక్తుఁడై, ఆతని యన్నయైన యళియరామరాజు చనిపోవుటచేఁ జీర్ణమైపోయిన కర్ణాట రాజ్యలక్ష్మిని పునరుద్ధరించినట్లు వసుచరిత్రమునందలి యీక్రిందిపద్య ము లవలనఁ గన్పట్టుచున్నది.

సీ. వసుమతీభారదుర్వహత నెవ్వనియుర్వ
రావరాహాంక మర్థము వహించు
గరగతచక్రవిక్రమశక్తి నెవ్వాని
రామానుజత్వంబు రమణ కెక్కు
జీర్ణకర్ణాటలక్ష్మీపునస్సృష్టి నె
వ్వానిలోకేశ్వరత్వము పొసంగుఁ

జటులశార్వరమగ్నసర్వావర్ణోద్ధార
పటిమ నెవ్వనిరాజభావ మెసఁగు

తే. నతఁడు వీరప్రతాప రాజాధిరాజ
రాజపరమేశ్వరాష్ట దిగ్గాజకులమ
నోభయంకరబిరుదసన్నుత జయాభి
రామగుణహారి తిరుమలరాయశౌరి.

సీ. ఘనసింధురక్తలోచనయుక్తిఁ గడచఁడు
మాతంగతతి నంటు మలినమెల్ల
గరదుఁడై పెన నధోగతిఁ బడ్డయమ్మహా
హీనుని నెనసినయేవమెల్ల
నరకహేతుహిరణ్యహరణవృత్తిఁ జలించు
కొమ్ముకాని భజించు కొదవలెల్ల
రౌరవాధార ఘోరప్రపాతకులైన
విషమగోత్రులనంటు వృజినమెల్లఁ

తే. గడిగికొనియె వసుంధరాకమలనయన
యారా! వీరప్రతాపరాజాధిరాజ
రాజదేవేంద్రతిరుమలరాయచంద్ర
సాంద్రపట్టాభిషేకాంబుసముదయమున.

చ. తిరుమలరాయశేఖరుని ధీరచమూభటరాజి యాజి భీ
కరయవనేశ్వరప్రహితఖానబలంబులఁ జక్కు సేయ ని
ద్దరఁ బెనుగొండకొండలు మదద్విపచర్మకపాలమాలికా
పరికరభూషితంబు లయిబల్విడిఁ గాంచె గిరీశభావమున్.

ఈ పైపద్యములనుబట్టి తిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుఁడైనవిష్మటను, తిరుమలరాయలకు మహమ్మదీయులతోఁ బెనుగొండ యుద్ధము జరిగినవిష్మటను, వసుచరిత్రమును గవి తిరుమల రాయలకుఁగృతియొసంగెననిస్పష్టమగుచున్నది. శాలివాహనశకము ౧౪౬౫ సంవత్సరములో జరిగిన తళ్లికోట యుద్ధములో అళియరామరాయలు

మృతి చెందినపిమ్మట కర్ణాటరాజ్యము జీర్ణమైపోవుటయు, అనంతరమునఁ దిరుమలరాయలు జీర్ణమయిపోయిన కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మిని పునరుజ్జీవింపఁజేసి పట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు జరిగినది. పెనుగొండవద్ద తురకలతో జరిగిన యుద్ధములోఁ దిరుమలరాయలు జయించుటను గూడ కవివర్ణించి యున్నాఁడు. ఈవిషయములనుబట్టి వసుచరిత్ర రచనాకాలమును నిర్ధారణము చేయవలసియున్నది.

వసుచరిత్ర యందలి కృత్యాది పద్యములనుబట్టి విమర్శింపఁగా వసుచరిత్రకృతిప్రదానకాలము క్రీ. శ. 1580 ప్రాంతమని తేలినది.

నరసభూపాలీయము అళియరామరాజునకును దిరుమలరాయలకును మేనల్లుఁడైన పోచిరాజు నరసరాజునకంకిత మీయఁబడినది. ఆగ్రంథమున, కృతిపతి మేనమామలగు రామరాజును, ఈతిమ్మరాజును గూడ కవివర్ణించియున్నాఁడు. ఆపద్యముల నీక్రిందవ్రాయుచున్నాఁడను.

సీ. ఖలునతిద్రోహిసల్కయతిమ్మనిహరించి
సకలకర్ణాటదేశంబునిలిపె
నతునివర్ధితునిఁదత్సుతునిఁబట్టముఁగట్టి
కుతుపనమల్కనక్షోణినిలిపెఁ
బదిలుఁడైరాచూరుముదిగల్లుగప్పంబు
సేయఁగాంచిసపాదుసీమనిలిపె
శరణన్నమల్కనిజామునకభయంబొ
సంగితదీయరాజ్యంబునిలిపె

తే. నవనియంతయు రామరాజ్యంబుసేసెఁ
దనగుణంబులు కవికల్పితములుగాఁగ
నలవిమెరచింపసత్కావ్యములను వెలయ
భూమినొకరాజమాత్రుఁడే రామవిభుఁడు

సీ. తనభుజాదండకోదండమఖండమై
యనువేలశరవృష్టినాచరింప

దనహేతిశతకోటిఘనధాళధళ్యమై
ప్రతిపక్షబలభిదాపటిమ నెఱపఁ
దననిగ్రహంబుసజ్జనవనోహారియై
మంజుఘోషాశ్లేషమహిమఁ జెలఁగ
దనవైభవంబుసంతానసమగ్రమై
సురభిసంభృతగుణస్ఫురణఁ జెంద

తే. రాజదేవేంద్రుఁడితఁడనఁ దేజరిల్లు
ననఘచాళుక్యనారాయణాంకవివిధ
బిరుదమన్నెవిభాళాది బిరుదశాలి
ప్రాభవోపేంద్రుఁ డెఱతిమ్మపార్థివుండు.

ఈయెఱతిమ్మపార్థివుఁడే వసుచరిత్ర కృతిపతియయిన తిరుమల రాయలు. కర్ణాటరాజ్య పట్టాభిషేకానంతరమున నీయెఱతిమ్మరాజు, వీరప్రతాపరాజాధిరాజ పరమేశ్వర తిరుమలరాయలయినాఁడు. నరస భూపాలీయ కృతి రచనమునాటికి తిరుమలరాయలు కర్ణాటరాజ్య లక్ష్మి నందలేదనియు, రామరాజును వర్ణించిన పద్యమునుబట్టి కర్ణాట రాజ్యము నశించిపోలేదనియు, రామరాజు పరిపాలనక్రిందనే యున్న దనియు స్పష్టమగుచున్నది దీనినిబట్టి నరసభూపాలీయము, వసుచరి త్రమునకంటె నించుమించుగా నిరువదియేండ్లు పెద్దదని నిస్సంశయ ముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఇంతవఱకు వ్రాసినదానినిబట్టి వసుచరిత్రకర్త, రామరాజ భూషణబిరుదనామముగల యొకవ్యక్తియయి యుండవచ్చునని తేలి నది కాని యాతని నిజనామము మూర్తి యనితేలినగాని గ్రంథత్ర యైకకర్తృత్వము స్థిరపడదు. వసుచరిత్రమును రచించినకవి భట్టుమూర్తి యని లోకములో చిరకాలానుగతమైన ప్రతీతియున్నది. దానికితోడు వసుచరిత్రమునకు వ్యాఖ్యానమునువ్రాసిన బహుగ్రంథరచనాదక్షుండగు సోమనాథకవి యీక్రింది పద్యములలో వసుచరిత్ర "మూర్తి" కవివిర చితమని వ్రాసియున్నాఁడు.

శా. ఈరీతిం గవితావితానవృతగౌరీశానమౌళిస్థలో
దారోద్దేశుఁడనైన నాకు వెసవిద్యావంతులెల్ల న్మనో
హారప్రక్రియ మూర్తిచేత రచితంబై విశ్రుతంబౌ వసు
ధ్మారాట్చిత్రచరిత్ర టీకకయి యుత్సాహంబు పుట్టించినన్.

ఉ. కారణజన్ముఁడై కవినికాయము మెచ్చఁగఁ గావ్యకర్తయై
భూరికళాకలాపుఁడయి పొల్పువహించెడు భట్టుమూర్తి చే
నీరితనై సుఖార్థవసహీన పదాస్పదమైనయావసు
ధ్మారమణప్రవృత్తము సుసాధ్యముకాదు తలంచిచూడఁగన్.

"ఇంచుమించుగా రామరాజభూషణుని కాలములోనే రచియింపఁబడిన లక్షణదీపికలో రెండవ పద్యము తరువాత "మంజీరశబ్దమునకు భట్టుమూర్తి వసుచరిత్ర మొదటిపద్యము ప్రథమచరణమున హల్లునకుఁ బ్రయోగము" అని వ్రాయఁబడి

శా. "శ్రీభూపుత్రి వివాహవేళ నిజమంజీరాగ్రరత్నస్థలీ"

ఇత్యాది వసుచరిత్రపద్య ముదాహరింపఁబడియున్నది. సరికాలము వారుకూడ సుప్రసిద్ధుఁడైన రామరాజభూషణుని భ్రమించుట పొసఁగనేరదు. గాన నిరువురు నొక్కరే యనుట యధిక విశ్వాసనీయము"

రామరాజభూషణుని కాలములోనే యుండి యాకాలములోనే మనుమలనెత్తిన వెంకటపతిరాయల విద్యాగురువగు మండరామానుజాచార్యుని ముమ్మనుమని మనుమఁడగు లక్ష్మీనరసింహాచార్యులు తాను రచించిన యాంధ్రకౌముదియందు,

"ముప్రత్యయాభావస్య అల్లసాని పెద్దనార్యశిష్యేణ భట్టుమూర్తి మహాకవినా విరచితే వసుచరిత్రే-

ముప్రత్యయాభావమున కల్లసాని పెద్దనార్యశిష్యుఁడైన భట్టుమూర్తి మహాకవిచేత రచితమైన వసుచరిత్రమునం దనివ్రాసి-

సీ. రాజహంసలుగాని రాజహంసలుగారు
సరసకళాసారసారరుచుల"

అను వసుచరిత్రములోని యీసీసపాదమును లక్ష్యమునుగాఁ జూపి యున్నాఁడు. బట్టుమూర్తికి నూఱుసంవత్సరములలోపలనే యిట్లు గ్రంథస్థముచేసినవ్రాఁతను నిరాకరించుటకు ప్రబలప్రమాణము కావలసి యుండునుకదా!"

ఆంధ్రకవుల చరిత్రము.

ఈవ్రాఁతలనుబట్టి చూచినచో వసుచరిత్రకృతికర్త యొక్క నిజనామము 'మూర్తి' లేక 'బట్టుమూర్తి' అయియున్నట్లు తేలుచున్నది. ఇది యసత్యమనుటకు కాధారములు గన్పట్టుటలేదు. ఇది యసత్యమని చెప్పువారు, రామరాజభూషణశబ్దము బిరుదనామముకాక నిజనామమని యైన చెప్పవలయును. లేదా, రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని యెంచినను, వసుచరిత్రకర్త మూర్తి కాఁడనియు, నిజనామమును మఱుగుపరచిన మఱియొకవ్యక్తియై యున్నాఁడని యైన చెప్పవలయును. ఈకడపటివాద మిదివఱకు లేదు. వసుచరిత్రకర్తయు నరసభూపాలీయకర్తయు నొక్కఁడు కాఁడనియు, నరసభూపాలీయకర్త మూర్తియనియు, వసుచరిత్రకర్త రామరాజభూషణుఁడనియు మాత్రమే చెప్పుచున్నారు కాని, వసుచరిత్రకర్త రామరాజభూషణ బిరుదనామధారి యగు వేఱొకవ్యక్తియని యెవరును వాదించుటలేదు. కావున రామరాజభూషణనామము బిరుదనామమని మనమునమ్మినయేని, వసుచరిత్రకర్తృత్వము ఎవరును చెప్పని యనామధేయవ్యక్తియందుంచుటకంటె, చిరకాలానుగతముగా బుధులచేతను వ్యాఖ్యాతృకర్తచేతను సమకాలికులచేతను. బేర్కొనఁబడుచున్న మూర్తియందే యుంచి యీగ్రంథములు మూఁడిటికిని కర్త యొక్కఁడే యనియు అతఁడు రామరాజభూషణ బిరుదనామమును వహించిన మూర్తి యనియు, అతఁడే శారదామూర్తియనియు, అతఁడే శుభమూర్తియనియు, అతఁడే భట్టుమూర్తి యనియు, నిర్ధారణమొనర్చుట న్యాయమును సత్యమునై యున్నది. ఆంధ్రకవి చరిత్రకారులును, వసుచరిత్రాది గ్రంథపీఠికాకారులు నట్లే భావించియున్నారు. నేనును వారిభావముతో భవించుచున్నాఁడను.

ఈకవికి తండ్రు లని చెప్పఁబడిన సూరపరాజు వెంకటరాయ భూపణులలో నొకఁడు జనకతండ్రి యనియు, నొకఁడు పాలకపిత యనియు నొకవాద మున్నది. ఈవాదమును కవిచరిత్రకారు లిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఈకవి తన జనకపితను పాలకపితనుగూడ సంతోషపెట్టుట కయి యొకపుస్తకమునందు కన్నతండ్రిపేరు వేసెననియు ఒకపుస్తకము నందు పెంచుకొన్న తండ్రిపేరు వేసెననియు, . ఒకపుస్తకమునఁ దేవ్వరిపేరును వేయక విడిచెననియుఁ జెప్పుచు ఆయాపుస్తకములయం దుపయోగింపఁబడిన పదములేయొకఁడు జనకపితయనియు, నొకఁడుపాలక పితయనియు సూచించుచున్నవని చెప్పుచున్నారు. హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానములోని "సూరపాత్మజుఁడ"నను వాక్యమువలన సూరపరాజున కౌరసుఁడని యాత్మజశబ్దము దృఢపరుచుచున్నదనియు, నరసభూపాలీయములోని "వేంకటరాయభూషణసుపుత్రు" నను వచనమువలన వెంకటరాయభూషణునకు దత్తుఁడని సుపుత్రశబ్దము దృఢపఱుచుచున్నదనియు వాదించుచున్నారు. ఈయర్థములయం దాత్మజశబ్దమునకుఁ దనవలనఁబుట్టినవాఁడు కాని దత్తుఁడు కాఁడనియు, సుపుత్రశబ్దమునకు పున్నామ నరకమునుండి రక్షించు దత్తుఁడు కాని కన్నవాఁడు కాఁడనియు గ్రహింపవలెను ఈయంశములకనుకూలము గానుండు కథలు కొన్నికలవుగాని గ్రంథవిస్తారభీతిచే వానిని విడచుచున్నాను.

నరసభూపాలీయకర్తయు, వసుచరిత్రకర్తయు నొక్కఁడే మో యనినాకు సందేహముకలిగించుటకుఁ గారణము లయినమఱికొన్నిఁటిఁ గూడ నిప్పుడిందుఁ జేర్చుచున్నాను. వీనిని పయిని చెప్పినవానితోఁ జేర్చిచదివి బుద్ధిమంతులుతమయిచ్చవచ్చినసిద్ధాంతముచేసికొనవచ్చును.

గీ. తారచించిన వసుచరిత్రమునఁ గన్న
తండ్రి సూరన పెలయించి తెలపఁడయ్యె
నన్నుమనశారదామూర్తి నాఫలంబె
దత్తుఁడగువానిఁ జేపట్టఁ దరమె నాకు.

అను చాటుధారాపద్య మొకటి రామరాజభూషణుఁడు తన వసుచరిత్రములో జనకపితయైన సూరపరాజు పే రుదాహరించి తన్నుఁ బేర్కొనకపోవుటచేత పాలకపిత యైన వేంకటరాయభూషణునిచేఁ జెప్పఁబడినదని వాడుకలోనున్నది.

ఈదత్తపుత్త్రగాథను జెప్పువారు గ్రంథత్రయము కర్తృత్వము నంగీకరించుచున్నారు. మూర్తియును రామరాజభూషణుఁడు నొక్కఁడేయని వారియభిప్రాయము. ఇఁక తండ్రులవిషయములోమాత్రమే వారు భిన్నాభిప్రాయులుగా నున్నారు. వారీదత్తపుత్త్రవివాదమునకు "ఆత్మజ" "సుపుత్త్ర" శబ్దార్థములే యాధారములైనట్లు పైవ్రాఁతవలన స్పష్టమగుచున్నది. అంతకంటె వేఱుగ నెట్టియాధారమును జూపఁబడుటయును లేదు. ఇది కేవలము భ్రమ- పుత్త్రశబ్దవాచ్యుఁడు దత్తుఁడే గాని యౌరసుఁడు కాఁడను న్యాయము లేదు. దీనికై శాస్త్రములను బరికింపనక్కఱలేదు. వారాధారముగా గైకొనిన యాపద్యములయందే వారనుకొనిన యర్థమునకు భిన్నములయిన యర్థములయందు దాకవియే యాశబ్దములను బ్రయోగించియున్నాఁడు. నరసభూపాలీయములోఁ గవితండ్రి యైన వెంకటరాయభూషణుని "తిమ్మరాజపుత్త్ర" అనియు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములో సూరపరాజును "తిమ్మరాజప్రియతనూజ" అనియు వ్రాసియున్నాఁడు. పుత్త్రశబ్దమును దత్తుఁడను ప్రత్యేకార్థములోఁ గవియుపయోగించినాఁడని తలంచునెడల తిమ్మరాజునకు వెంకటరాయభూషణుఁడు దత్తుఁడనియు, సూరపరాజు ఔరసుఁడనియు, జెప్పవలసివచ్చును. ఇదియసంభవము. కావున నీశబ్దార్థములపై నాధారపడిన దత్తపుత్త్రగాథ విశ్వాసార్హమైనది కాదు.

వసుచరిత్రమునఁ గవి తాతతండ్రుల నామములనుగాని గృహనామమునుగాని చెప్పియుండలేదు. అందుచే వసుచరిత్రమునఁ గన్నతండ్రియైన సూరనపేరు చెప్పి తనపేరు చెప్పలేదని వెంకటరాయభూషణుఁడు విచారించినట్లు చెప్పెడి పైచాటుధారయందలికథయు విశ్వాసార్హము కాదు.

వాస్తవముగా, మూర్తియు రామరాజభూషణుఁడును వేఱయి, యున్నచో, సోదరులో, సోదరపుత్త్రులో యైనవారిరువురును తమతమ గ్రంథములలో తిమ్మకవిజగ్గకవులవలె నొకరి నొకరు స్మరించి యుండకపోరు.

గ్రంథత్రయైక కర్తృత్వము నంగీకరించిన, వీరేశలింగము పంతులుగారును, ఈగ్రంథత్రయ పీఠికాకారులును, ఇతరులు మఱి కొందఱును తమసిద్ధాంతమునకు జూపిన హేతువులలోఁ గొన్నిఁటిని వారివి వీరును, వీరివివారును, ప్రబలప్రమాణములు కావనియో సయుక్తికములు కావనియో గ్రహింపక విమర్శించుచు వచ్చిరి. అట్టివాని నిటచూపుట, అనవసరమనియు, గ్రంథవిస్తర మగుననియు, దలంచి వదలివేసి అవసరమని నాకుఁ దోఁచినంతవఱకుమాత్రమే వారియభిప్రాయములను గ్రహించితిని. ఇఁక నీవివాదవిషయమును వదలి యాతఁడు రచించిన గ్రంథత్రయమునుగూర్చి వ్రాయుచున్నాఁడను.

నరసభూపాలీయము అలంకారశాస్త్రము; సంస్కృతమున విద్యానాథకృతమగు ప్రతాపరుద్రీయమువలెనే, ఆంధ్రమున నీనరసభూపాలీయమును మూర్తికవి రచించియుండెను. ప్రతాపరుద్రీయమున లక్ష్యభాగమునందు ప్రతాపరుద్రునికీర్తి ప్రతాపాదులు వర్ణింపఁబడినట్లే, నరసభూపాలీయమున నరసింహరాజుయొక్క కీర్తి ప్రతాపాదులు లక్ష్యముగా నీయఁబడినవి. ఈనరసరాజు సూర్యవంశపు క్షత్రియుఁడు; ఓబళరాజునకును లక్కాంబికకును పుత్త్రుఁడు. కావేరినదికిఁ గట్టకట్టించి, నదికిరుపార్శ్వములను వృక్షములను నాటించిన కరికాలచోడుఁ డీతని వంశమునకు మూలపురుషుఁ డైనట్లీగ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినది ఆవంశమున పోచిరాజనునతఁడు జన్మించి వంశకర్తయయ్యె నని యీక్రింది పద్యములలోఁ గవి చెప్పియున్నాఁడు.

తే. శ్రీలఁ జెలువొందు నాకరికాలచోళ
కుంభినీనాథుకులమున సంభవించె
ఘనఖనిక్షోణి రత్నంబు గలుగురీతి
భోగసౌభాగ్యసురరాజు పోచిరాజు.

క. ఆపోచిరాజవంశ సు
ధాపారావారమునకుఁ దారాపతియై
యేపొందుఁ దిరుమలక్షో
ణీపాలుఁ డనంతకీర్తి నిత్యోజ్జ్వలుఁడై.

కృతిపతియైన నరసభూపాలుఁ డీయోచిరాజు వంశములోనివాఁడు. ఈవంశమందలి వెంకటపతియను నాతఁడు చంద్రగుత్తిదుర్గపరిపాలకుఁ డయిన ట్లీక్రింది సీసగీతివలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. తే. జగతి నేరాజు కువలయోత్సవ మొనఁగు
రాజు గావున నటుస్వీయగోత్రుచేతఁ
గోరి యన్వర్థ మగుచంద్రగుత్తిదుర్గ
మతఁడు విలసిల్లు వేంకటక్షితివరుండు.

కృతిపతి యైన నరసభూపాలుఁడు, ఆరవీటి బుక్కభూపాలునకు మనుమని కుమార్తెయైన లక్కమాంబ కొడుకు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యల్లుఁడైన అళియరామరాయలు, వసుచరిత్ర కృతిపతియైన తిరుమలరాయలు మొదలుగానయిదుగురు సోదరులకును నరసభూపాలుఁడు మేనల్లుఁడు. ఈవిషయము లీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పబడినవి. కృతిపతితండ్రియైన యోబరాజు

సీ. ఘనభుజాశౌర్యరాఘవుఁడు రాఘవదేవ
ధరణీశుఁ డేరాజుతాతతాత
నరనుతుఁ డైనపిన్నయరాజు సౌజన్య
ధన్యుఁ డేరాజన్య తాతతండ్రి
యమితవైభవుఁ డైనయార్వీటి బుక్కభూ
తలనాథుఁ డేరాజు తండ్రితండ్రి
యసమానవిద్యాధురంధరుఁ డగు
రామరాజేంద్రుఁ డేరాజుతండ్రి.

తే. యట్టిసోమాన్వయాబ్ధి శీతాంశుఁ డనఁగ
నమరు శ్రీరంగవిభుపుత్త్రియై చెలంగు

లక్కమాంబను వరియించె లలితశీల
సమ్మహాసాధ్వి సోదరులధికయశులు.

క. కోనక్షితిపతి, తిమ్మమ
హీనాథుఁడు, రామనృపతి యెఱతిమ్మధరా
జానియును వేంకటేంద్రుఁడు
భూనాయకతిలకు లగుచుఁ బొల్తురు ఘనులై.

క. ఈరాజమణులసోదరి
యై రాజిలు లక్కమాంబ యమృతాశనధా
త్రీరుహాములకై దింటికి
నారయఁ దోబుట్టు వగురమాంగన పగిదిన్.

క. పౌలోమికి నిందుర్నిసకుమ
హాలలితాకృతి జయంతుఁ డాత్మజుఁ డైన
ట్లాలక్కమాంబ కోబన్న
పాలునకు నృసింహధరణిపతి జనియించెన్.

ఈనృసింహధరణిపతియే నరసభూపాలీయ కృతిభర్త. ఇతఁడు తోరగంటి దుర్గరాజ్యపాలకుఁ డైనట్లు షష్ఠ్యంతములలోని యీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియు చున్నది.

క. తోరగంటిదుర్గరాజ్య
స్థిరసింహాసననివాసదీక్షానిధికిన్
వరయంత్రమత్స్యభేదన
బిరుదోద్దండునకు గండభేరుండునకున్.

కృతిపతియైన నరసభూపాలుఁడు కవినిగూర్చిపలికినట్లు రచించిన యీక్రిందిపద్యములవలనఁ గవి సామర్థ్యము తెలియుచున్నది.

సీ. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార
తయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యలమయూరు సువర్ణకలన చోరునియర్థ
సంగ్రహమ్ము మురారి శయ్య నేర్పు

సోమువప్రసాదంబు సోమయాజుల నియ
మంబు భాస్కరుని సన్మార్గఘటన
శ్రీనాథుని పదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి యమరే
శ్వరుని సహస్రముఖదృష్టి,

తే. నీక కల దటుగాన ననేకవదన
సదనసంచారఖేదంబు సడలుపఱిచి
భారతీదేవి నీజిహ్వఁ బాదుకొనియె
మూర్తికవిచంద్ర! విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర!

ఈకవి తనగురు వెవ్వరో చెప్పియుండ లేదు. అల్లసాని పెద్దనా మాత్యుఁ డీతనిగురువని ఆంధ్రకౌముదియందున్నట్లు పైని తెలుపఁబడి నది. కాని యీకవి యీవిషయమును దనగ్రంథములయం దెచ్చటను జెప్పకపోవుటచే నందెంతవఱకు సత్యమున్నదియు నిశ్చయింపఁజాల కున్నాఁడను.

కావ్యముయొక్క ఘనతను, కావ్యప్రయోజనమును, గావ్యల క్షణమును గవి యీక్రింది పద్యములలో మనోహరముగా వర్ణించి యున్నాఁడు.

శా. వేదంబుల్ నృపశాసనంబులు సుహృద్విజ్ఞాపనంబు ల్పురా
ణాది గ్రంథము లంగనాజనవిలాసాలాపలీలాసము
త్పాదుర్భావము లౌర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాదప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమ ల్వర్ణింపఁగా శక్యమే.

మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము జగత్ప్రఖ్యాత విఖ్యాత సా
గరచంద్రోదయ మిష్టసంఘటన రేఖాదివ్య ధేనూత్తమం
బురు కార్పణ్యదశానిశాదినముఖం బుద్వేలనిర్వాణభ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బగినఁ గావ్యంబెన్న సామాన్యమే.

కావ్యాలంకారసంగ్రహము.

ఉ: కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథ
ల్గావివి పుట్టురత్నము లవారిత సత్కవికల్పనావిభూ.

పావహపూర్వవృత్తములు సొంపలరఁ దీరిన జాతిరత్నముల్
గావున నిట్టిమిశ్రకథగా నొనరింపుచు నేర్పు పెంపునన్.

వసుచరిత్రము.

శైలిచూపుటకై నరసభూపాలీయమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడను.

దక్షిణనాయకుఁడు:—

ఉ. సాగరమేఖలాసతికిఁ జారుభుజాపరిరంభ మిచ్చి వా
ణీగగనావలగ్నకును నేర్పుమెయి న్మొగ మిచ్చి వీరల
క్ష్మీగజరాజగామిని కమేయభుజాంతర మిచ్చి సంతత
త్యాగి నృసింహభూవిభుఁ డదక్షిణనాయకుఁ డెన్నిభంగులన్. ౨౮.

ముగ్ధ:—

శా. ఆలాపంబున కుత్తరం బొసఁగ దాయాసంబునం గాని తా
నాలోకింపదు పాటలాధరమరందాస్వాదసమ్మర్దముం
దాళఁజాలదు కౌఁగి లియ్యదు తనూతాపంబు చల్లాఱఁగా
నేలజ్జావతి తద్రతంబు దయితాభీష్టంబు గాకుండునే ౨౯.

కంపము:—

చ. చెన్నగు శ్రీనృసింహవిభుఁ జిత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుం
జన్నులమీఁదఁ జేర్చుకొని చాల వడంకదొడంగె బాలదాఁ
గన్నులవింటివాఁడు త్రిజగంబు జయించెదనంచుఁ గోరిచే
నున్న కృపాణవల్లిక మహోజ్జ్వలత న్జళిపించెనో యనన్. ౩౦.

మూర్ఛ:—

మ. బలితంబైన యనంగ వేదనలచేఁ బల్మారు నిలోప్పపలే
కలికీలాలక ప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాకుచు వచ్చి యన్నెలవునం గన్నీటియై యడ్డమై
నిలువ న్నిల్చె నృసింహభూరమణ! మన్నింపంగఁ బోడింతటన్. ౩౧.

పరుషము:—

క. పరుషార్థంబులు గలయది
పరుషం బనుదోష మయ్యెఁ బరఁగెడు నీభూ

వరుసౌందర్యమునకు వే
మఱు సరియౌ మంటఁబడ్డమదనుఁ డనంగన్. ౭౭.

పద్మబంధము:—

చ. కనుఁగొన కేసులెనిమిదియుఁ గర్ణిక చుట్టిడి స్రగ్ధరాంఘ్రుల
న్మనుపటియేడువర్ణములునుం గడయేడుఁ బ్రవేశనిర్గతు
ల్గనుపడ నాల్గు దిగ్దళములన్లిఖియించి విదిగ్దళంబులం
దెనయఁగఁ బాదమధ్యగములేడును వ్రాయఁగఁబద్మబంధమౌ. ౭౮.

క్రియాహేతూత్ప్రేక్ష:—

చ. మొగము మడించెఁ గచ్ఛపము పో మఱవాంచెభుజంగపుంగవుం
డుగము చలింపఁగా వెలిచె నాదివరాహము మోరత్రోపునం
దెగువఁ బయోధిఁ జొచ్చె సుదతీమకరాంక! నృసింహభూప! నీ
జగదభివంద్యభూభరణశక్తి కృతాభిభవంబు చేఁ బలెన్. ౭౯

సమము:—

చ. అలరుఁతి శ్రీతీశు దమయంతి నలు న్నలువొంద ముందుగా
నలువసృజించి యందకతనం దనచేయఁళ్ల కెల్లఁదీటి నే
ర్పలవడ నోలతాంగి నరసాధిపు నిన్నునుగూర్చి ప్రేమసం
కలితముగాఁగ దంపతులఁగా నొనరింపఁగఁబోలు మెచ్చితిన్. ౮౦.

వసుచరిత్రము:—

ఇదియొక యుత్తమప్రబంధము. మార్కండేయ పురాణమం దలి స్వారోచిషమను వృత్తాంతమును గైకొని యల్లసాని పెద్దనా మాత్యుఁడు మనుచరిత్రము రచించినట్లే, మహాభారతాది పర్వమున నున్న యీకింది పంక్తులలోని కథను గైకొని మూర్తికవి యీమహా కావ్యమును నిర్మించినాఁడు.

"ఉపరిచరుండు లబ్ధసంతానుఁడయి రాజర్షియయి రాజ్యంబు సే యుచు నిజపురసమీపంబునం బాఱినశుక్తిమతి యనుమహా నదిం గోలాహలంబను పర్వతంబు గామించి యడ్డంబువడినదానిం దనపాదం బునం జేసి తలగం దోచిన నన్నదికిఁ బర్వతసమాగమంబున వసుపదుం

డను కొడుకును గిరిక యనుకూఁతురుం బుట్టినయివ్వరువురును శుక్తిమతి వద్దయు భక్తిమతియై గిరినిరోధంబువాయ నుపకారంబుచేసిన యుపరిచరునకు మెచ్చి కానికయిచ్చిన నాతండు వసుపదుం దనకు సేనాపతింజేసికొని గిరికం దనకు ధర్మపత్నింగా జేకొనియె."

ఈయుపరిచరుఁడే వసురాజు; గిరిక నాయిక; వీరిపరిణయమే యిందలి ప్రధానవస్తువు. మహాకావ్యమునకు వలసిన యితివృత్తమును గల్పించుకొని కడురమ్యముగా నీగ్రంథమును రచించిన రామరాజభూషణుఁడు నుతిపాత్రుఁడు. ఇది నారికేళపాకమున నున్నదను మాట సత్యము. విమర్శించి యిందలి రసమును చవిగొనిన పాఠకులామాధుర్యము నెన్నఁడును మఱువక నానందాబ్ధిలో నోలలాడుచుందురు.

ఈప్రబంధరాజమునకు సోమనాధకవియు, జగన్నాధరాజపండితుఁడును వ్యాఖ్యానములను వ్రాసియున్నారు. బ్రౌను పండితుఁడు జూలూరి అప్పయ్యపండితునిచే నొకవ్యాఖ్యానమును వ్రాయించెను. ఆధునికపండితులు కొందఱు మనువసు చరిత్రలలో నేదియుత్తమమైనదని ప్రశ్నించుకొని యందుభిన్నాభిప్రాయులై తమతమ వాదములను బలపరచుకొనుటకీరెండుప్రబంధములయందలి గుణదోషములను వెల్లడించుచు గ్రంథములను బ్రకటించియున్నారు. వ్యక్తిగత దూషణములను పక్షపాత విమర్శనములను విడచిచూచినచో నాగ్రంథములు పాఠకులకుఁ గొంతవఱ కుపయోగములని చెప్పవచ్చును.

వసుచరిత్ర కృతిపతి తిరుమలరాయలు- ఇతఁడార్వీటి బుక్కరాయలకు మనుమని కుమారుఁడు——కర్ణాటరాజ్యలక్ష్మి మొదట సంగమ వంశములోను పిదప సాళువవంశమునందును తరువాత తుళువవంశములోను తుదను ఆర్వీటి వంశములోను జేరి యీవంశమువారితోనె యస్తమించినది. ఈరాజ్యలక్ష్మి ననుభవించిన యార్వీటివంశజులలో నీతఁడే మొదటివాఁడు. ఈతనియన్నయగు నళియరామరాయలు కర్ణాటదేశ

మును బరిపాలించినవాఁడే యైనను, నప్పుడు తుళువవంశములోని వాఁడగు సదాశివరాయలను రాజుగానుంచి యాతనిపేరుతోనే రాజ్యమును నడపినవాఁడు. తిరుమలరాయలు గొప్ప పరాక్రమవంతుఁడును విద్వత్ప్రభువునై యుండెను. ఈతఁడు పెనుగొండ రాజధానిగా కర్ణాటరాజ్యమును పాలించియుండెను. వసుచరిత్రము ౧౫౮౦ ప్రాంతమున తిరుమలరాయలకుఁ గృతియివ్వఁబడెననుట నిశ్చయము.

వసుచరిత్రమున ధ్వనిప్రధానముగాగల పద్యములును శ్లేషార్థము గల పద్యములను శబ్దవైచిత్ర్యముగల పద్యములును చాలగలవు. కవితా చమత్కారమిందు విశేషముగాఁ గన్పట్టుచుండును. మొత్తముమీఁద నీకావ్యకన్య సర్వాలంకారభూషితయై సరసజన హృదయాకర్షణీయయై యొప్పారుచున్నది.

వసుచరిత్రమునుండి కొన్ని పద్యముల నిట నుదాహరించు చున్నాఁడను.

ఉ. చెన్నగు నన్నదీపులినసీమల దాఁగిలిమూఁత లాడుచుం
వెన్నెలచేలు కప్పురపువిప్పుటనంటులచీడ నీఁగురా
కన్నెఁ లోయునన్నులకుఁ గన్నులుమూయుఁ నదీనవాసల
మన్ననఁ గాంచి కప్రపుదుమారము రేఁచు సమీరడింభముల్. ౧౮.

చ. చలితలతాంతకాంతి యనుచందురుకావి చెరంగు పాటిస
మ్మిళితవయోవిలాసముల మీటినవిచ్చు ఫలస్తనాగ్రము
ల్వెలువడఁ గప్పెఁ దక్షిణము వేల్లితకోహద ధూపధూమకుం
తలములు విప్పి దాడిమలతాలలితాంగి నృపాలుచెంగటన్. ౧౮.

చ. మునియటురాఁదటాలున సమున్నతపీఠము డిగ్గి నిల్చి సం
గన నిరుపేదకౌను కుచగౌరవ మోర్వక కంపమొందఁ గా
జనపతిచూడ్కితోడనె ససంభ్రమసంభరితానుకంపమై
యొనసిన లగ్నముం బొదివె నీశులు దీనదయాళుదర్శనుల్. ౨౮.

ఉ. జీవనమెల్ల సత్కవినిషేవిత మాశయమెల్ల నచ్యుతా
పావనతాగభీరతలపట్టు ప్రచారములెల్ల విశ్వధా

తీర్థవలయత్రికాలఫలదేశికము ల్నవకంబులెల్లము
క్తావళివిభ్రమాస్పదము లానదిపెంపు నుతింప శక్యమే. ౨ ఆ.

చ. వనజదళాయతాక్షి నిడువాలికచూపనిమేషవృత్తి సా
ఘనునవకంబుపైఁ బొలసి కొంతతదీక్షణజాలకంబు పై
కొనినఁ ద్రపాబ్ధిఁ గ్రుంకియును గోరికఁ గ్రమ్మఱఁగూడఁబొందుమో
హనగుణశక్తి నివ్వటిలు నవ్వలరాయని నేర్పుపెంపునన్. ౩ ఆ.

ఉ. కొంచక యంబుధింబడిన కొండఁపత్త్రము లూడ్చునయ్యెనూ
అంచుఁకత్తి దానియుదుటంతయు నెంతని కంతుచేతినూ
అంచులకత్తి హత్తి జవరాలికుచాద్రులముంచెఁ బత్త్రరే
ఖాంచితవైభవం బెడల నాతతబాష్పమహాపయోనిధిన్. ౩ ఆ.

శా. ఈవబ్జుండవు నీటఁబుట్టితిసుమీ యే నంచు మోమోటపుం
ద్రోవల్ సెప్పఁగ సిగ్గుగాదె మఱి నీతోఁబుట్టు శ్రీదేవి లీ
లావాసంబు సిరుల్వరింతు వనుచో నయ్యో కళాదుండు చే
తోవిధిన్ సహజాధనాపహరణోద్యోగంబు నెగ్గించునే. ౪ ఆ.

శా. మాయాశీలురు చంచలాత్మ్మలనుకంపాశూన్యులాత్మైకకా
ర్యాయత్తుల్సమయానుకూలహృదయవ్యాపారగోపాయనో
పాయజ్ఞుల్మగవార లాపయి మహీపాలుర్మహావైభవ
శ్రీయోగాంధులు సెప్పనేల మగవారి న్నమ్మఁగా వచ్చునే ౪ ఆ.

మ. చరణాగ్రానమితాచలేంద్రుఁడు సదాసన్మార్గసంచారి సు
స్థిరకల్యాణ సమాఖ్యుఁడావసుధరాధీశుం డహో గోత్రశే
ఖరగంగావచనం బపార్థమగునే కల్యాణి నీకన్నెన
న్నరనాథాగ్రణిరాణిఁ జేసి కనుమా నానావిధైశ్వర్యముల్. ౫ ఆ.

ఉ. నిండుమనంబునం దనమనీషిత మెల్ల ఘటింపవచ్చు నా
ఖండలుఁ రాక చారణముఖంబున మున్న యెఱింగి చేదిభూ
మండలభర్త గాంచె నతిమాత్రముదం బది యొందుఁ జిత్రమే
కొండలు పిండిసేయుశతకోటియుతుండు హితుండు గల్గినన్. ౫ ఆ.

ఉ. తోయ్యలి ముద్దరాలు కుచదుర్గము లాత్మశరోక్షకపంచసన్
నెయ్యపుకేళి పొల్పుఁటిచి నీవియుఁ గోల్పడఁగాఁ దలంచెఁ గా
కయ్యెడ నేఁకో యని చె నాత్మశయద్వితయంబు మున్నె లో
నయ్యె సరాగమై నృపకరాగ్రణ కింకఁ బెనఁగ నేర్చునే. ౬౮.

ఈతఁడు రచించిన మూఁడవ కావ్యము హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన మను నైదాశ్వాసములద్వ్యర్థి కావ్యము. పింగళి సూరనార్యుఁడు మొదట రాఘవపాండవీయ మనుద్వ్యర్థికావ్యమును రచియించియుండెను. అంతకంటె ప్రౌఢముగా నుంచున ట్లీతఁడీకావ్యమును రచించి శ్రీరామచంద్రున కంకితముచేసి కృతిపతి వర్ణనాసందర్భమున రామాయణగాథను ౨౭ పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

పాండవు లరణ్యావాసము సేయుచున్నప్పుడు మార్కండేయమహర్షి యచ్చటకురాఁగా ధర్మరాజాయనను బూజించి మావలెఁగాసలనిడుమలంబడి పిదప సౌఖ్యమును గాంచినరాజో త్తము లెవ్వరైనఁ గలరా? యనిప్రశ్నింప నాతఁడు

శా. కౌంతేయాగ్రజ! యింతచింత మదిలోఁ గావింపఁగా నేల! మీ
సంతాపంబు లడంచు నాహరి హరిశ్చంద్రుండు మున్నింతకున్
వంతన్గుందెడె వైరిసేనియు విపద్వారాశిలోఁ గ్రుంకఁడే
సంతుష్టాత్ములు గారె వారు పిదప న్సంప్రాప్తసామ్రాజ్యులై

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లును నందుపై నాయిరువురి చారిత్రములును జెప్పుమని ధర్మరాజడుగ నిరువురికథలును వేర్వేరుగాఁ జెప్పినచో జపార్చనాదుల కాలస్యమగును కావున నొక్కసారియే వారిరువురికథలును జెప్పెదను గ్రహించుకొనుమని యీక్రింది పద్యములో మార్కండేయుఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినట్లును కవి కల్పించియున్నాఁడు.

ఉ. వారిచరిత్రము ల్భువనవర్ణ్యము లైనవి వేఱె పేర్కొనన్
వారె జపార్చనాసమయసంగతి తప్పెడుఁ గాన నిప్పుడో
భూరివివేక! యానృపుల పుణ్యకథ ల్పదశక్తి నొందుగాఁ
గూరిచి తెల్పెద నైలిసికొమ్మని నేర్పు దలిర్ప నిట్లనున్.

ఈద్వ్యర్థికావ్యమునఁ గవి తనయసాధారణశక్తిఁ గనుపఱిచి తనప్రయత్నమున సఫలీకృతమనోరథుఁ డయ్యెను ద్వ్యర్థి కావ్యమందలి యీతనికవిత్వశైలిఁ జూపుటకై నాల్గుపద్యముల నిటనుదాహరించుచున్నాఁడను.

శా. భావంబేవగఁ దద్వశీకృతిదృఢోపాయంబుగా నాతతే
ర్ష్యావిద్యోతితసంగరాగ్రహత విశ్వామిత్రుఁ డత్యంతశూ
న్యావాసంబులుగా నొనర్చె మతిస్పృష్టానేక చిత్రక్రియా
ప్రావీణ్యోజ్జ్వల జంతుసంతతులఁ దత్ప్రాసాద దేశంబులన్. ౨ఆ.

చ. వెనుకొని వచ్చు బాల యతివిహ్వలతావివశీకృతాకృతిన్
గనుఁగొని రాజమౌళి నవగాఢవిషాదవిలోలదృష్టి యి
ట్లను రమణీయధైర్యతృష నాకటఁ జిక్కితివే సహింపనీ
వనగతిఖేదముం జనుము వావిరి నీకడ వారినారయన్. ౩ఆ.

చ. వనచరభూతనిష్కరుణ వైరసమున్నతి నేని యుత్ప్రకం
పనవిషభుక్ప్రకాండవిషపాళిక నేని జగజ్జనానుభం
జనదవమండలీభరదచండశిఖాహతి నేని ప్రాణముల్
సన మిగ దాకఠోరగతి నై చెడ వీదృశఘోరదుర్దశల్. ౪ఆ.

ఉ. భూనుత పూర్వరూపధృతిఁ బొల్చి నితాంతదురంతమానస
జ్యానివహించుమానిని నసంతతి సద్విధిఁ దేర్చి యయ్యయో
ధ్యానగరాధినేత వెసనంపె యథోచిత మైనవస్తునన్
దేనియనుంచి యబ్బురపుఁ దీయఁదనంబులుసిల్కఁబల్కులన్. ౫ఆ.

రామరాజభూషణుని కవిత్వము ప్రౌఢమైన దైనను, సామాన్యులకు సుబోధకము గాదని యొప్పుకొనకఁ దప్పదు. రాఘవపాండవీయము ద్వ్యర్థి కావ్యమైనను నింతటి కాఠిన్యముతో నుండక నింతకంటెఁ జాల సులభముగా నున్నదని యంగీకరింపవలసియున్నది. వ్యాఖ్యానములున్నను నీతని గ్రంథములయందలి భావములను గ్రహించుటకు సామాన్యులకు సాధ్యము కాదు. ఈతనికవిత్వమందలి మాధుర్యము

పండితైకానుభవవేద్యము. ఈతని గ్రంథములయందలి గుణముల నెత్తి చూపుటకు వేఱుగ గ్రంథము వ్రాయవలసియుండును.

రామరాజభూషణుఁడు రాజాశ్రయమున విశేష ద్రవ్యార్జన మొనర్చి యాధనమును సత్కార్యములకై వినియోగించినవాఁడు. ఈతఁ డొక యగ్రహారము నొసంగినట్లును, ఒక సరసును త్రవ్వించినట్లును, ఆలయనిర్మాణమును గావించినట్లును హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునందలి యీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. సుతులఁ బెక్కండ్ర శాశ్వతరామనామధ
న్యులఁజేసి పిలుచు భాగ్యోదయంబు
రచితాగ్రహారంబు రామచంద్రపురాంక
పూతం బొనర్చిన పుణ్యరేఖ
నవదివ్యభవనంబు సవరించి శ్రీరామ
విభుఁబ్రతిష్ఠించిన విపులమహిమ
రామసరోనామ రమణీయముగఁ దటా
కము వినిర్మించినఘనయశంబు

గీ. సఫలతవహించు నీహరిచ్చంద్రనలక
థాయుగనిబంధచిత్రబంధప్రబంధ
మంకిత మొనర్చు రఘుభర్తకఖిలకర్త
కురుతరాభీప్సితము లెల్ల నొసఁగునీకు.

రామరాజభూషణుఁడు ఆం॥ నియోగిశాఖ. క్రమక్రమముగా శ్రీరామభక్తుఁడై శ్రీరామచంద్రునిపేర నగ్రహారాదికముల నొనర్చి తన కుమారులకు శ్రీరామచంద్రుని నామములను బెట్టెను. కవిజీవితములను రచించిన గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు, నరసభూపాలీయమునఁ గవి శ్రీరామభక్తుఁడని చెప్పుకొనలేదనియుఁ, దక్కిన రెండుగ్రంథములయందును గవి శ్రీరామభక్తుఁడ నని చెప్పుకొనియున్నాఁడనియు నందుచే, మూర్తి రామరాజభూషణులొక్కరు గారని నిర్ధారణమొనర్చి యున్నారు. మూఁడు గ్రంథములయం

దలి గద్యలను బరిశీలించినచోఁ గవి యాంజనేయ ప్రసాదముచేఁ దనకు గవిత్వ మలవడినదనియేఁ జెప్పుకొన్నాఁడు. ఆంజనేయోపాసకుఁడు కొంతకాలమైనపిదప శ్రీరామభక్తుఁడు కాఁగూడదా? తనకుపాస్యదేవత కుపాస్యుఁడైన శ్రీరామచంద్రుని రామరాజభూషణుఁడు సేవించెననుటలో నాశ్చర్యములేదు. నరసభూపాలీయమునాఁటికాతఁడు శ్రీరామభక్తుఁడు కానంతమాత్రమున నాతఁడు వేఱువ్యక్తియని భావింపఁజనదు. వసుచరిత్రమునాటికి లేనిశ్రీవేంకటేశ్వరుని యనుగ్రహమును గూడ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునాటికిఁ గవిసంపాదించి నైశ్వర్యవంతుఁడై "శాశ్వత శ్రీవేంకటేశ్వరానుగ్రహ నిరుపాధికైశ్వర్య నిత్యయశుఁడ" నని వ్రాసికొనియుండలేదా? నరసభూపాలీయమునఁ గవి తనునుగూర్చి వ్రాసికొనిన "శతలేఖినీపద్యసంధానధౌరేయు" అనుసీసపద్యములో నున్నకవిసామర్థ్యమును సూచించు బిరుదములు వసుచరిత్రములోను హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానములోను లేకపోవుటచే వారిరువురు నొకరుగారని నిశ్చయింపవలసియున్నదనికూడ శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారు వ్రాసియున్నారు. కవులైనను బండితులైనను యౌవనమునఁ దమస్వోత్కర్షను బ్రకటించుకొనినట్లు కొంతకాలము జరిగిన పిమ్మట నంత వెల్లిగాఁ బ్రకటించుకొనుట కిచ్చగింపరు. తమయశస్సు జగద్వ్యాప్తమై యెచ్చటికేఁగినను నేమివ్రాసినను గౌరవింపఁబడుచున్న కాలములోఁ దనసామర్థ్యాదులనుగూర్చి గ్రంథములయందంతగా వ్రాసికొనుటకు రామరాజభూషణుఁడిష్టపడకపోయియుండును. ఇది మానవ ప్రకృతి. వసుచరిత్రములో వ్రాసికొనిన ఏకైకదినప్రబంధఘటికాసద్యశ్శతగ్రంథకల్పన బిరుదమును హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమున వేసికొనలేదు. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమునాటికి గొప్పపేరు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించియున్న రామరాజభూషణుఁడు; ఆగ్రంథమున "తత్సమభాషావితాన" జ్ఞేత్యాది బిరుదములు నిజముగా వేసికొనియుండినచో నది యౌచిత్యమును సూచింపదని నాయభిప్రాయము.

వసుచరిత్ర కావ్యకర్త తాను సంగీతకళారహస్యనిధినని వ్రాసి కొనియుండెను. నరసభూపాలీయమునం దిది లేదు. అందుచే ఏరిరువురు భిన్నులని కవిజీవితములలో సూచింపఁబడినది. నరసభూపాలీయరచనమునాఁటికి మూర్తికవి యించుక సంగీతజ్ఞానము కలవాఁడైనను సంగీతరహస్యముల నెఱుఁగకపోయి యుండవచ్చును. వసుచరిత్రమునాఁటి కాతఁడు సంగీతరహస్యకళానిధియై యుండవచ్చును. కావున మూర్తి రామరాజభూషణులిరువురని సిద్ధాంతీకరించుట కిది తోడుపడఁజాలదు.

రామరాజభూషణుఁడు సాహిత్యమునందే కాక సంగీతమునందును గొప్పవిద్వాంసుఁ డనియు, వీణెకు గొన్ని మెట్లను గల్పించిన మేధానిధియనియుఁ జెప్పెదరు. సంగీతశాస్త్రవిషయములను దెలుపు పద్యములు గొన్ని యాతని గ్రంథములయందుఁ గన్పట్టుచున్నవి గాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే నిందుదాహరింపలేదు.

ఈకవి కృష్ణదేవరాయలయాస్థానమునందలి యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడై యుండెనని కొందఱనుచున్నారు. కాని యామాట సత్యమయినట్లు కన్పింపదు. వసుచరిత్రకృతిప్రదానము క్రీ శ ౧౫౭౭ సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట జరిగినట్లు పైనివ్రాసియుంటిని. వసుచరిత్ర రచనానంతరము హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును రచియించియుండెను. అనఁగా క్రీ.శ. ౧౫౮౦ వ సంవత్సరప్రాంతమున దీనినికవిరచియించెనని యూహింపఁదగియున్నది. అప్పటి కీతనికిరువదియేండ్లుండిన వనుకొందము. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమువంటిద్వ్యర్థి కావ్యమును రచించుటకు అరువదియేండ్లుదాటినవారికి సాధ్యము కాదని నాయభిప్రాయము. ఎంతటి మేధావంతున కైనను నట్టిగ్రంథమును రచించుటకుఁ దగినవయ సఱువదియేండ్లు దాటియుండవనుట సరిసమైనచో రామరాజభూషణుని జన్మము క్రైస్తవశకము ౧౫౨౦ ప్రాంతమై యుండును. కృష్ణదేవరాయల యవసానము ౧౫౩౦ వ సంవత్సరమునందగుటచే నప్పటి కీతఁడు పదిసంవత్సరములవాఁడై యుండునని తేలుచున్నది. ఒకవేళ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన రచనాకాలమునాటి కీతనివయసు డెబ్బది

యేండ్లనిభావించినను కృష్ణరాయలు భూలోకమును వీడునాటి కీతఁ డిరువదియేండ్లవాఁడై యుండునని భావింపవలసియున్నది. అప్పటి కీతనికి విద్యాప్రసక్తి గడచియుండదు. కావున నీతఁడు కృష్ణదేవరాయలయాస్థానమునందుండెనని కాని, కవి దిగ్గజములలో నొకఁడనికాని భావింప వలనుపడదు.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల ప్రధానమంత్రి యైనతిమ్మరసు, తనయందనాదరముచూపుటచేఁ గోపించి, యీమూర్తికవియాతనిపై :—

శా. గుత్తిం బుల్లెలుకుట్టి చండ్రగిరిలోఁ గూడెత్తి పెన్గొండలో
హత్తి న్సత్రమునందు వేఁడి, బలుదుర్గాధీశుతాంబూలవుం
దిత్తుల్మోసి పదస్థులైనఘనులన్ దీవించ...

అని తిట్టుచు పద్యము చెప్పునప్పటికి భయపడి తిమ్మరసు తనకుఁ గృష్ణదేవరాయలు పట్టాభిషేకసమయమునం దిచ్చిన పచ్చల హారమును బట్టుమూర్తి మెడను వేసెననియు నది యందుకొని యాబట్టు తక్కినపద్యభాగమును,

... ... దీవించెదన్.
మత్తారాతియయాతినాగమసుతు న్మంత్రీశ్వరుం దిమ్మనన్
అనిపూరించి, పిమ్మట

క. అయ్యా వనిపించుకొంటివి
నెయ్యంబునఁ గృష్ణరాయనృపపుంగవుచే
నయ్యా నీసరి యేరీ
తియ్యనివిలు కాడవయ్య తిమ్మరుసయ్యా

అనుపద్యమును గూడఁ జెప్పెననియు నందుచేతనే యామంత్రిశేఖరుఁడు "బట్టుమూర్తికిఁ గిన్కరెట్టింపఁ బచ్చలహార మర్పించెదిమ్మరుసుమాళి" (ముప్పదియిద్దరుమంత్రులనువర్ణించుపద్యములోనిది) యని ప్రసిద్ధిఁ గాంచె ననియు నొకకథ చెప్పెదరు. కాని పైనివ్రాసినమూర్తి కవి వయోనిర్ణయము ననుసరించి యీకథయందుసత్యము లేదని దలంప

వలసియున్నది. తిమ్మకవియను దిట్టనారంభించిన యాతఁడు మఱియొక కవియై యుండవచ్చును.

పంచపాషాణములలో నొకటియని ప్రఖ్యాతి గాంచిన యీశ్రీందిపద్యము యొక్క కర్తృత్వమును రామరాజభూషణుని యందుంచు చున్నారు కాని పైనివ్రాసినదానిబట్టి యిదియు విశ్వాసార్హమైనది కాదు.

ఉ. అబ్జముఖీమనోజ! నరసాధిపనందన! కృష్ణ! నీయశం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము నీపరాక్రమం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము నీవితీర్ణనం
బబ్జకరాబ్జజాబ్జనయనాబ్జవిలాసము చిత్రమిద్ధరన్.

వసుచరిత్ర కృతిప్రదాన సమయమున కృత్యాదిపద్యమందని "శ్రీభూపుత్రివివాహవేళ" అనువాక్యమును కవిచదువఁగా సభయందున్న తెనాలిరామకృష్ణుఁడు లేచియీకావ్యమును గృతినందినచోఁ గృతిపతియైశ్వర్యము నశించిపోవునని తెలిపి యందులకుఁ దార్కాణముగాఁ దనయరచేతియందు విభూతి నుంచుకొని యందు 'శ్రీ'ని వ్రాసి బిగ్గరగా 'భూ' యనునక్షరమును జదువఁగా నావిభూతియెగిరిపోవుటను జూపెనని యొకకథను చెప్పెదరు. కాని కవిచరిత్రకారులనిన ట్లిది యొకపనికిమాలినకథ. దీనివలన కృతికర్తయుఁ గృతిభర్తయు రామకృష్ణుఁడును పరమమూఢు లనితేలుచున్నది.

ఇట్టికథలు కవులంగూర్చి చెప్పుకొనుచుండుటయాచారమైనది. రామరాజభూషణునిగూర్చియు ననేకకథలు ప్రచారములో నున్నవి. వానియందౌచిత్య ముండదు. ప్రయోజనము నాస్తి. అట్టివానిని గ్రంథస్థముచేయు టనవసరమనియెంచి విడచితిని.

అలసానిపెద్దనామాత్యుఁడు కవిత్వశక్తిని తెలుపుచు నాశుకవిత్వముగా రచించినయుత్పలమాలికవంటియుత్పలమాలిక నొకదానిని భట్టుమూర్తియుఁ దననిగ్రహానుగ్రహసామర్థ్యమును దెలుపుచు రచించెనఁట! దీనినీక్రింద నిచ్చుచున్నాఁడను.

ఉ. లొట్ట యిదేటిమాట పెనులోభులతో మొగమాటమేల తాఁ
గుట్టకయున్న వృశ్చికముఁ గుమ్మరపుర్వని యందురే కదా!
పట్టపురాజు పట్టి సరిపల్లె సరాసరి యియ్యకున్న నేఁ
దిట్టకమాన నామతము తీవ్రమహోగ్రభయంకరంబుగాఁ
దిట్టితినా మహోగ్రహమతిన్ మకరగ్రహఝర్ఝరీభటా
పట్టపుపట్లఫాలఫణిభర్తృజహాకృతపర్జటస్ఫుటా
ఘట్టణ ధట్టణాలక విఘట్టక నిర్గళరాజభృత్యకీ
చట్టచటార్భటీ నయనజర్ఝరకీలలు రాలఁగా వలెన్
జుట్టలికంబుసన్ బొగడఁ జూచితినా రజతాద్రిధిత్యకా
పట్టణమధ్యరంగగతభవ్యవధూవదనానుషంగసం
ఘట్టశిరస్థగాంగఝరహల్లకజాలసుధాతరంగముల్
చుట్టుకొన న్వలెన్ భువనచోద్యముగా భయదంబుగా మఱిం
దిట్టితినా సభాభవనధింకృత శ్రీమన్నృసింహరాడ్ధ్వజా
తాట్టమహాట్టహాస చతురాస్య సముద్భ్రుకుటీతటీనటీ
కోట్టణరోషజాలహృతకుంఠితకంఠగభీరనాదసం
ఘట్ట విజృంభమాణగతిఁ గావవె దీవనపద్య మిచ్చి చే
పట్టితినా మణీకనకభాజనభూషణభాసురాంబరా
రట్టతురంగగంధగజరాజ దమూల్యఘనాతపత్ర భూ
పట్టణ భర్మహర్మ్యభటపంక్తి చిరాయు వనామయంబునై
గట్టిగ తోడుతో వెలయఁ గావవె నెక్కువ రీవిఁ జూడుఁడీ
యట్టిటు మందెమేలముల నండలినింబలెఁ జుల్కఁజూచి యే
పట్టుననైన కేరడముపల్కకుఁడీ పయివచ్చు నందులన్
గొట్టుదు దుష్కవిద్విరదకోటులఁ బంచముఖోద్భటాకృతిం
బెట్టుదు దండముల్ సుకవిబృందము కేనతిభక్తి సారెకున్

గట్టితి ముల్లె లేఁబదియుఁ గాఁగలనూటపదాఱు లెక్కకున్
కట్టడి భట్టుమూర్తి కవిరాయని మార్గమెఱుంగఁ జెప్పితిన్

ఈమహాకవి రేఫశకటరేఫలకు మైత్రి నంగీకరించియున్నవాఁడు. ఇతఁడా రెండు రేఫలకుఁ గలభేదమును దెలియక ప్రయోగించెననుట కంటెఁ దెలిసియే చేసెననుట సమంజసముగ నుండును.

ఈకవి రామరాజభూషణుఁడైనను, నీతనికావ్య మొకటియు నళియరామరాజున కంకితముగా లేదు. ఇందులకుఁ గారణము దురూహ్యము. అళియరామరాయల కొకప్పుడు వాతరోగము సంభవింపఁగా నీవిషవునోటివానిఁ జేరదీయుటచే నీరోగము వచ్చెనని తెనాలి రామకృష్ణుఁడు రామరాయలభార్యలకుఁ జెప్పిపంపెననియు నదికారణముగా నాయబలలు రామరాజభూషణునిచే రామరాయలు కృతులనందకుండ నెప్పటికప్పుడు నిరుత్సాహపఱచి యాటంకములు కల్పించుచు వచ్చిరనియు నొకకథ చెప్పెదరు. ఇందెంతవఱకు సత్యమున్నదియుఁ జెప్పఁజాలము.

“చీపరపాపరతీ గెల” యనుపద్యములోనిభావమును సరకుగొనక పాఠకమహాశయులీకవికృతగ్రంథములను జక్కఁగాఁ బఠించి యానందింతురుగాత!

215 కందుకూరు రుద్రయ్య

ఇతఁడు స్వర్ణకారకులజుఁడు. ఈకులమువారిని పూర్వము కమసాలుఁనియ నెడివారు. అందుచే నీతనికిఁ గంసాలిరుద్రయ్యయని పేరుకూడఁ గలదు. ఇప్పు డీకులమువారిని విశ్వబ్రాహ్మణు లనియనుచున్నారు. వీరు సామాన్యముగా శైవాచారసంపన్నులు. కాని యీకవి శివకేశవభేదము లేనివాఁడనియు వైష్ణవద్వేషి కాఁడనియు నీతఁడు రచించినగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి.

ఇతఁడు నిరంకుశోపాఖ్యాన మనునాల్గాశ్వాసములప్రబంధమును కందుకూరునందలి సోమేశ్వరస్వామివారికిని, సుగ్రీవవిజయ మనుయక్షగానమును కందుకూరునందలి జనార్దనస్వామికిని గృతియిచ్చెను. ఆజనార్దనస్వామిపేర నొకయష్టకమునుగూడ రచియించెను. "బలవదరీ దరీకుహరభాస్వదరీ యదరీ దరీ హరీ" యనుమకుటముతో నొకశతకము నీకవిరచియించె నని శతకకవులచరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. కాని యాశతక మిప్పుడెచ్చటను లభించుటలేదు.

తాను రచించినగ్రంథములయం దెచ్చటను నీతఁడు తనవృత్తాంతమును జెప్పుకొనియుండలేదు. నిరంకుశోపాఖ్యానగ్రంథాంతగద్యయిది:

"ఇది శ్రీమత్కాళీ వరప్రసాదలబ్ధవర్ణ వర్ణనీయకవిత్వ తత్త్వధౌరేయ పెదలింగనార్యగర్భార్ణవపౌర్ణమాతేయ గురువరాచార్యపదారవిందమిళిందాయమానమానస..."

ఈగద్యవలన నీతఁడు కాళికాభక్తుఁడనియుఁ బెదలింగనార్యుని కుమారుఁడనియు, గురువరాచార్యుని శిష్యుఁడనియుమాత్రము తెలియుచున్నది. ఈతని గురువుకూడ విశ్వబ్రాహ్మణుఁడేయని యూహింపఁదగియున్నది. ఈకవి తనతల్లిపేరెచ్చటను జెప్పలేదు. కాని గ్రంథాంతమునందలి (4 ఆ. 137)

"క. అతులతర సోమవార
వ్రతనియమధురీణహృదయవారిజసాధ్వీ

శతవినుత చెన్నమాంబా
ప్రతిదినసంసేవ్యమానపదపంకేజా"

అనుపద్యములో నుదాహృతమైన 'చెన్నమాంబ' యాకవితల్లి యని యూహింపనగును.

మాతృగర్భమును సముద్రముతోఁ బోల్చి తాముచంద్రుల మని చెప్పుకొనుట కవి సాంప్రదాయము. ఇతఁడు తండ్రిగర్భము నర్ణవముతోఁబోల్చి తనను చంద్రునితోఁ బోల్చుకొనినాఁడు. కారణము దురూహ్యము కవి పసితనముననే మాతృవిహీనుఁడై తండ్రిచేఁ బెంపఁబడియెనేమో!

ఈకవినివాసము నెల్లూరు మండలమందలి కందుకూరు. ఆయూరమందు సోమేశ్వరస్వామికిని జనార్దనస్వామికి నీతఁడు తనగ్రంథములను కృతినిచ్చెను. సోమేశ్వరస్వామి కలలోఁ గన్పడి తనకావ్య కన్యక నిమ్మని యడిగె ననియు, నందులకుఁ బరమానందభరితుఁడై తనకన్యక గుణసంపత్తిని అల్లుని ఘనశక్తిని నీదిగువపద్యములలో మనోహరముగా వర్ణించియున్నాఁడు.

గీ. వచ్చి కృతికన్యకాసముద్వాహమునకు
శుల్కముగ నాయురారోగ్య సుప్రసిద్ధు
లిత్తునని యల్లుఁ డగుటకు నిచ్చగించె
నింతకంటెను సౌభాగ్య మెందుఁ గలదె. 18

ఉ. కోమలవర్ణధామయును గోవిదసంస్తవనీయలక్షణ
స్తోమఫలాభిరామయును శుంభదలంకరణ ప్రసాధన
స్థేమయు నప్రతర్క్యగుణసీమయు నైనమదీయకావ్యక
న్యామణి నిచ్చి మంచుమలయల్లుని నల్లునిఁగా నొనర్చెదన్. 19

సీ. తలపై వియద్గంగ గలుగునిత్యస్నాత
కైలాసగిరిదుర్గమేలునేత
త్రిపురంబు లాకకోలఁ ద్రెళ్ళ సేసినవాఁడు
కందర్పుఁ గెల్చిన యందకాఁడు

పాపరాఁ దాల్చి పరుఁడు విక్రమసింహుఁ
గరిదైత్యుఁ బోరిగొన్న పురుషసింహుఁ
డంబుజాక్షికి దేహ మర్ధ మిచ్చిప్రదాత
కలితసారుఁ గుమారుఁ గన్నతాత

గీ. మదవదరిదరిద్రాణదోర్దండలాగ్ర
జాగ్రదసురాగ్రిచరనిహింసనవిశాలు
శూలి రాజపరిష్కార్యశూలినామ
ధన్యుఁ డర్ధాండు కాఁడె మత్కావ్యము కును. 20

కృత్యాది.

ఈకవి కాలమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. ఇతఁడు కృష్ణదేవరాయలవారి యాస్థానములో అష్టదిగ్గజము లనిప్రఖ్యాతిఁగాంచినవారిలోఁ నొకఁడనియు ఆకవులకొఱకేర్పడిన సింహాసనములలో నీశాన్యదిక్కున నుండెడి సింహాసనము నీతఁడధిష్ఠించెడివాఁ డనియు, జనశ్రుతి కలదు. ఇది సత్యమైనచో నీతనికాలము క్రీ శ. ౧౫౦౦—౧౫౩౦ అగును.

కాకునూరి యప్పకవి తనయప్పకవీయమునందు రచియించిన యీక్రింది గద్యపద్యములవలన నీకవి గుంటుపల్లి భాస్కరుని కాలమునం దుండెనని తెలియుచున్నది.

చ. కొలఁదిగ మున్ను చెప్పెఁ జలికొండ నృసింహుఁడు వెల్గయించు నీ
వల నగసాంపనివాఁడును మొల్కలటంచుఁ గూరి చెం
దెలియక కొండఱెల్లు పదమధ్యమునన్ లకార రే
ఫలఁదలపై యకారమును బొప్పుదురాగ్యలు నవ్వునట్లుగన్.

వ. ఇందులకు వినుకొండలో గుంటుపల్లి భాస్కరయ్యగారిసముఖమందుఁ గందుకూరి రుద్రియ్యగారు చెప్పినపద్యము (ప్రతిపత్తము)

చ. వెలగకు వెల్గయంచు సరవింజలికొండ నృసింహుఁ డాడఁగా
మొలకకు మొల్కయంచుఁ గవిముఖ్యుఁడు రుద్రియపల్క దోసమా

భళిభళి మంచిమాటయె ప్రబంధము నా జలరాశియందులో
పల సెరసుల్ గ్రహింతురె యపారములో నణులెల్ల నుండగాన్.

గుంటుపల్లి భాస్కరమంత్రి కాలము క్రీ. శ. ౧౬౨౦ ప్రాంతము. ఈకవి గుంటుపల్లి భాస్కరుని కాలమునం దుండుట సత్యమగు నేని, కృష్ణదేవరాయల యాస్థానమునందుండుట అసంభవము.

ఈకవిరచించిన సుగ్రీవవిజయయక్షగానముద్రితప్రతికిఁ బీఠిక వ్రాసిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు శాసనశ్లోకమును బ్రకటించిరి. ఆశ్లోకమిది.

"ఆద్యాసీతి చతుశ్శతాధికసహస్రంత్వై శకాబ్దాగతాః
అస్మిన్ శ్రీజయవత్సరే జయతిథౌ మాసేచ మాఘే శుభా
పంచమ్యాం స్వయం తింత్రిణీ జనపదం రుద్రస్య విశ్వత్కవేః
ప్రీత్యా శ్రీయిభరామభూపతి రదాత్ క్షోణీధరాఖ్యాంకలః

మల్కిభరామ్‌పాదుషా రుద్రకవికి చింతగుంటపాలెమును గ్రామమును శాలివాహన శకము ౧౪౮౦ జయసంవత్సర మాఘమాసమునఁ బంచమినాఁడు దానమిచ్చినట్లిందువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈకవి వంశమున రుద్రకవులు పెక్కురు బయలువెడలిరఁట! వారివంశీయు లీయగ్రహారమును నిన్నమొన్నటిదాఁక ననుభవించిరని శ్రీశాస్త్రులు గారు వ్రాసియున్నారు ఈశాసనమందలి కాలము క్రీ. శ. ౧౫౫౮ శా. శకము ౧౪౮౦ జయసంవత్సరము కాలేదు

ఈకవికాలము విషయమున నిట్లు భిన్నాభిప్రాయములున్నను మొత్తముమీఁదఁ నీతఁడు బదునాఱవశతాబ్దియందున్నవాఁడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఈకవి కృష్ణరాయల సభయందున్నాఁడని నిశ్చయించుటకు ప్రబలాధారము నేమియు లభింపలేదు. రాయలగురువైన తాతాచార్యునితో నీతఁడు వాదించుచుండెడివాఁడని చెప్పుచుఁ గొందఱీక్రింది చాటువు నాధారముగాఁ జూపుచున్నారు.

సీ. వరనిజకర్మధూర్వహత బ్రాహ్మణులుమీర్
పరికింప నిజపరబ్రహ్మ నేను
ఇనుముచేతను నొనర్చిన శంఖచక్రాంక
గురువులు మీర్జగద్గురుఁడనేను
దానప్రతిగ్రహాధీరబిరుదుమీది
వేషణీహనుమంత బిరుదునాది
ఋషివంశభూషణ శ్రేష్ఠులుమీరలు
కనకకుంతలపరిష్కారి నేను

గీ. అనుచుఁ జెప్పితి మామకఘనకులంబు
రాయలు వినంగ నంటఁటౌరాయనంగ
సత్కవులలోనఁ దాతయాచార్యయైన
రూఢి కెక్కిన కందుకూర్ రుద్రకవిని.

ఇతరాధారములు లేకుండఁ గేవల మీచాటుపద్యము నాధారము గాఁగొని యీతఁ డష్టదిగ్గజములలో నొకఁడని నిర్ణయించుట ప్రమాద భరితమగును. ఈతని గ్రంథములలో రాయలప్రశంసగాని, తత్తా లపుకవుల ప్రశంసగాని లేదు. ఇబ్రహీమ్ పాదుషావలనఁ జింతగుంట నగ్రహారముగాఁ బడసిన దీరుద్రకవియేయని తలంపవచ్చును. ఇతనివం శమున రుద్రకవులుండిన నుండవచ్చును. కాని వారెవ్వరును గ్రంథరచ నము గావించినట్లగపడదు. క్రీ. శ. ౧౫౫౦ ప్రాంతమున నీవంశములో మరియొకరుద్రకవి బయలువెడలెననుటకూడ సమంజసము కాదు. శాసన కాలమునాఁటికీతనికి నలువదియేండ్లుండెనని తలంచితిమేని కృష్ణరా యల కాలములో బాల్యవయసునందుండును కాని యష్టదిగ్గజములలో నుండఁజాలఁడు. శ్రీశాస్త్రిలువారుకూడ "ఇబ్రహీంకాలమునఁ గల రుద్రకవియే కృష్ణరాయల కాలమున బాలుఁడుగా నుండఁబోలును." అని వ్రాసియున్నారు. మరియు శ్రీశాస్త్రిలువారు:— "నిరంకుశోపా ఖ్యానమున—

"చేరికన్నడభూమి చెలువట్లు పాశ్చాత్య
నృపతికైనను కొంతకృపలిర్చు

అని సీసచరణమున్నది. అది విద్యానగరమును దురుష్కులు కొల్లఁగొట్టిన దుస్సందర్భమును దెలుపుచున్నది. విద్యానగరవినాశనము క్రీ. శ. ౧౫౬౫ నాఁడు జరిగినది. కావున నిరంకుశోపాఖ్యానరచన మటుతరువాత జరిగినదగును. నిరంకుశోపాఖ్యాన, సుగ్రీవవిజయకర్త క్రీ శ. ౧౫౬౫ ప్రాంతములవాఁడేని కొంతతర్వాతివాఁడేను కాఁగలఁడు" అనివ్రాసియున్నారు. శ్రీశాస్త్రులువారి యభిప్రాయముతో నేనేకీభవించుచున్నాఁడను.

"గుంటూరి భాస్కరయ్య గారి సమక్షమున కందుకూరి రుద్రయ్యగారు చెప్పిన పద్యము" అని యప్పకవీయమునందున్న వాక్యములను సరణీయములు కావు. అవి ప్రక్షిప్తములని యప్పకవీయమునందే కలదు. ధర్మశీలుఁ డనురాజు పులహుఁ డను మానీంద్రుని,

"వ్యసనములలోనఁ బ్రథమ
వ్యసనము సంభోగకాంక్ష యది దోషమలీ
మన మనఁగ నిందు నందుం
బ్రసరించినవాఁడు పాపబాహ్యుఁడు గలఁడే.

అని ప్రశ్నింపఁగా నాఋషిసత్తముఁడు-

చ. అడిగిన నేమిదోషమె సమస్త ధరాతలనాథ కోటికిన్
నుడువుల నున్నవే మనసులోపలఁ గాక రతిప్రసంగముల్
దడవనియంతమాత్రనె విదారితమోహుఁడె యావిచారమున్
విడువుము వాగ్విశేషమును విశ్రుతవేషము మోక్షహేతువే?

చ. కలరుసుమీ మనోజశరకంపితధైర్యశరవ్యులై తలం
పుల వచనంబులం గ్రియల భోగవతీజనమందు యిచ్ఛ ని
చ్చలముగఁ బూని తక్కినవిచారము దూరముచేసినట్టి మొ
క్కలపుమనుష్యులుం బుధులుగాననిసద్గతిఁ గన్నవారలుగా.

అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి యందుల కుదాహరణముగా నిరంకుశుఁ డను బ్రాహ్మణునికథ నారాజునకుం దెలిపెనఁట.

శుద్ధశ్రోత్రియకుటుంబమున నిజధర్మానువర్తు లగు బ్రాహ్మణ దంపతులకు జనించిన నిరంకుశుఁడు బాల్యమున గురుశుశ్రూషంజేసి సకలవిద్యలనార్జించి కర్మిష్ఠియై ప్రవర్తింపుచు యౌవనమంకురించిన పిదప సగ్నిహోత్రసాక్షిగఁ బరిణయమైన భార్యను త్యజించి వేశ్యా లంపటుఁడై రాత్రిందివములు వేశ్యలవాడలయందే దిరుగుచుః—

సీ. కొదమచందురువంటినుదుటఁ గస్తురినామ
మొఱపు మించఁగ దిద్దు నొక్కరితకు
చిమ్మచీకటి గ్రమ్మ కొమ్ముడి గొజ్జంగ
లానరగాఁ దుఱుము వేఱొక్కరితకు
జక్కవకవవంటి చన్నులహారంబు
లొయ్యఁగాఁదీర్చు నొండొక్కరితకు
మించుఁ దీఁగెకు మించుమేనఁ గప్పురగంధ
మొప్పుగా నలఁదు మఱొక్కరితకు

గీ. నొకతె చెక్కులపై మకరికలు వ్రాయు
నొక్కతెకు నెల్లజడతీరు చిక్కుఁ దీయు
నొక్కపని యెప్పుడును గల్గియుండుఁ గార్య
భరము లేదనఁగూడ దాబ్రాహ్మణునకు.

ఇట్లుండ నాతని దుశ్చర్యలను గనిపెట్టి యాతనిభార్య తన యత్తతో

"ఉ. అత్తవు సర్వలక్షణసమగ్రగుణాఢ్యవు నన్నుఁ దిట్టనున్
మొత్తనె కాని నీకొడుకు మూఢత మానుపవేల! వాఁడు రో
తొత్తుల మారియై గృహముఁద్రొక్కక యొక్కొకదానిఁబూనికన్
గుత్తకు నంచు నుంచుకొని కోకలు రూకలు జోకసేయగన్.

అనిచెప్పెను. తల్లి కుమారునితో

"శా. లేరాభోగపరాయణుల్ జగతిలో లీలావినోదంబుగాఁ
బోరా వేశ్యలయిండ్లకుణ్ వివిధసంభోగార్ధులై గుట్టులో
రారా వైదికధర్మమార్గపథిక ప్రావీణ్యమున్ జూపగా
యేరా తండ్రి పరిత్యజింతురఁటరా యీరీతి సత్కర్మముల్.

అని యనేకవిధముల బోధించినను బ్రయోజనము లేకపోయెను. ఆస్తియంతయు వ్యయమైపోయినది. వేశ్యమాత యతనిని దనయింటికి రాకుండఁ జేసినది. ఈసందర్భమునఁ గవి వేశ్యమాత స్వభావమును ౪-౫ పద్యములలో వర్ణించినాఁడు. ఒక్కపద్యము నిట నుదాహరించెదను.

సీ. కాలకూటమునందుఁ గలమేలువిష మెల్ల
పాలలోఁ గలుగుకార్కశ్య మెల్లఁ
బైశాచసమితిలోపలి వికారం బెల్లఁ
గపికోటిలో నుండు చాంచల్యమెల్ల
సెలయేళ్ళలోన వర్తిలెడువక్రత లెల్ల
మయశంబరులలోని మాయ లెల్ల
ధార్తరాష్ట్రులలోనఁ దనరుమచ్చర మెల్లఁ
బంచపాతకులలోఁ బాపమెల్లఁ

గీ. దీసి విటదోషరాసిచే ద్విగుణిఁ జేసి
యనృతపంకంబులోఁ గల్పి యశుచిభావ
రసముఁ జిల్కించి నిర్మించె బ్రహ్మకృపణ
తరుణహృద్భల్లి యగులంజతల్లిగాఁగ.

తుదకా వేశ్యమాత నిరంకుశునితో—

గీ. చిన్నపనిగాదు లంజరికమన్న వినుము
ప్రజలు మీరొక్కసారైన మాపయికివచ్చుఁ
బడుచుఁడవు నీవు మాబిడ్డ పసరుమొగ్గ
ప్రేమ కెక్కదము రాకు నీవిది మొదలుచేసి.

అని నిర్మొగమోటముగఁ జెప్పివైచెను.

బ్రాహ్మణుఁడు చేయునది లేక యింటికిఁ బోనొల్లక అరణ్యమార్గమునం బడిపోయి యచ్చోట నొకపాడుదేవాలయమునం గని లోపలకుఁబోయి యందున్న శివలింగమును దనతో నెత్తమాడరమ్మని పిలిచి ప్రత్యుత్తరమును గానక శివలింగముతో—

గీ. ఎన్నివిధముల మాటాడకున్నయట్టి
గట్టిపూనిక నీయాడుఁ గలిగెనేని
దానికొకయుక్తి మునుమున్న దలఁచినాఁడ
మినుగవచ్చునె విటశిఖాకుసుమమెదుట?

క. నీయెత్తు నేనె యాడెద
నీయెడలం బొంకులేక నీవిద్యకుఁ బ్రా
లేయాద్రిసుతాజీవిత
నాయక నెత్తంబు కారణం బెఱుఁగుదువా?

అనిపలికి రెండుపక్షములయాటలును దానేయాడెను. ఓడిపోయినవాఁడొకలంజను దెచ్చి గెలిచినవానికిచ్చుట యాజూదమునకు పందెమని యాబ్రాహ్మణుఁడేయేర్పరచెను. నిరంకుశుఁడు న్యాయము దప్పకుండ రెండుపక్షములయాటలను దానే యాడెను. దైవవశమున నీశ్వరుఁడోడిపోయెను. అప్పుడు నిరంకుశుఁడు—

క. మును లంజలంజపన్నిద
మనియాడితిఁ గాని యిట్టిదట్టిది యనియా
డినవాఁడగాను గన నా
మనసుసుమీ వారయువతి మన్మథమథనా!

సీ. అలకాధిపతిసూనుఁ డమరవేశ్యలలోన
మేలెంచిపొందు నేలోలనయనఁ
బ్రథనరంగములోనఁ బ్రాణంబు లుంకువ
గా నిచ్చిపోదు రేకలికితోడఁ
గ్రతుతంత్రములఁ దేవగణముల సంతోష
పఱచి కాంక్షింతు రేపద్మనయన

గతిసంప్రతపములు గట్టిపెట్టి మునీంద్ర
కోటీయాశింతు రెకువలయాక్షి

గీ. త్రిభువనాశ్చర్యసౌందర్యరేఖ చంచ
లాలతాంగుల కేయింతి మేలుబంతి
యాదురాలాపపరీరంభ యంకయుగ్మ
రామణీయకజితరంభ రంభ(దెమ్మ

యని తనయుత్తరీయము నాశివలింగమునకుఁ జుట్టి రంభను దెమ్మని నిర్బంధింపఁజొచ్చెను. ఈశ్వరుఁ డాబ్రాహ్మణుని మొడఁ గరుణించి సురగణ పరివృతుఁడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నిరంకుశుఁడు భయమునొంది గడగడ వణఁకుచు

మ. అపరాధంబులు పెక్కు-చేసితి నహాహంకార కామక్రియా
విపులాంభోనిధిఁ గ్రుంకు వెట్టి జడతావేశంబున న్నిమ్మ ది
వ్యపథోద్వృత్తినిఁ గొల్వనైతిని మనోవాక్కాయ కష్టంబులం
జపలాత్మున్ననుం బ్రోవ మీదయయ కా సాహాత్క్-టంక్షేకృణా.

అనిప్రార్థింప నీశ్వరుఁడు "నీకేమియు భయము లేదు. వాస్తవ ముగా ద్యూతమున నేనోడిపోయితిని. నీకు రంభనిచ్చి నేనుపన్నిదముఁ దీర్పవలసియున్నది." అని చెప్పుచు దేవేంద్రునితో "నీబ్రాహ్మణునకు రంభనిమ్మ" అనియాజ్ఞనీయ నాతఁడు రంభతో

క. ఓనాతి యీహ హీనుని
సూనునకు నభీష్టకామ సురతక్రీడా
నూనసుఖ మొసఁగి రమ్మన
నానలినాక్షియును మంచిదని మ్రొక్కి-తగణ.

క. ఆసుదతి ముదమెలర్ప మ
హీసురసుతుఁ గౌఁగిలించి హితమతిఁ బలికెా
ఏసతపుణ్యవతియొ నీ
తో సురతము నిరత మెనయుఁ దొంటిఫలమునణ.

క. మనసిజకేళికి భూసుర
తనయా నీసాటిరారు దలఁపఁగ నేలా
యనరాదుగాని దాసులు
వినుమా నలకూబరాది విజయవిశాలుర్.

అని రంభ యాతని రతిచాతుర్యమునకు మెచ్చి యాతనితోఁ గొంతకాలము క్రీడావినోదంబులనుండ నొకనాఁడు నారదమహర్షి యామార్గమున జనుచుండ నిరంకుశుఁ డీతఁ డెవ్వఁ డని రంభనడిగెను. ఆమె కనుగీటి నారదునకుఁ గనుమొఱంగెను. నారదుఁ డామెను గనిపెట్టి తనకుదండమైనఁ బెట్టలేదని యీర్ష్యఁగొని యామెవృత్తాంతమును దేవేంద్రునకు విన్నవించెను. ఇంద్రుఁ డామెను బిలిపించి, మరల నింద్రలోకమునకురాక యాబ్రాహ్మణునితో నింతకాల మున్నందులకుఁ గినిసి పాషాణముగమ్మని శపించి యామెదీనతతోఁ బ్రార్థింపనాపాషాణము చూర్ణమైనప్పుడు పూర్వరూపము వచ్చునని శాపాంతము ననుగ్రహించెను. రంభ తనశాపవృత్తాంతమును నిరంకుశునకుం జెప్పి యచ్చోటనే మహాపాషాణమైపోయెను. ఆయూరిరాజా పాషాణమును జూడవచ్చి యారూపమునకు జంకి మతిభ్రష్టుఁ డయ్యెను. ఆతని మతిభ్రమణమును గుదుర్ప నేరికిని శక్యముకాదయ్యెను. నిరంకుశుఁ డటకేఁగి పాషాణదర్శనమున రాజును బిశాచమావహించెననియుఁ తన మంత్రప్రభావముచే రాజునకుపట్టిన పిశాచమును వదల్చెదనని ప్రతిజ్ఞ యొనర్చి ముందుగ నాపాషాణమును జూర్ణముచేయుఁడని రాజసేవకులను బ్రోత్సహించెను. వారట్లే యొనర్చిరి. అధూళిలోనుండి—

సీ. జిలుఁగుఁ బయ్యెద జాఱఁజికిలిగుబ్బలకాంతి
దిగపార దిశలెల్లఁ దెలివిపఱప
దలవోకగాఁ జూడ నసమాస్త్రనిశితమా
ర్గణపరంపర లోకరాశిఁ బడగఁ

కరపంకజములూఁపఁ గనకకంకణ
ఝణనాదసంపదగుమానముగఁ జెలఁగఁ
బ్రతిపదంబున నూపురఝుళంఝుళవి
రావమున మూఁగఁబడి హంసములు దొలఁగ

గీ. దనరుచాతుర్యధుర్యసౌందర్యరేఖఁ
దగిలివీడనిచూపుల మగిడి డిగియ
రాక మర్త్యులవెంటాడి దా నమర్త్య
నీరజాక్షి నిరంకుశుఁ జేరవచ్చె.

తనకు శాపాంతము ననుగ్రహించిన నిరంకుశుని వేనోళ్లఁ గొని యాడి రంభ యాతనితోఁ గొన్నిదినములు కామోపక్రీడల ననుభవించి మరలవత్తునని యాతనికి నచ్చఁజెప్పి దేవేంద్రలోకమునకుఁ బోవ నింద్రుఁడామెనుజూచి తనశాపము ననుభవింపలేదని యాగ్రహము నొంద రంభ జరిగినవృత్తాంతము నింద్రునకు విన్నవించెను. నిరంకుశుని బుద్ధివైశద్యమున కచ్చెరువొంది యాతనిఁజూడఁగోరి యింద్రుఁడవనీ తలంబునకు విచ్చేసి నిరంకుశునింజూచి యాతనిపాగస్త్రేఃకు మిగుల సంతసించి యారాజునకు భూతావేశము పోవునట్లును రంభ దివిజలోక మునుండి నిరంకుశునికడకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండునట్లును వర మొసంగెను.

సీ. ఒకనికి శక్యమే యురగభూషణుతోడ
నలఘుచాతురి జూదమాడి గెలువ
గెలిచెఁ బో యొకనికిఁ దెలియునే సామాన్య
రమణుల నడుగక రంభనడుగ
నడిగెఁ బో యొకనికి నలవియే సురకాంత
రావించి భూమి నిల్లాలిఁ జేయఁ
జేసెఁ బో యొకనికిఁ జెల్లునే చిరభోగ్య
మగునింద్రశాపంబు నపుడె మాన్చ

గీ. నీకుఁదక్కఁగ వికచనాళీకలోచ
నామనోహరదేహసౌందర్యధుర్య
తాసవారితశీతలధామసోమ
ధరకృపాపాత్రపుత్రకందర్పదర్ప.

అని జనులచేఁ గొనియాడఁబడుచుఁ దలిదండ్రుల నానందమునఁ దేల్చి నిజభార్యంగూడి, పుత్రపౌత్రాదులం బడసిన నిరంకుశుని చారిత్రమును పులహముని ధర్మశీలునకుం జెప్పి—

క. ఎటువంటిదురాచారున
కెటువంటి జగత్ప్రసిద్ధి యొదవఁగిఁతె రాజా
యటుగానఁ బూర్వపుణ్యో
త్కటభావం బల్పునైన ఘనుఁ గావించున్.

అని బోధించెను. ఇది నిరంకుశోపాఖ్యానము నందలికథ. కవిత్వము మృదుమధురపదసంయుతమై యమృతము గురియుచుండును. శైలికిదివఱకుదాహృతము లైన పద్యములే చాలియున్నవి.

ఈతఁడు రచించిన సుగ్రీవవిజయమును సుగ్రీవునకు శ్రీరామచంద్రునితో ఋశ్యమూకమున మైత్రియొనఁగూడుట మొదలు వాలి వధానంతరమున సుగ్రీవునకు కపిరాజ్యపట్టాభిషేకమును అంగదునకు యువరాజ్యపట్టాభిషేకమునుజరిగి వర్షకాలానంతరమున మరలవచ్చి సీతాన్వేషణమునకై బయలుదేరుచున్నంతునని శ్రీరామచంద్రునితో విన్నవించుటతో సమాప్తము నొందించినాఁడు.

శతకకవుల చారిత్రమునుండి గైకొని బలవదరీ శతకములోని యొకపద్యము నుదాహరించి యీతని చారిత్రమును ముగించెదను.

చ. కలశపయోధిమీఁదఁ దరఁగల్ మరిపాశయనిద్రమోయవేయుభం
గుల తలపాన్పుపాము బుసకొట్టఁగ నెగతి నిద్రఁ జెందెనో
యలసతఁ దండ్రి చీమ చిటుకన్నను నిద్దుర రాదు మాకు నో
బలవదరీ దరీ కుహరభాస్వదరీ యదరీ దరీ హరీ.

---

216 చిత్రకవి అనంతకవి

ఇతఁడు "ఇందుమతీపరిణయ"మను ప్రబంధమును రామరాజ భూషణకవి విరచితమగు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన మనుద్వ్యర్థిప్రబంధ మునకు వ్యాఖ్యానమును రచించెను. ఈతఁడు లక్షణసారసంగ్రహ కృతి కర్తయగు చిత్రకవి పెద్దనార్యునకుఁ గుమారుఁడు. సాంబవిలాసాది గ్రంథములనురచించిన చిత్రకవి వెంకటరమణకవికిఁ దండ్రి. తండ్రి తాత లకువలెనే యితనికిని హనుమంతుఁ డిష్టదైవము-

హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యానమునం దీతఁడు రచించిన క్రిందిపద్యములలోఁ దన వృత్తాంతమును జెప్పుకొని యున్నాఁడు"

శా. శ్రీమద్రామపదారవిందయుగళీ భృంగాయితస్వాంతు భ
క్తామేయాభిమతార్థదాయక దయైకాయత్తనేత్రాంతు సు
త్రామాదిత్రిదశప్రియంకర భుజాధామాతికాంతున్ బుధ
స్తోమస్తుత్యయశోనితాంతు హనుమంతున్ భక్తిఁ గీర్తించెదన్.

సీ. శ్రీహనూమద్వర శ్రీలబ్ధసుకవిత్వ
చతురుండ లక్షణసారసంగ్ర
హం బొనరించి యుద్యత్కీర్తిఁ బ్రఖ్యాతుఁ
డగుచిత్రకవి పెద్దనార్యసుతుఁడ
విష్ణుచిత్తీయాది వివిధకావ్యార్థముల్
దెలిసి వక్కాణించు ధీరనుతుఁడ
గండికోటాఖ్యదుర్గస్థలాధ్యక్షుఁడై
పృథివిమంతున కెక్కు పెమ్మసాని

గీ. చిన్నతిమ్మక్షమాపాలశేఖరుండు
గారవింపంగ బహుమానగౌరవముగ
మనినధన్యుఁడ సభ్యసన్నుతగుణైక
గరిమ వెలయు ననంతాఖ్యకవివరుండ.

క. ముఖ్యంబై భూస్థలి భూ
రిఖ్యాతిం గాంచి తగుహరిశ్చంద్రనలో
పాఖ్యాన కావ్యమునకుఁ
వ్యాఖ్యాన మొనర్తు విబుధవర్యులు పొగడన్.

ఈకవి రచించిన యిందుమతీపరిణయ మిప్పుడెచ్చటను గన్పట్టుట లేదు. రఘువంశమునందలి యజమహారాజునకును నిందుమతికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణితమైయుండును. ఈకథను పెక్కురు ప్రబంధముగా రచియించియున్నారు. ఈకవి యిందుమతీ పరిణయమునుహరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన వ్యాఖ్యయునేగాక హరిహరశ్లేషోదాహరణము, సకలజీవనసంజీవనము, వంశావళి అనుగ్రంథములనుగూడ రచియించినట్లీతనికుమారుఁడు సాంబవిలాసగ్రంథాంత గద్యలో నుడివియున్నాఁడు. ఆగ్రంథములును నామమాత్రావశేషములైనవి. వంశావళి వంశచరితమే యయినచో నందెవరివంశము వర్ణితమైనదో తెలియదు. హరిహరుల కిరువురకు వర్తించున ట్లుదాహరణము రచియించియుండును. సంజీవన మనఁగా సకలజీవులకు సంజీవనివంటిదని యర్థమైయుండును. ఇదికూడఁ బ్రబంధముగానోపు. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానవ్యాఖ్యతప్ప తక్కినగ్రంథములీతనివన్నియుఁగాలగర్భమునఁబడిపోవుట విచారకరమైన విషయము. ఇతఁడు వ్రాసికొనిన యీక్రింది గద్యవలన నితఁడెట్టికఠినప్రబంధమునకైన నర్థమును బోధింపగలసమర్థుఁడని తెలియుచున్నది.

"గద్యము. ఇది శ్రీహనుమద్వరప్రసాదలబ్ధ సారస్వతీపాత్ర భారద్వాజగోత్రపవిత్ర చిత్రకవిపెద్దిరాజతనూజ పురాతనాధునాతనకఠినప్రబంధార్థబోధనసమర్థమాన సాంభోజ సుధీజనవిధేయానంతయనామధేయ విరచితంబైన "హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానప్రకాశిక" యనువ్యాఖ్యానంబు"

ఈగ్రంథమూలకర్త యగు భట్టుమూర్తియు వ్యాఖ్యానకర్త యగు ననంతుఁడుగూడ హనుమద్వరప్రసాదలబ్ధ సారస్వతులగుట విచిత్రసంఘటనము.

ఇతనినివాసము తండ్రినివాసమైన వెల్లలూరే యనియు నందున్న హనుమంతుఁడే యీతని యిష్టదైవమనియు నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

ఈతని కాలమును నిర్ణయించుటకుఁ గొన్నిగుఱుతు లున్నవి. ఇతనితండ్రియైన పెద్దనార్యుఁడు ౧౫౫౦ ప్రాంతమున లక్షణసారసంగ్రహమును రచియించెనని యాతని చారిత్రమునఁ జెప్పియుంటిమి. రామరాజభూషణుఁడు హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును క్రీ.శ. ౧౫౮౦ప్రాంతమున రచించెను. కావున నాగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యవ్రాసిన యనంతయకవి ౧౫౮౦ వ సంవత్సరమునకుఁ దరువాత దానిని రచియించెననుట నిశ్చయముకదా! దీనినిబట్టి కవి కాలము క్రీ. శ. ౧౫౫౦—౧౬౧౦ అని నిర్ణయింపవచ్చును.

గండికోట దుర్గాధిపతి యైనచినతిమ్మానాయఁడు తనను గౌరవించెనని కవి పై సీసపద్యములోఁ దెలిపియున్నాఁడు. ఈచినతిమ్మానాయని కాలమునుగూడఁ దెలిసికొంటిమేని యీకావ్యరచనా కాలము సునిశ్చితమగును. గండికోటదుర్గపాలకు లగుపెమ్మసానివారు కమ్మవారు. శూరులు-పరాక్రమవంతులు-కవిపండితపోషకులు. వీరి కాలములను నిర్ణయించితిమేని అనంతకవి కాలమే కాకుండ నింక మఱికొందఱి కాలముగూడ నిర్ణయమగును. కానిఁ వీరిలో నేకనామము గలవారిరువురు ముగ్వురుండుటచే వీరి కాలనిర్ణయము దుర్ఘటముగా నున్నది. వీరి కాలవిషయమున భిన్నాభిప్రాయము లున్నవి. వీనిన్నిటిని సమన్వయము చేయుటకు నిర్దిష్టము లైనయాధారములు లేవు. అయినను సాధ్యమైనంతవరకు సమన్వయముచేసి, తెలిసికొనవలసియున్నది.

తిరుపతి దేవస్థానమువారు వీరివంశవృక్షమును వారిసంపుటములలోఁ బ్రకటించియున్నారు. దాని నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

పెమ్మసానిరావలింగానాయఁడు

పెదతిమ్మానాయఁడు | చినతిమ్మారాజయ్య *

ఈవంశవృక్ష మిట్లువ్రాయుటకు దేవస్థానశాసనప్రచురణకర్తల కాధారము లేవియో తెలుపలేదు. ౬వ సంపుటమున ౧౮వ సంఖ్యగాఁ బ్రచురించిన శాసనమునాధారముగాఁగొని యీవంశవృక్షమును వ్రాసి నట్లు కన్పట్టుచున్నది. దానిని జదివిచూచితిని. అది పెమ్మసానివారికి సంబంధించినది కాదు. పెమ్మసానివారిలో రామలింగానాయఁడు పెద తిమ్మానాయఁడు, చినతిమ్మానాయఁడు అనుపేరుగలవా రున్నమాటనిశ్చ యమే. కాని వంశవృక్షములోఁ జూపినసంబంధ మాధారరహితమైనది. కావున నీసందర్భమున నిది యనుపయోగ మైనదిగా భావించి వదలి వేయుదము.

ఈపెమ్మసానివారినిగూర్చి కూలంకషముగా విమర్శించి, కాల నిర్ణయము చేయుట విశేషశ్రమతోఁ గూడినపని. ఈకవికాలము వేఱు విధముననిర్ణయమైనది కావున నావిమర్శన మిట ననావశ్యకము. మఱి యొకప్పు డీపెమ్మసానివారినిగూర్చి వ్రాయఁదలఁచి యిటవిడచి పెట్టితిని.

కడపమండలములో, జమ్మలమడకతాలూకాయందలి యెను ములచింత యనుగ్రామమును పెమ్మసానినాయఁడుకుమారుఁ డైనచిన తిమ్మానాయఁడు తాడిపత్రియందలి వెంగళనాథఆలయమునకు దానమిచ్చి నట్లు యెనుమలచింతగ్రామములోని ఆంజనేయస్వామియాలయములో నొకశిలాశాసన మున్నది. ♦ ఆశాసనకాలము శా.శ. 1474 సౌమ్య

* ఇతని శాసనము సం. ౬ సంఖ్య ౧౮ గానున్నది.

♦ మదరాసురాష్ట్రశాసనములు–కడప–సంఖ్య 397.

సంవత్సరము. (క్రీ.శ ౧౫౫౭). ఆచిననతిమ్మానాయఁడు కవినాదరించిన యాతఁడే యనితలచినచో సించుమించుగా సైనిర్ణయించినకాల మునకు సరిపోవుచున్నది. ఇందుమతీపరిణయము లభింపకపోవుటచే కవిత్వశైలిని జూపలేకపోయితిని.

217 తామరపల్లి తిమ్మయ్య

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; భార్గవ గోత్రుఁడు; నాగమాంబాశరణమంత్రుల తనయుఁడు; ఎరన్నమంత్రి పౌత్రుఁడు; వల్లూరుజగ్గయామాత్యునకును గొండమకును దౌహిత్రుఁడు.

ఈకవి శేషధర్మము లనునైదాశ్వాసములపద్యకావ్యమును రచియించి, ధర్మయామాత్యుని ప్రేరణముచే శ్రీరామునకంకిత మొనర్చెను. ఈతఁడు తనవంశమును దనమాతామహవంశమును నీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీరామపాదరాజీవసేవాలోలు
వశగతమధురిమావాగ్విశాలు
మహితలప్రస్తూయమానభార్గవగోత్రు
సురుచిరాపస్తంబసూత్రుఁ బాత్రుఁ
జంద్రప్రధానేంద్ర శరణమంత్రికుమారు
ధారుణీమతకవితావిహారు
నాగమాంబాగర్భసాగరాత్రితనూజు
దీనార్తరక్షణదివ్యతేజు

గీ. సూరధీనిధి యనుజాతు శుభసమేతుఁ
జంద్రినార్యాగ్రజనుగురు చరణభజను
బంధుఫలవల్లి తామరపల్లితిమ్మ
కవిశిఖామణి నన్నెంచి గారవించి.

సీ. బహుపురాణగ్రంథపఠనార్థ కరణాతి
శూరుండు మాయన్న సూరమంత్రి
మహితసభాభిరామాముఖకావ్యంబు
ధరనిల్పె మాతండ్రిశరణమంత్రి
తగవరిన్గొని యన్న దానంబు చేయుచు
వెలసె మా పెదతండ్రి విస్సమంత్రి
వేదపర్వమ్మనవినుతులు గాంచెను
సరసుండు మాతాత చంద్రమంత్రి

గీ. ప్రౌఢ రాయలమెప్పించి రాయసములు
పైఁడిగంటంబు గొనివ్రాసి భద్రలీలఁ
బైఁడిగంటమువా రనుపద్దుఁదెచ్చి
యల రెమాతాతసుత్రాత యబ్బమంత్రి.

సీ. పుప్పలింగేశ్వరపూజానిరంతర
సంగతైశ్వర్యుండు లింగఘనుఁడు
గోపాలవరదయాకలితాన్న దానాది
గుణపట్టభద్రుండు గోపశౌరి
యనఘుండు పెదజగ్గనాయనతమ్ముండు
సత్యసంధుఁడు పినజగ్గవిభుఁడు
శ్రీరామపదపద్మసేవాధురంధర
హృదయాంబుజసంభవుఁ డెట్టమంత్రి

గీ. కాస్యపసగోత్రసురరాజు కామరాజు
వీరువారనకుండ వల్లూరునీడు

తల్లిపట్టింటివారెల్ల ధన్యులెన్నఁ
దరమె వారలఁ దిమ్మప్రధానవర్య!

క. మిత్రజనవనజమిత్రుఁ బ
విత్రుని వల్లూరిజగ్గవిభు కొండపదౌ
హిత్రుని శరణామాత్యుని
పుత్రుని నిన్నుఁ దిమ్మనార్య! పొగడం దగమే!

గీ. పైఁడిగంటమువారు నాఁ బ్రబలె వెన్న
నంతఁ దామరపల్లివా రనఁగ నలరి
కుందనమువోఁదఁ బరిపక్వ మొందినట్లు
తిమ్మయామాత్య నీకుల మెమ్మెఁ గాంచె.

పై పద్యములనుబట్టి కవిముత్తాతకుఁ దాతయైన అబ్బయమంత్రి, ప్రౌఢరాయలయొద్ద ప్రాయసకాఁడుగా నుండి బంగారపుగంటమును బహుమతినందెనసియు నప్పటినుండియు వీరు 'పైడిగంటము' అను గృహనామమును గలిగియుండి, తరువాత తామరపల్లివారనియుఁ దెలియుచున్నది. తామరపల్లియను గ్రామమును నివాసముగాఁ గలిగియుండుటచే, తామరపల్లి యను గృహనామము కలిగియుండవచ్చును. తూర్పుగోదావరి మండలమునందలి రామచంద్రపురంతాలూకాలో తామరపల్లియను గ్రామమును, వల్లూరను గ్రామమును గూడ నున్నవి. కాని తామరపల్లిలో తామరపల్లివారును లేరు వల్లూరునందు వల్లూరువారును లేరు. ప్రౌఢరాయలనఁగా, గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన ప్రౌఢదేవరాయలనియే యూహింపఁదగియున్నది. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౪౨౩ మొదలు ౧౪౫౦ సం॥ వఱకును గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించినవాఁడు. కావున అబ్బయమంత్రి యాకాలమువాఁడనుట నిశ్చయము. తిమ్మయకవి, అబ్బయమంత్రి కాఱవతరమువాఁడు కావున నాతఁడు క్రీ.శ. ౧౬౦౦ సంవత్సరప్రాంతమున నుండియుండునని యూహింపవచ్చును. బ్ర.శ్రీ. వీరేశలింగముపంతులుగా రాంధ్రకవుల చరిత్రములో "ఇతఁడుండిన కాలమేదియో తెలియదు. నూఱుసంవత్సరముల క్రిందట నుండియుండును.

ఇతని కావ్యము సంధప్రయోగములు కొన్ని గలవు కాని కవిత్వము మొత్తముమీఁద చక్కనిధారకలదయి శ్రావ్యముగానుండును అని వ్రాసియున్నారు." ఈకవి నూఱుసంవత్సరములక్రిందటివాఁడని చెప్పుట కాధారములులేవు. కృతిపతినిబట్టిచూచినను, ఈతఁడు మూఁడువందల సంవత్సరములక్రిందటివాఁడనియే తోఁచుచున్నది.

ఈ కావ్యము పెదధర్మయామాత్యుని ప్రేరణముచే రచియింపఁబడినదని పైనివ్రాసియున్నాఁడను. ఈధర్మయామాత్యుని వంశమును గవి యించుమించుగ నెనుబది పద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు. కాని, యందుఁ జరిత్రకుపయోగించునట్టి వొకటిరెండింటికంటె నెక్కువగాలేవు. కృతిపతిని నీక్రిందిపద్యములలో వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీరామభద్రదాక్షిణ్యగణ్యకటాక్ష
వీక్షణార్జితపుణ్యలక్షణుండు
కానీనభేసంతానచింతామణీ
దానావధానవిద్యాధనుండు
భూభువనావనప్రాభవ భవకళా
శోభమానానేకవైభవుండు
సురసింధుసైంధవతరుగంధసింధుర
బంధురకీర్తిధురంధరుండు
గీ. చోళనేపాళ కేరళ గౌళమాళ
వాంగ కళింగ కుళింగ సింధు
చోట కర్ణాట లాట మరాట మగధ
మంత్రివరహేళి ధర్మయామాత్యమౌళి.

శబ్దాలంకారముకొరకిన్ని దేశములను బేర్కొన్నను, కృతిపతి 'ఇందుపురేల' యనుగ్రామమునకుఁ గరణమైన ట్లీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. ధీమణి యిందుపురేల
గ్రామణి బుధబాంధవాప్తగాయకకవిచిం

తామణి యాశ్రితజనర
త్నామణి పెదధర్మబుధశిఖామణి వెలయున్.

ఈగ్రామము నిజాము రాష్ట్రములోనిదిగాఁ దోఁచుచున్నది. కృతిపతి మహారాష్ట్రదేశమునుండి యాంధ్రదేశమునకు వచ్చి యచ్చట నివాసమేర్పరచుకొనిన మధ్వబ్రాహ్మణుఁడుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు. ఈకుటుంబము వారారువేలనియోగులతో సంబంధ బాంధవ్యములను నెరపియుండిరి. కృతిపతికి పెదతండ్రి యగుచున్నట్టి నారాయణరావు మహమ్మదు పాదుషాయొద్ద 'మజుమ్‌దారు'గానున్న ట్లీక్రింది పద్యమును వలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. ఏమంత్రిసౌందర్యమింద్రనందన
నందనాత్మజులస్సెఁ బొందలుపము
నేమంత్రిసత్కీర్తి యిభరాజవర్ణ్యాగరాజ
శగిరాజకాంతుల సవరణించు
నేమంత్రియైశ్వర్య మీశాలకాధిశ
కౌరవేశస్ఫూర్తి గౌరవించు
నేమంత్రవితరణం బింద్రమణీసభో
మణిభవభవశిరోమణులనించు

గీ. నతఁడు లక్ష్మీశచరణసేవాధికుండు
ప్రబలసుల్తానుమహమ్మదుపాదుషాయి
మహితసామ్రాజ్యవైభవమజుముదారు
రాయహోళి నారాయణరాయమౌళి.

ఈనారాయణరావును గ్రంథకర్త వర్ణించియుండుటచే, నీతఁడును కృతిపతియు సమకాలికులనియు, కృతిరచనము నారాయణరావు కాలములో జరిగినదనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇబ్రహీం మూఁడవ కుమారుఁడైన మహమ్మదు కుతుబ్‌షా గోలకొండ రాజ్యమును క్రీ. శ. ౧౫౮౦ మొదలు ౧౬౧౧ వఱకుఁ బరిపాలించినట్లు చరిత్రకారులు

చెప్పుచున్నారు కావున నీకవి ౧౬౦౦ సంవత్సర ప్రాంతమున నీకావ్యమును రచించెనని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

సంస్కృతమందున్న హరివంశమునందలి యాశ్వర్యపర్వమునందుఁగల శేషధర్మముల నీతఁడు తెలిగించెను. శేషధర్మములను, ఈతఁడే కాకుండ, వెణుతురుబల్లి విశ్వనాథకవి మొదలుగా మఱిరైదుగు రాంధ్రీకరించియున్నారు. భారతయుద్ధమునకుఁ బూర్వము శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును భీష్మునొద్దకుఁ దీసికొనివచ్చి ధర్మములను బోధించుమని చెప్పెను. గోదాన భూదాన అన్నదాన కన్యాదానాదులవలనఁ గలుగు ఫలితములు, కావేరి, కాంచి, మొదలుగా పుణ్యనదీస్థలమాహాత్మ్యములు, ఇంకననేకధర్మములు, ఉపాఖ్యానములతోఁగూడ భీష్ముఁడు ధర్మజునకు బోధించినట్లిందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈకవి కవిత్వశైలి తెలియుటకై కొన్నిపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. వృత్తులు హెచ్చులేవు పృథివీపతు లీయరు మూలవిత్తము
ల్వొత్తుగ వెచ్చపెట్టిటితిని నెక్కడఁ జూచినఁ గాసుగానరా
దిత్తడిరాగి బంగరువు నిప్పటియప్పులకైనఁ జాల దీ
నెత్తురుగందు లేమిగొని నిల్పుదురో తమప్రాణవాయువుల్. ౩ఆ.

ఉ. సేమమె కృష్ణ! మీకుయదుసింహము రాముఁడు లెస్సయున్నవాఁ
డేమఱి వృష్ణిభోజులకు శివిరౌ రుక్మిణి సత్యభామయుం
బ్రేమభజింతురే సుతులు పెంపువహింతురె వైరిభూపతుల్
నేమముతోడ నెల్లపుడు నీపదపద్మము లాశ్రయింతురే ౧ఆ.

చ. పులిగిలిపందిగిందిమనుబోతులు గీకులు లేవు కానలో
వలసినయట్లుతిర్మెగఁగవచ్చును గట్టెలుఁ గందమూలముల్
ఫలములుగొంచు నొండొరులఁ బాయక వేచను దెండు మీరుద
ర్భలును విరుల్సమిత్తులునపారముదెచ్చెద నంతలోపలన్. ౨ఆ.

ఉ. ఆపురి చెంత దివ్యమణిహాటకకుంభశతాకులంబు ము
క్తాపరిణద్ధతోరణవితానము దివ్యనదీయుతాంబ రో

ద్దీపక పార్శ్వప్రేంకవణిదీధితిసాంద్రి పీలపిస్సార
గోపురమై చెలంగు నాకకోవెలఁ గాంచిసమ్మోదమొందు సాకారత

సీ. హరినామసంకీర్తనార్చన వందన
పరత సేవాదిముల్ భాగవతులు
వేదశాస్త్రపురాణ విధిషేధిపాసాది
జనులకథాభిజ్ఞులు భాగవతులు
దేవగురుద్విజదీనమాతాపితృ
బంధుపోషణరతుల్ భాగవతులు
సగుణ పదధ్యానపారీణతాస్వాంత
పరమపుణ్యోన్నయుల్ భాగవతులు

గీ. భానుసూక్తపరాయణుల్ భాగవతులు
పావకార్చననియతులు భాగవతులు
సంహితాచారకర్తలు భాగవతులు
బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠులు భాగవతులు.

---

218 పరమానందయతి.

ఇతఁడు శివజ్ఞానమంజరి యను ద్విపద కావ్యమును ఉపదేశక్రియ మను వచనకావ్యమును ఉత్తరాగీతకు వ్యాఖ్యయు, దత్తాత్రేయము, సంపగిమన్న, పరమానంద, గోపాలశతకములను అనుభవదర్పణమును, ముక్తికాంతాపరిణయము, బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవము, వివేకచింతామణి యను గ్రంథములను రచియించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతనినివాసము గాని, కాలముగాని, పూర్వాశ్రమమందలినామము గాని తెలియరాలేదు. వేదాంతశాస్త్రమునం దనుభవము గడించిన యోగి యగునీతఁడు తన

యనుభవజ్ఞానమును బోధసేయనుద్దేశముతో గ్రంథరచనము చేసెను. వ్యాకరణదోషము లచ్చటచ్చటఁ గన్పట్టుచున్నను నీతనికవిత్వము మృదువై సుబోధకమై యలరారుచున్నది.

ఈతఁడు దత్తాత్రేయమంత్రోపాసకుఁడును, దత్తాత్రేయయోగి శిష్యుఁడు నైన ట్లీక్రిందిగద్యపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

క. పరమానందయతీంద్రుఁడ
స్థిరదత్తాత్రేయగురునిశిష్యుఁడ యోగ
స్ఫురణానుభవుఁడ నీకృతి
సరసన్ రచియించినాఁడ సర్వజ్ఞుఁడనై.

ఉపదేశక్రమము

ద్విపద. నాపాలిదేవుని నాగురునాథు
నాపాలిపెన్నిధి నన్నేలువేల్పు
నొనర దత్తాత్రేయయోగిపుంగవుని
మనసున వాక్కున మఱి కాయమునను
భావించి నుతియించి భక్తిని మించి
సేవించి పూజించి చెన్నువహించి
అతిముదంబునను పరమానందతీర్థ
యతినామధేయుఁడ నింపు దలిర్ప
మహితశివజ్ఞానమంజరి యనఁగ
మహిలోన ప్రాజ్ఞసమ్మతిగాఁగఁ బూని
రచియించెదను లోకరక్షణార్థముగ
ప్రచురంబుగా నాంధ్రభాషను బూని
సిద్ధానుభూతి సంసిద్ధివహించు
సిద్ధులు లోకప్రసిద్ధుల నెమ్మి
మున్ను జేసినయట్టి ముఖ్యశాస్త్రంబు

లన్నియుఁ జూచి నేనంచలియర్థ
భావమెల్లను దేటపఱచెదఁ బ్రోద్ధి.

* * *

అనువు మీఱఁగ దత్తాత్రేయగురుని
యనుఁగుశిష్యుఁడు పరమానందదీర్థు
లొనరించె నీకృతి నుత్సాహలీల
వినినంతన పరోక్షవిజ్ఞాన మొదవు
మఱియు శివజ్ఞానమంజరి యనఁగఁ
గరమొప్పు జగతి విఖ్యాతి గాఁగఁ
పరమయోగీంద్రులు భళియంచుం బొగడ
ధరలోన నాచంద్రతారార్క-ముగను ... ...

శివజ్ఞానమంజరి.

ఈతనికి పరమానందతీర్థులనియు, పరమానందతీర్థస్వామియనియు నామాంతరము లున్నట్లు పై గద్యపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

సంపఁగిమన్న శతకము:— "సంపగిమన్నా" యను మకుటముతో 122 కందపద్యములుగల యీశతకము వేదాంతవిషయమును బోధించునట్టిదిగా నున్నది. హఠయోగమువలనఁ బ్రయోజనము లే దనియు, నాత్మసంయోగాభ్యాసము శ్రేయోదాయక మనియు, కపటగురువుల నాశ్రయింపఁ జనదనియు నిందుఁ బోధించినాఁడు. సంపఁగిమన్నఁ డొక దేవుఁడు. ఆదేవుని సంబోధించుచు నీయతి యీశతకమును వ్రాసెను. ఈదేవుఁ డెచ్చట నుండెనో తెలియరాలేదు.

మచ్చుపద్యములు:—

క. చలపట్టియు హఠయోగముఁ
దలపెట్టిక వట్టిగొడ్డుతాఁక ట్టింతే
యలసిద్ధి దొరక దడియా
పలుగా కిం దేమియున్నె సంపఁగిమన్నా ౨౮

క. సంతత యోగానంద సదా
నంతసుఖాంబోధి నలరు నాతనిభాగ్యం
బెంతంతనఁ దరమా ఘన
సంతోషము జగతి నెన్న సంపఁగిమన్నా ౨౫

క. నేరనిగురుబోధలు సం
సారములై కూనలమ్మ సంకీర్తనలై
దూరములై ముక్తికి
నిస్సారములై పోవు నన్న సంపఁగిమన్నా ౩౪

క. సంకల్ప ముడిఁగి తాని
స్సంకల్పుం డైనఁజాలు సద్గతి తడవా
సంకల్పమె బంధము ని
స్సంకల్పమె మోక్ష మెన్న సంపఁగిమన్నా ౧౦౮

క. నిత్యానిత్యవివేకము
నత్యనుపమశీలుఁ డెఱుఁగు నాతఁడు సుజన
స్తుత్యుఁడు జీవన్ముక్తుఁడు
సత్యం బిది వినఁగదన్న సంపగిమన్నా ౧౧౩

శివముకుందశతకము:- దీనికి పరమానందశతకమనినామాంతరము. "శివముకుంద పరమానందా" యనుమకుటముతో 111 కందపద్యములు గలయీశతకమున "బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేసింపఁబడినది. శివ కేశవులకు భేదము లేదని తెల్పుటకై "శివముకుంద పరమానందా" యనుమకుట ముతో నీశతకమును రచియించినాఁడు.

శైలిఁజూపుటకుఁ గొన్నిపద్యముల నిచ్చుచుంటిని.

క. దైవము లిద్దఱు నేకో
దేవాదిశ్రుతులవలనఁ దెలియఁగ నొకటే
భావించెద మిము నేకీ
భావంబుగ శివ ౨

క. పరమానందయతీంద్రుఁడ
సురుచిరముగ నిచ్చు వాక్ప్రసూనంబులచేఁ
గరమర్థిఁ బూజచేసెద
పరమాత్మా! ౪

క. ఎఱిఁగిన యది జడిమం బగు
నెఱుకవిడక శూన్యమగును నెఱుకే యెఱుకై
నిరతిశయానందం బగు
పరమాత్మా! ౧౫

క. తలఁపునఁ గలిగినబంధము
తలఁపున నూడంగఁ గొట్టి తా మించవలెక
మాలు ముంటఁ బుచ్చువిధమున
బలిబంధన ౨౪

క. జ్ఞానం బన యోగం బనఁ
గానఁగవలె నొకటి కొకటి కావడికుండల్
పూనిక నొక్కట నిలువదు
భానుమతా! ౧౧

శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క యిరువదియొక అవతారములలో దత్తాత్రేయ యవతారమొకటి ఈపరమానందయతిగురు వాయవతారము కాదు. దత్తాత్రేయయోగి యను నొకమానవుఁడీతనిగురువు. ఆయవతారమునుబట్టి యాయోగికీపేరువచ్చియుండును.

నెల్లూరునుండి చెన్నపట్టణమునకుఁ బోవురోడ్డుప్రక్కను నెల్లూరుసమీపమున నొకశిలాశాసనముకలదు. దానిపై నీక్రిందిమాటలున్నవి. "శ్రీమద్విశ్వాధిష్ఠాపన పరమహంస సద్గురు దత్తాత్రేయ స్వాములవారి ధర్మమఠం"

నెల్లూరుమండలశాసనములను బరిశోధించిన బట్టరువర్తుపండితులును, వేణుగోపాలసెట్టిగారును ఈశాసనమునకు నీక్రిందిరీతిగ నింగ్లీషు భాషాంతరీకరణము నిచ్చియున్నారు.

"The charitable matham of the illustrious Dattatreyaswami, who presides over the whole universe, who is a Paramahamsa, the excellant guru.

Note.— There was doubtless a matham of a guru near this stone.

Paramahamsa is the title by a Hindu Sanyasi after a certain stage in his spiritual progress."

(నె. శా. సం. పుటలు 821–822)

దీనినిబట్టి దత్తాత్రేయుఁ డనుయోగిపుంగవుఁడొకఁడు నెల్లూరు ప్రాంతమున నొకమఠమును స్థాపించి, భక్తిజ్ఞానముల నుపదేశించుచుఁ గొందరుశిష్యులను సంపాదించి వారికిఁ గవిత్వవిద్యను నేర్పి లోకోపకారమునకై ప్రయత్నించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈయోగిపుంగవుని కాలమేదియో తెలియరాలేదు. తరిగొప్పుల మల్లనకవి, యీపరమానంద యతి, మొదలగువారు కొందఱు తాము దత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుల శిష్యులమని వ్రాసికొనియున్నారు ఇందు తరిగొప్పుల మల్లన కవి క్రీ. శ. ౧౫౮౬–౧౬౧౩ వఱకుఁ గర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించిన వెంకటపతిరాయలయాస్థానకవి యగుటచే దత్తాత్రేయ యోగపుంగవుఁడును నాతనిశిష్యప్రశిష్యులును పదునాఱవ శతాబ్దియం దుత్తరార్ధమున నున్నవారని నిశ్చయించుటకు సంశయింప నవసరముఁడదు. దత్తాత్రేయయోగికి ధేనువుకొండ తిమ్మయార్యుఁ డొకశిష్యుఁడు. ఆతిమ్మయార్యునకుఁ జింతలలింగావధానులు, ముమ్మడి మల్లన, కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడు అనువారు శిష్యులు. ఇందుఁ గడపటియిరువురును నాంధ్రగ్రంథకర్తలు. వీరిచారిత్రముల నిందు వేఱుగ వ్రాయుచున్నాఁడను ఈచింతల లింగావధానులకు సదానందుడను నొకయవధూత శిష్యుఁడుగానుండి యొకగ్రంథమును రచియించెను.

ఈదత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుని శిష్యపరంపరను కంభంపాటి నారయామాత్యుని చారిత్రమున నుదాహరణ పూర్వకముగఁ దెలిపి యున్నాఁడను. పితృపితామహాది వంశపరంపరవలె శిష్యపరంపరకు

కాలవ్యవధి యుండనక్కఱలేదు. శిష్యప్రశిష్యులేక కాలమున నేనుండుట కవకాశమున్నది.

ఈపరమానందయతీంద్రుఁడు రచించిన బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవము పదుమూఁడు ప్రకరణములు. ఆంధ్రవచనమున వ్యావహారిక భాషలో నున్నది. ఈక్రిందివచనమువలన శైలియును గ్రంథరచనోద్దేశమును దెలియుచున్నవి. ఇది ముద్రితము కాలేదు. తాళపత్రప్రతి మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునఁ గలదు.

శ్రీమద్దత్తాత్రేయగురుచరణసరోజ మత్తమధుకరాయమానులై విమలతత్త్వార్థరహస్యవేత్తలైన పరమానందతీర్థులు సమస్తలోకోపకారార్థంగానున్ను వేదాంతరహస్యగ్రంథము రచియింప నిశ్చయించి యావదాయుస్త్రయోవర్ణావసరం కించిత్కాలమాది నామనాగపి" అనెడి శాస్త్రాలు కలుగబట్టిన్ని ప్రాకృతముముక్షువులయొక్క సంశయనివృత్తి కొఱకున్ను సకలవేదాంతసిద్ధాంత స్మృతీతిహాస పురాణాగమాది సత్శాస్త్రాలచేతనున్ను లౌకికోక్తులచేతనున్ను శ్రీమద్దత్తాత్రేయగురుకృపాలబ్ధ స్వానుభవంవల్లనున్ను పరమానందమగ్నచిత్తుండనై ఒక అనుభవ గ్రంథం రచియింప నిశ్చయిస్తిని. అయితే అనుభవం వాక్కునను చర్చింప శక్యమానా అంటేశక్యమే కాదు సత్యంఅయినాగాని చెఱువునిండి పూర్ణమైతే అలుగు పాఱినట్లునాయందు నిండిన సచ్చిదానందమే బహిః ప్రసారియై లోకులకుఉపకరిస్తున్నది. అలుగులనున్ను మడుగులనున్ను పాఱిన ఉదకాలుసమస్తమైన సస్యాదులకున్ను ఉపకరించినట్లే ఉపకరిస్తున్నది.

ఈగ్రంథాంతశ్లోకములవలన నీగ్రంథము పదుమూఁడు ప్రకరణము లయినట్లు తెలియుచున్నది.

శ్లో. పరమానందయతీంద్రో
స్స్వాన్తైర్వ్యాప్తాత్రయోదశ ప్రకరణా
ఆరచితాఽకమేషా
టీకా భువి చిత్ప్రకాశికా జయతు.

గద్య:- ఇది శ్రీమత్పరమపరివ్రాజకాచార్యవర్య పరమానంద తీర్థయతి కృతౌ బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవే యోగశాస్త్రే జీవన్ముక్తౌ పంచప్రయోజననిరూపణం నామ త్రయోదశ ప్రకరణం సమాప్తమ్.

దత్తాత్రేయ యోగిశిష్యులును ప్రశిష్యులును మతప్రబోధకములగు గ్రంథములను బెక్కింటిని రచియించియున్నవారు. అందీపరమానందయతిమిగుల గొప్పవాఁడు.

---

219 తరిగొప్పుల మల్లన్న

ఈతఁడార్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; మధ్వమతాభిమాని. నరసనామాత్య తిప్పమాంబలకుఁ బుత్త్రుఁడు; మల్లనామాత్య నాగమాంబలకుఁ బౌత్త్రుఁడు; దత్తాత్రేయయోగీంద్రశిష్యుఁడు.

ఈకవి చంద్రభానుచరిత్ర మనునైదాశ్వాసముల యుత్తమ ప్రబంధమును రచియించి తనయిష్టదేవతయగు దత్తాత్రేయమూర్తి కంకితము చేసెను. ఈతఁడార్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడైన ట్లీక్రింది పద్యమువలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

శా. శ్రీవిద్యావిభవాస్పదం బయిన యార్వేలాన్వవాయంబునన్
బావిత్ర్యాభినుతస్వతంత్రకపిసన్మౌనీంద్రగోత్రుల్ ధరా
దేవోత్తంసులు మించి రందు బెడఁగొందెన్ భూజనశ్రేణి సం
భావింపం దరిగొప్పులాంకుఁడగు శ్రీమల్లప్రధానుండిలన్.

ఈకవి యేగోత్రమువాఁ డనువిషయమున సంశయము గలుగుచున్నది. ముద్రితప్రతిలో "స్వతంత్రకపిసన్మౌనీంద్రగోత్రుఁ" డైనట్లున్నది. ముద్రితప్రతికి పీఠికవ్రాసిన విద్వాన్ కట్టిసాంబమూర్తి శాస్త్రిగారు పీఠికలో "స్వతంత్రకపిస"గోత్రుఁడని వ్రాసియున్నారు. ఈ రెండు నొకటియే. బ్రాహ్మణులలో నిట్టిగోత్రముగలవారున్నారా? యని

సంశయము. చంద్రభాను చరిత్రయముద్రితప్రతిలో "స్వతంత్రకవిసన్మా
నీంద్రగోత్రుల్" అనియున్నది. "స్వతంత్రకపిస" గోత్రులుండిననుండ
వచ్చును.

కృష్ణామండలములో బెజవాడనుండి బందరునకు బోవు రైలుమార్గ
మున "తరిగొప్పుల"యను గ్రామమున్నది. దానినిబట్టి వీరికీగృహనా
మము వచ్చియుండుననియూహకలుగును. కానిరాయలసీమలో వేఱొక
తరిగొప్పులయున్నదని వినుచున్నాఁడను. కర్నూలుజిల్లా నందికొ
ట్కూరు తాలూకాలో నొకతరిగొప్పులయున్నది. ఇదియే కవినివా
సమని తలంపవలయును. ఈకవికి, అప్పమంత్రి దత్తాత్రేయమంత్రి
యను నిరువురగ్రజులున్న ట్లీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. అత్రిప్రాభవుఁ డాన్నృసింహుఁ డనసూయాత్యంతసంస్తుత్యచా
రిత్రశ్రీనిధి తిప్పమాంబవలనం బ్రీతిన్ బుధానీకని
త్యత్రాణైకధురీణు నప్పవిభు నేత్రానందపూర్ణేందు ద
త్తాత్రేయాహ్వయు మల్లికార్జునుని నార్యాసక్తుఁ గాంచె స్పృహన్

ఇందులో దత్తాత్రేయమంత్రి వెంకటపతి రాయలయొద్ద ప్రాధా
నకాఁడుగా నుండి యాతనిచేత మన్నన లందుచున్న ట్లీక్రిందిపద్యముల
వలనఁ దెలియుచున్నది.

సీ. వర్ణంబుల నెకాదు వరవృత్తతాస్ఫూర్తి
పస్నుతోభయవంశజనులయందుఁ
బత్రంబుల నెకాదు పంక్తిశోభసదాప్ర
దీయమానాన్నభుగ్ద్విజులయందు
వాచికోక్తి నెకాదు సూచితార్థబహుత్వ
మతులసత్కవిబుధాశ్రితులయందు
విభవక్రియ నెకాదు లీలాసుభానసం
బానతారాతిప్రధానులందు
బొరయఁ దిర్మలరాయేంద్రభూరిపుణ్య
రాశి యగు వేంకటోర్వీశు ప్రాయసములు

వ్రాయుచాతుర్యమున నిజస్వామిహితవి
ధానసురమంత్రి నరసయదత్తమంత్రి.

మ. అరుదార న్వరపత్రవృత్తయయి దత్తాత్రేయసంస్పర్శనా
కరయోగోన్నతిఁ గన్న లేఖిని మహోగర్వాంధసామ్రాజ్యసం
హరణం బున్నతరాజ్యసంభృతియు ద్వీపాంతరస్థప్రాకర్షణ
స్ఫురణంబుఁ బహుదేశవస్తుభరణంబుం గాంచు నంచస్థితిన్.

సీ. యాదవాగ్రజుని పటాటోపమెల్ల
గౌరీవరు సుగ్రీవభావమెల్లఁ
గుముదాప్తమండలక్రమణచిహ్నం బెల్ల
నుడుపరంపరనుండు నునికి యెల్ల
సిరిఁగన్నతండ్రి యాంతరమెల్లఁ బలుకుల
కొమ్మయుఁ దలయెత్తికొనుట యెల్ల
శేషపన్నగము సుశ్లేష వైఖరి యెల్లఁ
జదలుమ్రాని కడింది చాయ యెల్ల

నగి తెగడి మీఱి కేరి తృణం బొనర్చి
యడఁచి కారించి వారించి యడరు నేవి
వేకనిధికీర్తి యతఁ డొప్పు వేంకటేంద్ర
దత్తసామ్రాజ్యవిభవుండు దత్తమంత్రి.

మ. ఘనగోత్రోద్ధరణం బసంఖ్యసుకవిగ్రామప్రదానైక సా
ధనసద్భావధురంధరత్వము మహోదర్పోద్ధతారిప్రధా
ననిరాసోద్భటపాటవంబు నిరవాందన్ దత్తనార్యుండు శ్రీఁ
దనరు న్వేంకటరాయదక్షిణభుజాదండా విశేషస్థితిన్.

ఈదత్తమంత్రికి సోదరుఁడైనమల్లనకవి, వెంకటపతిరాయల యాస్థానముననే రాయసములువ్రాయు లేఖరిగను కవిగనుకూడ నుండి తదాస్థాన ప్రజలచే మెప్పువడసిన ట్లీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొని యున్నాఁడు.

క. ఆదత్తమంత్రియనుజుఁడ
శ్రీదత్తాత్రేయ యోగిశేఖరసేవా
మోదితుఁడ, సుధారసధా
మోదితుఁడ న్మధ్వమునిమతోద్ధాగరుఁడౕ.

సీ. వరగంధచర్చిక ల్వాగ్విస్తరమచర్చి
కలు సూరిహృదయభాగములఁగూర్చు
గర్పూరమయవీటికవనాశుపదధాటి
కలురసజ్ఞసుహృన్ముఖములఁజేర్చు
నతిచిత్రనేత్రముల్ యమకాదిచిత్రము
ల్మానవ్యసత్కవిజనాత్మల ఘటించు
మహితసువర్ణము ల్మధురసందర్భవ
ర్ణములు ప్రాజ్ఞమహాశయములనించు
గండభేరుండబిరుదవిఖ్యాతమతికి
రాయసముమల్లనికిఁ గవిరాయనికిని
మహిని గవిమానులును మంత్రిమాత్రులును స
మానమే యన వెలసిన మానఘనుఁడ

ఉ. నాకుపకర్త నాకు జెవి నాకు సహాయుఁడు నాకుఁ బ్రాపిల
న్నాకు బహుప్రదుం డనిమనంబున వేంకటరాట్సభాజనా
నీకము సంస్మరింప మహనీయగుణోన్నతిఁ గన్నయుత్తమ
శ్లోకుఁడ మల్లనాహ్వయుఁడ సువ్రతు మత్కృతినాథు నెన్నెదన్.

ఈకవి కాశ్రయదాత యగు వెంకటపతిరాయలను నాలుగైదు పద్యములలోఁ గవి యిందు వర్ణించియున్నాఁడు. అందొకపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

గీ. కోరి కన్నుల నొత్తికొనుఁ బలితాభోగి
యొదనుంచు సకలకళేశ్వరుండు
శిరమునఁ దాల్చుభాషితదేవి యడుగెడఁ
బాయంగనీఁడు కల్పకగురుండు

పూనునుత్కటమైత్రి బుధకుంజరముముఖుం
బున నుండఁజూపు సత్ప్రసంగవుండు
కంఠభూషణముగాఁ గావించు సర్వజ్ఞుఁ
డంకమొందించు శేషాంశజాతుఁ
డెట్టియుత్తరవిఖ్యాతి నెనసెనో యు
ఖండజయమూరురాయరగండబిరుద
వీరతిరుమలరాయ పృథ్వీతలేంద్ర
తనయుఁ డగువేంకటక్ష్మాధవునికీర్తి.

వసుచరిత్ర కృతిపతియగు తిరుమలరాయని కుమారుఁడే యీ వెంకటపతిరాయలు. ఇతఁడు శాలివాహనశకము ౧౫౦౭ మొదలు ౧౬౧౩ వఱకును కర్ణాటరాజ్యమును బరిపాలించినవాఁడు కావున మల్లనకవియు నాకాలమున నుండినవాఁ డనుటకు సందియము లేదు.

శ్రీకృష్ణునకు సత్యభామయందు కలిగినచంద్రభానునకును, రుక్మిణి సోదరుఁడైన రుక్మబాహుని తనయ కుముదినికిని జరిగిన పరిణయకథ యిందు వర్ణింపఁబడినది. రుక్మిణీ సత్యభామా కుమారులకుఁ గయ్యము గల్పింపవలయునను నుద్దేశముతో నారదుఁడు చేసిన ప్రయత్నమును కథాబీజముగాఁబెట్టి విచిత్రమైన యితివృత్తముతో మనోహరముగాఁ బ్రౌఢశైలిని రసవంతమైన ప్రబంధమును కవి రచించి కృతకృత్యుఁ డయ్యెను. అప్పకవి, యీగ్రంథములోని

"ఉ. అంతట రుక్మబాహువసుధాధిపనందన యొక్కనాఁడు శు
ద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి విహారరతిం జనుదెంచె నెచ్చెలుల్
చెంతలఁ గొల్వఁ జంచదళిశింజితసంజితకుంజమంజుల
ప్రాంతగళత్ఫలాసవరతాంగజఘోటికిఁ బుష్పవాటికిన్"

అనుపద్యమును చంద్రికాపరిణయములోనిదని యుదాహరించి నాఁడు. దానినిబట్టియే కాఁబోలు శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారు కవుల చరిత్రములో నీపద్యమును ఎలకూచి బాలసరస్వతి చంద్రికాపరిణయము లోనిదని యుదాహరించియున్నారు. చంద్రికాపరిణయములో భీముడు

కాశీరాజు తనయను బరిణయమైన కథ వర్ణింపఁబడినది. అందు గర్భ బాహువసుధాధిపనందన యొక్క ప్రసక్తి రాఁబని లేదు. ఈపద్యము చంద్రభానుని చరిత్రములోనిదే అప్పకవి గ్రంథనామమును వ్రాయుటం పొరపాటు దానినిబట్టి పంతులుగారును పొరపడియుందురు.

ఈతనికవితాశైలి తెలియుటకై యైదాశ్వాసములనుండియు నైదుపద్యముల నిటనుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. చక్కెర చింతపండొడిని సందిట సెలకి చద్ది మూటగాఁ
జెక్కిన కానుగాకువలచే జలకుండిక వీజనంబు వే
ఱొక్క కరంబునందుఁ బదయుగ్మమునం జిగివాళ్లు గల్గిన
ల్దిక్కులనద్దుగు ల్బడలి త్రిప్పొగి ఁట్టికడిందియొం టలర్ ౧ఆ.

శా. ఆవృత్తాంత మశేషము న్విబుధలోకాధీశుఁ డేతద్వయ
స్యావాక్యంబుల నాలకించి సురకార్యాపన్న కావేలుపుం
బూవుంబోణికి ధాత్రనామ పురిభోగోన్నతు ల్గల్గఁజే
తోవీధిం గరుణించి పంచె శుభగీతు ల్మేనకాఁగాఁ దుంబురున్. ౨ఆ.

చ. జగములు గెల్వఁగోరి సుమసాయకుఁ డెత్తుపసిండిటెక్కెముల్
మగువకపోలయుగ్మ మను మానము లేటటుగాకయున్నచో
నగణితకర్ణకుండల సమగ్రమణి ప్రతిబింబదర్పణం
బగుచుఁ జెలంగునే మకరికాంకితమై చెలువంబు సూపునే. ౩ఆ.

మ. కమలాప్తుం డిట బ్రహ్మయై యఖిలముం గల్పింపఁగా నిమ్మహా
ర్తము బ్రహ్మంబనఁ బొల్చునే తదనుసంధానంబు నించు న్వితా
ర్థములంచున్ జనకోటికిం దెలుపుచందం బొప్ప ఘోషించెఁద
త్సమయారాధనజాతవాఙ్మహిమ మించం దామ్రచూడౌఘముల్

శా. నారీరత్నము చారుహస్తకమలాంతఃకర్ణికాకేసరా
కారంబు ల్గుడజీరకంబు లిడియుంగాఁ బట్టి మంజీరముల్
గేరన్ గ్రక్కున నిక్క భర్తతలపైఁ గేల్సాఁచి నిల్పెన్ "ధ్రువం
తే రాజా వరుణో ధ్రువ" మ్మనుచు ధాత్రీనిర్జరు ల్బల్కఁగన్. ౫ఆ.

ఈకవి పూర్వులనివాసము తరిగొప్పుల యైయుండునని పైని వ్రాసియున్నాఁడను. ఈకవి వెంకటపతిరాయల యాస్థానమునం దున్న

వాఁడగుటచే నారాయలకు నివాసమైన పట్టణమే యాతనినివాస మని చెప్పనొప్పును. కర్ణాటరాజులకు మొదట విజయనగరము రాజధానిగా నున్నను, అళియరామరాయల యనంతరము విజయనగరము తురుష్కులచే ధ్వంసముచేయబడఁగా తిరుమలరాయలు పెనుగొండను రాజధానిగాఁ జేసికొనియెను. ఆతనియనంతర మాతనితనయుఁడైన శ్రీరంగరాయలు రాజధానిని చిత్తూరుమండలములోనికి మార్చుకొనియెను. ఆతనితరువాత కర్ణాటరాజ్యభారమును వహించిన యావీర వెంకటపతిరాయలు, ఉత్తరార్కాడుమండలములోని రాయవెల్లూరు అనియిప్పుడు పిలువఁబడుచున్న వేలూరును రాజధానిగాఁ జేసికొనెనని, అందుగుల వెంకయ్య రామరాజీయములో-

"తనకు వేలూరువరరాజధానిగాఁగ, వీరవెంకటపతిరాయ
విభుఁడు మిగుల ధరణిఁ బాలించె ధర్మతత్పరతఁ జెలఁగి"

అని వ్రాసిన పద్యభాగమువలనఁ దెలియుచున్నది. కావున నీకవినివాసము కొంతకాలమైనను రాయవెల్లూరని తలంపవచ్చును.

పైనుదాహరించిన కందపద్యములోఁ గవి "దత్తాత్రేయయోగిశేఖరసేవామోదితుఁడ"నని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. దత్తాత్రేయయోగి నిగూర్చి పరమానందయతి కవిచారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఈ యోగిపుంగవుఁడా కాలమున విశేషప్రఖ్యాతినొందిశిష్యులనేకులను జేర్చి యద్వైతమతవ్యాప్తిని గావించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. దత్తాత్రేయ యోగికాలమేదియో తెలియలేదు. ఈకవికాలము కృతిపతినిబట్టిసునిశ్చయమైనది. కావున నాకాలమందే దత్తాత్రేయయోగి యుండెనని నిశ్చయింపఁదగియున్నది. దత్తాత్రేయయోగి యనునామముతో మఱియొకరాకాలమునఁ గన్పట్టలేదు.

220 ముమ్మడి మల్లనకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; ఆపస్తంబసూత్రుఁడు; యజుర్వేది. శాండిల్యగోత్రుఁడు; కృష్ణయ మంత్రికిని రఘుపతమ్మకును బుత్రుఁడు. గంగన్న సర్వాంబలకుఁ బౌత్రుఁడు; కృష్ణామండలములోని కొప్పురావూరితనినివాసము.

ఈకవి శ్రీరామస్తవరాజ మను మూఁడాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి శ్రీకృష్ణున కంకితము చేసెను. కవి తనవృత్తాంతమును నీక్రిందిపద్యములలోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీకరం బైనట్టి కృష్ణానదీ దక్షిణాది
యా నాంధ్రరాజ్యంబునందు
నొప్పైన కొప్పురావూరు రాజధానికి
భోజుఁడౌ ముమ్మడి రాజమంత్రి
సుభగుఁ డాపస్తంబసూత్రి యజుర్వేది
శాండిల్యగోత్రుఁ డాచతురునకును
దనయుండు పెద్ద నాతనిసతి జువ్వాంబ
వారికి గంగన్న వరసుతుండు

వానికిల్లాలు సర్వాంబ వారలకును
ఘనుఁడు కృష్ణయప్రభుఁ డనఁగ గలిగి యతఁడు
పేర్మిఁ దుల్లూరి వారాడుబిడ్డ యైన
రఘుపతమ్మను బెండ్లియై రమణ మించె

క. ఆమిధునమునకు ముద్వర
మే ముదయించితిమి యందు మేటగువాఁడన్
రామునిభక్తుఁడ మల్లన
నామాఖ్యాకుండ సజ్జనప్రియచరితుఁడన్.

ఈకవి తత్త్వచంద్రోదయ మను వేదాంతగ్రంథమును ద్విపదగా రచియించి శ్రీరామచంద్రున కంకిత మొనర్చినట్లును ఘేనువుకొండ తిమ్మయాచార్యుఁ డీకవికి గురువైనట్లును ఈక్రిందివచనములోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

"అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబును బరమభాగవత కీర్తనంబును వాల్మీకాది సత్కవి స్తోత్రంబునుం జేసి సర్వజనంబులకుం బ్రియంబు పల్కి మద్గురుం డైన ఘేనువుకొండ తిమ్మయాచార్యుం బూజించి శ్రీరామ స్తవరాజం బను మంత్రరాజంబుఁ దెనుఁగు సేయఁబూని యేను బాల్యఁబున సకలవేదాంతసిద్ధాంతసారసంగ్రహం బైన తత్త్వార్థాంబుల తత్త్వచంద్రోదయం బను ద్విపదకావ్యంబు రచియించి యాతత్త్వచంద్రోదయఁబునకు జానకీనాథునాథుఁ గా నియోగించి సంతసిల్లితి. నిప్పుడీమంత్రరాజం బైన శ్రీరామస్తవరాజం బను నీప్రబంధనాయకరత్నంబునకు సర్వలోకనాథుం డైన శ్రీరుక్మిణీనాథు నాథుంగానియోగించితి."

తత్త్వచంద్రోదయ మిప్పుడెచ్చటను గానవచ్చుట లేదు. శ్రీరామస్తవరాజంబున వ్యాసుఁడు ధర్మరాజునకు శ్రీరామమంత్ర ప్రభావంబును వేదాంతవిషయములును జెప్పినట్లిందుఁ దెలుపఁబడినది. ఇతనికవిత్వము అంతమంచిది కాదు. ఇకారసంధులు మొదలుగా నపప్రయోగములు చాలఁగలవు. అయినను వేదాంతవిషయమును సులభములైన పదములలోఁ జెప్పియుండుటచేఁ బ్రజలలో నీతని శ్రీరామస్తవరాజమున కెక్కుడాదరము కలదు.

శైలిచూపుటకై మూఁడు పద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

శా. సత్సంగంబును నాత్మచింత గురువిశ్వాసంబు వైరాగ్యముల్
వాత్సల్యంబును జిత్తశాంతియును సర్వభ్రాంతిశూన్యత్వముల్
మాత్సర్యంబులు లేకయుండు టివి సన్మార్గంబులౌ యోగిక
త్యుత్సాహంబునఁ దన్నుఁజెందిహృదయంబుప్పొంగఁగాఁబొండవా?　1ఆ.

ఉ. ఈవరగర్వము న్విడిచి యీశ్వరునందుఁ బ్రీతి గట్టిగా
భావన నిల్పి యాడుచును బాడుచు శ్రీహరినామకీర్తన

శ్లాఘ్యుగ జేయుచు న్సుజనులం గన నెవ్వఁడు చేరు వాని దే
జీవనము న్వివేకమును సిద్ధము పాండవవంశపావనా... ౨౭.

ఉ. కాయ మనిత్య మట్టదెలివి గానక మంత్రలయాదియోగసో
పాయములైన సిద్ధుఁను బ్రజ్ఞులుగాఁ దలపోసి మూఢులై
మాయల నందువారు నడుమంత్రపుయోగులు గాని ముక్తికిన్
దాయఁగలేరు వీరలకు దంభమె మోక్షము లెంచిచూడఁగన్. ౩౬.

మ. శరణం బెంతపరాకొ! దేవ! యిదిగో సంసారతాపత్రయం
బురువై వచ్చెను నింక మా కెవరు దిక్కున్నారు? నీవిప్పుడే
మరిన న్నోములు నూఱు నోంట నగుసామ్యంబో నదెన్ని న్నెం
దరి మట్ట బ్రోచితో నేడు దబ్బరవి కృష్ణా ఆపదుద్ధారకా!

ఈకవి ఏకాలమువాఁడో తెలిసికొనుటకు గ్రంథమున నాధార
ములు గన్పింపలేదు. పూర్వకవిస్తుతి లేదు. కృతిపతి శ్రీకృష్ణుఁడు
కావున గాలనిర్ణయ మసాధ్యమైనది. ఇతఁడు ధేనువుకొండ తిమ్మయా
చార్యుని శిష్యుఁడనని చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

ఈకవి గృహనామ మేదియో తెలియలేదు. కవి చెప్పలేదు.
ఇతని తాతకుఁ దాతయైన రాజమంత్రిని ముమ్మడి రాజమంత్రియని
పైసీసపద్యములోఁ జెప్పుటచే నది యింటిపేరుగా భావించి యితనిని
ముమ్మడి మల్లనయని పిలుచుచున్నారు. ముమ్మడి యనఁగా మూఁడవ
రాజమంత్రియని యనవొప్పును. గద్యలోఁగూడ నింటిపేరు చెప్పు
కొనలేదు. "ఇది శ్రీరామచంద్ర వరప్రసాదలబ్ధకవితావిలాస శాండిల్య
గోత్రపవిత్ర కృష్ణయామాత్యపుత్రవినుతగుణధుర్య మల్లయామాత్య" అని
మాత్రమే చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

ఇతనిగురు వైనధేనువుకొండ తిమ్మయార్యుఁడు ఆఱువేల
నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఈ తిమ్మయార్యుని గురువు దత్తాత్రేయ
యోగి. ఆయోగివర్యునకు పరమానందయతి, తరిగొప్పుల మల్లన
మంత్రి మొదలగు మఱికొందఱు కవులు శిష్యులున్నారు. ఈతిమ్మ
యార్యునకు చింతల లింగావధానులు, ముమ్మడి మల్లనకవి మొదలగు

వారు శిష్యులు. చింతల లింగావధానులకు సదానందావధూత యనుకవి వర్యుఁడు శిష్యుఁడు.

దత్తాత్రేయయోగినిగూర్చి పరమానందయతి చరిత్రమున వ్రాసి యున్నాఁడను. దానినిబట్టి యీమల్లనకవి క్రీస్తుశకము పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్ధమున నున్నవాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును.

మదరాసుప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నీ శ్రీరామ స్తవరాజమున కముద్రితప్రతియొకటి (R. No. 226) కలదు. దాని యందు లేఖరి కాలము స్వభాను సంవత్సర కార్తిక శు ౧౩ ఆదివార మనియున్నది. క్రీ. శ. 1823—1643 సంవత్సరములలో వచ్చిన కార్తిక శు ౧౩ లు ఆదివారమేదైనది. లేఖరికాలమిందేదియో నిర్ణయింపఁ జాలము.

ఆభాండాగారముననే వేఱొకప్రతి [R 60 (a)] కలదు. దాని లేఖరి తనకాలమును సాధారణనామ సం॥ ఫాల్గుణ బ ౩౦ జయవార మని వ్రాసికొనినాఁడు. క్రీ. శ. 1911 లో వచ్చిన ఫాల్గుణ బ 30 గురువారమును; 1851 లో వచ్చిన యాతిథి మందవారమును 1791లో వచ్చినది ఆదివారమును; 1731 లో వచ్చిన యాదినము శుక్రవార మును; 1671 (28—2—1671) లో వచ్చిన ఫాల్గుణ బ 30 జయవారము నైనది కావున నావిలేఖరి కాలము 1671 అని నిర్ణయింపవచ్చును. దానిననుసరించి శ్రీరామస్తవరాజ గ్రంథకర్త యంతకుఁ బూర్వుఁడనుట స్పష్టముకదా!

ఈశ్రీరామస్తవరాజమునకే తంజావూరు పుస్తక భాండాగార మున మూఁడముద్రితప్రతులు కలవు. అందొకదానితుదను (నెం 230) విలేఖరికాల మీరీతిగా నీయబడినది. "ఈప్రతి, లేఖరి కుప్పయ్యమంత్రి చేత శాహాజీ మహారాజుకొఱకు నింబాజీ వ్రాయించెను." శాహాజీ మహారాజు తంజావూరు రాజ్యమును క్రీ. శ. 1684—1710 నడుమ పరి పాలించెను. కావున నీప్రతి యాకాలమున వ్రాయఁబడినది. దీనిని బట్టికూడ నీగ్రంథమంతకుఁ బూర్వము రచియింపఁబడియె ననుట స్పష్టము.

ఈవృత్తాంతములనుబట్టి శ్రీరామస్తవరాజము క్రీ. శ పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్ధమున రచితమయ్యెనని యూహించుటలో విరోధ ముండదు. మదరాసు భాండాగారమున నింకొక తాళపత్రప్రతికలదు. అందీక్రింది రెండుపద్యములు కలవు.

ఉ. శ్రీగిరినాథుసద్వరముచే జనియించితి రాముఁగొల్చితిఁ
శ్రీగురుతిమ్మనాదుల శిష్యుఁడనై పరమాత్మ తత్త్వ వి
ద్యాగురుమూర్తినై యభయదానము లందితినప్రభవారిచే
యోగరహస్య శాస్త్రములు యుక్తిగఁ జేసితి కృష్ణమీాదయన్.

మ. ధరలో సద్గురుసాంప్రదాయుఁ డగు దత్తాత్రేయయోగీంద్రుచే
పరమానందమునీంద్రుఁ డాత్మగురుఁడై బ్రహ్మస్వరూపోపదే
శరమన్ ధేనువుకొండ తిమ్మనికి నిచ్చెన్ మెచ్చుగా నిచ్చె యా
పురుషశ్రేష్ఠుని పూర్ణబోధను జగత్పూజ్యుండనై యుందు ని
ట్లరయన్ ముమ్మడిరాజకృష్ణఘనమల్లా! ముక్తి కాంతాప్రియా!

ఈపద్యములనుబట్టి దత్తాత్రేయయోగికిఁ బరమానందయతి శిష్యు డనియు, నాతనికి ధేనువుకొండ తిమ్మయ శిష్యుఁడనియు, నాతఁడీక వికి గురువనియు స్పష్టమగుటచే నీతనికాలము పదునాఱవశతాబ్దియం దుత్తరార్ధమని నిర్ణయింపవచ్చును.

221 కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడు

ఈకవి భారతభీష్మపర్వమందలి భగవద్గీతలను బద్యకావ్యముగా రచియించి హరిహరనాథునకుఁ గృతి యొసంగెను. ఈగ్రంథము ముద్రింపఁబడలేదు. మ. ప్రా. లి. పు. భాండాగారమునం దొకతాళపత్రప్రతి శిథిలావస్థలో నున్నది. దీనికాంధ్రభగవద్గీతలని పేరు. అమాత్యశబ్దమునుబట్టి యీతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని యూహింపఁదగియున్నది. కంభంపాటివారు వైదికబ్రాహ్మణులలోనుగలరు. వారు శాండిల్యగోత్రులు ఈతఁడు తనవంశావళినంతగా వర్ణించినట్లు గన్పట్టదు. గ్రంథాంతగద్యలో గోత్రమునుగాని శాఖనుగాని తండ్రినామమును గాని చెప్పక "ఇది శ్రీవత్సచ్చిదానందస్వరూప పరబ్రహ్మవరప్రసాద లబ్ధ కవితావిలాస నారపామాత్యప్రణీతం బైనశ్రీమన్మహాభారతంబున భీష్మపర్వంబున భగవద్గీతలయందుఁ బంచమాశ్వాసము అనియున్నది. ఇతనిగురువు రామబ్రహ్మేంద్రుఁడు. అతనిగురువు తిమ్మయ. ఆతిమ్మయ్యకుగురువు యోగానందుఁడు. అతనిగురువు చింతలలింగావధానులు. ఆయనగురువు ధేనువుకొండతిమ్మనార్యుఁడు. ఆతిమ్మనార్యునిగురువు దత్తాత్రేయయోగీశ్వరుఁడు. ఈగురుపరంపరను దెలుపుపద్యములను పద్యభాగములను ఆంధ్రభగవద్గీతకృత్యాదినుండి యీక్రిందనుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. గీ. అట్టిపరమమునీంద్రు పాదములను
గురుతరంబుగ ధేనువుకొండ తిమ్మ
నార్యుఁ డరలేక సేవించి యన్యమైన
తలఁపులను బాసి చిన్మూర్తి నెళవుఁ గనియె.

గీ మఱియు ధేనువుకొండ తిమ్మన్నపదము
లవుర చింతల లింగావధాను లెపుడు

నిరతమును గొల్చి పరమాత్మ నెళవుఁ గాంచి
యవ్యయం బైనచిత్సౌఖ్య మంది పొందె.

సీ. అవుర చింతలలింగనార్యు పాదాబ్జముల్
గరిమ యోగానంద గురువరుండు
స్థిరచిత్తుఁడై కొల్చి......

క. ఆయోగానందుని పద
మే యెప్పుడుఁ దివ్యగురుఁడు మిక్కిలి గొల్చెన్.

ఉ. అట్టిమహానుభావుని పదాబ్జము లెప్పుడు వాత్మగోపలన్
పట్టుగనిల్పి... ... ...
... ... వా
గ్ధట్టయు నైనరామగురుదివ్యమహత్త్వము నెన్నశక్యమే.

సీ. ....
రామబ్రహ్మేంద్రగురునందు నేమికొదువ

క. భ్రమవిరహితమతి కలిగియు
అమలినవేదాంతసార మరయుటచేఁ గం
భమువాటి నారపని ధర
సుమహులచేఁ బిలువఁబడితి శుభకరలీలన్.

తిక్కనసోమయాజి తనభారతమును హరిహరనాథునకుఁ గృతి యొసంగుట కారణముగా భారతభాగమైన భగవద్గీతల నీతఁడును హరిహరనాథున కొసంగియుండెను. దత్తాత్రేయయోగిమతము నెల్లూరు ప్రాంతమందుండుటను బట్టియు హరిహరనాథకృతిపతిత్వమును బట్టియు నీకవి నెల్లూరు మండలము వాఁడనియు, క్రీ. శ. పదునాఱవశతాబ్ది యుత్తరార్ధమునందున్న వాఁ డనియు నిర్ణయింపవచ్చును. ఇతఁడు గ్రంథాదియం దీక్రింది శ్లోకమును రచియించియున్నాఁడు.

శ్లో. నమో వేదాంతవేద్యాయ నిత్యసత్యానుసారిణే
శ్రీమోక్షలక్ష్మీనాథాయ శ్రీరామబ్రహ్మణేనమః

ఈ రామబ్రహ్మేంద్రుఁడే యీతనిగురువు.

కులమెల్ల నశియింప నెలమిఁ బురాతన
కులధర్మములు నన్ని కూలిపోవు
వంశానుచారముల్ వదలినపిమ్మట
బలమైన పాపంబు ప్రాప్తమౌను
ననిపల్కు శ్రుతిమూల మంచాత్మలోఁ గని
యట్టి ద్రోహము చేసి యెలమిమీఁద
పోఁగొట్టుకొనుమార్గమే గాన కిప్పుడు
కులమిత్రులెవ్వారిఁ గూలలేను
అదియుఁ గాక నధర్మ మగ్గలంబైన కు
లంబు స్త్రీచే దూషణంబు గనుట
వర్ణసంకరములు పుట్టవలయునట్టి
హేతువులు వచ్చుటయుఁ గాంచి వెఱచువాఁడ.

కం. ఊరకయుండుట కుశలం
బౌరయ నా కనుచు హృదయమందున దోఁచెన్
ధీరులు సంతోషింతురు
గౌరవమును మోక్షసుఖముగల్గును గృష్ణా!

చం. అనుచును బల్కి కార్ముకము వస్త్రములున్ దిగనాడి దుఃఖమున్
బెనగొని చిత్తవిభ్రమము పెల్లుగఁ బైకొనిరాఁగ నాహవం
బున బహుదీనవృత్తి నరదంబుపయిం దనుదానె వెన్కకున్
బనుపడి గూరుచుండె ననిపల్కెను సంజయుఁడంత రాజుతోన్.

కం. చినిఁగిన చేలము లెటువలె
మనుజుఁడు విడనాడి నూత్న మగువస్తువు లే

యనువున ధరించు నటు ముది
తనువు విడిచి దేహి క్రొత్తతనువులుపొందున్.

తే. గీ. ప్రకృతియొక్క గుణంబుల భ్రాంతిఁబొంది
మూఢుఁడగు వాఁడు త్రైగుణ్యమూలమైన
కర్మములయందు లెస్సగాఁగట్టువడుచు
బద్ధుఁ డయ్యును బరమార్థసిద్ధిఁ గనఁడు

చం. అదియునుగాక భూతముల యన్నిఁటియందు సమత్వబుద్ధిగాఁ
పొదవఁగఁ గల్గి సంశయముపొందక మోహవివర్జితుండునై
మదినిఁ బ్రియాప్రియంబు లనిఎక్కువ సేయని జ్ఞాని యోగియై
పదలును లేక బ్రహ్మమును బట్టుగఁ బొందఁగఁ గల్గుఫల్గునా!

తే. గీ. సర్వసంకల్పజాలముల్ సమయఁజేయు
వాని సన్యాసిగాఁ గనవలయునట్లు
సేయకున్నట్టివాఁ డాత్మసారపదవి
గన్నయోగియటంచని యెన్నరాదు.

కం. తానున్న కారణం బది
తానూనిన నూనకున్నఁ దప్పదటంచున్
లోనిశ్చయించు పురుషుని
జ్ఞాని యనుచు విబుధులండ్రు గజరిపువర్యా!

222 యోగానందావధూత

ఈయవధూత ఆత్మైక్యబోధము, గురుశిష్యసంవాదము, అను వేదాంతవిషయ ప్రతిబోధకము లగు రెండు ద్విపద కావ్యములను రచియించెను. ఈ రెండు గ్రంథములును ముద్రితము కాలేదు. మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమునం దముద్రితప్రతు లున్నవి. ఈయవధూత తాను లింగగురుని శిష్యుఁడనని యీక్రింది ద్విపదలలో వ్రాసుకొనియున్నాఁడు.

> చెలువైన గురులింగ శిష్యుండ నగుచు,
> అలరు యోగానంద అవధూతస్వామి
> నైనట్టి నేనును నాగురుం దలఁచి
> పూనికతోడుత బుద్ధను చెలికి
> సకలవేదాంతార్థసారమై యున్న
> యకలంక మాత్మైక్యవ దివిస్తరించి
> ఒప్పైన ద్విపదగా నున్న దున్నట్లు
> చెప్పితి ద్విపదను చిత్తగించుండు

ఈతనిరచనములలో వ్యాకరణదోషములు విపులముగానున్నవి. ఆవిషయమును గవియే యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు

> అనుభవార్థంబంత యది లెస్స తెలిసి
> అనుదినమీబోధ నరయుఁడు మీరు
> యతిప్రాసములగోడవ యేలను మాకు
> గతి గురుఁడనితలఁచు గతియది మాకు.

ఈతనిగురుఁ డైనలింగగురుని సంపూర్ణనామము చింతల లింగావధానులు. ఈలింగావధానులును, శ్రీరామస్తవరాజమును రచించిన ముమ్మడి మల్లనకవియు, ఆంధ్రభగవద్గీతలను రచించిన కంభంపాటి నారపామాత్యుఁడును, ధేనువుకొండ తిమ్మయామాత్యుని శిష్యులు. కావున

వీరందఱును సమకాలికులు- వీరు నెల్లూరుమండల వాసులు. ఈతిమ్మన్నగారు యాఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. దత్తాత్రేయయోగి శిష్యుఁడు.

యోగానందావధూత. సన్యాసి ఈతని పూర్వాశ్రమ విశేషములు తెలియలేదు. ఈకవినిగూర్చి యింక నేమియుఁ దెలిసినది కాదు

దత్తాత్రేయయోగినిగూర్చియు, నాతని శిష్యపరంపరను గుఱించియు పరమానందయతి చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. దానిని బట్టి యీయవధూత పదునాలవశతాబ్దియం దుత్తరార్ధమున నున్నవాఁడని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఈతని కాలముననే పరమానంద యతియును నింకనొకయతీంద్రుఁ డున్నాఁడు. ఆతఁడును వేదాంత గ్రంథములను గొన్నిటిని రచియించియుండెను. ఆతఁడు నీతఁడును భిన్నులు. ఆతఁడు దత్తాత్రేయ యోగిపుంగవుని ప్రత్యక్షశిష్యుఁడు. యోగులలో సదానందవరదరాజయోగి, శాంతానందయోగి అనువారు శతకకవు లున్నారు. వారీయవధూతకంటె భిన్నులు.

---

223 అఖండసచ్చిదానందావధూత

ఈయవధూత పురూరవశ్చరిత్ర యనువేదాంతగ్రంథమును రచియించెను. ఎన్నియాశ్వాసములో తెలియరాదు. పురూరవచక్రవర్తికి నారదుఁడు తత్త్వోపదేశము చేసినకథ యిందు వర్ణితమైనట్లీక్రింది గద్య పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది.

క. శ్రీమద్వేదాంతార్థ
స్తోమోల్లసదమలచిత్త! తోయజభవపు
త్రా! విహితతత్త్వవిధము న
యామతితోఁ జెప్పుమని ధరాధిపుఁ డడిగెన్.

కవి యవధూత యగుటచే నీతనిపూర్వాశ్రమ వృత్తాంతము లేవియుఁ దెలుపలేదు. ఈగ్రంథమెన్నియాశ్వాసములో తెలియదు. ఒక్క-

యాశ్వాసనుమాత్రము మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నున్నది.

మచ్చునకొకపద్యము:-

చ. వనమున నున్న నేమి! గృహవాసముఁ జేసిన నేమి యాత్మభా
వనయు నసంగవృత్తి యరివర్గజయంబును గల్గియుండినన్
వనమున నున్న నేమి గృహవాసముఁ జేసిన నేమి యాత్మభా
వనయు నసంగవృత్తి యరివర్గజయంబును లేకయుండినన్

ఆత్మైక్యబోధాది వేదాంత గ్రంథములను రచించిన యోగానందావధూత యొకఁడు కలఁడు. వీరిరువురును భిన్నులని తోచుచున్నది. ఆతఁడు లింగగురుని శిష్యుఁడ నని చెప్పుకొనినాఁడు. ఈతనిగురు వెవ్వరో తెలియదు. ఈయవధూత కాలమును దెలియదు భావిపరిశోధనా సౌకర్యమునకై యీయిరువు రవధూతల నొక్కచోఁ జేర్చితిని.

---

224 శాంతానందయోగి

ఇతఁడు శ్రీ గురుదత్తాత్రేయపీఠపరంపరలలోని శ్రీ బ్రహ్మానంద స్వామి శిష్యుఁడఁట. ఇతనిఁగూర్చి యింకేమియుఁ దెలియదు. పందొమ్మిదవ శతాబ్దియందలివాఁడని శతకకవులచరిత్ర వ్రాసినది. ౧౦౮ కంద పద్యములుగల నీతిబోధకమగు రామశతకమును రచియించెను. వ్యాకరణదుష్టము లైనప్రయోగములు తఱచుగాఁ గలవు. శైలిచూపుటకొఱకు మూఁడు పద్యములను వ్రాయుచున్నాఁడను.

క. కలిమియు లేమియు రెండును
గలకాలము నిలువఁబోవు కల్లలు జనులీ
యిలఁ గలరాజుల కథలను
నిలుకడగను సంతతమ్ము నెఱుఁగరె రామా... ౨౧

క. తనకన్ను తెలివిపరుఁ డిలఁ
గనఁబడఁ జెప్పుట నటంచు గర్వంబునఁ దాఁ
దనలోన మురియు మూర్ఖుని
కెన దున్నను జెప్పవచ్చు నింపుగ రామా ౮౩

క. బొక్కలను నక్క వెదకును
అక్కరతోఁ గిటి యమేధ్య మంతట వెదకుం
కుక్కముక కోరి వెదకును
తక్కరిగాఁ డెపుడు వెదకుఁ దప్పులు రామా! ౭౦

ఈతఁడు దత్తాత్రేయ శిష్యపరంపరలోనివాఁడైనచో క్రీ. శ. ౧౬౦౦ ప్రాంతమువాఁ డని చెప్పవలయును. పందొమ్మిదవ శతాబ్దియందీ మతము లేదు. ఉత్పన్నమైపోయినది.

---

225 వెణుతుర్ల ఒడ్డెయ్యకవి

ఇతఁడు శుక్లయజుశ్శాఖుఁడు జెందిన బ్రాహ్మణుఁడు; కౌండిన్యసగోత్రుఁడు; మంగళగిరిపుత్రుఁడు; వెంగనామాత్యపౌత్రుఁడు

ఈకవి శృంగారరసాలవాలము, బాలగోపాలవిలాసము అను రెండు పుస్తకములను రచియించెను. ఆగ్రంథములలోఁ గవి తనను గూర్చి వ్రాసికొనిన పద్యముల నీక్రిందనిచ్చుచున్నాఁడను.

సీ. ప్రథమశాఖాన్వయపాదోధిసన్మిత్రు
మహనీయకౌండిన్య మానిగోత్రు
వసుధ శ్రీవెణుతుర్ల వంశపవిస్తారు
ననుపమ బ్రహ్మవిద్యావిహారు
నాంధ్రగీర్వాణ భాషాదభ్రకోవిదు
నాటకాలంకారనయవినోదు

వేదుఁ శృంగారవ్రాదుకవిత్వధురీణు
నఘబు పనిచయః సేవాప్రవీణు
గీ. సుగుణసముదాయు వరవచశ్శుభనికాయు
నరనుతవిధేయు నొడ్డెయ్య నామధేయు
నన్ను మన్నించి యతఁడు ప్రసన్నకరుణఁ
గాంచి యిట్లనిపలికె సగౌరవముగ

బాలగోపాలవిలాసము.

ఉ. శ్రీరఘువీరభక్తిరససింధువిహారుఁడ శుక్లయాజుషా
చారుఁడ దేశికాంఘ్రిపరిచారుఁడ నే వెణుతుర్లవంశవి
స్తారుఁడ వడ్డినామకవిసత్తముఁడన్ రఘువర్యుపేర శృం
గారరసాలవాల మను కావ్యము సేతు జగద్ధితంబుగన్.

శృంగారరసాలవాలము.

గద్య: ఇది శ్రీమద్రామభద్రకరుణాకటాక్షలబ్ధ కవితాచమత్కార వెణు
తుర్ల కులాలంకార కౌండిన్యసగోత్రపవిత్ర వేంగనార్యపౌత్ర సాధు
చారిత్ర మంగళగిరిపుత్ర వినయగుణాఢ్య వడ్డికవిచర్యప్రణీతం బైన.

శృంగారరసాలవాలము.

ఈగద్యయందు "వెంగనార్య" పౌత్ర అనియుండఁగా బాల
గోపాలవిలాసగద్యయందు "వేంగనామాత్య" పౌత్ర అనియున్నది.
వేంగనామాత్యుఁడనుట నిజమయినచో నీతఁడు ప్రథమశాఖానియోగి
బ్రాహ్మణుఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈకవి నివాస మేదియో,
ఈతఁ డెప్పటివాఁడో తెలియఁదగిన యాధారములేమియు నీరెండు
గ్రంథములయందును లభింపలేదు. బాలగోపాలవిలాసముయొక్కయము
ద్రితప్రతి, అనంతపురముజిల్లా ధర్మవరము తాలూకాలోని ముక్తాపు
రము రైలుస్టేషనునకు నేఁడెనిమిదిమైళ్ల దూరమునం దున్న పెద్దచిగుళ్ల
రేవు అనుగ్రామమునందు లభించినదని ముద్రితప్రతికి పీఠికవ్రాసిన
శ్రీ పెండ్యాల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు వ్రాసియున్నందునను
కవి "శ్రీరఘువీరభక్తిరససింధువిహారుఁడ" నని వ్రాసిన పద్యములోని

రఘువీరశబ్దము కడపమండలములోని ఒంటిమిట్ట రఘువీరుని స్మరింపఁ జేయుచున్నందునను బాలగోపాలవిలాసరచనమునకై కవిని ప్రోత్సహించిన, ఎర్గొనుశేషనమంత్రి నందవరీకనియోగిబ్రాహ్మణుఁ డగుట వలనను వెణుతుర్ల యనుగ్రామము కర్నూలు మండలమునం దుండుటచేతను, ఈకవి దత్తమండలములలోనివాఁడని యూహ నొదవుచున్నది. విశ్వామిత్రగోత్రజుఁడగు నీశేషన్నమంత్రి నీకవి యీక్రిందిపద్యము లలో నుతించియున్నాఁడు. ఈపద్యమునందును రఘువీరశబ్ద ముదాహరింపఁబడినది.

సీ. శ్రీరామపదపద్మసేవాభిరాముండు
వరనందవరవంశవనధిసోముఁ
డగణితాయతధర్మసుగుణసంపన్నుండు
గాంభీర్యనీతివాక్య ప్రసన్నుఁ
డతిదీనజనపాలనాభ్యాసనిరతుండు
బుధకవిస్తుతమహోపుణ్యచరితుఁ
డనఘుఁడుమాశాంతవినయవిధేయుండు
సతతాన్నమఖదానసముదయుండు

గీ. సకలహరిదంతవిశ్రుతస్ఫారకీర్తి
భూరికరుణారసస్ఫూర్తి చారుమూర్తి
సత్యసంధానుఁ డెర్గొను సుత్కులీనుఁ
డుచితశుభపాళి శేషన్నస చివమాళి.

చ. కవిబుధపండితోత్తములు గాయకసత్తము లాప్తసంఘముల్ బంధువులు తనూజభృత్యవితతుల్ పరివేష్టనసేయ దివ్యమై భవమున కొల్వుఁగైకొని సభాస్థలిలోనఁ బురాణకావ్యముల్ వివరణసేయువేళ రఘువీరపదాబ్జనిబద్ధబుద్ధియై.

ఈశేషన్నమంత్రి యన్నయగు రామయమంత్రి శ్రీకృష్ణభూపాలునియొద్ద మంత్రియైయున్నట్లీక్రిందిపద్యములోఁ దెలుపఁబడినది.

శా. శ్రీరామప్రతిమున్ దదగ్రజు యశశ్శ్రీకృష్ణభూపాల భూ
భారాశేషవిశేషపాలన కళాపారీణు సత్యవ్రతో
దారారంభవిచారునిన్ హరిపదధ్యానైకనిష్ఠాగరి
ష్ఠారూఢాత్ముని రామమంత్రివరు నెంచన్ శక్యమే యిద్ధరన్.

బాలగోపాలవిలాసమునకుఁ బీఠిక వ్రాసిన పెండ్యాల వెంకట
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పద్యములోని శ్రీకృష్ణభూపాలుని మొదట
శ్రీకృష్ణదేవరాయలుగాఁ దలంచియుఁ బిమ్మట బాలగోపాల విలాసము
నందలి వర్ణనములలో అలసాని పెద్దన్న, నంది తిమ్మన్న పోకడ లేకాక
పైకవులకుఁ బిమ్మటనుండిన రామరాజభూషణుని వసుచరిత్రలోని
సమాసగమనాదులును వర్ణనావిశేషములుగూడ నిందుఁ జూపట్టుటచేఁ
బదునాఱవ క్రైస్తవశకముయొక్క కడపటనున్న నంద్యాలరాజగు
శ్రీకృష్ణరాజుకడఁ గృతిపతియన్నయగు రామయమంత్రియు మంత్రిగా
నుండుననియుఁ గృతిభర్త యగు శేషనమంత్రియు కృతికర్త ఒడ్డెయ్య
కవియు నాకాలముననే యచటనే యుండియుందురనియు దృఢముగ
దలంప నగుచున్నది. మఱియుఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన విజయవిలాసములందలి
'కంగులుదీరిన పైఁడికీరవిక' అనువాక్యము దీనియందును "పైఁడికీరవిక
కంగులుదీరిపోంగారగా అనుమార్పుతోఁ బ్రయోగింపఁబడుటచే పదు
నేడవ క్రైస్తవశకారంభమున నుండిన చేమకూర వెంకటకవికిఁగూడ
నీతఁడు పిమ్మటనుండెనా యనియనుమానించితిని గాని, యాకాల
మున నెచటను 'కృష్ణరాజ' నాముఁడు ప్రభువుగానుండకపోవుటచేతను
'పైఁడికీరవికకంగులుదీరుట' అనునానుడి ప్రాచీనకాలమున వాడుకొన
బడు పదమని పెద్దలవలన వినియుండుటచేతను వేంకటపతికిఁ దరువాత
వాఁడు కాఁడితఁడని చెప్పవలసియున్నది. మఱియు నరసభూపాలీయ
ములో లేనట్టివియు సంస్కృతమున 'రసమంజరి' మొదలగు గ్రంథము
లలో నభిహితములగునట్టివియు 'నాయికానాయకరస' నిర్ణాయకబోధ
కములగు నంశములతోఁగూడున ట్లీతఁడు 'శృంగారరసాలవాలము' అను
గ్రంథమును నరసభూపాలీయమును భట్టుమూర్తి రచించిన వెంటనే

రచించియుండును. అందుచే నీతఁడు పదునాఱవశతాబ్దమున చివరనుండిన "పింగళిసూరన" మహాకవికి సమకాలికుఁడై యుండునని తలఁప నగుచున్నది" అనివ్రాసియున్నారు. శాస్త్రులుగారియూహ ప్రమాణరహితమేమోయని తోఁచుచున్నది. పైపద్యములోని కృష్ణభూపాలకుఁడు నంద్యాల కృష్ణరాజని యూహించుటకుఁ దగినయాధారము లేమియును లేదు. కృష్ణరాజనామకుఁడు లభింపకపోవుటచే రామయమంత్రిని నంద్యాల కృష్ణరాజుకడ మంత్రియేమో యని యూహించిరి. కాని అట్టివాఁడొ కఁడెవ్వఁడేని దొరకినచో నీకవిని పింగళి సూరన్నకంటె నవీనుఁడని చెప్పుటకు శాస్త్రిగారికి నిష్టమే యనివారివాక్యములవలన స్ఫురించుచున్నది. శృంగారరసాలవాలపీఠికాకారులీకవి నవీనుఁడని యీక్రిందివాక్యములలో వ్రాసియున్నారు. "రచనాకౌశలమునుబట్టియు, పూర్వకవులచే ననుసరింపఁబడిన కృత్యాది వర్ణనాదికములు, షష్ఠ్యంతములు స్వప్నసాక్షాత్కారములు మున్నగు ప్రబంధపరిధులు నిందులేకుండుటచేతను ఈకవి నవీనుఁడనిమాత్ర మూహింపవచ్చును. అనఁగా నాంధ్రవాఙ్మయమునందు ప్రబంధనిర్మాణవ్యవస్థ యేర్పడిన పిమ్మట నంపలి నాయికానాయకాది లక్షణములను, అలంకారికమర్యాదలతో లక్ష్యలక్షణసహితముగా నుపనిబంధింపదిఖిరినట్టి, తర్వాతికాలపువాఁడనుట." (కృత్యాది, షష్ఠ్యంతములు శృంగారరసాలవాలమున లేకపోయినను. బాలగోపాలవిలాసమునందున్నవి). (బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగముపంతులుగారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రమునం దీకవికాలమును నిర్ణయింపలేదు. కాని యితని నాధునికులలోఁ జేర్చియున్నారు.

రేవూరి అనంతనార్యకృతమైన గాధేయోపాఖ్యానమును గృతి నొందిన సేలము కృష్ణభూపాలుఁడొకఁడు కలఁడు. అతఁడే పైపద్యములోఁ జెప్పఁబడిన కృష్ణభూపాలకుఁడేమోయని నేనూహించుచున్నాఁడను. ఒడ్డెయకవియు శేషన్నమంత్రియు దక్షిణమండలములోనివారైనప్పుడు శేషన్నమంత్రి యన్నయగు రామయ్యమంత్రి తత్పరిసరమండలమగు సేలమునందు మంత్రిగానుండెననుటలో విరుద్ధముగాన్పింపదు.

ఈయూహ నిజమయ్యెనేని ఒడ్డెయ్యకవి రేవూరి అనంతయజ్వతో సమకాలికుఁడై యుండునని యూహింపఁదగియున్నది. అయినను యితరాధారములు లభించువఱకు నీతనిని శ్రీశాస్త్రిలుగారి యభిప్రాయానుసారముగ క్రీ. శ. ౧౬౦౦ ప్రాంతమునందే యుంచుదము.

ఈకవి రచించిన శృంగారరసాలవాలము మూఁడాశ్వాసముల యలంకారశాస్త్రగ్రంథము. ఇది శ్రీరాముని కంకితమీయఁబడినది. ఇందు నాయికానాయకలక్షణములు, శృంగారవీరకరుణాదిరసస్వరూపములు, హావభావాదులు మృదుమధురపదలలితము లగు పద్యములలోఁ జెప్పఁబడినవి. శాస్త్రవిషయమును సులభశైలిలో నీకవి చక్కగా వ్యక్తీకరించి యున్నాఁడు. రసములలో నెల్ల నుత్తమమయిన శృంగారరసమును, శ్రీకృష్ణుని క్రీడావిలాసములే లక్ష్యములుగా నిడి గ్రంథమును జేసెదనని కవి యీక్రింది రెండుపద్యములలోఁ దెలిపియున్నాఁడు.

తే. గీ. రసములం దెల్ల శృంగారరసము రసము
శ్రేష్ఠమగుఁ గానఁ దద్రసస్థితు లనేక
భేదరీతుల వర్ణించువెం పెటింగి
యేరచించెదఁ గావ్యమ దెట్టులనిన?

గీ. అవధరింపుము పూర్వసత్కవినికాయ
కావ్యలక్షణలక్ష్యసంగతులెఱింగి
కృష్ణదేవుఁడు సల్పినక్రీడ లాంధ్ర
భాష శృంగారరసము నేర్పగతు నిటుల.

ఈగ్రంథమందలి కవిత్వవైఖరి తెలియుటకై కొన్నిపద్యము లిట నుదాహరింపఁబడుచున్నవి.

ఉన్మాదము:—

చ. చని తడవయ్యె నేమిటికొ సారసనాథుఁడు రాఁడు పిల్వఁగాఁ
జనుచను మోహకందళ రయసంగతినై చనవద్దు వద్దహో
చనియెద వేని తద్వచనచాతురిచేత ముఖానురాగ మిం
పెనయఁగ సాక్షి కన్నులగ నివును వత్తువో రావో కావునన్. ౧౪.

చాపలము:-

చ. సరసిజనాభుఁ జూచి సతి జగ్గున నిల్చుచు నిల్చు మోవి ముం
గురు లటుదువ్వు నవ్వు జిలుకుం గులుకుం వగదొల్కఁ బల్కు న
మ్మరుఁ డనుసూత్రధారి యసమానగతిన్ నటియింపఁ జేయఁగాఁ
బరిపరిరీతులై వెల్గుచు బంగరుజంత్రపుబొమ్మకైవడిన్. ౧౯.

ముదిత:-

ఉ. మందకుఁ బోయె నామగఁడు మామకుఁ జూపులు మాసె నత్తయున్
మందునఁ దోరపుంజెవుడు మోహనరూపధరుండు కృష్ణుఁడిం
పొంద సమీపగేహమున నుజ్జ్వలలీల వసించియుండునో
యిందునిభాస్య! నెమ్మది మదీప్సితముల్ ఫలియింపకుండునే ౨౦

ఉపపతినాయకుఁడు:-

సీ. ఎదురైనఁ గనుసన్న నొదిగినవ్వాఁటె కాని
తగులూర నెవ్వగల్ దాల్పఁ గలుగ
దెవ్వరు సందౌనని యెదురుచూచుటె కాని
కోరినప్పుడె జోడు గూడఁ గలుగ
దంది వీడియు మియ్య సందుగొందులె కాని
మిసిమిముచ్చటల పెంపెసఁగఁ గలుగ
దదనైనఁ దత్కాలమెదఁ దత్తరమె కాని
తమిదీర భోగించు తాల్మి గలుగ
దైన నిత రేతరము ప్రేమ మగ్గలముగఁ
బాయ కేర్పడు మనమునఁ బాదుకొనఁగ
వలనుమీఱంగ హరియంతవాని కైన
నన్యకన్యాసమాగమ మానఁగాదె ౨౧.

ఈతఁడు రచించిన బాలగోపాల విలాసమునందలి కథ శ్రీకృష్ణుఁడు నీలాసుందరిని బరిణయమాడుట. ఈకథ హరివంశమునుండి గ్రహించిన ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

క. హరివంశమాల కింపుచు
హరి నీల వరించె బాల్యుఁడై యనవిని యా

హరిణాక్షి యెవతె? యేగతి
హరిఁ దగ వరియించెఁ జెప్పుఁ డంతయుఁ గరుణన్

తొల్లి తారకామయయుద్ధమునందు శ్రీమహావిష్ణువుచే మడసిన కాలనేమి యనురాక్షసుని తనయు లేడ్వురును కుంభకుం డనుగొల్లవాని మందలో నేడు వృషభములై జన్మించి జనులను పీడింపుచుండ నాతఁడా వృషభముల నదుపులోనుంచఁజాలక యావృషభములను జయించినవాని కత్యంత సౌందర్యవతి యగు తనకూఁతు నిత్తునని చాటించెను. శ్రీకృష్ణుఁడా వృషభములను జయించి నీలను వరించెను. ఈకథనే కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముఁడు నీలాసుందరీ పరిణయమను నచ్చతెలుగు ప్రబంధముగా రచించెను. భాగవతమునందును గొంతభేదముతో నీకథ కలదు. నీల గొల్లకన్య కాదు. కోసలదేశపురాజగు నగ్నజిత్తు అనువాని కూఁతురు నాగ్నజితి యనునామము కలది. సప్తవృషభగాథ అందును నిందును సమానమే.

బాలగోపాలవిలాసము ప్రబంధము కావున హరివంశము నుండి యితివృత్తమును మాత్రము గైకొని వర్ణనాంశములను జేర్చి మూఁడాశ్వాసముల కావ్యమును రచించినాఁడు. ఇతనికవిత్వము మృదుమధుర పదసంయుతమై మనోహరముగా నున్నది. బాలగోపాలవిలాసమునుండి నాలుగు పద్యముల నుదాహరించెదను.

చ. సరసత నేపు జూపుచు వెసన్ లతికాబ్జముఖీనికాయ మిం
పొరయఁగఁ బల్లవానుగతు లూనిననేని వియోగరాగముల్
సరవి జనింపుచో మొగడచన్నులు పైబలుపెక్కి నిక్కఁగా
మెఱసె వనాంతరంబులను దోరపుఁ గాంతి వసంతసంగతిన్. ౧౯.

చ. జలరుహసంభవుండు కరచాతురి బంగరుచే లతాకృతిన్
దొలుత రచించి దాని మఱితొయ్యలిఁగా నొనరింపఁగాఁ జుమీ
యలరుకుచంబులన్ ఫలము లట్లు రచింపక యున్నఁ బూపలై
మొలచి క్రమానువృద్ధిఁ గడుమొత్తములై జిగిమీర నేటికిన్. ౨౦.

ఉ. చందుర! శంకరుండు వెలుచం గొని యాఁకలఁజేర్చె నంచు ని
న్నందురు కాని మీఁదెఱుఁగ వారయ నావిభుఁ డాత్మజానునె
నిం దనయుగ్రశం గరచి వేఁడుగఁ గన్కొ-నరూనువాఁడు సు
మ్మెందును తుత్తుకన్ విసము నేచినవారల నమ్మవచ్చునే 3ఆ.

ఉ. దోయిట ముత్యముల్ గొనియుఁ దోయజనేత్రుఁడునిల్వఁ జూచియుం
దోయజగంధి సంతసము దొంగలి కెప్పుల కుప్పతిల్ల నీ
తోయమువారలెవ్వ రిలతోయజనాభ యటంచు మించుగా
పాయనిభక్తిఁ బోసె తలఁబ్రాలు సనంతనె ముందుముందుగన్.

ఈబాలగోపాలవిలాసమను శేషన్నమంత్రిపేరిట నమర్చి శ్రీగాను చందురిన కంకితమొనర్చిన ట్లీకిందిపద్యముల వలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉ. ప్రేమ మదీయమిత్రుఁడవు పెంపు దలిర్పఁగ సత్కృపేంద్ర! శ్రీ
రామపదారవింద నుతి రంజిలు నిశ్చలభక్తి గావునన్
రామసమర్పణంబుగను రమ్యతటాకవనాదిసంతతి
స్తోమముఁ బూన్పఁగా వలయు సుస్థిరచిత్తముతోఁ జెలంగగన్.

గీ. నీవు హితుఁడవు గావున నీవొనర్చు
బాలగోపాలలీలాప్రబంధరాజ
మవనిజాభర్త కంకిత మాచరింపు
మస్మదీయహితార్థ మీవాత్మ నలరి.

226 ఎలుగంటి పెద్దనకవి

—)0(—

ఇతఁడు ప్రథమశాఖానియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; కాత్యాయనసూత్రుఁడు; కాశ్యపగోత్రుఁడు; మల్లమాంబా కొండయామాత్యుల పుత్త్రుఁడు.

ఈకవి భిన్నప్రకీర్ణ గణితములను బహ్వర్థరూపకముగా రచియించెను. భిన్నగణితమునకు వేఱుగను, ప్రకీర్ణగణితమునకు వేఱుగను కృత్యాది పద్యములను గద్యలను రచియించియున్నాఁడు. కాని వాటియందు శబ్దభేదమె కాని యర్థభేదము లేదు.

సంస్కృతమున వీరాచార్యులు రచించిన గణితశాస్త్రమును పావులూరి మల్లన తెల్గించినను, అది చాలకష్టముగా నుండుటచే సులభముగాఁ దెలియుటకై తా నీగ్రంథమును రచించితనని కవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. ఘనుఁడై వీరాచార్యులు
తనమహిమను వెలయఁ జేసె దశవిధగణితా
లను పద్ధతులు ధరిత్రిని
మునుపే యష్టాధికారములు మొదలనియున్

శా. వీరాచార్యులు సంస్కృతాన గణితా ల్విఖ్యాతిగాఁ జేసెఁదా
నారూఢిం బది, పావులూరికవి మల్లామాత్యు తెల్గించెనన్
పేరేగాని గుణించలేరు గణకుల్ భిన్నప్రకీర్ణంబు లీ
తీరైన న్నెలుగంటి పెద్దన్న యవిన్ దెల్పెః గుణించఁగః ధరన్

క. భిన్నప్రకీర్ణ గణితము
లన్నవి గుణియింపఁ గఠిన మందఱు కనఁగా
నెన్న నెలుగంటి పెద్దన
చె న్నలరఁగ బాలబోధ చేసెం దెలియః

క. హాటక మయినప్రకీర్ణము
పాటించి గుణింపఁజేతు బహుపద్ధతులః

గాటం బగులెక్కలు క
ణ్ణాటకమున వెలయు సూర్యనారాయణుఁడా!

కవి తనను గూర్చి యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

క. ఘన కాశ్యపగోత్రుండను
జను కాత్యాయనుఁడఁ బ్రథమశాఖాన్వయుఁడన్
జనమల్లమాంబ కొండన
తనయుఁడ నెలుగంటి పెద్దన్యుఁడ జగతిన్.

క. ఇల శుక్లయజుర్వేదము
గల కాత్యాయనకసూత్ర కాశ్యపగోత్రుం
డెలుగంటి కొండయప్రభు
కులముఖ్యుఁడఁ బెద్దనుఁడ గుణితజ్ఞుండన్.

క. గణపతిని సూర్యనారా
యణదేవుని భక్తిఁ గొలిచి యనవరతము భూ
గణకులను దలఁచి వారిక
రుణతోడుత భిన్నగణితరూపముఁ గంటిన్

క. నారాయణవరలబ్ధుఁడఁ
బారీణుఁడ సకలగణితపద్ధతులందున్
ధీరుఁడను రాజసభలను
జేరే యెలుగంటి వంశపెద్దన యనఁగన్.

ఈకవి యెచ్చటివాఁడో యెప్పటివాఁడో తెలిసినది కాదు. ఈతఁ డాంధ్రకవుల చరిత్రలోఁ జేరలేదు.

ఈతని కాలము సరిగా తెలియువఱకు పదునాఱవ శతాబ్ది నుత్తరార్ధమని తలంపవచ్చును. ఈగ్రంథము ముద్రితము కాలేదు. మదరాసు పాశ్చ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున నొక వ్రాఁతప్రతి యున్నది. ఉదాహృతపద్యములను బట్టి యీతని కవిత్వము మృదువై హృదయంగమముగా నుండునని తోఁచుచున్నది.

227 జక్కరాజు రామకృష్ణకవి

ఇతఁడు ఎల్లయామాత్యపుత్త్రుఁడు; భారద్వాజ సగోత్త్రుఁడు; మదనగోపాల వరప్రసాదలబ్ధసారస్వతుఁడు.

ఈకవి కామందకీయ నీతిశాస్త్రమును దెలుఁగున నెనిమిదాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగా రచియించి తిమ్మయ వెంకటాద్రిప్రభువున కంకితము చేసెను. ఇది రాజనీతిని బోధించుగ్రంథము. విష్ణుగుప్తుఁడు చెప్పినరాజనీతి శాస్త్రమును గామందకుఁడు సంస్కృతమున రచియించినట్లును, దానిని రాజదేవుఁడు భూమిపై వెలయించినట్లును గవి యీక్రింది పద్యములలోఁ జెప్పియున్నాఁడు.

శా. శ్రీమంత్రాఢ్యుఁడు విష్ణుగుప్తుఁడు వచశ్శ్రీయుల్లసిల్లన్ ఘనం
బై మించంగ నొసర్చినట్టినయశాస్త్రార్థంబు కామందకుం
డామోదంబున సంగ్రహించి నయకావ్యంబై దగన్ జేసె నీ
భూమిన్ సర్వహితంబుగా ఋజువుగా భూపాలయోగ్యంబుగా.

క. శ్రీమంతుఁడు గుణవంతుఁడు
ధీమంతుఁడు నైనరాజదేవుఁడు వెలయన్
దామంతు కెక్క యాజ్ఞనె
భూమిస్థలి నిత్యమార్గమున నిల్పి దయన్

కృతిపతియైన వెంకటాద్రిని గవి వర్ణించినపద్యములలో నీక్రిందివి రెండు లభ్యములైనవి.

క. ఈరీతి పుత్రమిత్ర
శ్రీరాజితుఁ డగుచు రాజసేవిత చరణాం
భోరుహుఁడై వేంకటధర
ధీరమణుఁడు వెలయు విజయనిత్యోదయుఁడై.

క. తేంకణచోళద్రావిడ
కొంకణ భూపాలదళితఘోటీపేటీ

సాంకవతతికిన్ దివ్యమయ
వేంకటజనపతికి నీతివిలసితమతికిన్.

ఈ వెంకట్రాద్రి ప్రభువు అయ్యలరాజు అయ్యలకవి భాస్కర కవులు రచించిన రెట్టమతకావ్యమునకుఁగూడ కృతిభర్త. ఆకావ్యము నందు "నభిరామకామందకాఖ్యసత్కావ్యరత్నమునకు నెరాజు నాథుఁ డయ్యె" అని యీ వెంకటాద్రి కీర్తింపఁ బడియున్నాఁడు. కావున నీకామందకీయమునకును రెట్టమతకావ్యమునకును కృతిభర్త యొక్కఁ డేయనుట నిశ్చయము. కృతిపతినిగూర్చి అయ్యలకవి చాలగ్రంథము వ్రాసియున్నాఁడను. ఈకామందకీయము ముద్రింపఁబడలేదు. తాళపత్ర ప్రతియొకటి తంజావూరులిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందున్నది. ఈ కామందకీయరచనాకాల మీక్రిందిపద్యములో గ్రంథాంతమునఁ జెప్పఁ బడినది.

మ. రమణీయంబుగ శాలివాహశకవర్షంబులో వెయ్యినే
నూరును వారునై వెలయఁగాఁ బొల్పెం దెనిఁగించి రా
ర మహిం దివ్యమయు వేంకటాద్రివిభుపేరన్ వేడ్కగామంద
కీయము శ్రీవెంకటరామకృష్ణులు స్వభావంబొందనారూఢిగా.

ఈపద్యము లక్షణయుక్తముగాలేదు. ప్రాసచెడినది- కాని యిందుఁజెప్పఁబడిన కాలము సరియైనదే. ఈపద్యమునుబట్టి గ్రంథర చనాకాలము శా. శ. ౧౫౦౭ అయినది. రెట్టమత కావ్యమునకుఁ బూర్వమే కామందకీయము చేయఁబడినది. ఈగ్రంథరచనాకాలము క్రీ. శ. ౧౫౮౫ ప్రాంతము. కృతిపతినివాసము కర్నూలు మండలము లోని యెఱ్ఱుంపాలెమగుటచే నీకవియు నాప్రాంతమువాఁ డని చెప్పవచ్చును. ఇంతకంటెఁ గవినిగూర్చి యేమియుఁ దెలియరాలేదు.

సంస్కృతకామందకీయమును, మడికి సింగనకుఁ బూర్వమొకకవి యాంధ్రీకరించియున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. మడికి సింగన తనసకలనీతి కథానిధానమునఁ గామందకీయములోనివని కొన్నిపద్యముల నుదాహ

రించియున్నాఁడు. సింగన పదునాల్గవశతాబ్దివాఁడు కావున నిందుండి యాతఁ డుదాహరణములను గైకొనెననుట కవకాశము లేదు. అందుచే నా కామందకీయకర్త భిన్నుఁ డనుట నిస్సంశయము. ఆతని పేరు తెలియ లేదు. ఆ కామందకీయము లభింపను లేదు. సింగనకవి యుదాహరించిన పద్యములనుబట్టి చూడఁగా ఆ కామందకీయకర్త కవిత్వ మీ వెంకట కవి కవిత్వముకంటెఁ బ్రౌఢమయినదిగాఁ గాన్పించుచున్నదని బ్ర. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రభిప్రాయమిచ్చియున్నారు.

తంజావూరునందలి లిఖితపుస్తకముల పట్టికలో నుదాహరించిన రెండుపద్యముల నీక్రింద నీతనిశైలి తెలియుటకై యుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. ఈగతి నీతిమార్గమున నెంతయు సుస్థిరుఁడైనరాజు దా
ధీగరిమన్ వహింపుచును దిగ్విజయంబును సర్వసంపదల్
భోగము కల్మియుం గలిగి భూవిభులెల్లరుఁ జేరిగొల్వ ను
ద్యోగములెల్ల చేకుర సుఖోన్నతి రాజ్యము సేయునిచ్చలున్.

ఉ. శ్రీరఘురామపాదసరసీరుహభృంగసమానమానసో
దార మదారివీరవరదర్పవిమర్దన దుర్దమక్రియా
స్ఫారభుజాబలాధిక విసారితపూరితలోకసద్యశో
హారవిహార మానితమహాకరివాజివిరాజితాంగణా!

ఈకవి గోత్రాదికమీ క్రిందిగద్యవలనఁ దెలియనగును.

గద్య:- ఇది శ్రీమన్మదనగోపాలవరప్రసాదలబ్ధ సారసారస్వతభారద్వాజ సగోత్ర జక్కరాజు యల్లయామాత్యపుత్ర సుకవిజనవిధేయ శ్రీరామకృష్ణభక్తివైభవభాగధేయ వేంకటనామధేయ ప్రణీతం బైన కామందకనీతిశాస్త్రం బనుమహాప్రబంధంబునందు సేనావివరంబును సేనాపరిభావంబును కూటయుద్ధప్రకారంబును చతురంగబలపరియోజనంబులును తద్బాహ్యములును వ్యసనంబులును పారితోషికంబును చతురంగ బలప్రశంసయు నన్నదిసర్వంబును అష్టమాశ్వాసము.

ఈ కామందకీయగ్రంథకర్తలిరువురు సోదరులు, జంటకవులనియు. వారిపేరులు వెంకటరామకృష్ణకవులనియు, గోపాలకృష్ణకవులనియు. కాని యెందులకాధారములు గనుపట్టలేదు.

తంజావూరుపుస్తకభాండాగారమునందున్న యీగ్రంథప్రతిని చూచు భాగ్యము నా కలవడలేదు. కానీ యీ విషయమై శ్రీ విశ్వనాథశర్మ M. A. L. T. గారు గ్రంథములనుగూర్చి భారతీపత్రికలో (సంపుటము 2 సంచిక 1 పుట ౧౮౦–౧౮౧) ఇట్లు వ్రాసియున్నారు.

"ఇది విష్ణుగుప్తుని (చాణక్యుని) అర్థశాస్త్రమునకు కామందకుడు ఒనర్చిన సంగ్రహము. ఈ ప్రాచీనరాజనీతిశాస్త్రమునకు, తెలుగు మున్నూరు సంవత్సరములకు పూర్వమే వెలువడినది. ... పెద్దనామాత్యపుత్రుడు వెంకటయ్య గ్రంథకర్త. ... లునికి సంగమాంబవలన జనించిన వెంకటాద్రినాయనికి ... నీతిశాస్త్రమునకు నీతడే కృతినాయకుడు. "... నాయకా" అని కృత్యాద్యంతములో నున్నది. ఇది గాక ... ములలో కృతిపతి వంశవర్ణనము సరిపోవుచున్నది. గ్రంథాంతమునందున్న పద్యమునుబట్టి కామందకీయము శకాబ్దము 1509 ... తెలిగించినట్లు తెలియుచున్నది. గ్రంథరచనాకాలమునందు వెంకటాద్రిరాజు కర్ణాటాధీశ్వరులసామంతరాజుగ నున్నట్లు తోచును. తెలుగు కామందకీయము త్వరలో ముద్రించుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. అప్పుడుపోద్ఘాతములో వేంకటాద్రిరాజు విషయమై విపులముగ చర్చింపబడును."

కామందకనీతిసారము మొదట తెలుగులిపిలో అచ్చయినది. ఇందు గ్రంథమంతయు 20 ప్రకరణములుగ విభజింపబడి వడకమళ్ళ వెంకటకృష్ణారావుగారి తెలుగుటిప్పణము కూడకలదు. ఇటీవల తిరువాన్కూరు మహారాజుగారు నాగరలిపిలో ప్రచురించిన ప్రతిలో 36 ప్రకరణము లున్నవి. తెలుగు కామందకీయము 8 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. మూలమునకు సరియైన యాంధ్రీకరణము. శైలి సరళము. మచ్చునకు రెండు పద్యము లిచ్చెదను.

క. అలరి నొంపుము విషయంపు టడవిలోన
బడుపు లెత్తెడి నింద్రియభద్రదంతి
జ్ఞానసమసుపేరఁ దగునంకుశంబుచేతఁ
దనకుఁ గైవసముఁ జేసికొనఁగవలయు.

ఉ. శూరతఁ గల్గుసారథులు జొక్కపుతేజులు కింకిణీఘణ
త్కారివహాదవంబు బిరుదధ్వజకోటులు మీరఁ బోరిలోఁ
వైరిన నోరథంబులను వానిరథంబులఁ గూల్చి పొల్చుబల్
తేరులవారుగల్గు నరదేవుల కెద్ది యసాధ్యమీధరన్.

కామందకీయము రాజనీతిగ్రంథము. దీనిని సంస్కృతమున రచియించినవాఁడు కామందకుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. ౭౦౦ సంవత్సరప్రాంతమునందలివాఁడు. సంస్కృత కామందకమునందలి విషయముల నెఱుంగఁగోరువారు భారతియందు ౧ శ్రీమామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య గారు "మనపూర్వులు వ్రాసినరాజనీతిగ్రంథములు" అను శీర్షికక్రింద వ్యాసమును జూడనగును.

ఈకృతిపతి కాలమునుగూర్చి ఆంధ్రకవితరంగిణియందుఁ దెనాలి రామకృష్ణకవి చారిత్రమునఁ (సంపుటము ౮ పుట 21) గొన్నివిషయములను వ్రాసియుంటిని. పాఠకు లీసందర్భమున వానినిగూడఁ జూడవలయును.

౧. [illegible] శ్రావణమాసము [illegible] వ పుట.

226 అయ్యలరాజు అయ్యలకవి భాస్కరకవి

ఈయిరువురుకవులును నియోగిబ్రాహ్మణులు; కౌండిన్యగోత్రులు; ఆపస్తంబసూత్రులు; అయ్యలకవి పిన్నక్కతనయుఁడు; భాస్కరకవి నాగయసూనుఁడు; వీరిరువురుఁగలిసి రెట్టమతశాస్త్రమను నైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యమును రచియించి పెదతిమ్మరాజు కుమారుఁడైన వెంకటత్మ్మపతి కంకితముచేసిరి.

అయ్యలరాజు వారియింటిపేరు పూర్వము రాయకవివారనియు నావంశమున నయ్యలరాజు ప్రముఖుఁడగుటచే నప్పటినుండియు నయ్యలరాజువారైరనియు నయ్యలరాజు తిప్పమనీషి చారిత్రమున వ్రాసియున్నాఁడను. ఆవిషయము నీకవు లీపద్యములో ధృవపఱచియున్నారు.

గీ. రాయకవియయ్య నయ్యలరాజువంశ్య
ననఘుపిన్నక్కవిభుపుత్త్రు నయ్యలాఖ్యు
నాగఘనుసూను భాస్కరనామధేయుఁ
గరుణఁ దళుకొత్త రావించి గారవించి.

ఈకవు లిరువురును రాయకవితిప్పరాంతకుని వంశములోనివారైనట్లు కృతిపతి వాక్యములుగా నీక్రింది వచనములోఁ జెప్పియున్నారు. "విశేషించి మీరలు శ్రీరఘునాయకదయాలబ్ధ సారస్వతులును, రఘువీరశతకనిర్మాణకర్మఠ రాయకవి తిప్పనార్యపాలకులును మదీయాశ్రితులు నగుటం జేసి భవత్కవిత్వంబు మాకభిమతంబయియుండు"

రామాభ్యుదయమును రచియించిన రామభద్రుఁడును, హంసవింశతికర్తయగు నారాయణామాత్యుఁడును, నీయయ్యల భాస్కరకవులును తిప్పయమనీషివంశములోనివారైనట్లు తమతమ గ్రంథములలోఁ జెప్పుకొనియున్నారు. కాని వారిలోవారికిఁ గలబాంధవ్యము నెవరును జెప్పలేదు.

ఈజంటకవులు రెట్టమతమంజరి గద్యలో యిట్లు వ్రాసికొని యున్నారు.

"ఇది శ్రీమ దొంటిమిట్టరఘువీరకృపాలబ్ధసారస్వత ధుర్యాయ్యలరాజ వంశసంభవాయ్యలాఖ్య భాస్కరాఖ్యకవిద్వయప్రణీతం బగు రెట్టమత శాస్త్రము"

ఈకవు లీగ్రంథమును కర్నూలుమండలములోని యాళ్లమపాలె మునకుఁ బ్రభువైన వెంకటరాజున కంకితము చేసియున్నారు. ఈతఁడు అహోబలనృసింహస్వామికి ధర్మకర్తయైనట్లును, కామందకీయమను గ్రంథమును గృతినందెననియు నీక్రిందిపద్యములోఁ జెప్పియున్నారు. కృతిపతివంశమును జెక్కపద్యములలోఁ గవులు వర్ణించియుండిరి. కాని యందుచరిత్రమునకుపయోగించు నంశములు లేవు.

సీ. శ్రీమదహోబిలస్వామిమహారాజ్య
రక్షకుం డగుచు నేరాజు వెలయు
నభిరామకామందకాఖ్యపత్కావ్యర
త్నమునకు నేరాజు నాథుఁడయ్యె
జానకీనాయకచరణసంసేవనా
ప్రౌఢిచే నేరాజు ప్రబలు సిరుల
నోరయూరి పురజరాధీశాది బహుబిరు
దాంకుఁడై యేరాజు యశముఁ గాంచె
నతఁడు కొండ్రాజుతిమ్మభూపతివరేణ్య
తనయ పెదతిమ్మరాజవతంసగర్భ
వార్ధిచంద్రుండు సత్కులవర్ధనుండు
సతతవిభవుండు వెంకటక్ష్మావిభుండు.

ఈకృతిపతి కర్ణాటసింహాసనాధిపతి యొక్క ప్రాపకమునందిన వాఁడని యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పఁబడినది. కాని యారాజెవ్వఁడో తెలియలేదు.

మ. కపటారాతివిభంజనోద్ధతమతీ! కర్ణాట సింహాసనా
ధిపతిప్రాపరమాధురీణ! కరుణాబ్ధీ! కంతుసౌందర్య! కా
శ్యపగోత్రపవిత్ర! నమ్రితరవాచానైపుణీనిర్జితా
హిపకామందకకావ్యనాయక! కవీంద్రేష్టార్థసంధాయకా!

ఈరాజు సుకృతమేమో కాని ఇతఁడు కృతినొందిన గ్రంథములు రెండును శాస్త్రగ్రంథములే. కామందకము రాజనీతినిబోధించు గ్రంథము సంస్కృతభాషయందున్నది. దానిని రామకృష్ణకవి ఆంధ్రీకరించి యీవెంకటభూపతి కంకితముచేసియున్నాడు. ఆకవి చారిత్రమును వేఱుగ నీగ్రంథమున వ్రాసియున్నాఁడను.

కర్ణాటకభాషలో రెట్టఁ డనుపండితుఁ డీశాస్త్రమును రచియించినట్లును, దాని నీకవు లాంధ్రీకరించినట్లు నీక్రిందిపద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈరెట్టఁడు క్రీ. శ. ౧౩౦౦ ప్రాంతేమువాఁడు.

గీ. ఘనతసుజ్ఞాననిధి రెట్టమనుఁడు మున్నఁ
జెలఁగుకన్నడభాషను జెప్పినట్టి
శాస్త్రమంతయు నేము నిజనులువొగడఁ
దెనుఁగుభాష నొనర్పంగఁ దివురునపుడు.

ఈగ్రంథము సస్యానందమువంటిది. ఏసంవత్సరమున పంటలెట్లు పండునో, వర్షములెట్లు కురియునో, జనులయారోగ్యము లెట్లుండునో, ఏవృక్షములు గాచిన నేమిఫలమో, ఈమొదలగు శాస్త్రవిషయము లిందుఁ దెలుపఁబడినవి. ఈగ్రంథము వ్యవసాయదారులకుఁ జాలగ నుపయోగకరము.

ఈక్రిందిపద్యములో "ప్రామిటి" పురాధీశుఁడైన భోగీశ్వరుని స్తుతించియుండుటచే నీగ్రామము కృతిపతినివాసమైయుండుననియూహింపఁదగియున్నది. కాని యీగ్రామ మెచ్చటిదో తెలియలేదు.

శా. లీలాస్యోపజితామృతాంశుకళఁ హోళింగేలుదోఁచుత్తియు
ద్వేలప్రీతి హరించు గౌరికుచము ల్వీక్షించునాసక్తి ద
త్కాలక్షేపముఁ గోరు బ్రామిటిపురాధీశుండు భోగీశ్వరుం
డేలుం దిమ్మనృపాలు వెంకటనరిత్రీశాగ్రణి న్నిత్యముఁ.

ఈగ్రంథరచనా కాలమును దెలుపు నీక్రిందిపద్య మొకటి గ్రంథాంతమున నున్నది.

సీ. కలియుగప్రథమపాదమున నాలుగువేల
యొనమన్నూటడెబ్బది పైన నొకటి
శాలివాహనశకాబ్దంబులు వేయునా
ర్నూటతొంబదిరెండు రూఢిగాఁగ
ప్రభవాదిగతములు బరగు నిర్వదిమూఁడు
యేండ్లయ్యె నెంతయు నెన్నబుధులు
నట్టికాలంబున నయ్యనభాస్కర
కవివర్యు లలరాజుకమలహితుని
యాజ్ఞ పూర్వోక్తరెట్టమతంబు కావ్య
ముగ నొనర్చిరి యాచంద్రముగను గీర్తి
వక్త్రశ్రోత్రలకును గల్గ వసుధమీఁద
నలయహోబలనృహరికి నర్పణముగ

దీనినిబట్టి యీగ్రంథకాలము క్రీ. శ. ౧౭౭౦ ప్రాంతమని తేలినది. కాని యీవిషయమును జర్చించి, యిది కవుల కాలము కాదనియు విలేఖకుని కాలమైయుండుననియుఁ దెనాలి రామకృష్ణకవి చారిత్రమున వ్రాసియుంటిని.* ఈకవు లీగ్రంథమును క్రీ. శ. ౧౬౦౦ ప్రాంతమున రచియించి యుందురని తోఁచుచున్నది. కర్నూలు మండలములోని దిగువఅహోబలమున నీవెంకటరాజు నామ ముద్రా

* ఆం. క. త. సం 8. పుట 21

హ్యాతమైనయొక శాసనమున్నది. * అది శా. శ. ౧౫౬౬ తారణసం వైశాఖ శు ౧౪ నాఁటిది. ఇదికూడఁ బై కాలమును సత్యమని ధ్రువ పఱచుచున్నది.

ఈకవులకవిత్వము ధారాశుద్ధికలిగి మనోహరముగా నున్నది. ఆశ్వాసమున కొకపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

సీ. కనుఁగొన మోదుగుకాయలో గింజలు
గట్టిగా మూఁడు జూపట్టునేనిఁ
గ్రమమున నార్ద్రాదికార్తెలు పదునాల్గు
నన్నియు వర్షించు నట్లుగాక
మొదటిగింజయ యున్న మొదటికార్తులయందు
నడిమిగింజయయున్న నమువుమీఱ
నడిమికార్తులయందు గడగింజయుండిన
గడకార్తులందును గలుగు వాన
లందు నేగింజ గడుఁగొంచె మయ్యెనేని
తబకయయి యుండెనేని, తత్కార్తులందు
నల్పవర్షంబు గురియు నంద్రాద్యజనులు
కాంతినిర్జితచంద్ర వెంకటనరేంద్ర ౧.

చ. పొలుపుగఁ బౌషమాసమునఁ బున్నమయాదిగ సప్తవాసరం
బుల నలధాతువు ల్బరిసముజ్జ్వలలీలఁ దనర్చునేని, భూ
వలయములోన మీఁదట నవశ్యము వానలు గల్గియుండుఁ బై
రులు ఫలియించు పొందగు సమృద్ధియుఁ గల్గును వెంకటాద్రిపా. ౨

గీ. లగ్నమునసైన శుక్రుఁ డాలగ్నమునకు
సూటిగా సప్తమంబగు చోటనైన
నున్నయెడ విత్తుపచ్చును నుర్విలోన
నఖిలధాన్యంబులును వేంకటాద్రివర్య ౩

* A. R. 70 of 1915.

చ. అనువుగ శీతభానుసుతుఁ డాశ్వీజమాసమునందు కార్తికం
బున నుదయించినన్ రుజలు పోరులు క్షామము వచ్చు డామరం
బున హృదయవ్యథ గ్గలుగు భూప్రజ నొచ్చును గార్గ్యమానిసె
ప్పినయది యామతం బనియె పెద్దలుమెచ్చఁగ రెట్టఁడిమ్మహిన్. ౫౭

చ. కురియును వర్షముల్ మిగుల గోత్రయు రాగియు సజ్జలాదిగా
బరగినసన్నధాన్యము లపారముగాఁ దగుఁ గందు లన్నలున్
ధరనెరయన్ ఫలించు మఱి దక్కినసస్యఫలంబు లల్పమౌ
తిరయశ వేంకటేంద్ర! యిది తెల్లము దుర్మతి వత్సరంబునన్. ౫౮

229 అద్దంకి గంగాధరకవి

ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; వీరయామాత్యపుత్త్రుఁడు; కేదారగురుని శిష్యుఁడు.

ఇతఁడు తపతీసంవరణోపాఖ్యాన మను నైదాశ్వాసముల ప్రబంధమును రచియించి, మల్కిభరామ్‌పాదుషా కంకితము చేసెను. మహమ్మదీయుల కాంధ్రకావ్యముల నంకిత మొనర్చినవారిలో మొదటివాఁ డితఁడే. కృతిపతి కవినిఁగూర్చి పలికినవాక్యములను గవి యీక్రింది పద్యములోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. సకలవేదపురాణశాస్త్రపారగు లైన
యొంటరివిద్వాంసు లొకవంక
నష్టభాషలయందు నాంధ్యంబులేకుండు
హాంతకారి కవీంద్రు లొకవంక

గజపతి నరపతి క్ష్మాభర్త లంపిన
యొడికంపురాయబా[illegible]క్కవంక
మేరుమందరముల మించఁగల్గిన మన్నె
యుద్దండనాథు లొక్కొక్కపంక్తిఁ
జేరి కొల్వ భద్రాసనాసీనుఁ డగుచు
రమ్యగుణహారి మల్కిభరామశౌరి,
భారతక్ష్మీరమయసింధుబంధుమధ్య
లలితపుణ్యకథాసుధాలహరిఁ దేలి

మ. ననురావించి యనర్ఘ్యపీఠిఁ బరమానందంబుతో నుంచి స
ద్మనవశ్రీభరపక్ష్మతో హరసుధ్వృద్ధ్వంద్వంబునం దేనె చా
యను గారుణ్యరసంబు చిప్పిలఁగ వర్షారంభశుంభద్ఘనా
ఘనగర్జారభటీమిళన్నిస్లనిరో రంగత్కృత్రి శృంగారుఁడై.

క. గంగాధరసుకవీంద్ర! య
భంగురభవదీయవాక్యపరగుంభనముల్
గంగాధరమౌళినట
ద్గంగాతటినీతరంగగంభీరంబుల్.

క. తిన్నని పదముల నడవడిఁ
జెన్నౌపలుకులను రసము చిప్పిలుచుండన్
సన్నపువార్తనటించెడి
యన్నవసతివోలెఁ గవిత యమరఁగవలదే.

ఉ. పెక్కుకృతుల్ చమత్కృతులు పెంపుగ నందితిఁ గాని, పీడుస
మ్యక్కృతికన్యపైఁ గలమమత్వము వర్ణిల నందు లెక్కకుం
బెక్కువగాఁగ గోపికలు మించి వసించిన నేమి, రాధపై
నక్కువ యెక్కువై మిగుల మన్నన సేయఁడె శౌరి వేడుకన్.

గీ. అట్టిగావున భారతాఖ్యానమందుఁ
కలుగు తాపత్యచరితంబు ఘనతమెఱసి
వివిధశృంగారమహిమల విస్తరించి,
కబ్బ మొనరింపు నాపేరఁ గవివరేణ్య!

ఈపద్యములోఁ గవి తనకులగోత్రాదుల నేమియుఁ జెప్పలేదు. ఆశ్వాసాంతమందలి గద్యలో:—

"ఇది శ్రీమద్గురుకృపావిశేషలబ్ధసారసారస్వతపవిత్రవిలస దద్దంకి వీరయామాత్యపుత్ర సరసగుణసాంద్ర గంగాధరకవీంద్రప్రణీతం బైన తపతీ సంవరణోపాఖ్యానం బని మాత్రమేయున్నది. కాని కులగోత్రములుగాని వాసస్థలముగాని లేదు. ఇతఁడు తనగురువైన కేదార గురు నీక్రిందిపద్యములో నుతించియున్నాఁడు.

క. కేదారశ్రీగురువర
పాదాంభోజాతమునకుఁ బ్రణుతి యొనర్తున్
మేదిని మామకమానస
కేదారములందుఁ గోరికలు ఫలియింపన్.

ఈ కేదారగురుఁడు, అయ్యగారి కేతారగురువై యుండునని తోఁచుచున్నది.

ఈకవి పూర్వకవులను పేరుపెట్టియెవ్వరిని స్తుతింపలేదు. ఈక్రింది పద్యములో సంస్కృతాంధ్రకవులను మొత్తముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు.

క. మున్నిఁటిసంస్కృతకవులను
విన్నాణఁపుఁ దెలుఁగుఁగవుల వేడుకమీఱన్
సన్నుతు లొనర్చి యాధుని
కోన్నతసత్కవుల కరుణ నూర్జితమతినై.

మహామండలేశ్వరుడు మొదలగు వారికి గ్రంథమిచ్చుచున్నను, గవికృత్యాది పద్యములలో మంగళగిరియానందకవివలె పరమతదైవములను బ్రార్థింపక భారతీయదైవములనే ప్రార్థించి యాదేవతలే, కృతిపతియైనమాల్కిభ

రామున కాయురారోగ్యముల నిచ్చున ట్లాశీర్వదించి యున్నాఁడు. భారతీయదేవతలిచ్చు నాశీర్వాదములను గైకొనుటకుఁ గృతిపతియాః సిద్ధపడినాఁడు. ఇందులకీ క్రింద నుదాహరించిన గ్రంథాదిపద్యమే నిద ర్శనము.

ఉ. శ్రీసతి మించుగాఁగఁ దులసీదళమాలిక కౌస్తుభోజ్జ్వలం
బై సురచాపలీలఁ జెలువందఁగ వేణురవంబు గర్జితం
బై సొబగొంద శౌరిఘనుఁడై కరుణారసవృష్టిచే నిరా
యాసతఁ బ్రోచుఁ గావుత నృపాగ్రణి మల్కిభరాముశాందిఖున్"

కృతిపతికిఁ దండ్రియైన కుతుబ్షాహాను గని యాక్రింది రెండు పద్యములలోఁ వర్ణించియున్నాఁడు.

సీ. పడమటను సవాయి బసువనిగాఁ జేసి
యుచటఁ గొయ్యాలకొండ నావరించె
దమరిమల్లుఖాను దండవంబునఁ గొట్టి
హరియించెఁ బానుగ ల్లాదిగిరులు
పశ్చిమదిక్కున నొడ్డెపాత్రసామంతుల
ధట్టించి కంభముమెట్టుఁ గొనియె
నుత్తరంబునఁ బరీదోడిపాటఁగఁ దోలి
మెతుకు దుర్గంబాక్రమించి మించె
నతనిఁ బొగడంగఁ దగదె యాచతురనీతి
రూఢి గిరిదుర్గలుంఠనప్రౌఢతేజు
సాహసుకరాధిరోహ రేవంతమూర్తిఁ
గుతుపసాహిని ఘన్మెపాలు గుణవిశాలు.

సీ. కటకేశ్వరునిఁ దోలి కైవశంబుగఁ జేసెఁ
గొండంతజయముతోఁ గొండపల్లిఁ
గంపమంది చితాపఖానుండు గౌతమీ
తటిని లంఘించి పోఁ బుటము పెట్టె

పైడవిరాహుచప్రాంగణక్షోణిలో
వీఁగఁ దోలి బరీదు వెన్నుచూచె
సాగరుగౌతమీ సంగమస్థలమున,
నడిదంబుఁ గడిగెఁ బ్రఖ్యాతిగాఁగ
నష్టదిగ్రాజులను దనకరియుఁ గోరు
వెట్టికాపుఁలఁజేసి మువ్వెట్టిఁ గొనియె
నితరుధరణీతలాధీశు లెవ్వరీడు
పృథివిఁ గుదుపనమలుక చక్రీశ్వరునకు.

ఈ కుతుబ్షాహాను "కులీకుతుబ్షాహా" యని యందురు. "ఇతఁడు పారసీకదేశమండలి యొక గొప్పకుటుంబములోనివాఁడు. బహమనీరా జగుమహమ్మదుషాహా యితని కాశ్రయమిచ్చెను. క్రమక్రమముగా నభివృద్ధిచెంది యితఁడు గోలకొండకు సుబేదారుఁడయ్యెను. ౧౫౧౨ లో నితఁడు స్వతంత్రుఁడయ్యెను. ఇతఁడధికపరాక్రమవంతుఁడు. తన శౌర్యముచే తూర్పుతెలుఁగునాడంతయు నాక్రమించుకొనెను. ఈతఁడు జయించిన దుర్గములు పైసీసపద్యములలోఁ జెప్పఁబడినవి. కృష్ణదేవరాయని మరణముతరువాత నీకులీకుతుబ్షాహ కొండపల్లిని సాధించినట్లు గానవచ్చుచున్నది. ఇతఁడు ౧౫౩౪ లో గొయ్యలకొండను నాక్రమించినప్పుడు ముఖముపై గాయముతగిలి కురూపియయ్యెను. మొత్తముమీఁద నితఁ డఱువదిదుర్గముల సాధించెను మహావైభవముతో నఱువది సంవత్సరములవఱకు రాజ్యము చేసెను. అందు ౧౬ సంవత్సరములు బహమనీరాజుల సుబేదారుగను, మిగిలిన ౪౪ సంవత్సరములు స్వతంత్రరాజుగను పరిపాలించెను."

ఈతనికి మువ్వురుకొడుకులున్న ట్లీక్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

గీ. ఆకుదపశాహి కుదయించి రనఘయశులు
మూఁడుమూర్తులవలె జగన్మోహనిధులు
ఘనవివేకులు హైదరుఖానవిభుఁడు
జంసతమహీంద్రుఁ డభిరామచంద్రుఁ డనఁగ.

ఇందులో రెండవవాఁడైన జంసద్ షాహా తండ్రియైన సుల్తానుకులీకుతుబ్ షాహాను చంపించెను. ఈమాటను గవిగ్రంథమున వ్రాయలేదు. పెద్ద వాఁడైన హైదర్ ఖానును గంగాధరకవి యీక్రిందిపద్యములో వర్ణించి యున్నాఁడు.

శా. ఠీవిన్ హైదరుఖానుఁ డుద్ధవిడి యొడ్డీలం విశాలింపఁగా
నావేళం బెదకొండపల్లికడ జన్యక్షోణిదీప్తారియై
తావైయ్యార్తులు వాహినీపతి హరిశ్చంద్రాంకు మాగ్గోన్నతుం
జీవగ్రాహముగాఁగ బట్టుకొనె నక్షీణప్రభావోన్నతిన్.

ఈతని సోదరుఁడైన జంసద్ షాహా, యీతనికన్నులను పీకించి సింహాసనమధిరోహించెను. తండ్రిని వధించి, సోదరు నంధునిగాఁ బొనరించిన దారుణకర్ముఁ డగు జంసదును గంగాధరకవి యాశ్వాసాంతపద్యములోఁ గొనియాడియున్నాఁడు.

సీ. ధట్టించె నైజప్రతాపవైభవమున
ఘనుఁడైన హైదరుఖానవిభుని
మట్టించె గిరివనీపర్వతభూములఁ
దన కరి వెట్టని దండిరిపుల
మెట్టించెఁ గంఖాణధట్టరింఖాకోటి
దర్పితారాతుల తలల నెల్లఁ
గట్టించెను బరీదుగర్వాంబింక
భాసురంబుగను గైలాసకోటి

క్షితిని బ్రతియెవ్వ రింకవజీర్లలోన
శౌర్యగాంభీర్యధీరతౌదార్యమహిమ
ననఁగ దిగ్దేశములఁ గొనియాడ వెలసె
మదననిభుఁ డైనజంసతమల్కువిభుఁడు.

ఈసీసపద్యమందలి ప్రథమపాదమునఁ జెప్పఁబడిన హైదర్ ఖా నీతనికగ్రజుఁడే ఇతఁడు క్రీ.శ. ౧౫౫౦వ సంవత్సరమువఱకును రాజ్యము చేసెను.

ఇతనిసోదరుఁ డైన ఇబ్రహీంకుతుబ్ షాహాయే తపతీసంవరణోపాఖ్యాన కృతిభర్త. ఇతఁడు కులీకుతుబ్ షాహా యొక్క నాల్గవకుమారుఁడని మహమ్మదీయ మహాయుగములో వ్రాయఁబడి యున్నది. కులీయొక్క నలుగురుకుమారులలో నొకఁడు తండ్రి జీవించియుండఁగనే చనిపోయినందున నతనిని లెక్కింపక గంగాధరకవి ముగ్గురే కుమారులని చెప్పియుండెను. ఈయిబ్రహీం కుతుబ్ షాహాను కవిమల్కిబరామని వాడియున్నాఁడు. ఈతనినిగూర్చి మహమ్మదీయ మహాయుగములోవ్రాయఁబడిన వాక్యముల నిట నుదాహరించెదను. "తనయన్నయగు జంషిడ్ రాజ్యము చేయుచుండగా నతఁడు తన్నుఁ జంపునేమోయని భయపడి యితఁడు విజయనగరమునకుఁ బాఱిపోయెను. అచ్చట నీతనిని మన్నించి రామరాజీతనికి జాగీరొసంగి జంషిడ్ మరణము వఱకును నితని నచ్చటనేయుంచుకొనియెను. అన్న పోయినతోడనే యన్నకుమారుని నోడించి యితఁడు గోలకొండకు రాజయ్యెను."

ఈనవాబు విజయనగరములో డాఁగియున్నప్పుడు రామరాజు నాస్థానములోని భట్టుమూర్తి మొదలయినకవులసహవాసముచే నాంధ్రగీర్వాణ భాషల నభ్యసించెను. అందుచే నితఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటినుండియు నాంధ్రకవీశ్వరుల నాదరించి యాభాషను అభివృద్ధిచేయుటకై యత్నించెను. తురుష్కుఁడయ్యును తెనుఁగు విషయమై యింతయభిమానమును గలిగియుండుట వింత గదా! అద్దంకి గంగాధర కవి పొన్నికంటి తెలగనార్యులను తెనుఁగుకవులిద్దఱీతని యాస్థానము నందుండిరి.

గంగాధరకవి కృతికర్తగను, ఇబ్రహీంకుతుబ్‌షా కృతిభర్తగను గల తపతీసంవరణకావ్యము మిగుల నిర్దుష్టమును ప్రౌఢము గను ఉన్నదనియు, వసుచరిత్రతోఁ బోల్చఁదగినదనియు విద్వాంసుల యభిప్రాయము.

ఈనవాబు విద్వాంసుఁడు, జయశాలి, ప్రజాహితైకరతుఁడు. ఈతఁడు వెళ్లిన యేదండయాత్రలోను ఈతనికి నపజయమన్నది లేదు. యుద్ధమునకుఁ బోవునప్పుడుకూడ విద్వాంసులతో సంభాషించి ప్రజలకు మేలయిన చట్టముల నేర్పఱచెను. రాజ్యవ్యవస్థ యుత్కృష్టముగా నుండెను. దొంగతనమే వృత్తిగాఁ గలకోయలను, ఏనాదిజాతులవారిని శిక్షలోఁ బెట్టి బాటసారులకు భయములేకుండఁ జేసెను. ఈతనికాలములో గ్రుడ్డి ముదుసలియైనను బంగారపుముద్ద నెత్తిని నుంచుకొని నిర్భయముగఁ బ్రయాణము చేయఁగల దనుఖ్యాతి వహించెను. కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము కాసిసికొండ యితనిరాజ్యములోని ముఖ్యమైన తానాలని చెప్పిన నీతనిరాజ్యవిస్తార మెక్కుడుగా నుండెనని వేఱుగఁ జెప్పవలయునా! ఇతఁడనేకములు సుందరములగు [illegible] ప్రాసాదములను గట్టించెను. పెక్కుతోఁటలు వేయించెను. [illegible] తటాకముల ద్రవ్వించెను. గోలకొండ దుర్గప్రాకారమును, ఇబ్రహీం బాగ్ అనుతోఁట, పూల్ బాగ్ (పుష్పోద్యానము) లంగరులు (స్త్రీ[illegible] గృహములు) ఇబ్రహీంపట్టణతటాకము, హైదరాబాదులోని హుసేను సాగర్ బడవల్ వద్ద యానకట్ట మొదలయినవన్నియు నీతని ప్రభుత్వ కాలములోనే నిర్మింపఁబడెను. అందుచే నీరాజ్యము [illegible] ట్టని ఖ్యాతివహించెను. అరబస్థాన్, తురకస్థాన్, ఈరాన్ (పారసీకము) మొదలయిన దేశములనుండి యనేకులు వర్తకులు వచ్చుచుండిరి. అందుచే దేశములోని వర్తకము విశేషముగా నభివృద్ధినొందెను. గోలకొండలో దొరకనివస్తువు లేదనిఖ్యాతి వచ్చెను. ప్రజలకష్టముల నీనవాబెంతశ్రద్ధతోఁ గనుఁగొనెనో యంతశ్రద్ధతోనే తురుష్కరాజును గనుఁగొనలేదని యొకగ్రంథకారుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.

క్రీ. శ. ౧౫౬౪ లో నీయిబ్రహీంకుతుబ్‌షాహా యితరతురుష్క రాజులతోఁ గలిసి మిత్రద్రోహియై, సంకటసమయమందుఁ దన్ను రక్షించిన రామరాజుమీఁదికి యుద్ధమునకుఁ బోయి తాలికోటయుద్ధములో నాతనినిజంపి తన్ను పోషించిన విజయనగరపట్టణమును ధ్వంసము చేసెను.

ఈతని ప్రభుత్వపుచివరను మురారిరా వనుమహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణుఁడు ముఖ్యమంత్రిగా నుండెను. ఈతఁడు సర్వాధికారము వహించి దక్షిణదేశములోని హిందువుల దేవాలయముల దోఁచుకొని ధనమంతయు గోలకొండకుఁ జేర్చెను. ఈవార్తవిని నవాబునకు మిక్కిలి చింతకలిగి దానిచే శరీరమునకు రుగ్మతకలుగఁగా నాతఁడు ౧౫౮౦లో గీర్తిశేషుఁ డయ్యెను. అప్పు డీతనికి ౫౧ సంవత్సరముల వయస్సు. ఆతనికి ముప్పదిమంది సంతానము కలిగెను. అందెన్గురుపుత్రులును పదుముగ్గురు పుత్రికలు నీతని మరణకాలమందు బ్రదికియుండిరి.”

ఇతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౫౦–౧౫౮౦ సంవత్సరములమధ్య రాజ్యము చేసినవాఁడగుటచే, గంగాధరకవియు నీనడుమకాలమునఁ దపతీసంవరణోపాఖ్యానమును, ౧౫౬౦ ప్రాంతమున రచియించియుండును. కవికాలము ౧౫౩౫–౧౫౮౫ కావచ్చును. కృతిపతిరాజ్యము బెడంగకోట మొదలు గంజాముపఱకును వ్యాపించిన ట్లీక్రింది పద్యముల వలనఁ దెలియుచున్నది.

ఉత్సా. బెణజకోట ఘనకవాటపీటపాటనక్రియా
చణధణంధణా నినాద జమరమామిలాంచనా!

క. పొన్నాడ సప్తమాడియ - మన్నియనృపమండలీక మర్పితరథ్యా
చ్ఛన్నసుహృద్విపదని - ర్భిన్నాధిపతితరామరిపుగిరినిచయా -

నాల్గవయాశ్వాసాంతమందలి యీక్రిందిపద్యమున నాల్గవసా దము తళ్లికోటకడ జరిగిన యుద్ధమును, అళియరామరాయ వధయు సూచించుచున్న దందువేని యీగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౫౬౫ వ సంవత్సరమునకుఁ బిమ్మట రచితమయ్యెనని చెప్పవచ్చును.

సుగంధి:- భీమసేనబాహుసార భీమసేనవైరిహృ
ద్భీమసంగరాంగణోగ్రభీమతుల్యవిక్రమా
రామణీయక ప్రభాభిరామధామసత్కృపా
రామయత్నయప్రభావరాయపక్షిసాళువా.

ఈతని కవిత్వశైలి తెలియుటకై యాశ్వాసమున కొకపద్యము నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. శాలివనంబులం దిరుగుశాలికల క్రొవ్వడచేసి రొప్పుచుం
జేలఁబడిం జరించి నును జేలచెఱంగున నాననశ్రీమాం
భోలవము ల్తారించుచు నృపుంగవు నాతనిఁ బొడచుందు గా
బాలవయఃకథానుగుణపద్ధతిఁ బామరభామినీజనుల్. (౧౩)

ఉ. ఎవ్వఁడొకో ప్రతిక్షణము నెక్కువగా నభివృద్ధిఁ బొందునీ
జవ్వని గోరువెచ్చనిశుచద్వయదుర్గము లాశ్రయించి క్రొ
మ్మవ్వపుఁదీగెవోసి రతిమానిని కౌఁగిట రాజ్యలక్ష్మినేఁ
గొవ్వివసూనసాయకునకున్ మదిఁ గొంకక బొమ్మవెట్టె డాసి (౨౮)

చ. అమృతమయస్వరూపుఁ డనయంబును సత్పథవర్తి. చంద్రశే
ఖరమ నస్మృతంబు జేయఁ డొకపట్టున నంచు జనుల్ నుతింపనో
హిమకర! యాప్రశంస మఱియెన్నక మిన్నక వీటఁబుచ్చి యీ
క్రమమునఁ బాంథసంఘములఁ గాఁకల నేఁచఁగనీకుఁబాడియే. ౩౮.

ఉ. ఆఁకలిగప్పులం బడలినందుకుఁ దోడు పిసాళికోయిలల్ ౪౫.
కూఁక లొనర్చి డెంకమును గుండఁగఁ జేయఁగ గోరుచుట్టుపై
రోఁకటిపోటుకైవడి మరుండును నేఁచఁ దొడంగె నిట్లు ము
క్కాఁకలఁ జిక్కి యాధరణికాంతుఁడు వారలఁ జూచియాత్మలోన్

ఉ. పోయెఁ జనంచుఁ జూచుఁ గరముం గబళించినఁ బోవరామికిం
బాయకఁ జెల్మికత్తియలఁ బల్కుట మాఱుమనోవిభుండు దా
రాయిడిఁ బెట్టునో యని పరాఙ్ముఖ మందుచు ని ట్లగమ్యల
క్ష్మీశ్రయుత మైననాఁటికిలికించిత మంచితమయ్యె కేనికిన్. ౫౭.

భారతారణ్య పర్వస ప్తమాశ్వాసమందలి తపతీసంవరణోపాఖ్యాన కథను వర్ణనాంశములఁ జేర్చి ప్రబంధముగా నీకవి రచియించెను. తపతి సూర్యుని తనయ. సంవరణుఁడనురాజు వేటకై యరణ్యమున కఱిగి యామెం గాంచెను. అన్యోన్య మోహితులైన వారికిఁ జిలుక రాయబారము నడపెను. చంద్రోపాలంభనాది ప్రబంధోచితవర్ణనాంశములను గవి హృదయంగమముగా వర్ణించియున్నాఁడు. నెల్లూరు మండలమున నద్దంకియను గ్రామమున్నది. దానినిబట్టి యీకవిగృహనామ మేర్పడియుండును. కృతిపతి గోలకొండప్రభువు. ఈతనినిబట్టి కవి కొంతకాలమైనను గోలకొండయం దుండియుండును. మొదటిసవాప మేదియో తెలియదు. గోత్రమైనను జెప్పని యీతని చారిత్రము తెలిసికొనుట దుర్ఘటము. గోదావరిమండలమున నద్దంకివారు నియోగిబ్రాహ్మణులు పెక్కురున్నారు. వారు కాశ్యపగోత్రీయులు. ఆపస్తంబసూత్రులు కవిదికూడ నాగోత్రమే యాసూత్రమే కావచ్చును.

కవిచరిత్రకారు లీతని గ్రంథమునుగూర్చి "తపతీసంవరణము సరసమయినదయి మంచికల్పనలఁ గలిగి దాదాపుగా వసుచరిత్రమును బోలిపఱలుచున్నది." అని వ్రాసియుండిరి. శ్రీపూండ్ల రామకృష్ణ పండితు లీసామ్యమున కంగీకరింపక తమయముద్రిత గ్రంథచింతామణి యందు * "వసుచరిత్రముతో సమానమైన గ్రంథము మనతెనుగుభాష

* సం ౧౧ సంచిక ౧౨. 1898 సం. సెప్టెంబరు

యందిప్పటకి లేదు. మనవారిలోఁ గొందఱు భానుమతీ పరిణయము నకుఁ గవిజనరంజనమునకు లోనగువానికిఁ బిల్లవసుచరిత్రములని బిరుదు లిచ్చియున్నారు. వానికా పేరులు తగవు. వసుచరిత్రమునకు వసుచ రిత్రమే సాటిగాని మఱియొక గ్రంథము మనభాషలో నిప్పటికి లేదు. వసు చరిత్రమునంగల కల్పనాచమత్కృతి పదగుంభనము అర్థగాంభీర్యత, వ్యంగ్య ప్రాధాన్యత, అలంకారశోభన, రసనిరూపణము లోనగువా నిలో నొక్కటియైన నిందు సమగ్రముగ నున్నట్లుగఁ గానంబడదు.

ఈకవి సాధారణార్థబోధకంబు లగుసంస్కృతపదంబులనే యధి కముగాఁ బ్రయోగింపనభిలాష గలవాఁడు. పద్యంబుల విశేషకల్పనా చమత్కృతియు, విశేషార్థగాంభీర్యమును విశేషాలంకారంబులుఁ గాన రాకున్నను నన్యోన్యమైత్రిం జేరసినమృదుపదంబులతో గుణానుణులు మెఱయఁ జదువుట కెంతయు లలితంబులై యుండును. ఈకవిశ్రేష్ఠ నిషిద్ధము లగు క్త్వార్థకసంధులను నకారాంద్విత్వములను. కలిగింపకపోయినను కొన్నియెడల వికారసంధులను మాత్రము కలిపెను. కొన్నిచోట్లఁ బ్రొక్కవిప్రయోగంబులఁ గానంబడని విరుద్ధములగు శేషణ కారంబుల కుఁ బ్రాసమైత్రియుఁ గావించె" నని పీఠికాకారులకొన్ని వాక్యముల నుదాహరించుచు నభిప్రాయమిచ్చియుండిరి.

కవుల నామముల పట్టిక

(అక్షరక్రమమున)

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య.	కవికాలము క్రీస్తుశకము
అఖండసచ్చిదానందావధూత		10	202	223	
అధర్వణాచార్యులు		3	70	26	1250
అనంతకవి	చిత్రకవి	10	168	216	1550-1620
అనంతయ్య	మడికి	4	189	56	1380-1440
అనంతామాత్యుఁడు		5	255	68	1380-1450
అన్నమయ్య (అన్నయాచార్యులు)	తాళ్ళపాక	6	15	72	1400-1500
అన్నమయ్య	యథావాక్కుల	3	1	21	1150
అన్నమరాజు	కానుకొలను	9	27	136	1560కిఁ బూర్వుఁడు
అన్నయ్య	వెన్నెలకంటి	5	245	47	1400
అన్నయ్య	తెనాలి	9	48	140	1510-70
అప్పనమంత్రి		4	128	46	1350-1400
అమరేశ్వరుఁడు	చిమ్మపూడి	4	132	47	1350
అమృతనాథుఁడు		1	158	5	1050
అయ్యన్నకవి	కంచర్ల	10	20	193	1500-50
అయ్యలకవి	అయ్యలరాజు	10	220	228	1600
అయ్యలార్యుఁడు	శాకల్య	4	154	53	1370
ఉదయాదిత్యుఁడు		2	11	12	
ఎఱ్ఱన		8	201	125	1480-1500
ఎఱ్ఱన	పెదపాటి (ఎడపాటి)	9	30	137	1500-50

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య.	కవికాలము క్రీస్తుశకము
ఎఱ్ఱాప్రెగడ		4	50	44	1300-1350
ఎల్లయ	కావూరి	9	238	183	1500
ఎల్లయ (రాధామాధవకవి)	చింతలపూఁడి	9	1	132	1488-1550
ఒడ్డెయకవి	వెణుతుర్ల	10	204	225	1600
ఓబళకవి	పొన్నతోట	9	121	156	1540
కందనామాత్యుఁడు		4	212	57	1380-1440
కమలనాభామాత్యుఁడు		3	194	33	1280-1320
కసవరాజు	తెల్లపూడి	9	95	148	1560కిఁబూర్వుఁడు
కాచభూపతి	గోన	4	31	41	1300
కుమారరుద్రదేవుఁడు		3	223	37	1300
కృష్ణదేవరాయలు		7	1	96	1509-30
కృష్ణమాచార్యులు		6	6	70	1300
కేతనమంత్రి	నండూరి	3	173	31	1300
కేతన	మూలఘటిక	3	58	25	1250
కేతనప్రెగ్గడ		2	130	19	1300-50
కొండయ్య	బొడ్డపాటి	9	45	139	1560కిఁబూర్వుఁడు
కొమ్మన	నిశ్శంక	5	204	64	1400
కోనేరుకవి	దోనేరు	10	23	194	1500-50
గంగనార్యుఁడు		6	210	85	1500
గంగరాజు	చిరుమూరి	9	181	169	1560కిఁబూర్వుఁడు
గంగాధరకవి	అడ్డంకి	10	225	229	1550

కవి పేరు	ఇంటి పేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
గంగాధరుఁడు	కాకుమాని	8	118	115	1560కిఁబూర్వుఁడు
గణపతిదేవుఁడు	కొలని	5	224	66	
గణపనారాధ్యుఁడు		4	46	43	1345 .
గణపయ్య	రాయసం	10	34	195	1560కిఁబూర్వుఁడు
గోకర్ణుఁడు		2	11	13	
గోపన	పలకలూరి	9	87	145	1500.50
గోపమంత్రి	నాదెండ్ల	7	213	99	1500-50
గోపరాజు	కొలని	6	139	82	1430_90
గోపరాజు	పెనుమత్స	6	230	90	1500
గౌరనకవి		10	59	202	1560కిఁబూర్వుఁడు
గౌరనమంత్రి		4	248	61	1500
గౌరయకవి		9	249	188	
గౌరరాజు		8	56	105	1420
ఛంద్రమౌళి		8	72	109	1500
చిక్కయ	చెందలూరి	9	152	163	15 వశతాబ్ది
చినతిరుమలాచార్యులు	తాళ్ల పాక	8	150	119	1480-1540
చిన్నన్న	తాళ్లపాక	8	143	118	1498_1560
చెన్నశౌరి	పోలుగంటి	6	73	76	1500
చౌడయ్య	గంగరాజు	9	72	143	1560కిఁబూర్వుఁడు
జక్కయ		4	212	58	1300
జగ్గన (జగన్నాథకవి)	రామామాత్రపెగడ	10	92	212	1560

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
జన్నమంత్రి	వెన్నెలకంటి	4	243	60	1360-1420
జయదేవకవి		2	1	9	
తమ్మయ్య	సారంగు	8	83	122	1510
తాతంభట్టు	వెల్లంకి	8	57	106	1480-1520
తిక్కనసోమయాజి	కొట్టరువు	2	135	120	1220-1280
త్రిపురాంతకుఁడు	రావిపాటి	4	36	42	1290-1330
తిప్పయమనీషి (త్రిపురాంతకుఁడు)	అయ్యలరాజు	6	11	71	1400
తిప్పరాజు	కడిచెర్ల	9	17	133	1560కిఁబూర్వుఁడు
తిమ్మక్క	తాళ్ళపాక	8	121	116	1400-50
తిమ్మన (తిమ్మయ్య)	ముక్కు (నంది)	7	220	100	1500-50
తిమ్మన	లింగమకుంట	9	182	170	1550
తిమ్మయ్య	తామరపల్లి	10	172	217	
తిమ్మయ్య	నైషధము	9	236	182	1550
తిమ్మరాజు	సిద్ధిరాజు	9	107	152	1500-1560
తిరుమలనాథకవి	కుంటముక్కల	9	165	166	1500-1550
తిరుమలకొండయార్యుఁడు	రేవణూరి.	6	264	95	1450
తిరువెంగళకవి	పచ్చకప్పురపు	9	90	147	1500-1550
తిరువెంగళనాథుఁడు	తాళ్లపాక	9	234	181	1530-1560
దుగ్గన	దగ్గుబల్లి	6	94	79	1380-1450
దేచిరాజు	రాపరది	9	226	178	1560కిఁబూ.
దేవరాజభట్టు		8	77	110	డిటో.
దోనయామాత్యుఁడు		4	138	48	1350
ధర్మన్న	చరిగొండ	8	93	113	1500

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య.	కవికాలము క్రీస్తుశకము
ధూర్జటి		7	243	101	1500-1550
నన్నయభట్టు		1	1	1	1000-1060
నన్నెచోడకవి		1	159	6	950-1000
నరసింహకవి	చరిగొండ	8	116	114	1520
నరసింహభట్టు	ఆముదూరి	10	81	206	1560కిఁబూర్వుఁడు
నాగనాథకవి	పశుపతి	4	147	49	1360
నామయోగి		9	248	187	16 శతాబ్ది
నారపామాత్యుఁడు	కంభంపాటి	10	197	221	1550-1600
నారయ	వెలిగందల	6	205	84	1500
నారాయణకవి	దూబగుంట	6	84	78	1450-1500
నారాయణభట్టు	.	1	127	2	1000-1060
నిమ్మన	పిడుపర్తి	6	24	73	1390-1440
నీలాద్రికవి	అడిదము	6	231	91	1450
నృసింహకవి	సంకుసాల	8	235	130	16వశతాబ్ది
పండడు	దేసటి	2	22	15	..
పద్మకవి		9	219	176	1560కిఁబూ.
పరమానందతీర్థులు		10	178	218	1550-1600
పర్వతన్న	యడవిల్లి	9	252	190	1600
పినవీరన్న	పిల్లలమఱ్ఱి	6	33	75	1450-1500
పెదతిరుమలాచార్యులు	తాళ్ళపాక	8	132	117	1460-1540
పెద్దన	అలసాని	7	177	97	1500-50
పెద్దన	చిత్రకవి	9	101	150	1550
పెద్దన	ఎలుగంటి	10	212	226	1600
పెద్దన	విన్నకోట	4	233	59	1400
పెద్దయ్య	ఒడ్డేపూడి	9	63	142	1550
పెద్దిరాజు	పొన్నాడ	9	129	157	1560కిఁబూ.

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య.	కవికాలము క్రీస్తుశకము
పేరయ్య	బొడ్డపాటి	9	39	138	..
పోతన	బమ్మెర	6	155	83	1450-1500
పోతరాజు		9	105	151	1560కిఁ బూ.
పోలమరాజు		10	19	192	..
ప్రకాశభారతీయోగి		4	158	54	1380
ఫణిభట్టు	ఈశ్వర	6	221	87	1500
బద్దెన		3	12	22	1150
బసవకవి	పిడుపర్తి	6	27	74	1420-60
బసవన్న	కాచిరాజు	8	62	107	1480-1530
బసవప్ప	పిడుపర్తి	6	242	83	1500
బసవయ్య	అంగద	9	242	184	1560కిఁ బూ.
బసవయ్య	తులసి	9	239	159	,
బావన	పెమ్మన	9	161	165	1560కిఁ బూ.
బుద్ధభూపతి	గోన	4	10	40	1300
భల్లటుఁడు (కవి)		3	236	38	1230
భవదూరుఁడు		4	150	50	1350
భానుకవి		8	248	131	1500-1530
భావన్నారాయణ	కలిదిండి	9	141	160	1520-1580
భాస్కరకవి	అయ్యలరాజు	10	226	228	1600
భాస్కరాచార్యులు		9	206	175	1550
భాస్కరుఁడు (మంత్రి)		2	67	18	1200
భాస్కరుఁడు (హుళక్కి)		3	199	35	
భీమకవి	వేములవాడ	1	211	8	1080-1150
భోజమహారాజు		1	140	8	1000-1060
భైరవకవి		5	214	65	1410-1460
మంచన		3	174	32	1300
మనుమంచభట్టు		6	105	80	1450

కవి పేరు	ఇంటి పేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
మల్లన	తరిగొప్పుల	10	185	219	1600
మల్లన	పావులూరి	1	203	7	1080
మల్లన	ప్రౌఢకవి	8	78	111	15వశతాబ్ది
మల్లన	మాదయగారి	7	199	98	1500-1550
మల్లన	ముమ్మడి	10	192	220	1550-1600
మల్లయ్య	నందూరి	10	46	198	1560కిఁబూ.
మల్లయ్య	వంది	6	113	81	1450-1500
మల్లయ్య	వద్దికాయల	9	247	186	1550
మల్లయ్యకవి	చెదలువాడ	10	60	203	1580
మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు		2	26	16	1160-1200
మల్లికార్జునభట్టు		3	215	36	1280-1330
మల్లుభట్టు	ఘటశాసి	9	25	135	1560కిఁబూ.
మాదయ		6	235	92	1500
మాధవుఁడు	ఫణిధవు	9	112	153	1560కిఁబూ.
మారన		3	163	30	1320
ముకుందయోగి		10	71	204	1500-1550
ముత్తరాజు	నెల్లూరి	9	186	171	1560కిఁబూ.
ముద్దమరాజు	రెడ్డిపల్లె	9	62	141	,,
ముమ్మయ	బైచరాజు	9	149	162	,,
మూర్తికవి	కాకమాని	10	73	205	1550-1600
మొల్ల		9	220	177	1500-1550
యాదవామాత్యుఁడు		8	64	108	1450-1520
యోగానందావధూత		10	201	222	
రంగనాథుఁడు		4	1	39	1275
రంగనాథుఁడు	చక్రపాణి	3	154	28	1300-1332
రంగపరాజు	రామరాజు	10	35	196	1550

కవిపేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
రాచమల్లుకవులు		8	195	123	1530
రాచిరాజు	పూసపాటి	8	42	104	1480
రామకవి	లింగమకుంట	9	175	168	1550
రామకృష్ణకవి	జక్కరాజు	10	215	227	
రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి	8	1	102	1500-1560
రామభద్రకవి	తెనాలి	10	49	200	1570-1600
రామభద్రుఁడు	అయ్యలరాజు	10	1	191	1510-1580
రామయ్య	ఆంధ్రకవి	8	231	128	15 వశతాబ్ది
రామయ్య	వాసిరాజు	8	233	129	,,
రామరాజభూషణుఁడు	ప్రబంధాంకము	10	121	214	1530-1580
రామరాజు	ఎలుకుర్తి	9	148	161	1560 ప్రాం.
రామరాజు	ఇట్టిరాజు	9	189	173	16వ శతాబ్ది
రాక్షసుఁడు (కవి)		3	157	29	
రుద్రదేవమహారాజు		2	43	17	1140-1200
రుద్రయ్య	కందుకూరు	10	155	215	1550
రేచన		2	7	11	
లక్ష్మణకవి	గొల్లపాటి	9	233	180	16వ శతాబ్ది
లింగకవి	భద్రకవి	9	155	164	1530
లింగన్న	పోశెట్టి	9	227	179	1475
వటమూలుఁడు		10	81	207	1560 ప్రాం.
వల్లభరాయలు	వినుకొండ	5	192	68	1380-1430
వల్లభసూరి	కోడూరి	9	244	185	1585
వాదీంద్రచూడామణి		2	4	10	
విఠలరాజు	గోన	4	31	41	1300
విశ్వేశ్వరకవి		9	249	189	

కవి పేరు	ఇంటిపేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
విశ్వేశ్వరశివదేశికులు		3	27	23	1250
వీరయ్య	పోతరాజు	9	88	145	1560కి ఇబా.
వెంకటకృష్ణకవి	జక్కరాజు	10	215	227	
వెంకటనాథకవి	భైచరాజు	9	115	154	1550-1600
వెంకటపతి (వెంగళభూపాలుఁడు)	దామెర	10	54	201	1550-1600
వెంకటాచార్యుఁడు	రేవణూరి	8	154	120	1500-1550
వెంకటాద్రి	పెనుమెత్స	6	228	89	1500
వెంగనామాత్యుడు	వెలగపూఁడి	8	160	121	1500-1550
వేమన్న		6	246	94	1410-1480
శంకరకవి		9	190	174	1500-1550
శరణమంత్రి	తానరపల్లి	10	45	197	1550-1600
శరభాంకుడు		3	196	34	1290-1325
శాంతానందయోగి		10	203	224	1600
శివదేవమంత్రి		3	55	24	1_80
శివరామకవి	కోట	9	96	149	1550
శేషనాథార్యుఁడు	నాగలూటి	9	19	134	1500
శ్రీగిరన్న	చెనమల్లు	10	46	199	1560కి ఇబా.
శ్రీగిరి	తెనాలి	8	41	103	1500-1550
శ్రీగిరికవి		4	152	52	14వశతాబ్ది
శ్రీధరుఁడు		6	1	69	1450
శ్రీనాథుఁడు		5	1	62	1380-1440
శ్రీపతిపండితుఁడు		2	15	14	
సత్యనారన	కొలవి	4	151	51	1350-1400
సదానందయోగి		6	227	88	1500
సర్వదేవుఁడు		9	123	155	1500-50

కవి పేరు	ఇంటి పేరు	ఆంధ్రకవితరంగిణి సంపుటము.	పుట.	కవిసంఖ్య	కవికాలము క్రీస్తుశకము
సర్వన్న	మలయమారుతము	8	200	124	16వశతాబ్ది
సర్వప్పు	కాసె	9	187	172	1400
సింగన	ఏర్చూరి	6	213	86	1500
సింగన	మడికి	4	162	55	1375-1435
సింగయ్య	ఘంట	6	113	81	1450-1500
సిద్ధనపెగ్గడ		10	91	211	
సూరన	నారన	9	75	144	1500-50
సూరన	నూతనకవి	10	83	208	1480-1560
సూరనార్యుఁడు	వెన్నెలకంటి	8	210	126	1500-1550
సూరనార్యుఁడు	పింగళి	10	99	213	1520-1580
సూరయ్య	కంచిరాజు	9	173	167	1560కెఁబూ.
సోమనాథకవి	కొటికలపూడి	9	131	158	1535
సోమయ్య	దామరాజు	10	89	210	1560కెఁబూ.
సోమయ్య	పెదపాటి	8	226	127	1500
సోమనాథకవి	పాలకురికి	3	88	27	1240-1320
సోమనాథుఁడు	పిడుపర్తి	6	75	77	1450-1500
సోముఁడు	నాచన	4	108	45	1484
సోమేశ్వరుఁడు	పాలపర్తి	10	88	209	1560కెఁబూ.
హరిభట్టు		8	167	122	1475-1535
క్షేమేంద్రుఁడు		1	152	4	1050

ఆంధ్ర కవి తరంగిణి

రచయిత : శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

పదమూఁడువందల తెనుగుకవులచరిత్ర విశేషముగ పరిశోధించి సులభశైలిలో వ్రాయఁబడినది. ఇరువదియైదు సంపుటములలో ప్రచురింపబడుచున్నది. సుమారు రారు ఏడు వేల పుటలగును. ఇంచుక తెలుఁగు చదువనేర్చిన ప్రతివ్యక్తి చదువవలసిన గ్రంథము. ప్రతిగ్రంథాలయమున నుండదగినది. లైబ్రరీ లుపయోగించుటకొఱకు మద్రాసు టెక్స్టుబుక్ కమిటీ వారిచే అప్రూవు కాబడినది. పలువురు పండితులీగ్రంథావశ్యకమునుగూర్చి కొనియాడియున్నారు. మంచి తెల్ల కాగితములు. చక్కనిఅచ్చు. మొదటి 10 సంపుటములు వెలువడినవి. వెల సంపుటము 1కి 3—0—0

11, 12 సంపుటములు ముద్రణమగుచున్నవి.

దుర్గేశనందని [ఆఱవముద్రణము] 2—8—0

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

చక్కని నవల విమల సమ్యుజ్జ్వలత— ప్రభుభక్తిపరాయణత; జగత్సింగుని ఔదార్యము, ధైర్యసాహసములు వర్ణనాతీతములు. మద్రాసు టెక్స్టుబుక్ కమిటీవారిచే లైబ్రరీలు ఉపయోగించుటకు అప్రూవ్ చేయబడినది.

నవాబునందిని [పునర్ముద్రణము] 2—4—0

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

దుర్గేశనందనియందలి మిగిలిన కథావిశేషములన్నియు 'నవాబునందిని' యందు చదువవలయును.

రాధారాణి [పునర్ముద్రణము] 0—8—0

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

విరుపేదబాలిక "రాధారాణి"— గొప్పధనవంతుడు దేవేంద్రనారాయణరాయ్ దైవికసమావేశము—వీరిరువురిప్రణయగాథ.

విశ్వప్రయత్నము [పునర్ముద్రణము]

రచయిత:— శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు.

ఇందలి రంగములును, పాత్రములును నాంధ్రదేశమునకు సంబంధించినవి. కథాకల్పనము, పాత్రగుణపోషణము మొదలగునవి యిందు చక్కగా ప్రదర్శింపబడినవి. ఇది సాంఘికనవలమైయున్నను, సహగాధ పరిశోధకనవలాలక్షణములచే నతిమనోహరముగ నలరారుచున్నది. మంచి గ్లేజుకాగితము. చక్కని అచ్చు.

హిందూలా (సమిష్టికుటుంబము)

450 పేజీలు. వెల రు 3—0—0 డెమ్మీసైజు

ఈగ్రంథము, వర్తకులకు, ఋణదాతలకు, ప్లీడర్లు వారసులు. సమిష్టికుటుంబముతో సంబంధించిన "లా" పాయింట్లను తెలిసికొనగోరు ప్రతివారికిని ఉపయోగించును. జాయింటు కుటుంబమునగా నేమి? పంచుకొనుటకర్హులెవరు? మూగ, కుంటి, మొదలగు దోషమున్నవారికిని, దాసీపుత్రులకును వాటాయున్నదా? స్వార్జితమునకును సమిష్టి కుటుంబాస్తికిని గలభేదమేమి? కుటుంబయజమాని అప్పుచేసినచో కుమారులు చేయునదేమి? సంసృష్టివలన కలుగుఫలితమేమి? మొదలగు 240 విషయములు గలవు.

నూతన గ్రామపంచాయతీల చట్టము

(1950 సం|| నెం 10 వ ఆక్టు. వెల 8-0-0)

1950 సంవత్సరములో నూతనముగా మద్రాసు గవర్నమెంటు వారిచే చేయబడిన గ్రామపంచాయతీల చట్టము యావత్తును చక్కని తెలుగు భాషలోనికి తర్జుమాచేయబడి ప్రతి సెక్షనునకును విపులముగ వ్యాఖ్యానము వ్రాయబడెను.

తెలుగుదేశపు ప్రజలకు మంచితెలుగులో ప్రకటింపబడిన యీ పుస్తకమునే అన్ని పంచాయతీలు ఉపయోగించుకొనుచున్నవి. ప్రతిగ్రామ పంచాయతీయందును యీపుస్తకము తప్పక యుండవలయును కావున వెంటనే మీ ఆర్డర్లు పంపించగోరుచున్నాము.

హిందూధర్మశాస్త్ర గ్రంథనిలయము కపిలేశ్వరపురం. తూ గో జిల్లా.